

13—18 mars

Debatter m. m.**Fredagen den 13 mars**

	Sid.
Meddelande om enkel fråga av herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. visst samråd rörande sexualupplysning m. m.....	7

Tisdagen den 17 mars

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.....	8
Interpellation av herr Hedlund (cp) ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge.....	21
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Clarkson (m) ang. exportförbudet för vissa flygplan.....	23
herr Magnusson i Borås (m) ang. domänverkets lokalisering.....	23

Onsdagen den 18 mars fm.

Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970.....	25
Sänkning av rösträttsåldern.....	30
Sänkning av myndighetsåldern m. m.....	46
Grunderna för partistöd.....	48
Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag.....	61
Utgifterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde:	
Polisverket: Inköp av motorfordon m. m.....	74
Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader.....	78
Kriminalvårdsstyrelsen.....	91
Fångvårdsanstalterna.....	98
Frivården.....	101
Kriminologisk forskning.....	104
Frivillig kontaktverksamhet m. m.....	105

Onsdagen den 18 mars em.

	Sid.
Utgifterna inom civildepartementets verksamhetsområde:	
Länsstyrelserna	107
Lantmäteriet: Förrättnings- och uppdragsverksamhet	112
Statens brandinspektion	113
Invandringspolitiken	114
Utgifterna inom industridepartementets verksamhetsområde:	
Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.	128
Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling	130
Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien	132
Byggnader och utrustning	134
Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.	134
Utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag	152
Resultatutjämning vid beskattningen m. m.	155
Meddelande ang. plena	161
Avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.	162
Skattelättnader för fiskare	167
Meddelande om enkel fråga av herr Enarsson (m) ang. utbyggnad av Trollhätte kanal	173

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 18 mars fm.**

Val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling	24
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. lag om tillfällig vattenregle- ring under år 1970	25
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, om en svensk vitbok rörande Nigeria- konflikten	30
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 9, om sänkning av rösträttsåldern	30
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 3, om sänkning av myndighetsåldern m. m.	46
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 16, om sänkning av myndighets- åldern m. m.	48
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. grunderna för partistöd — nr 20, ang. ändring i regeringsformen	61
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 2, rörande utgifterna inom justitiedeparte- mentets verksamhetsområde	74

Onsdagen den 18 mars em.

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 12, rörande utgifterna inom civildepartementets verksamhetsområde.....	107
— nr 35, rörande invandringpolitiken.....	114
— nr 13, rörande utgifterna inom industridepartementets verksamhetsområde.....	128
— nr 36, ang. utgifter på tilläggsstat II (industridepartementet)....	152
— nr 37, ang. överlåtelse av en fastighet i Jokkmokks kommun....	152
— nr 38, om försäljning till enskilda av aktier i LKAB.....	152
— nr 39, om utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag.....	152
— nr 40, ang. transport av flytande bränsle.....	155
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 15, om skatt på utlandsresor....	155
— nr 17, om översyn av bestämmelserna om expeditionsavgift vid förvärv av svenskt medborgarskap.....	155
— nr 18, ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.....	155
— nr 19, ang. avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.....	162
— nr 20, om skattelättnader för fiskare.....	167

Fredagen den 13 mars

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 5 innevarande mars.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 44, angående anslag för budgetåret 1970/71 till utrikesförvaltningen, m. m.

§ 3

Föredrogs den av herr *Krönmark* (m) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående jordbruksstödets utformning och omfattning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om en svensk vitbok rörande Nigeria-konflikten;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motioner om sänkning av rösträttsåldern,

nr 14, angående grunderna för parti-stöd i anledning av statsverkspropositionen samt motioner, och

nr 20, i anledning av proposition med förslag till ändring i regeringsformen jämte följdmotioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom civildepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 35, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande invandringspolitikerna jämte motioner,

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av en fastighet i Jokkmokks kommun,

nr 38, i anledning av motioner om försäljning till enskilda av aktier i LKAB,

nr 39, i anledning av motioner om utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag, och

nr 40, i anledning av motioner angående transport av flytande bränsle;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, med anledning av motioner om skatt på utlandsresor,

nr 16, med anledning av motioner om sänkning av myndighetsåldern m. m.,

nr 17, med anledning av motioner om översyn av bestämmelserna om expeditionavgift vid förvärv av svenskt medborgarskap,

nr 18, med anledning av motioner angående resultatutjämnning vid beskattningen m. m.,

nr 19, med anledning av motioner angående avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m., och

nr 20, med anledning av motioner om skattelättnader för fiskare;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motioner om ett temporärt pris- och lönestopp, och

nr 16, i anledning av motioner om prioritering inom kreditpolitiken av garantilån för jordbruksändamål;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av motioner om sänkning av myndighetsåldern m. m.,

nr 14, i anledning av motioner om en översyn av lagen om försäkringsavtal,

nr 16, i anledning av motioner om förbud mot ljuddämpare på jaktgevär,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny delgivningslag m. m., och

nr 18, i anledning av motioner angående formerna för internationella överenskommelsers införlivande med svensk rätt;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av motioner angående pensionstillskott m. m.,

nr 14, i anledning av motioner om ersättning från sjukförsäkringen för s. k. merprestationer, m. m.,

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1969 vid dess femtiotredje sammanträde fattade beslut, och

nr 16, i anledning av motioner om

rätt till en längre sammanhängande ledighet från arbete;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av motion om slopande av taxeringsbevis vid ansökan om lagfart,

nr 16, i anledning av motioner om rätt att avlägga prov för körkort med automatväxlad bil,

nr 17, i anledning av motion om upphävande av rätten i vissa fall att döda annans katt,

nr 18, i anledning av motioner om vissa ändringar i miljöskyddslagen m. m.,

nr 19, i anledning av motioner om överförande till de allmänna domstolarna av ärenden angående återkallande av körkort,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän folk- och bostadsräkning, och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970 jämte motioner i ämnet; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om ökat stöd åt jordbruket i norra Sverige,

nr 7, i anledning av motioner om statsbidrag till underhåll av skogsvägar,

nr 8, i anledning av motioner om kondemneringsbidrag för fiskefartyg, och

nr 9, i anledning av motioner om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

§ 5

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga om enskilda vårdhem m. m., jämte motioner i ämnet; samt

från jordbruksutskottet:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannskapet för mellanskolan, såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 6

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 45, angående Svenska institutets organisation och uppgifter, m. m.,

nr 65, med förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, m. m.,

nr 70, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m., samt

nr 71, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 7

Meddelande om en enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Wiklund* i Stockholm (fp) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående visst samråd rörande sexualupplysning m. m.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 14.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 17 mars

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 6 innevarande mars.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr *Johansson* i Norrköping, som vid kammarens sammanträde den 3 innevarande mars beviljats ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 17 mars, enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 18 mars—den 7 nästkommande april.

Herr *Johansson* i Norrköping beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 45, angående Svenska institutets organisation och uppgifter, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 65, med förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg ändring i lagen om allmänna barnbidrag och i lagen om bidragsför-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

skott, till lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

§ 4

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 70, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370), m. m.; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! I samband med att proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m., nu remitteras till utskottet vill jag rikta en mycket allvarlig kritik mot regeringens handläggning av denna fråga. Den kritiken avser även det material och innehåll i propositionen rent tekniskt sett som riksdagen har att ta ställning till sedan bevillningsutskottet behandlat densamma.

Under det senaste året har vi från vårt håll vid ett flertal tillfällen framhållit det nödvändiga — men också självklara — i att en reformering av skattesystemet bör föregås av en demokratiskt sammansatt kommittés utredningsmaterial. För en sådan reform bör det ligga till grund ett material, som springer fram ur en allsidigt sammansatt offentlig utredning.

Lika självklart har vi ansett det vara att en remissbehandling av ett utredningsförslag borde ha kommit till stånd. För att vår demokrati skall fungera på ett tillfredsställande sätt måste den allmänna opinionen få möjligheter att i tid bilda sig en uppfattning om större lagförslags innebörd, och oppositionspartierna måste, herr statsminister, också i demokratins namn ges rimliga möjligheter att få sådan tid på sig att vi kan

utforma våra klara och entydiga alternativa ståndpunkter.

Regeringen har i detta fall valt en helt annan metod för detta förslags beredning, en metod som inneburit en anmärkningsvärd maktfullkomlighet men också en nonchalans mot opinionen, de vanliga människorna, och den formella demokratiska process som vi håller styvt på i riksdagen. Man har serverat det lilla urval av fakta som man själv har ansett lämpligt för att få en debatt och för att kunna känna vart vinden blåser. På samma gång har man undvikit att få till stånd en riktig debatt. In i det sista har man så gjort lämpliga ändringar i förslaget, vilket när det alltså nu föreligger till väsentliga delar är nytt.

Härtill kommer att inte heller det nu föreliggande regeringsförslaget utgör ett fullständigt eller ens tillräckligt underlag för frågans ekonomiska genomlysning och behandling. Utgångspunkten för beräkningen av skatteförslagets inkomstsida liksom naturligtvis även för marginalskatteeffekterna för de enskilda skattebetalarna — alltså med andra ord uttryckt den skatteökning på inkomsthöjningar eller extraarbete som kommer att inträda — är uppenbarligen att lönehöjningarna under de kommande åren skulle komma att genomsnittligt utgöra 7 procent och prisstegringarna tydligen i enlighet med finansplannens prognos 3,5 procent.

Hade regeringen, som ju har väntat länge med att framlägga propositionen, endast tagit del av konjunkturinstitutets numera publicerade rapport, hade den funnit att prognosen 3,5 procent är felaktig. Konjunkturinstitutet räknar nämligen med 5 procents prisstegringar. Det finns alltså i dag all anledning anta att de givna förutsättningarna inte kommer att hålla, och propositionen innehåller inte några alternativa beräkningar av förslagets konsekvenser vid en annan utveckling.

En annan anmärkningsvärd brist i

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

förslaget är att marginalskaftetabeller saknas. Visserligen har finansminister Sträng i samband med den presskonferens, som föregick propositionens publicering, välvilligt sagt att om bevilningsutskottet vill ha marginalskaftetabellerna är han naturligtvis beredd att presentera dem för utskottet, men jag kan inte uppfatta detta annat än som kanske en artighet i senaste laget gentemot bevilningsutskottet men dock en klar nonchalans gentemot riksdagens övriga ledamöter.

De statsfinansiella följderna av förslaget är också svåröverskådliga. Uppenbarligen är icke skatteförslaget statsfinansiellt neutralt. Det förefaller som om den utgiftsökning för stat och kommun som följer av momshöjningen inte finns täckt på inkomstsidan. Detta nämner jag inte som en politisk bedömning — den saken lär vi vid senare tillfälle få diskutera — utan endast som en teknisk iakttagelse vid läsningen av propositionen.

Genom höjningen av mervärdeskatten minskar vidare samtliga statliga och kommunala bidrag i värde. Förslaget förutsätter att en del av dessa skall återställas till sina ursprungliga värden, t. ex. barnbidraget, studiebidraget och studiemedlen. Kostnaderna för att återställa det kommunala bostadstilläggets värde redovisas emellertid inte i siffror i propositionen. Skall detta åtagande bäras av stat eller kommun, och vad kommer det egentligen att kosta? Vi saknar redovisning.

Vi saknar också beräkningar av hur de enligt förslaget kraftigt höjda marginalskafterna kan väntas komma att påverka avtalsrörelsen och därmed statens och kommunernas lönekostnader. Inte heller på denna punkt finns någon teknisk redovisning.

Slutligen vill jag påpeka att kostnaderna för omläggningen av inkomstbeskattningen för fysiska personer redovisas sammanslagna — alltså en bruttosiffra på 3,6 miljarder — men någon

närmare analys eller redovisning av hur denna summa är sammansatt finns inte i den sparsamma text som nu har förelagts riksdagen.

Det är således mycket som saknas av de förutsättningar som självfallet bort redovisas för riksdagen för att förslaget skulle kunna ges en riktig genomlysning av riksdagens ledamöter. Det finns anledning att i samband med remissen rikta en mycket allvarlig kritik mot regeringens sätt att bereda denna viktiga fråga. Man har uppenbarligen låtit valtaktiska skäl styra beredningen av och innehållet i den nu framlagda propositionen.

I detta anförande instämde fru *Kristensson* och herr *Magnusson* i Borås (båda m).

Herr *GUSTAFSON* i Göteborg (fp):

Herr talman! När representanter för folkpartiet tidigare har begärt en parlamentarisk utredning om skattesystemet har den socialdemokratiska majoriteten ställt sig avvisande — vissa delar av det har varit föremål för utredning, men hela den stora frågan om avvägningen av skattesystemet har inte utretts offentligt. Vi gjorde förra året en hemställan om att man som underlag för den offentliga debatten i frågan skulle publicera det material och de olika alternativa förslag som framlades. Detta har inte gjorts, och så sent som i remissdebatten i januari månad vädjade jag till finansministern att han skulle offentliggöra det material som då fanns i finansdepartementet. Det är känt att det fanns en rad olika alternativa förslag, och det är svårt för oppositionen att med de begränsade resurser som den har själv utarbeta tekniskt mycket invecklade system.

När propositionen nu remitteras kan jag bara konstatera att materialet inte har offentliggjorts i tillräckligt god tid. Nu ämnar jag inte använda den dyrbara tid som vi inom oppositionen har för

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

att utarbeta våra motioner till att ingå i en sakdebatt i skattefrågan; jag vill bara med beklagande konstatera att vi har så kort tid på oss.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! I fredags, alltså för fyra dagar sedan, hade jag tillfälle att två gånger i TV och en gång i radio lämna kommentarer till de två propositioner om förmögenhetsskatt och inkomstskatt som vi nu skall remittera. Jag tillät mig säga att i många avseenden stämde de förslag som propositionerna innehåller ganska väl överens med vad vi har yrkat, och åtskilligt av vad vi anförde i remissdebatten synes ha blivit beaktat — om det är tack vare vår framstöt eller av annan anledning undandrar sig naturligtvis helt vårt bedömande. Det viktiga är emellertid att, såvitt vi kan bedöma det, förbättringar i åtskilliga avseenden har genomförts i tidigare aviserade förslag. Det har blivit icke oväsentliga förbättringar beträffande förmögenhetsbeskattningen, framför allt för småföretagare av skilda slag, och det har blivit förbättringar för egna-hemsägare.

Kvar står dock vissa skönhetsfläckar. Vi har pekat på ett par sådana. Den ena gäller barnfamiljerna, den andra vad man kort brukar kalla den faktiska sambeskattningen. För att ta ett exempel: Två makar arbetar från morgon till kväll i en egen diversehandel; den ena av makarna får då ta på sig hela skattebelastningen med påföljd att skatten blir högre.

Dessa frågor få vi återkomma till i den motion som vi naturligtvis liksom andra inom oppositionen avser att väcka och diskutera närmare när vi behandlar vederbörande utskottsutlåtande.

För närvarande har jag inte mer att säga på denna punkt.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag råkade mera av en

slump passera och fick höra herr Holmberg presentera en något avslagen variant av sig själv.

Herr Holmberg anser att det inte har varit tillräckligt med utredningar på skatteområdet. Vi har haft en förskräcklig massa utredningar — två som direkt behandlas i propositionerna, nämligen familjeskatteberedningen och kapital-skatteberedningen. För ett par år sedan arbetade allmänna skatteberedningen, vilkens betänkande oppositionen krävde omedelbart skulle göras till föremål för proposition.

Debatten om allmänna skatteberedningens förslag visade något mycket väsentligt, nämligen att skatterna icke primärt är en fråga om teknik eller tabeller och siffror utan är något som har att göra med värderingar. Det var också på grund av våra värderingar som vi inte kunde ansluta oss till det förslag som allmänna skatteberedningen lade fram.

Det har alltså förekommit många utredningar på detta område. Herr Holmberg sade vidare att vanliga människor inte i tillräcklig mån fått vara med om att påverka det nu aktuella förslaget. Det är ett intressant uttalande. Det ligger alltså mindre av expertutredningar bakom förslaget än vad herr Holmberg skulle ha önskat. Aldrig tidigare har emellertid vanliga människor i så hög grad varit engagerade för att diskutera fram principerna för en skattereform såsom varit förhållandet i detta fall. Nyheten i detta skatteförslag är ju att vi icke gick den väg som man så ofta går, med inhämtande av expertförslag o. s. v., utan började mitt ibland de vanliga människorna i samhället och ställde frågan vilka principer som enligt deras mening skulle vara vägledande vid utformningen av skatteförslaget. Vi hade cirka 30 000 människor i grupper om tio var, där vi diskuterade jämlikhetsfrågor och i mycket hög grad skattefrågan.

Vi fick in förslag och synpunkter

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

från dessa människor, och de handlade om värderingar. De var beredda att acceptera en skatteomläggning som innebär att de lägre inkomsttagarna gynnas. Vem som helst kunde i och för sig vara med i dessa grupper. Vi inbjöd sedan till det s. k. Storrådslaget, i samband med vilket vi via blanketter på arbetsplatserna, annonser m. m. framhöll att vi, om vi ville hjälpa låglönegrupperna, inte bara kan ta av de högavlönade utan solidariskt måste bidra här till via mervärdeskatten och frågade om vederbörande var beredda till en sådan insats. Vi fick ja på den frågan.

När partikongressen behandlade denna fråga kände man den väldiga styrka som det innebär att veta att det icke var fråga om en samling människor som rest dit från olika delar av landet för att ta ställning till ett förslag på detta område utan att de hade mandat från de tiotusentals människor som redan hade diskuterat frågan. De kunde ställa sig bakom principerna för en sådan skattereform i medvetande om att de hade sina medlemmar bakom sig.

Vi presenterade naturligtvis ganska utförligt principerna bakom förslaget, och dessa fördes sedan vidare i statsverkspropositionen. Det förhållandet att man för en bred allmän debatt om de grundläggande principerna för en skattereform tycker herr Holmberg emellertid inte innebär att man engagerar vanliga människor. Herr Holmberg har nu hamnat i en något kluren position. Å ena sidan säger herr Holmberg att förslaget är ett uttryck för den hemska maktfullkomlighet inom regeringen. Å andra sidan vill han göra gällande att, såsom hans partivän sade, förslaget präglas av att »opposition lönar sig». Å ena sidan målar han bilden av en regering som utan hänsyn till oppositionen och vanliga människor trumfar igenom sitt förslag. Å andra sidan försöker han framställa saken så att regeringen ängsligt lyssnar till de visheter som herr Holmberg nu anfört i skat-

tefrågan och som vi måste ta hänsyn till när vi utarbetar våra förslag. Båda dessa skildringar kan icke vara sanna.

Det för herr Holmberg pinsamma som nu inträffat är att det när vi redovisade våra planer i statsverkspropositionen ganska klart kunde utläsas vad skattereformen i stora drag skulle innebära. Vi inbjöd då till en principdebatt. Den principdebatten ville inte herr Holmberg ge sig in på, utan i stället kom han med anklagelser om hemlighetsmakeri och den väldiga skrämselfkampanj med vilken man försökte inbilla det svenska folket att det skulle bli oerhörda skattehöjningar, framför allt då för hemmafruarna. Högerns partisekreterare sade att de lågavlönade tjänstemännen skulle drabbas allra hårdast. Hälften av TCO:s medlemmar tjänar under 30 000, men jag vet inte vad de moderata känner till om tjänstemännen. Hela denna skrämselftaktik har ju nu fallit till marken då förslaget ligger på bordet. För varje dag som vi får på oss för att förklara för människorna innebörden av skatteförslaget kommer denna borgerliga skrämselfkampanj att te sig allt groteskare. Så får vi uppleva det misstag som gjorts så många gånger förut, nämligen att man går ut och försöker skrämma människorna som då det gällde ATP och mycket annat. Sedan upptäcker människorna att skrämself saknar verklighetsunderlag, och jag tror att detta blir ganska förödande för förtroendet för borgerligheten.

Det var egentligen bara en enda sak i herr Holmbergs inlägg som var intressant. Alla de formellt sett tekniska resonemang som han gick in på hade egentligen samma innehåll — talet om marginalskatterna m. m. Herr Holmberg ogillar alltså i själva verket principerna för denna skattereform, nämligen en omläggning till de lägre inkomsttagarnas förmån. Vi har hela tiden hållit på denna princip. Herr Holmberg kan aldrig direkt säga att han tycker illa om det här förslaget. I stället anför han en

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

mängd tekniska skäl för att ge uttryck för just den ståndpunkten. Men snart slår ju hemsökelsens timme, herr Holmberg, ty nu går det inte längre att skylla på än det ena än det andra. Förr eller senare måste moderata samlingspartiet bekänna färg och tala om vilka värderingar det har och vilket skattesystem det önskar här i landet.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! Det var intressanta ordvändningar herr Palme kom med i sitt inlägg. Han började med att konstatera, att han »slumpmässigt» passerat i korridoren och fått höra att skattefrågan aktualiserats. Jag tycker att just ordet slumpmässigt ganska väl karakteriserar regeringens hela handläggning av frågan. Slumpen och hemlighetsmakeriet har tydligen varit de två ingredienser som man använt för att söka förvilla opinionen och för att försöka hålla oppositionen i ovisshet om vad regeringen egentligen vill.

Statsminister Palme gav på sätt och vis en skenbild av hur skattereformen kommit till. Han sade, att man börjat bland de vanliga människorna — cirka 30 000 personer — när man presenterat sina idéer om hur skatten skulle utformas. Människorna accepterade en skattehöjning. Det är alldeles riktigt, att det inom det socialdemokratiska partiet förekommit en skattediskussion.

Men det är inte de socialdemokratiska väljarna som jag i första hand talar om nu utan om de andra 50 procent väljare som ändå finns i vårt samhälle och som inte varit utsatta för den speciella bearbetning i skattefrågan som det socialdemokratiska partiet genomfört under föregående höst. Det är dessa 50 procent som nu har sin chans att då riksdagen behandlar denna fråga få ge uttryck för sin uppfattning, både vad gäller själva principerna om hur skatten skall utformas och vad gäller frågan om hur skatten tekniskt sett skall läggas.

Nu säger herr Palme att det har varit tillräckligt med utredningar. Herr Palme åberopar allmänna skatteberedningen, som ju för fem år sedan presenterade sitt förslag. Vi vet vad det förslaget innehöll. Men det är ju inte det, som är redovisat och behandlat i dagens proposition. Det är i stället ett förslag utarbetat inom finansdepartementet — och det har inte varit på remiss — som ligger på riksdagens bord. Det är riktigt att kapitalskatteberedningen och även familjeskatteutredningen har varit med i spelet, men kapitalskatteberedningen har inte ens avslutat sitt arbete. Vad det förslag gäller, som kapitalskatteberedningen framlagt, har dess bättre även herr Palme vänt tummen ned. Det har inte accepterats.

Då herr Palme talar om att man inte både kan kritisera och påstå att regeringen inte tar hänsyn till kritik och samtidigt säga att regeringen *har* tagit hänsyn till den opposition, som förekommit i detta fallet, har herr Palme fel. Herr Palme vill tydligen inte göra en åtskillnad mellan å ena sidan kapitalskatterna och å andra sidan inkomstskatterna. Det är alldeles riktigt, att regeringen vikt sig då det gäller kapitalskatterna, d. v. s. beskattningen av arv, gåva och förmögenhet. Där har regeringen gått ned från 240 eller möjligen 250 miljoner kronor, som från början beräknats skulle tillfalla statskassan, till 40 miljoner kronor. Det är vi i och för sig glada över. En så hård förmögenhetsskatt, som regeringen från början planerade, skulle ha haft förödande verkningar på ägandeförhållandena i samhället under kommande generationer. Där har vi alltså vunnit en seger redan innan propositionen framlades.

Men hur är det med inkomstskatterna? Hur är det med marginalskatterna? Fanns det några representanter för TCO, SR, SIF eller från arbetstagarorganisationerna i övrigt med för att lägga fram sina speciella synpunkter vid de socialdemokratiska rådslagen? Tog

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

man i så fall hänsyn till dessa synpunkter då propositionen utformades? Uppenbarligen har man inte gjort detta. Det är den punkten som vi i dag anmärker på.

Vi vet att det inom finansdepartementet — jag kan inte tänka mig att något annat skulle kunna vara fallet — måste finnas väl utarbetade, genomlysande, överskådliga tabeller över bl. a. marginalskatteeffekterna. Att de inte har presenterats är enligt vår mening ett försök att göra det svårare för riksdagen att ta ställning i denna fråga.

Jag har inte velat ta upp en stor politisk värderingsdiskussion i detta sammanhang; det får vi tillfälle att göra vid skattefrågans senare behandling. Jag har pekat på, att det finns allvariga brister i propositionen. Det är fråga om material, som vi menar inte bara skall föreläggas bevillningsutskottet utan även riksdagens ledamöter i övrigt. Det borde ha skett vid en sådan tidpunkt att partigrupperna — framför allt oppositionens — kunnat få samma material som den interna kretsen inom det socialdemokratiska partiet haft till sitt förfogande, när den byggt upp sin argumentation och sin skattepolitiska propaganda i övrigt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag skall inte alls blanda mig i diskussionen mellan herr Holmberg och statsministern, men jag tycker att statsministern framförde några synpunkter av mera allmänt intresse, som jag gärna vill kommentera. Han sade att frågan om skatter inte är så mycket en fråga om teknik som om värderingar, och det är klart att det är rätt. Först och främst gäller det vilken värdering man har om hur skattetrycket skall fördelas.

Vi väckte en motion i januari 1969, där vi pekade på att på grund av inkomstutvecklingen och utvecklingen i fråga om kommunalskatten drabbar skatterna nu lägre inkomsttagare här-

dare än vad som var avsett när det nuvarande skattesystemet konstruerades. Vi sade därför att det finns skäl att sänka skatten för de låga inkomsterna, och vi hade också ett förslag till en metod för detta, nämligen att man skulle ge ett avdrag på skatten, lika stort för alla, för att uppnå målet utan att samtidigt öka marginalskatterna. Där finns det alltså en gemensam synpunkt.

Men jag vill gå vidare och säga att det är inte bara fråga om värderingar. Det är fråga om hur dessa värderingar skall kunna komma till uttryck i skattelagstiftningen på ett sådant sätt att resultatet blir rimligt och riktigt. Och här uppkommer en intressant fråga. I inkomtskiktet mellan 30 000 och 35 000 kronor för gift man med hemmafru kommer enligt herr Strängs nya skatteförslag varje inkomstökning på 100 kronor att belastas med 57 kronor i skatt i stället för 47 kronor enligt nuvarande system. Det blir antagligen mer än 57 kronor, beroende på höjningar av kommunalskatter och sådant, men jag skall inte gå in på det. Den största höjningen av marginalskatterna över huvud taget, procentuellt sett, sker just i skiktet 30 000—35 000 kronor.

Tyvärr ser det ut som om vi skulle få en inflation här i landet. Om en löntagare i 30 000-kronorsskiktet — en gift man med hemmafru — får kompensation för penningvärdeförsämringen, är det då rimligt att han skall avstå 60 kronor i stället för 50 kronor av varje hundralapp han tjänar, d. v. s. att han får 10 kronor mindre av vad han skulle ha i kompensation? Kan det vara rimligt att höjningen sker just där?

Då säger några att det är inte så många människor i det här landet som har 30 000 kronor i inkomst, så det betyder inte så mycket. Jag tror att vi måste komma ihåg en sak: när vi rör oss med inkomstuppgifter, rör vi oss med flera år gamla siffror. Just nu är det ofta fråga om siffror från 1968 års taxering, d. v. s. 1967 års inkomster,

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

men skatteskalen skall användas på inkomster år 1971, fyra år senare!

1967 var medianinkomsten för familjer där ena maken har inkomst 25 000 kronor, och då kan man tycka att det inte gör så mycket vad som händer i 30 000—35 000-kronorsklassen. Detta gäller utanför Stockholm, ty i Stockholm ligger inkomsterna högre, men jag talar nu om riket i övrigt. En mycket försiktig beräkning visar att 1971 kommer medianinkomsten i riket i övrigt för familjer med en inkomsttagare att ligga omkring 30 000 kronor, d. v. s. just i det skikt där det blir en kännbar smäll. Eftersom skalorna är låsta och finansministern inte har något som helst system för att de skall indexregleras eller på något annat sätt följa med i prisutvecklingen, kommer samma realinkomst att beskattas hårdare undan för undan.

Detta är tekniska saker, och vi på oppositionssidan anser att det hade varit bra om vi på ett tidigt stadium hade haft tillgång till olika alternativa beräkningar. Det blir nu svårt att på en begränsad tid kunna framlägga ett förslag.

Herr talman! Det är den synpunkten som jag här har velat anlägga.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det är bra att herr Gustafson i Göteborg nu har upptäckt kommunalskattens betydelse. Det var nämligen det stora felet med allmänna skatteberedningen, vars arbete herr Gustafson deltog i, om jag minns rätt, att man inte gjorde den upptäckten. Ni uppmärksammade då inte kommunalskattens avgörande betydelse i sammanhanget, och det var ett av de avgörande skälen till att vi nödsakades förkasta skatteberedningens produkt.

Sen skall jag inte här gå in på någon sakdiskussion med herr Gustafson rörande marginalskatten. Men det är så, enkelt uttryckt, att om man vill sänka skatten för lägre inkomsttagare och finansiera detta genom en större skatt på högre inkomsttagare — vilket ni påstår

er ha accepterat — så ligger det i sakens natur att stegringskurvan måste bli ganska brant. Och om man inte vill acceptera att kurvan blir något brantare, så accepterar man inte grundtanken att hjälpa särskilt de lägre inkomsttagarna.

Om oppositionen tror sig om att kunna prestera ett bättre förslag, får ni tillfälle att lägga fram det så får vi diskutera det förslaget. Men det väsentliga är att de allra flesta inkomsttagarna i det skikt som herr Gustafson i Göteborg talar om får en sänkning av sin totala skatt.

Herr Holmberg sade att slumpen här hade spelat in. Ja, det tillhör ju inte vanligheterna att det tas upp en större politisk debatt vid ett bordläggningssplenium. Herr Holmberg har sagt att han inte vill utmana mig på debatt om skatteekonomi, ty jag är alldeles för okunnig i de frågorna jämfört med herr Holmberg själv, denna vandrande uppslagsbok. Därför lystrade jag alldeles särskilt när herr Holmberg steg upp i denna talarstol för att ösa ur sin kunskaps brunnar på detta område. Men vad herr Holmberg sade var verkligen avslöjande. Han sade följande: Ni har hållit på och diskuterat skattefrågorna i det socialdemokratiska partiet. De frågorna har ni bearbetat grundligt — han använde det ordet; själva har vi kallat överläggningarna för dialog och diskussion inom vår rörelse, och dit har alla varit inbjudna — men vi andra stackare har inte diskuterat dessa frågor. Men nu skall vi plötsligt presentera de andra 50 procentens villkor. (Han räknade tydligen då också in herr Hermanssons anhängare i sina kohorter för att få räknestycket att stämma.)

Men detta är sannerligen inte vårt fel, herr Holmberg! Vad hade hindrat moderata samlingspartiet eller folkpartiet att inom sig också bedriva en intensiv diskussion om skatterna: vad det egentligen är ni vill när det gäller inkomstfördelningen och hur ni vill använda

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

skatterna för att åstadkomma en rimligare inkomstfördelning i det svenska samhället?

Det finns en stor mängd material som där kan användas. Ni kunde ha hållit på ett helt år att utforma ett förslag precis så som ni ville ha det, och ni kunde lagt fram det för offentligheten och sagt: Detta är vårt förslag, det står vi för! Men var har ni hamnat i stället? Jo, nu klagar ni över att socialdemokraterna har diskuterat skatterna så ingående och arbetat ut principer samt att ni inte fått kännedom om förslaget innan det blivit fäst på papperet och därför inte kunnat ta del av det. Ni ville med andra ord vara passiva och ändå ta del av vårt material, i stället för att själva försöka göra en insats och forma ut ett förslag med ledning av era värderingar. Nej, säger ni, det är så bråttom nu, vi har inte hunnit tänka på detta. Men socialdemokraterna har hållit på i flera år med att diskutera skatter, så tänk vilket försprång de har fått!

Herr Holmberg, det var inte något vidare bra argument. Ändå kan jag inte annat än komma tillbaka till att om man så ensidigt fixerar sig vid marginalskatteproblematiken som herr Holmberg gjorde — och dess värre också herr Gustafson i Göteborg — så är det inte en teknisk fråga. Det är en fråga om värderingar, och den rymmer bara ett enkelt konstaterande av att man i grunden ogillar en omfördelning till de lägre inkomsttagarnas förmån. Det tycker jag att herr Holmberg skulle säga rent ut i stället för att insnärja sig i tekniska diskussioner och tal om hemlighetsmakeri.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det här börjar bli intressant. Statsministern menar att det finns någon ödesbestämthet som säger att en skattekurva måste se ut på ett alldeles särskilt sätt. Låt oss då se till marginalskatterna! Man kan inte hitta dem

i herr Strängs proposition utan måste gå till en tidningstabell för att över huvud taget få tillgång till dem, och det beror därpå att finansministern säger att det är helt ointressant med marginalskatt.

Herr statsministern beklagade nyss att också jag hade berört denna fråga, men är det inte så, herr statsminister, att den intresserar folk i allmänhet? Vi kan ju tänka på löntagare som står inför en förhandlingsomgång, där det är fråga om att de skall få lönehöjningar, som i många fall inte ger någonting annat än kompensation för prisstegringarna; många löntagare har under den senaste tiden fått mindre i lönehöjning än vad priserna har stigit, och det har gett dem reallönesänkningar. Om de nu skall få en lönehöjning som skall kompensera dem för de prisstegringar som har inträffat, är det då helt ointressant om de får behålla 500 eller 400 kr. av den tusenlapp de får i lönehöjning? Inte för dem, absolut inte! Därför måste man givetvis diskutera, få tid att diskutera och få tekniskt underlag för att diskutera hur en skatteskala skall göras.

Nu är det så för t. ex. gifta med hemmafru att marginalskatten just mellan 30 000 och 35 000 kr. stiger med 9,9 procentenheter, under det att ökningen är bara 6,7 procentenheter mellan 35 000 och 40 000 kr. och 5 procentenheter mellan 40 000 och 45 000 kr. Det ligger ingenting ödesbestämt i detta. Jag har valt detta exempel för att visa att det här inte bara är fråga om värderingar. Här är det fråga om möjligheter att få tid att utarbeta ett tekniskt system som fungerar på ett skäligt sätt.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! Herr Palme har ett par gånger varit inne på att grundtanken i detta förslag är att minska skatten för låginkomsttagarna. På den punkten tror jag inte det råder några större meningskiljaktigheter mellan de demokratiska

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

partierna. Personer som har lägre inkomster skall naturligtvis drabbas mindre hårt av den belastning, som skatterna utgör.

Eftersom herr Palme understryker sitt intresse för just låginkomsttagarna kan man naturligtvis fråga sig, hur detta rimmar med en liten detalj, som man kan ta del av i tabellerna. Enligt dessa får en ensamstående med 100 000 kronor i inkomst en skattesänkning på 1 215 kronor. Detta kan i och för sig vara riktigt. Han har tidigare beskattats oerhört hårt. Det visar dock att regeringen — dess bättre, vill jag säga — inte på alla punkter har koncentrerat skattesänkningen till låginkomsttagarna.

Sedan säger herr Palme något mycket intressant: Vad ojar sig oppositionen över? Varför väntar oppositionen att regeringen skall framlägga förslag, som den i sin tur kan ta ställning till? Varför gör oppositionen ingenting själv? Herr Palme har visserligen inte varit statsminister så länge, men han har varit utbildningsminister och vanlig riksdagsman under lång tid och kan inte gärna ha undgått att åtminstone någon gång lyssna på de skattedebatter, som vi har haft här i riksdagen. De har mycket klart angivit inriktningen av oppositionens skattepolitik. Moderata samlingspartiet presenterade dels i en stort upplagd motion i januari förra året, dels i en motion i höstas ett program, som gick ut på att låginkomsttagarna skulle befrias från statsskatt och att mellaninkomsttagarna och även de högre inkomsttagarna skulle få lägre marginalskatt och lägre progressiv beskattning. Vi ville att barnfamiljernas situation speciellt skulle beaktas. Vi var också beredda att se till att de kostnader, som åsamkades samhället genom dessa lättnader i den direkta beskattningen, skulle kompenseras genom en höjd mervärdeskatt. Jag skall inte gå närmare in på detta problem. Jag tycker dock att herr Palme inte borde vara så uppslukad av

sina egna förslag, att han inte ens tar del av eller lyssnar till vad oppositionen säger.

Herr Palme beskyller också omgivningen för att inte behärska detta område och vara okunnig. Jag kan gärna medge, herr Palme, att vi har svårt att bedöma de tekniska effekterna av förslaget. Anledningen till det är emellertid, herr Palme, att regeringen har underlåtit att presentera det tekniska materialet, bl. a. marginalskaletabellerna. Får vi dem lär vi oss mer och kan debattera bättre.

Jag hade inte för avsikt att gå in på själva innehållet i propositionen. I mitt första anförande pekade jag på brister i den, på avsaknaden av innehåll i åtskilliga fall. Det är detta frågan gäller liksom regeringens handläggning av ärendet. Jag har redan gått igenom hur regeringen i sitt sätt att informera opinionen försökt styra utvecklingen åt ett visst håll. Den har inte visat tillräcklig respekt för den demokratiska opinionsbildningen. Den har försökt att genom hemlighetsmakeri och genom undanhållande av fakta göra det svårare för de 50 procent av den svenska väljarkåren, som har en annan uppfattning än regeringen om hur skatteproblemet tekniskt skall lösas. Det vittnar om nonchalans. Det är inte den »hems-kaste» maktfullkomlighet, som herr Palme talar om. Jag tycker att maktfullkomlighet är ett tillräckligt starkt ord — det behöver inte förstärkas.

Herr statsministern **PALME**:

Herr talman! Nu börjar det bli verkligt intressant. Jag tillåter mig fråga: Varför lägger då inte oppositionen fram sina förslag? Ni talar bara om det försprång vi haft därför att vi så länge diskuterat och förberett skattefrågan. Men här svänger herr Holmberg på klacken och säger att detta inte alls är sant, eftersom det finns ett klart redovisat högerns skatteprogram som blivit framlagt.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

(Herr *Holmberg*: Moderata samlingspartiets!)

Ja, låt oss säga moderata samlingspartiets program — men det var högerns program när ni lade fram det. Det är inte programmet utan partiet som har bytt namn, och det skall man inte skylla det stackars skattesystemet för. Ni hade emellertid alla chanser i världen att gå ut och informera väljarna om den moderata linjen i skattefrågan i stället för att gnälla över att ni inte fick se regeringens tabeller och förslag. Varför talar ni inte om det förslag, som ni säger att ni har? Om ni gör det är det ni som har ett stort försprång i debatten. Varför i all sin dar har ni gnällt över vår maktfullkomlighet, som tagit sig uttryck i att vi utarbetat våra tankegångar genom debatter inom partiet, att vi sedan offentliggjort principerna och att vi till sist framlagt det tekniskt utformade förslaget? Varför har ni inte kämpat för det förslag som vi nu får veta att ni hela tiden haft?

Herr *Holmberg* fortsätter — och då börjar det bli verkligt svårt för honom — sitt resonemang med att säga att alla de demokratiska partierna är ense om att man skall hjälpa låginkomsttagarna. Vi har emellertid gått igenom det gamla moderata programmet, och jag vågar påstå att nästan samtliga skatteförslag som högern eller moderaterna — eller vad ni än kallat er — lagt fram har inneburit en övervältring av skattebördan till de lägre inkomsttagarnas nackdel och de högre inkomsttagarnas fördel. Har ni nu plötsligt ändrat mening beträffande ert tidigare klart redovisade program, så att ni vill stödja låginkomsttagarna, eller står ni fast vid era gamla principer som hur ni än garderat dem alltid inneburit en övervältring till de lägre inkomsttagarnas nackdel? Vi har aldrig varit ense gudskelov med högern eller moderata samlingspartiet i skattefrågan just därför att det

ta parti representerat helt andra värderingar än vi.

På sätt och vis är det mycket avslöjande att höra herr *Holmberg* här ond göra sig över att en ungarl med 100 000 kronors inkomst skulle få en skattesänkning enligt regeringens förslag. Detta är, så som alla de i kammaren närvarande ledamöterna vet, en ofrånkomlig konsekvens av genomförandet av en individuell beskattning och en gemensam skatteskala. Om man då inte i hög grad vill skärpa de marginal-effekter för de gifta, som ni redan ond gör er över, blir den ofrånkomliga konsekvensen att en och annan ensamstående med relativt höga inkomster får en skattesänkning.

Jag kan emellertid berätta för herr *Holmberg* att 93 procent av de ensamstående har inkomster under 30 000 kronor och alltid utgör i stort sett en låginkomstgrupp. Det finns några få som har höga inkomster, men som någon sagt förblir väl inte de som har sådana inkomster så länge ungarlar, varför detta problem kanske avskaffar sig självt. Men här blir det plötsligt ett vapen i högerns hand. Ni försöker angripa regeringsförslaget genom att säga att det är förskräckligt att ge ungarlar med 100 000 kronor i inkomst en liten skattesänkning. Det är väl ingen som tror på detta resonemang efter att under alla år ha fått uppleva att högern eller moderata samlingspartiet framlagt förslag som skulle ha givit tusentals kronor i skattesänkning till alla personer med högre inkomster. Fortsätt att kritisera vårt förslag, herr *Holmberg*, ty då kommer folk med gott förstånd att inse att det är något lurrt med det hela!

Sedan fortsatte också herr *Holmberg* och herr *Gustafson* i Göteborg med att tala om marginals-katten, och det är klart att den spelar en roll. Det är mycket viktigt att vi exempelvis företar en betydande sänkning av marginals-katten för textilarbetare, så att de får

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

behålla mera av sin inkomst. Men det är inte sådana grupper ni har talat om.

Det tredje, som kanske är litet intressant i dagens debatt är att det plötsligt blev två nya parhästar här i talarstolen, nämligen herrar Gustafson i Göteborg och Holmberg. Herr Gustafson, om än på ett mycket mera modest och sakligt sätt, uppehöll sig envist vid samma problematik som herr Holmberg och diskuterade skatteförslaget bara från marginalskattesynpunkt. Jag hoppas att dessa båda nya parhästar inte blir alltför samstämda. Jag skall inte lägga mig i den saken, men vill de bli samstämda är det i varje fall inte till de mindre inkomsttagarnas fördel.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det som statsministern nu sade var avslöjande. Om man kritiserar regeringen på en bestämd punkt och därvid får sällskap med någon från ett annat parti knyts man genast ihop med det partiet till alla delar.

Att jag nu tog upp frågan om marginalskatterna beror helt enkelt på det faktum att propositionen icke innehåller någon tabell som belyser dessa skattesatser. De övriga frågorna — barnfamiljerna, den faktiska sambeskattningen och pensionärerna — har vi många tillfällen att diskutera, men det finns särskild anledning att få klarhet om marginalskatterna, eftersom det är en sak, herr statsminister, som intresserar mycket stora grupper av löntagare, vilket parti de än tillhör.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern har på ett ganska skickligt sätt försökt slingra sig ifrån det viktigaste problemet för en regering, nämligen att presentera en av de betydelsefullaste propositionerna på ett genomtänkt och belysande sätt.

Jag pekade från början på vissa bris-

ter i propositionen. Var, herr Palmgren, skall stat och kommun ta de 500 miljoner kronor som vänstern tydligen anser att man skall trollda bort? Det står inte ett dugg i propositionen härom, och man rycker över huvudet på axlarna när saken förs på tal. Var finns de marginalskattetabletter som man inte vill redovisa?

I själva verket är det fantastiskt att statsministern inte inser att det ändå finns vissa bestämda regler för hur en regering bör förfara och arbeta i det demokratiska spelet, och den avgörande och främsta regeln är att det material som presenteras för riksdagen är fullödigt och inte bara taktiskt be-tingat.

Regeringen har i detta fall snabbt värpt en stor skatteproposition en vecka före påsk utan att ge oppositionen möjlighet till arbete under påsk för att i detalj forma alternativa förslag.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Till sist bara några ord! Herr Holmberg kallar mig för Palmgren och det får han gärna göra hur länge som helst, om jag får fortsätta att kalla moderata samlingspartiet för högern. Det blir mycket mera praktiskt på det sättet.

Ni har nu, herr Gustafson i Göteborg och herr Holmberg, fått ett material som möjliggör en total belysning av skattesystemet. Vill ni ha ytterligare material, är det inte svårt för er att färdigställa det själva och göra de undersökningar som kan anses erforderliga. Vid bevillningsutskottets behandling av ärendet kan material inhämtas. Men det finns en gräns för hur mycket material som kan tas med i en proposition om den skall bli någorlunda överskådlig.

Herr Holmbergs yttrande om påsken tycker jag inte är något viktigt i ett allvarligt sammanhang. Men ni återkommer hela tiden till detta med margi-

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

nalskatterna. Jag har ingen tro på att folkpartiet och högern i alla frågor skall gå i armkrok. Ni har varit oense förr, och det kanske för det mesta kommer att fortsätta att vara så. Jag har bara konstaterat att i dagens debatt framstod herrar Gustafson och Holmberg som verkliga parhästar i sin argumentation på den punkt där de förde fram kritik mot skatteförslaget. Vi får se, när påskfriden är över, om denna samkörning kommer att fortsätta. Det skall bli intressant att följa utvecklingen därvidlag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i debatten här mellan statsministern och herr Holmberg, men jag vill säga en sak med anledning av att statsministern påpekade, att man inte skall förrirra sig in i marginalskatteproblematiken. Statsministern tycktes tro att, den som diskuterar marginalskattefrågan, därigenom visar att man är motståndare till en tendens inom skattepolitiken i inkomstutjämnande riktning.

Jag skulle därför gärna vilja säga en sak till herr Palme, om han nu vågar lyssna. Jag tycker nämligen att han gjorde ett ytterst allvarligt fel; jag skall försöka klara ut detta på ett par minuter.

Herr Palme! Marginalskattefrågan gäller *varje* grupp av inkomsttagare och varje enskild inkomsttagare. Den gäller möjligheten för envar att förbättra sin *realinkomst*, inte bara att höja sin inkomst nominellt. Om en person finner att den ena hälften av inkomsthöjningen går åt för att kompensera levnadskostnadernas stegring och att den andra hälften tas av staten och kommunerna i skatt så att det inte blir något kvar, så blir alltså problematiken hur han — det gäller även en låginkomsttagare — skall ha möjlighet att förbättra sin reella inkomst. Det hade varit utomordentligt

bra, om statsministern hade ägnat större uppmärksamhet åt detta problem — som är ett mycket väsentligt problem — att beskattningen i ett samhälle med stigande priser i många fall tar ifrån människorna praktiskt taget hela fördelen av den nominella inkomsthöjningen. Detta är inte någon liten teknisk detalj. Regeringen har inte ens publicerat det material som behövs för att frågan någorlunda lätt skall kunna bedömas.

När herr Palme framhåller att skattereformen är fråga om värderingar och inte om teknik, så blir slutsatsen att regeringen för länge sedan kunde ha lagt fram det avgörande materialet. Varför kunde inte herr Sträng ha gjort det i januari? Var inte era värderingar då klara? Varför vill herr Sträng hålla på i månader, om det inte vore därför att ytterligare en del ting måste bestämmas. Det är därför rimligt att även oppositionen får en viss tid på sig.

Till sist, herr talman, statsminister Palme har i en del anföranden uttalat att de borgerliga i sin kampanj skulle motsätta sig en skattepolitik i utjämnande riktning. Men, herr statsminister, från folkpartiets sida har vi inte offentliggjort någon ståndpunkt i skattefrågan, och jag har inte sett att centerpartiet har gjort det heller. Jag vet inte om man har gjort det från moderata samlingspartiets sida, men man kan väl svara för sig själv. Om oppositionen har fått vänta i åratal på ert förslag bör ni väl kunna vänta i två och en halv vecka på att få ta del av vår ståndpunkt i stället för att i förväg påstå allt möjligt om vad vi vill eller inte vill. Men herr Palme har kanske tänkt speciellt på moderata samlingspartiet.

Jag vill i så fall hemställa till statsministern att Ni lär Er att skilja på de olika oppositionspartierna även när Ni debatterar. Däremot är det kanske mindre viktigt om Ni säger högern eller moderata samlingspartiet.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Herr statsministern **PALME**:

Herr talman! Jag behöver inte i och för sig lära mig att skilja på de olika oppositionspartierna — de skiljer så bra på sig själva. Men jag måste säga att det i dagens debatt verkligen inte är så lätt att göra det. En mycket stor del av den s. k. folkpartistiska pressen har deltagit i opinionsbildningen på ett sätt som varit identiskt med de s. k. »moderata synpunkterna», och även om man inte skall behöva ta ansvar för allt som skrivs i tidningarna har detta varit så pass entydigt och i avsaknad av folkpartiets avståndstagande att det är svårt att i detta fall göra en åtskillnad.

Vad marginalskatteproblemet beträffar så är väl inte en marginals katt på 100 procent tänkbar annat än i extrema fall med en utomordentligt usel avkastning på en förmögenhet. Frågan gäller vad som är en rimlig marginals katt i olika skikt, och den diskussionen får vi säkerligen återkomma till. Jag skall ge herr Ohlin chansen att minska marginals katten om ni vill göra det, och sedan får ni tala om varifrån pengarna härtill skall tas. Då kan vi föra en meningsfull debatt. Jag skall gärna vänta i två och en halv vecka på ett förslag i denna fråga från herr Ohlin och hans vänner.

Slutligen vill jag beklaga att jag var på väg ut ur plenisalen, men det berodde på att samtliga riksdagsgrupper nu sammanträder, och jag tror att riksdagsgrupperna har ett legitimt anspråk på att åtminstone deras ordförande visar sig på sammanträdena.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Statsminister Palme ansåg att diskussion i skattefrågan i det socialdemokratiska partiet ersätter en debatt i alla de demokratiska församlingar som partierna utgör. Då är det i och för sig konsekvent att herr Palme säger att riksdagens debatt i dag bör

vika för den socialdemokratiska riksdagsgruppens sammanträde.

Låt mig endast beröra två frågor. Det verkar som om det nu hos herr Palme börjar skymta — men mycket otydligt — någon insikt om att margineffekterna i beskattningen inte bara beror på de skalor som regeringen publicerat, utan att det hela har något samband med den fortgående prisstegringen och att man därför även för låginkomsttagare kan komma upp till mycket stora margineffekter i närheten av 100 procent. Ännu tycks emellertid inte herr Palme ha nog »förirrat sig in i» denna problematik för att vilja närmare gå in på saken, men det kanske kommer.

Som ursäkt för att herr Palme talat om »borgerlig kampanj» anför han att en del liberala tidningar kritiserat regeringen på ett sätt som han inte gillar. I så fall har väl regeringen sig själv att skylla, eftersom kritiken delvis utgått från bristfälliga upplysningar. Men inte överstiger det väl ändå statsminister Palmes distinktionsförmåga att, om han menar »vissa liberala tidningar», också säga detta i stället för att klumpa ihop dem med partierna och tala om att de borgerliga gör si eller så. Nog kan väl herr Palme se skillnaden när tidningen Aftonbladet skriver en sak och när regeringen uttalar sig i samma fråga, ofta på ett helt annat sätt.

Inom oppositionen har vi någon gång blivit kritiserade för att inte i tillräcklig grad iaktta denna distinktion mellan press och regeringsparti. Jag tror att herr Palme skulle må väl av att öva sig i att göra den distinktionen. Vidare återkommer jag, herr talman, till ett önskemål att när statsminister Palme kritiserar oppositionen i en fråga, där det finns olika ståndpunkter, han lär sig att skilja mellan de olika partierna och klargör vilket parti han syftar på eller om han syftar på vissa delar av tidningspressen.

Interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

Herr CARLSHAMRE (m):

§ 6

Herr talman! Partiledaren Olof Palme har inte tid att vara statsminister längre just nu; han har ett partisammanträde som väntar. Det är ganska typiskt, ty om någonting framgått av denna debatt är det att Olof Palme över huvud taget icke har någon ambition att vara statsminister — inte en hela folkets statsminister. Han känner sig uppenbarligen som en partiledare, som har tagit på sig ett vänsterknäck som något slags ordförande i regeringen. Han finner att det socialdemokratiska partiet kan som beredningsunderlag ersätta svenska folket, att det socialdemokratiska partiets instanser kan ersätta oppositionspartier och riksdagsorgan. Det är inte en sådan statsminister vi väntar oss.

Det är riktigt som herr Ohlin säger att det inte spelar så stor roll om man gör en felsägning då och då. Om man kallar moderata samlingspartiet för högern, så all right, men det känns angeläget för flera människor än herr Palme möjligen anar att ha en statsminister som kan iakta ett minimum av vanlig hövlighet.

Härmed var överläggningen slutad.

Propositionen hänvisades, såvitt avsåg ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, till lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 71, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt, m. m.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 4, konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, 14 och 20, statsutskottets utlåtanden nr 2, 12, 13 och 35—40, bevillningsutskottets betänkanden nr 15—20, bankoutskottets utlåtanden nr 15 och 16, första lagutskottets utlåtanden nr 3, 14 och 16—18, andra lagutskottets utlåtanden nr 13—16, tredje lagutskottets utlåtanden nr 10, 16—20 och 26 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 6—9.

§ 7

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras dels tredje lagutskottets utlåtande nr 26 främst, dels första lagutskottets utlåtande nr 3 och bevillningsutskottets betänkande nr 16 i nu nämnd ordning närmast efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, dels statsutskottets utlåtande nr 13 närmast före samma utskotts utlåtande nr 36.

Denna hemställan bifölls.

§ 8

Interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDLUND (cp), som yttrade:

Herr talman! Av förefintliga uppgifter att döma syns utlåningsräntorna vara lägre i Norge än i Sverige. Det är möjligt att förhållandena skiljer sig så mycket mellan de båda länderna att Sverige icke kan hålla samma låga räntenivå som Norge. Men helt säkert vill en stor del av svenska folket få klarhet i om utlåningsräntorna är lägre i Norge.

Interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

hur stor skillnaden i så fall är och vad som orsakar skillnaden. Att allmänheten önskar få klarhet om detta beror givetvis på att vårt höga ränteläge medför höga priser på varor och höga bostadskostnader, som skulle kunna undvikas om räntenivån sänktes.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd lämna besked om huruvida utlåningsräntorna är lägre i Norge än i Sverige?

2. Vill statsrådet i så fall lämna besked om storleken av skillnaden beträffande utlåningsräntorna mellan de båda länderna och om anledningen till skillnaden?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Till bordläggning anmäldes allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motion angående grunderna för utdelning av utmärkelsen »För nit och redlighet i rikets tjänst»,

nr 7, i anledning av motion om tillvaratagande av arkivmaterial i samband med företagsnedläggningar,

nr 8, i anledning av motioner om åtgärder för att hindra utrotning av vissa djurarter,

nr 9, i anledning av motioner om kontroll av bilhandel och bilreparationer,

nr 10, i anledning av motioner angående ett system att motverka skadeverkningarna av viss reklam,

nr 11, i anledning av motion om kartläggning av mångsyssleriet inom politiken,

nr 12, i anledning av motion angående ungdomsbrottligheten, samt

nr 13, i anledning av motioner angående likheten inför lagen.

§ 10

Anmäldes och godkändes statsutskot-

tets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannskapet för mellanskolan, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner.

§ 11

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 52, angående organisation m. m. för högre utbildning och forskning i Linköping,

nr 54, med förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister, m. m., samt

nr 62, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1966:158) angående utvidgad tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och av lagen den 21 mars

1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25, angående musik- och dansutbildning m. m., motionerna:

nr 1168, av herr *Ericson* i Örebro och fru *Lindberg*, samt

nr 1169, av fru *Ryding* och fru *Marklund*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, motionerna:

nr 1170, av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*,

nr 1171, av herr *Hovhammar m. fl.*,

nr 1172, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, och

nr 1173, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, med förslag till lag om ändring i sjukvårdslagen (1962:242), motionen nr 1174, av herr *Romanus*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition nr 49, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), motionerna:

nr 1175, av herr *Clarkson m. fl.*,

nr 1176, av herr *Jonasson m. fl.*, och

nr 1177, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Clarkson* (m), till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående exportförbudet för vissa flygplan, och

herr *Magnusson* i Borås (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående domänverkets lokalisering.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.17.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 18 mars

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

I enlighet med kammarens därom den 6 innevarande mars fattade beslut skulle nu val företagas av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte tre suppleanter för dessa ombud.

Ordet lämnades på begäran till

<i>Ombud</i>	<i>Suppleanter</i>
S. R. Alemyr (s), ledamot av andra kammaren	U. I. Svanberg (s), ledamot av andra kammaren
G. Hedlund (cp), ledamot av andra kammaren	P. B. G. Sjönell (cp), ledamot av andra kammaren
B. G. Bohman (m), ledamot av första kammaren	N. E. Wååg (s), ledamot av första kammaren

Sedan herr förste vice talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de å listan uppförda ledamöterna utsedda till ombud respektive suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

§ 2

Justerades protokollet för den 10 innevarande mars.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN som yttrade:

Herr talman! För det val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Listan upptar namn på så många personer, som valet avser.

Den av herr andre vice talmannen för detta val avlämnade listan var av följande utseende:

§ 3

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Skoglund, som vid kammarens sammanträde den 10 innevarande mars beviljats ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 6—den 14 mars, enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 15—den 21 mars.

Herr Skoglund beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 4

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Jönsson i Malmö, som vid kammarens sammanträde den 11 nästlidne februari med läkarintyg styrkt

Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970

sig från och med den 8 februari tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 5

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 52, angående organisation m. m. för högre utbildning och forskning i Linköping; samt

till lagutskott propositionerna:

nr 54, med förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister, m. m., och

nr 62, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1966:158) angående utvidgad tillämpning av lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och av lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.

§ 6

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1168 och 1169.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, hänvisades motionen, såvitt avsåg exportfrämjande åtgärder, till statsutskottet, såvitt gällde utnyttjande av investeringsfondsmedel, till bevillningsutskottet samt i övrigt till bankoutskottet.

Härefter föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 1171.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stimulansåtgärder för textil- och

konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, hänvisades motionen, såvitt avsåg exportfrämjande åtgärder och utbildningsstöd, till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Vidare föredrogs den å bordet vilande motionen nr 1173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin; och hänvisades motionen, såvitt avsåg utnyttjande av investeringsfondsmedel, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner, och hänvisades därvid

till lagutskott motionen nr 1174; och till bevillningsutskottet motionerna nr 1175—1177.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 6—13.

§ 8

Föredrogs den av herr *Hedlund* (cp) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhöllan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående utlåningsröntorna i Sverige och Norge.

Kammaren biföll denna anhöllan.

§ 9**Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970 jämte motioner i ämnet.

Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970

Genom en den 27 februari 1970 dagtecknad proposition, nr 48, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970.

I samband med propositionen behandlades följande i anledning av denna väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1006 av herr *Karl Pettersson* och fröken *Stenberg* samt II: 1165 av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Petersson* i Gäddvik;

B. motionen II: 1164 av fru *Marklund* och herr *Hermansson*, vari hemställdes »att riksdagen i sitt utlåtande till Kungl. Maj:ts proposition nr 48/1970 måtte understryka de i denna motion anförda synpunkterna om skadeersättningsärendenas handläggning i syfte att trygga berörda sakägares intressen».

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1006 och II: 1165 bifalla propositionen nr 48; samt

B. att motionen II: 1164 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Vi reser i vår motion II: 1164 inga invändningar mot förslaget i förevarande proposition att Kungl. Maj:t skall kunna bevilja tillfälligt tillstånd att under år 1970 sänka vattenståndet vid befintliga kraftverks- och regleringsdammar. Den situation som har uppstått beträffande kraftförsörjningen i vårt land nödvändiggör den föreslagna åtgärden.

Det förefaller också som om berörda kommuner — kanske med något undantag — accepterar skälen till den föreslagna åtgärden. Det är alltså inte

det frågan gäller. Men här och var reses invändningar från andra utgångspunkter. Man anser att berörda sakägares lokala intressen i fall som dessa ganska ofta kommer i kläm. De skadeverkningar som i förekommande fall har uppstått anser man otillräckligt beaktade. Därför befarar man att bedömningen av olägenheterna när det gäller längre gående åtgärder — d. v. s. en vattenreglering utöver vad som normalt anses tillräcklig — på samma sätt kommer att otillräckligt beaktas.

Vi anser det förslag som vi ställt, nämligen att man även borde höra kommunerna såsom det mest representativa uttrycket för berörda lokala sakägares intressen, vara rimligt. Utskottet består dessa synpunkter med det korrfattade omdömet, att de berörda sakägarnas intressen enligt utskottets mening kommer att tillgodoses på ett betryggande sätt. Punkt och slut. Några skäl för denna sin slutsats anför inte utskottet. Man kan fråga vari olägenheten med att låta de lokala synpunkterna få komma till tals före avgörandena i sak består.

I detta sammanhang uppkommer även en annan fråga, som vi något berört i vår motion. I det konkreta fall som vi har återopat talas det om en icke obetydlig inkomstökning för producenten. Man är ute i bygderna naturligtvis medveten om detta förhållande när man inför förestående vattenregleringar diskuterar frågan hur de lokala sakägarintressena brukar bli tillgodosedda och i detta sammanhang också aktualiserar ett önskemål om att få bli hörda. I en kommun i Norrbotten — Arjeplog — har man i en hänvändelse till Kungl. Maj:t anført följande: »Då den vinst som avsänkningen medför vida överstiger skadeersättningen, och detta är en vinst som kommer hela landet till godo, borde rimligtvis en väsentlig andel av intäkterna från en naturtillgång, som utnyttjas under exceptionella förhållanden, komma den

Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970

kommun till godo som har denna tillgång inom sina gränser.»

Även om det ärende som vi nu behandlar inte innefattar just den konkreta fråga som Arjeplogkommunen fört på tal, vill jag gärna uttala min sympati för det framförda kravet.

I alla händelser, herr talman, kan jag inte finna de anförda skälen mot ett bifall till det i motionen II:1164 ställda förslaget vara bärande. Jag ber därför att få yrka bifall till motionen II:1164.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet är inte att jag vill anmäla en mening som avviker från den som framförts i tredje lagutskottets utlåtande nr 26. Jag har i princip inget att erinra mot att Kungl. Maj:t under den tidsperiod, som anges i utskottets förvarande utlåtande, lämnar tillstånd till att sänka vattenståndet vid befintliga kraftverks- och regleringsdammar under vad som eljest är lagligen medgivet. Förhållandet beträffande landets elförsörjning är sådant att dylika drastiska åtgärder kan komma att krävas.

Förutom det av riksdagen i förra veckan fattade beslutet om tvångsmässig begränsning av elkonsumtionen kan, därest inte vattentillgångarna ökas genom kraftig nederbörd, ett krafttillskott skapas genom att vissa regleringsmagasin tillfälligt avsänks under fastställda nedre vattenståndsgränser.

Vattenståndet i våra sjöar och vattendrag är mycket lågt. Vänerns vattenstånd är för att bara ta ett exempel 3,10 meter, det lägsta som någon gång noterats sedan Vänerns vattenstånd reglerades genom vattendom år 1937. Det lägsta tillåtna vattenståndet 1 januari—30 april är 43,16 meter över havet. Den 16 mars i år var vattenståndet 43,28 meter över havet och en vecka tidigare var det 43,32 meter. Vattenståndet har alltså under den senaste sjudagarsperioden sjunkit med 4 centimeter.

Det är helt naturligt att det låga vattenståndet skapar problem, inte minst för sjöfarten. För några dagar sedan erhöj jag ett brev från ett rederi som driver sjötrafik på Väneren. Då jag anser att brevets innehåll bör intressera kammarens ledamöter skall jag citera det:

»Om vattenståndet i Väneren ytterligare skulle kunna sänkas utan att sjöfarten skulle bli lidande härav vill jag framhålla följande:

Till Din ledning vill jag först nämna att normalt vattendjup tillåter fartyg att passera med ett djupgående av 4,60—4,70 m mot nuvarande 3,90 m. Redan det nuvarande låga vattenståndet innebär en mycket stor ekonomisk förlust. Många av våra fartyg får redan i dagsläget ett lastbortfall på mellan 500 och 600 ton per resa. Skulle detta låga vattenstånd kvarstå under större delen av seglationsåret, som kanalmyndigheterna håller för troligt, innebär det ett fraktbortfall av storleksordningen 2 milj. kronor för våra rederiers fartyg.

Anledningen till detta stora bortfall av last är till största delen Karls Grav. Hade densamma fördjupats tidigare, som så många gånger diskuterats, skulle fartygen trots dagens extremt låga vattenstånd kunna passera med ett djupgående av ca 4,3 m mot i stället nuvarande 3,9 m och förlusten enbart för vårt vidkommande kunnat stanna vid ca 1 milj. kronor.

Om Du betänker att varje centimeter minskad nedlastning betyder ett lastbortfall av 5—10 ton per fartyg, och att vi sysselsätter ett 30-tal fartyg på Väneren, så betyder det ett lastbortfall av ca 150—300 ton eller nettoförlusten i pengar ca 3 500—7 000 kr. per vecka.

Av ovanstående förstår Du säkert att vi redan nu anser katastrofen vara ett faktum och att ytterligare sänkningar av Vänerns vattennivå för oss ter sig helt omöjligt.

Ovanstående siffror gäller enbart

Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970

Thunbolagets rederier och som Du vet trafikeras Vänern även av många andra rederier.»

Herr talman! Med det anförda vill jag ha sagt att sänkning av den nedre vattengränsen endast får företagas där est det är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till landets kraftförsörjning, men i denna bedömning bör även stor hänsyn tagas till bl. a. båttrafik och fiske. Jag vill helt instämma i vad departementschefen anfört om att tillståndsmöjligheten endast skall utnyttjas om kraftsituationen blir sådan att tillstånd oundgängligen behövs med hänsyn till landets kraftförsörjning. Om det finns risk för mycket svårartade skador, bör tillstånd över huvud taget inte ges.

Med denna försäkran, herr talman, har vi ej anledning motsätta oss den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 26.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande vi här behandlar är föranlett av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under 1970, enligt vilken lag Kungl. Maj:t kan lämna tillstånd att tillfälligt sänka vattståndet vid befintliga kraftverk och regleringsdammar under vad som eljest är lagligen gällande. Tillstånd får lämnas bara om det är oundgängligen nödvändigt för landets kraftförsörjning under 1970. Tillståndet får inte avse längre tid än till utgången av juli månad i år.

Jag har i min hand ett tidningsurklipp där man nämner de regleringsmagasin som kan komma i fråga. De ansökningar som hittills kommit in gäller Satisjoure och Messaure i Stora Luleälv, Tjaktajoure i Lilla Luleälv, Ajoure och Storuman i Umeälv, Kultsjön i Ångermanälven, Storsjön i Ljungan och Arbråsjön i Ljusnan. De begärda till-

stånden skulle möjliggöra en kraftproduktion på cirka 470 miljoner kWh. Kraftbristen uppgår som bekant till cirka 600 miljoner kWh. Med andra ord skulle denna tillfälliga vattenreglering inte behöva få den omfattning som motionärerna tänkt sig, utan den kan till sin räckvidd bli rätt begränsad.

Fru Marklund hyser enligt utskottets bedömande obefogade farhågor för att sakägarnas — det må gälla kommuner eller enskilda — ekonomiska intressen skall komma i kläm i det här sammanhanget. Jag vill då påminna om hur ett ärende av denna art behandlas. Enligt 13 § i lagförslaget skall sökande före den 1 november 1970 till vattenrättsdomaren inkomma med inlaga upptagande bl. a. beskrivning av den föreslagna reglering, de upplysningar i övrigt som behövs för att bedöma ersättningsfrågorna, uppgifter på berörda fastigheter, vederbörande fastighetsägares eller nyttjanderättshavares namn och hemort samt de ersättningsbelopp sökanden anser böra utgå. Bevisbördan ligger med andra ord på den sökande.

Gången i vattendomstolen blir då att regleringsföretaget till vattendomstolen inger sin bedömning av värdet på de skador som kan väntas bli förorsakade av en sänkning av vattennivån. Dessa uppgifter skickas ut till sakägare. Om det är kommuner som är berörda får de naturligtvis också dessa uppgifter. Är man inte nöjd med det hela, kan anmälan göras till vattendomstolen, varvid man påpekar att de ersättningar som erbjuds är för låga och att man på vissa poster kräver höjningar. Denna ansökan prövas sedan i vanlig ordning i vattendomstolen. Om man inte är nöjd med de ersättningar som där blir fastställda, kan man överklaga i vanlig ordning.

Från dessa utgångspunkter har vi i utskottet ansett att sakägarnas intressen — det må gälla kommuner eller enskilda — är väl tillgodosedda och att

Lag om tillfällig vattenreglering under år 1970

det finns alla möjligheter att inom lagstiftningens ram göra sina berättigade krav gällande.

I motionen II:1165 har man till behandling medtagit även ett speciellt vattenmagasin och framhållit att det sjöområdet inte bör komma i fråga. Utskottet har i anledning därav uttalat att det inte anser sig böra göra någon egen bedömning av vilka regleringsmagasin som bör bli föremål för tillfällig avsänkning enligt lagen eller turordningen dem emellan.

Vi förutsätter i stället att Kungl. Maj:t vid tillståndsgivningen tar nödig hänsyn till vad som framkommer i utlåntandena från de ansvariga myndigheterna och inte ger tillstånd, om det finns risk för mycket svårartade skador. Detta är väl den enda ståndpunkt till dessa frågor som utskottet kan ta. Det är orimligt att begära att vi vid den hastiga handläggning som varit nödvändig skall ha kunnat skaffa oss en så ingående kännedom att vi kan säga att utbyggnad inte bör komma i fråga t. ex. i Kultsjön, i Väneren eller i Täsjön, vilket man har föreslagit i motioner och härifrån talarstolen.

Herr talman! Jag är övertygad om att de enskilda sakägarnas intressen blir väl tillgodosedda inom ramen för det förslag som har lagts fram i propositionen. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! I motsats till fru Marklund skall jag inte yrka bifall till den motion som jag har skrivit under, men jag vill gärna göra några randanmärkningar. I stort sett håller jag med utskottets talesman om att det inte är lätt för utskottet att göra en egen bedömning av vilka sjöar som kan komma i fråga och vilken turordning dem emellan det skall vara. När man läser vad utskottet skrivit känner man emellertid fortfarande viss tveksamhet. Även om man inte sätter i fråga att situationen

i dag beträffande kraftförsörjningen är sådan att det måste ges tillstånd till sänkning, måste man fråga sig om inte det hela kunnat planeras på annat sätt, om det var nödvändigt att vänta med elkraftsregleringen så länge o. s. v.

Att vi talar särskilt om Kultsjön i vår motion beror på att den är ett ömmande fall. Även om vi förstär vad utskottet skriver, tycker vi att vi måste peka på att denna bygd verkligen har fått lida för de många. Vi behöver elkraft i vårt land, och det är självfallet att de bygder som berörs av utbyggnader får vissa nackdelar, men man måste fråga sig hur långt dessa skall få sträcka sig. Man har satsat hårt på turismen i denna bygd, och man är rädd om de naturvärden som finns kvar. Man har redan förlorat det mesta av fisket och fruktar att det lilla som återstår skall bli ytterligare försämrat. Det är sant att man efteråt kan begära skadestånd, och långt om länge får man väl de summor man kräver eller en del av dem, men frågan är om man ändå kan få ersättning i den utsträckning man borde ha fått.

Jag vill gärna göra en anmärkning till. De som nu pläderar mycket för utbyggnad av älvar och talar om att det är lika vackert sedan man byggt ut älvarna och reglerat sjömagasinen, de bör under våren 1970 passa på att göra en resa i de bygder, som redan tidigare har fått kraftverksbyggen, och se hur det nu ser ut i magasinen, försöka bedöma situationen och begrunda om det inte är dags att för alltid sluta tänka på att vidta liknande ingrepp på andra håll.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag vill gärna lugna herr Nilsson i Agnäs litet. Enligt vad utskottet har erfarit kommer Kungl. Maj:t att infordra yttranden från bl. a. statens naturvårdsverk, kommerskollegiet och fiskeristyrelsen för att kunna bedöma skadeverkningarna i varje en-

Sänkning av rösträttsåldern

skilt ärende. Vidare hörs de vattenrättsdomare vilka har kännedom om de företag som avses bli ytterligare reglerade för att besked skall kunna erhållas om behovet av särskilda vattenhushållningsbestämmelser. Genom denna remissbehandling kan den tillfälliga avsänkningens verkningar i bl. a. de av herr Nilsson i Agnäs nämnda hänseendena, fisket och naturvårdsintresset, antas bli sakkunnigt belysta. Visar det sig då att skadeverkningarna blir omfattande får man räkna med att det inte heller ges något tillstånd.

Man skulle kunna säga att landet befinner sig i en katastrofsituation när det gäller energiförsörjningen. Skall man släcka elden i ett hus som brinner kan man naturligtvis inte uppehålla sig alltför länge vid att diskutera var man skall ta vattnet. Här gäller det att snabbt komma fram till ett avgörande beslut för att vi skall kunna trygga energiförsörjningen.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Allt vad herr Grebäck säger står skrivet i utskottsutlåtandet, och jag har i stort sett inte några invändningar att rikta mot det. Men om jag fattar utlåtandet rätt skall åtgärderna vidtas före utgången av juli månad i år, medan prövningen av de skador som uppkommer görs i efterhand. Jag förutsätter att dessa skador verkligen blir bedömda och att kloka beslut fattas efter gjorda överväganden. Under många år har jag dock följt vad som hänt när någon i efterhand försökt få ersättning för skador exempelvis i fråga om fisket; det är oerhört krångligt och tar lång tid — många av intressenterna hinner avlida innan ärendet blir avgjort.

Även om jag förstår att en tillfällig vattenreglering är oundgängligen nödvändig har jag velat framföra detta för att visa att det gärna blir så att få måste lida för de många.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1164; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om en svensk vitbok rörande Nigeria-konflikten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Sänkning av rösträttsåldern

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om sänkning av rösträttsåldern.

I detta utlåtande behandlades följande motioner, vilka alla avsåge sänkning av rösträttsåldern:

1) I: 177 av herrar *Hansson* och *Ove Karlsson* samt II: 205 av fru *Hjelm-Wallén m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta att rösträttsåldern sänkes till året efter det 18 års ålder uppnåtts samt att i riksdagsordningen 14 §, lagen om val till riksdag 30, 38, 53 b §§, kommunala vallagen 8 §, kommunallagen 6 §, kommunallagen för Stockholm 6 § och lagen om församlingsstyrelse 9 § åldersgränsen nitton år ersättes med arton år»;

2) I: 545 av herrar *Lindblad* och *Wirén* samt II: 643 av herr *Romanus m. fl.*, vari hemställdes

»(1) att riksdagen måtte besluta om en sänkning av myndighetsåldern till 18 år, (2) att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderligt förslag till lagtext, (3) att riksdagen måtte besluta om en sänkning av rösträttsåldern till året efter uppnådda 17 år, samt (4) att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderliga förslag till grundlags- och lagändringar, varvid även möjligheten

Sänkning av rösträttsåldern

att låta rösträtten inträda omedelbart efter 18-årsdagen överväges»; samt

3) I: 546 av fru *Elvy Olsson* och II: 632 av herr *Boo m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta (1) att rösträttsåldern vid val till riksdagen sänkes från nu gällande till uppnådda 18 års ålder, (2) att rösträttsåldern vid kommunala val sänkes på motsvarande sätt, (3) att valbarhetsåldern vid val till riksdagen sänkes från nu gällande till uppnådda 18 års ålder, (4) att valbarhetsåldern vid kommunala val sänkes på motsvarande sätt; samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig lagtext».

Motionerna 2) hade hänvisats till lagutskott i vad de avsåge myndighetsåldern och behandlades i första lagutskottets utlåtande nr 3.

Konstitutionsutskottet hemställde,

att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t att motionerna I: 177 och II: 205, I: 545 och II: 643 samt I: 546 och II: 632 överlämnades till grundlagberedningen.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* (fp), samt herrar *Richardson* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Larsson* i Luttra (cp), *Boo* (cp) och *Sterne* (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 177 och II: 205, I: 545 och II: 643 samt I: 546 och II: 632 anta följande förslag till ändrad lydelse av 14 § andra stycket riksdagsordningen¹ som vilande för vidare grundlagsenlig behandling:

Rösträtt tillkommer den som är svensk medborgare och uppnått aderton års ålder senast under kalenderåret närmast före valet. Den som på grund av domstols förklaring är eller efter uppnådd myndighetsålder skall förbliva omyndig äger dock ej rösträtt.

¹ Förslaget innebär att »aderton» insatts i stället för »nitton».

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Debatten rörande detta utlåtande må omfatta jämväl första lagutskottets utlåtande nr 3 och bevillningsutskottets betänkande nr 16, men yrkanden beträffande sistnämnda utlåtanden framställs först sedan desamma föredragits.

Konstitutionsutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOO (cp):

Herr talman! Frågan om sänkning av rösträttsåldern har varit föremål för riksdagens prövning under en lång följd av år. Under senare år har riktmärket i de flesta motioner varit att en sänkning skulle genomföras till året efter fyllda 18 år. I anslutning till författningsreformen sänktes rösträttsåldern till året efter fyllda 19 år. I flera motioner till 1968 års riksdag hemställdes om ytterligare sänkning av rösträttsåldern med ett år. Även vid föregående års riksdag, då det vilande grundlagsförslaget skulle tas, upprepades dessa framställningar.

I föreliggande utskottsutlåtande behandlas tre motionspar om sänkning av rösträttsåldern. Från centerpartiet föreslår vi att rösträtt skall tillkomma dem som uppnått 18 års ålder. Vi anser att denna ålder bör bli en gräns för olika rättigheter och skyldigheter; vid denna gräns skulle — för att ta två exempel — också myndighetsåldern och valbarhetsåldern inträffa.

Den socialdemokratiska motionen ansluter sig till våra tidigare yrkanden om rösträtt efter fyllda 18 år. Folkpartiet vill sänka rösträttsåldern ytterligare ett år.

Jag skall inte upprepa alla de välkända argumenten för en sänkning av rösträttsåldern. Låt mig bara konstatera det påtagligt ökade intresset för samhällsfrågor från ungdomens sida. Det måste vara riktigt att genom en sänkning av rösträttsåldern ge de unga möj-

Sänkning av rösträttsåldern

ligheter att påverka samhällets utformning. De treåriga mandatperioderna innebär också att nuvarande åldersgräns medför att en del ungdomar inte får rösta förrän vid fyllda 22 år.

Utskottsmajoriteten föreslår att frågan skall anförtros åt grundlagberedningen och att vi skall invänta förslag därifrån till riksdagen. Ett sådant beslut innebär att vi för mycket lång tid uppskjuter avgörandet i frågan om en sänkning av rösträttsåldern. Om icke innevarande års riksdag antar ett förslag till grundlagsändring som vilande, kan en sänkning av rösträttsåldern inte genomföras förrän tidigast 1976. Reservanterna har därför hemställt, att riksdagen redan i år skall som vilande anta ett förslag om en sänkning av rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år. Därmed kan den nya rösträttsåldern tillämpas redan vid 1973 års val. Vi reserverar förordar även att det företas ytterligare undersökningar beträffande en sänkning av rösträttsåldern till fyllda 18 år. Vi är nämligen medvetna om att en sådan ändring kräver vissa utredningar och överväganden.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till den vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 9 fogade reservationen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag har partiellt deltagit i behandlingen av detta ärende i konstitutionsutskottet, ehuru inte i det psykologiska ögonblicket så att jag i utlåtandet blivit antecknad som närvarande. Jag vill ändå gärna säga några ord till förmån för mittenpartiernas reservation.

Det är väl uppenbart att det finns något eftersläpande, dröjande och tveksamt i den socialdemokratiska attityden till detta ingalunda oviktiga demokratiska spørsmål. Först har man, efter förslag från oppositionshåll, gått

med på en sänkning av rösträttsåldern från 21 till 20 år. Efter något år har man funnit att man måste gå med på en sänkning av rösträttsåldern till 19 år. Men längre har man ännu inte velat sträcka sig. Det är väl kanske inte många som tvivlar på att rösträttsåldern så småningom — när de dröjande och tveksamma hunnit anpassa sig ytterligare ett steg — kommer att sänkas till 18 år. Men nu vill de båda konservativa partierna — socialdemokraterna och moderata samlingspartiet — inte acceptera denna reform.

Vi har många gånger när det gällt vissa mänskliga aspekter på en reform kontra konservatism konstaterat att socialdemokraterna och de moderata kan finna varandra. Vi på liberalt håll har hela tiden — i varje fall i många år — hävdatt att det är naturligt att sänka rösträttsåldern till 18 år. Det behöver inte närmare motiveras, men jag skall strax säga ett par ord om det. Mot denna ståndpunkt har från andra sidan i huvudsak anförts endast ett argument. Man har sagt att det bör råda överensstämmelse mellan myndighetsålder och rösträttsålder. Det gör det emellertid inte för närvarande. En person kan ju nu ha rösträtt ett antal månader innan han är myndig. Så det anförda är tydligen inte ett absolut tvingande skäl enligt majoriteten. Man säger att här finns ett tekniskt problem. Men om man nu går med på en vilande grundlagsändring, kommer den sänkta rösträttsåldern inte att tillämpas förrän 1973 — rösträttsåldern är ju en grundlagsfråga. Därför kommer man att ha tre år på sig — om man menar att det finns något tekniskt problem att lösa för att uppnå överensstämmelse mellan röstrettsålder och myndighetsålder — att utreda, diskutera och besluta om lösningen av detta problem. Trots detta vågar majoriteten i utskottet inte vara så djärv att man nu antar en vilande grundlagsändring.

Ibland har det också sagts att vi bör

Sänkning av rösträttsåldern

göra våra nordiska grannländer sällskap. Jag saknar inte förståelse för vikten av samarbete på det nordiska planet, men jag måste säga att jag tror att man många gånger gagnar saken bäst genom att ett land går fram litet fortare än en eller annan av de övriga nordiska staterna. Skulle vi acceptera principen att vi inte i Sverige skall genomföra några reformer utan att gå fram i samma takt på varje punkt, skulle det nordiska samarbetet lätt kunna bli en broms på reformarbetet, vilket väl ändå ingen önskar. Därför måste även en varm anhängare av utbyggt nordiskt samarbete vägra att tillmäta det argumentet beträffande rösträttsåldern någon större vikt.

När det talas om att frågan om en sänkning av rösträttsåldern behöver ytterligare utredas måste jag fråga: Vad är det som skall utredas? Är det principfrågan? Skall man utreda om ungdomen är värdig, eller som man ofta säger, mogen att få rösträtt vid 18 års ålder? Säg i så fall ifrån att detta är motivering!

Men om det *inte* är motiveringen, återstår främst att utreda de mera tekniska aspekterna på frågan om en samordning med myndighetsåldern. Jag har redan sagt att man i varje fall har god tid på sig för den saken.

Herr talman! Jag betraktar det som en central punkt att få inställningen hos partierna belyst i dag, eftersom de rent tekniska aspekterna har dryftats så många gånger men det inte har kommit klart fram, om majoriteten av socialdemokrater och moderata är tveksam om huruvida ungdomen är mogen, färdig och värdig att få rösträtt vid 18 års ålder. Eller vill man klart säga ifrån att man menar att ungdomen bör kunna få förtroendet att få delta i de demokratiska valen?

Denna fråga om förtroende för ungdomen är det centrala i hela spörsmålet. Vi på liberalt håll hänvisar bl. a. till att vårt land har sådant förtroende

för ungdomen att man låter den manliga delen fullgöra sin värnplikt vid 18 års ålder. Statsmakterna har för något år sedan ökat behörigheten för ungdomen i flera viktiga avseenden. Ungdomarna kan själva välja mellan förvärsarbete och studier och fatta en mängd viktiga beslut. Är det då inte naturligt att ungdomen, som kan bära dessa förpliktelser och fatta dessa viktiga beslut, också får deltaga i demokratiska val? Ungdomen är kanske mer samhällstillvänd än tidigare, och jag tror att den i många avseenden är kunnigare än de unga var för några årtionden sedan. Den är enligt vår mening väl värd det förtroende som det skulle innebära att riksdagen nu fattade ett vilande grundlagsbeslut om en sänkning av rösträttsåldern — sedan har man verkligen tid på sig att klara de tekniska problem och samordningsproblem som kan finnas och vilkas lösning inte torde bli alltför svår.

Den centrala frågan här är, om man vill hävda att ungdomen inte är färdig och mogen att bära ansvaret att delta i de demokratiska valen. Den frågan hoppas jag skall bli belyst genom debatten i dag.

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Först vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att de frågor som vi nu diskuterar har kunnat bli föremål för en samordnad behandling. Jag instämmer med de tidigare talarerna och de skäl som anförts för en sänkning av rösträttsåldern, men de skälen gäller också för en sänkning av myndighetsåldern.

Det är ganska naturligt att man, när man vill sänka åldersstrecken, fastnar för 18-årsgränsen, eftersom den gränsen i så många andra sammanhang används för att beteckna att vuxenstadiet inträder. Vid den reform av myndighetsåldern som genomfördes i fjol och som jag vill beteckna som en partiell reform användes denna gräns mycket fli-

Sänkning av rösträttsåldern

tigt. Då gavs ungdomarna rätt att skaffa egna lägenheter och att företa de sedvanliga rättshandlingar som erfordras för den dagliga hushållningen samt rätt att uppbära studiemedel och studielån. 18-årsgränsen infördes också för rätten att fritt välja mellan studier och förvärvsarbete. Dessutom har 18 år sedan länge i praktiken varit giftermålsålder. Skyldigheten att göra värnplik inträder då samt rätten att sluta arbetsavtal.

I detta sammanhang bör även nämnas att man i Storbritannien i fjol genomförde en sänkning av myndighets- och rösträttsåldern till 18 år. I hela Östeuropa fungerar denna åldersgräns och debatt pågår i åtskilliga länder för att fastställa dessa åldersstreck till 18 år.

I Sverige är vi visserligen på väg mot 18-årsgränsen, även om första lagutskottet i dag uttalar sig något annorlunda, men jag skulle ändå önska att vi nu tog steget fullt ut och sänkte myndighetsåldern till 18 år.

I den andra delen av motionen, som visserligen återfinns i en särskild kläm och som berör rösträttsåldern, föreslår vi en sänkning av rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år.

Konstitutionsutskottet har inte tagit ställning i sak till dessa motioner utan har velat överlämna dem till grundlagberedningen. Tyvärr är det så, som de tidigare talarna anfört, att det via grundlagberedningen inte går att få fram ett förslag så att en reform kan träda i kraft förrän tidigast vid 1976 års val. Det bör verkligen understrykas att det är beklagligt att grundlagberedningen inte har hunnit behandla dessa frågor tidigare. Opinionen är med all rätt otålig!

I de motioner vari nu krävs en sänkning av rösträttsåldern kan konstateras en viss skillnad mellan motionen med socialdemokratiska undertecknare och de andra motionerna genom att vi socialdemokrater mycket starkt slår fast

sambandet mellan myndighets-, rösträtts- och valbarhetsålder. Det är en princip som vi inte gärna gör avsteg ifrån. Myndighetsåldern är härvid viktigast. Jag hoppas att herr Ohlins plädering för och tro på ungdomen också skall medföra att han är villig att sänka myndighetsåldern till 18 år.

I fjolårets debatt angående rösträttsåldern och dess sänkning noterade jag med intresse att herr Johansson i Trollhättan nämnde möjligheterna till en fixerad datumgräns. Denna tankegång återfinns även i en av motionerna och i reservationen. Även jag vill understryka det positiva i att rösträttsåldern inträder samtidigt som myndighets- och valbarhetsåldern. I dag kan vi väl knappast ta ställning till den frågan utan vidare utredning men jag hoppas att en sådan utredning kommer till stånd.

Vad vi i dag har att ta ställning till är en samordnad sänkning av både myndighetsålder och rösträttsålder. Detta är verkligen ett tillfälle att utnyttja för att visa sambandet häremellan. Konsekvensen kräver att ett ja till sänkning av det ena åldersstrecket också skall medföra ett ja till sänkning av det andra.

Herr talman! Jag vill därför beträffande rösträttsåldern yrka bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande och jag kommer senare att beträffande myndighetsåldern yrka bifall till de ifrågavarande motionerna.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är ingen svårighet att uttala förståelse för de ungas önskan att få rösträtt vid 18 års ålder. Jag är övertygad om att den tiden inte är så förfärligt avlägsen då detta också kommer att inträffa. Men om jag ändå vill uttrycka förvåning så är det över att män med mycket lång erfarenhet av riksdagsarbete fullständigt bort-

Sänkning av rösträttsåldern

ser från riksdagens sätt att i vanliga fall fungera.

I utlåtandet från utskottet har klart uttalats att denna fråga redan finns med bland grundlagberedningens ärenden. Att under sådana förhållanden bryta ut densamma, när den så helt nyligen varit med om behandling i riksdagen, varvid man flyttade myndighetsåldern nedåt, tycker jag är mycket förvånande. Herr Ohlin talade visserligen om ett parti som han påstod vara eftersläpande, dröjande och tveksamt, och jag har sällan hört en bättre beskrivning av folkpartiet. Han säger att endast ett argument har anförts, nämligen det som gällde myndighetsåldern. Men, herr Ohlin, man kan väl inte komma ifrån att dessa två frågor är mycket nära förknippade med varandra. Man kan inte lyfta upp den ena utan att även lyfta upp den andra. Det kan väl inte vara felaktigt att hela frågan behandlas av grundlagberedningen, när vi nu står inför betydande förändringar av grundlagskaraktär. Jag vill upprepa att jag förstår de ungas otålighet, men jag förstår inte de äldre här, inklusive herr Boo, som så väl vet förhandlingsgången i vår riksdag.

Herr Ohlin säger också att vi visar väldigt stor tveksamhet i fråga om ungdomens mognad. Nej, herr Ohlin, det gör vi inte. Men vi har lärt oss att det är mycket nyttigt att låta var sak ha sin tid och få den ordentligt utredd. Vi kan inte tänka oss att vi skulle flytta valbarhetsåldern och rösträttsåldern utan att också koppla in myndighetsåldern, och med myndighetsåldern är förknippade en hel del problem som man inte kan komma förbi. Det är ändå åtskilligt som är förenat med myndighetsåldern, och i det stycket har man en hel del detaljer att klara upp. Jag delar helt den uppfattning som framförts av fru Hjelm-Wallén, nämligen att myndighetsåldern och rösträttsåldern skall sammankopplas.

Herr talman! Med det sagda ber jag

att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 9.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson sade att vi borde känna till förhandlingsgången i riksdagens arbete. Jag vill för min del säga att det gör vi. När vi inte kan få gehör för vår uppfattning att en sänkning av rösträttsåldern till 18 år är en angelägen reform och vi vet att grundlagberedningen inte har gett förtur åt behandlingen av den frågan, måste vi gå den väg som står oss till buds, nämligen att här i riksdagen ställa det yrkande som vi nu har ställt.

Jag har självklart ingen anledning att polemisera mot vad fru Hjelm-Wallén sade. Jag vill ändå bara säga att av hennes yttrande kanske kunde framgå, att vi från centern icke var lika intresserade av en gemensam ålder för rösträtt, valbarhet och myndighet. Vi har ju gett uttryck för detta dels i den motion som behandlas i konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, dels också i den motion som behandlas i första lagutskottets utlåtande nr 3. Jag har också understrukit detta i tidigare inlägg. Vi är dock medvetna om att det är vissa tekniska problem som sammanhänger med en sänkning av rösträttsåldern till omedelbart efter uppnådda 18 år. Därför menar vi att den saken måste en utredning undersöka. Däremot kan riksdagen besluta om en sänkning generellt med ett år såsom ett vilande grundlagsförslag redan i dag.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson framförde det gamla urvattnade argumentet att man inte skall handla, om en sak ligger under utredning. Men hur många gånger är det inte som regeringen tar upp frågor som är under utredning? Regeringen säger ofta: Nej, vi vill inte vänta på utredningsresultatet, utan nu agerar vi.

Sänkning av rösträttsåldern

Hur känner sig en socialdemokratisk utskottsledamot, som ofta är med på att försvara regeringen, när den föregriper sittande utredningars arbete, men en följande vecka här i kammaren skall i en annan fråga framföra argumentet att riksdagen inte bör röra vid saken, därför att det pågår en utredning?

Utredningsargumentet är för övrigt mycket svagt som skäl för uppskov, därför att man har tre år på sig att klara spörsmålet om samordning mellan rösträttsåldern och myndighetsåldern. Men om man inte beslutar om rösträttsåldern nu blir det en försening på tre år.

Vilka är de tekniska spörsmål som man inte tror kan lösas på tre år?

Med anledning av herr Henningssons uttalande att folkpartiet är dröjande och tveksamt vill jag till sist framhålla att vårt parti hela tiden arbetat för en radikal reform. Sällan har väl en karaktéristik varit mera malplacerad än herr Henningssons i dag.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Boos yttrande framgår aldeles klart att han är medveten om att de här problemen inte är så enkla. Han sade sig vara på det klara med att det kommer att krävas utredningar för samordning av myndighetsåldern och rösträttsåldern, och vi är aldeles överens härom. Men, herr Boo, om vi redan har tillsatt en grundlagberedning som behandlar dessa frågor, finns det då anledning att tillsätta en ny utredning för att klara de här detaljerna?

Vidare vill jag säga herr Ohlin att man, hur man än resonerar i övrigt, måste medge att i varje fall inte riksdagen brukar bryta ut en fråga som redan behandlas av en utredning. Om regeringen ibland finner anledning att framlägga en proposition i ett spörsmål kan det mycket väl vara befogat, även om det finns en utredning. Men

vill verkligen herr Ohlin att man skall binda en utredning i detta ärende inom grundlagberedningen genom att redan i förväg fatta beslut? Om man redan fattat beslut om sänkning av rösträttsåldern är det ju meningslöst att utreda, eftersom det bara blir fråga om en beställning att det skall vara på ett visst sätt. Vi anser därför att de problem som kan vara förenade med en ändring av myndighetsåldern och rösträttsåldern bör klarläggas innan förslag framläggs.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Henningsson, vi har inte föreslagit någon ny utredning, utan vi förordar att en sänkning av rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år beslutas i dag med omedelbar verkan, d. v. s. så långt man kan komma med omedelbar verkan vid antagandet av ett vilande grundlagsförslag. Vidare har vi föreslagit att frågan om sänkning av rösträttsåldern till omedelbart efter uppnådda 18 år utreds av grundlagberedningen. Detta är innebörden av reservationen, och jag är angelägen att understryka att frågan har diskuterats vid så många riksdagar, och riksdagen har också gett uttryck för en vilja att sänka åldersgränserna, att det borde ha varit angeläget för grundlagberedningen att med förtur ta itu med dessa problem.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson var verkligen ganska intressant när han sade att *regeringen* kan få inskrida mitt under en sittande utrednings arbete, om den anser att en reform är angelägen, medan *riksdagen* däremot inte får göra det. Om riksdagen tycker att en reform är brådskande får den inte inskrida eftersom regeringen har tillsatt en utredning! Konsekvenserna av att mäta med så olika mått när det gäller regeringens och riksdagens handlings-

Sänkning av rösträttsåldern

frihet torde vara uppenbara och ganska orimliga.

Herr Henningsson frågade, varför vi vill tillsätta en *ny* utredning, men det är väl ingen som talat om en sådan. Som herr Boo redan påpekat finns ett lämpligt utredningsmaskineri och om det är konstruerat på det ena eller det andra sättet är inte avgörande.

Det finns vissa tekniska problem som behöver utredas, men *principfrågan* om rösträttsåldern skall sänkas behöver enligt vår mening inte utredas. Jag vet fortfarande inte om herr Henningsson anser att den behöver utredas. Riksdagen fattar mycket ofta principbeslut i viktiga frågor, där utredningsarbetet sedan kommer att gälla vissa tekniska aspekter. Det är den saken reservanterna i konstitutionsutskottet här föreslår. Det torde vara uppenbart att det är den part som avvisar den ståndpunkten som är dröjande och tveksam, herr Henningsson, inte de människor som i dag vill handla efter en klar principiell linje.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Boo sade klart ifrån att det i samband med denna fråga finns en del problem som borde utredas, och herr Ohlin medgav också detta. Jag kan inte komma ifrån att om vi har en lagstiftning, som innebär att den som inte är myndig inte heller har rösträtt, så måste det sammankopplas med att den person inte skall ha rösträtt som inte har uppnått myndig ålder. Valbarhetsåldern och myndighetsåldern måste vara sammankopplade; det kan vi väl inte komma förbi. Jag är medveten om att det här bara rör sig om några månader, i den förändring som redan skett, men myndighetsåldern är ju ändå sammankopplad med försörjningsplikten i förhållandet föräldrar—barn. Man kan inte bortse från det sambandet och säga att det är betydelselöst. Jag biträder mycket bestämt den

linjen att vi skall utreda först och besluta sedan. Herrarna vill göra tvärtom, och det är en väsentlig skillnad.

Vad sedan gäller de ungas mognad för att utöva sin rösträtt finns det från vår sida ingen tveksamhet, men allt vad därmed sammanhänger bör vara utrett och klart innan vi beslutar.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Frågan huruvida man skall besluta först och utreda sedan eller tvärtom har här en speciell aspekt, nämligen den att om vi inte beslutar nu om en sänkning av rösträttsåldern, så blir det heller ingen sänkning förrän tidigast 1976. Det är det som är anledningen till att vi i dag bör anta ett vilande grundlagsförslag. Som herr Ohlin påpekade finns det ju sedan tid tillräckligt för att utreda en del tekniska frågor. Men ett avslag i dag innebär att vi skjuter upp en reform på detta område sex år framåt i tiden.

Som framgår av utskottets utlåtande har även vi från folkpartihåll motionerat i denna fråga, och det är ju på intet sätt förvånande, eftersom folkpartiet var först att ta upp och driva önskemålet om en sänkning av rösträtts- och myndighetsåldrarna, och glädjande nog har kunnat göra det med växande anslutning. Detta har herr Ohlin redan nämnt.

Vår utgångspunkt är självfallet att det har ett värde att många människor kan delta i besluten om hur kommunerna och landet skall styras. En annan utgångspunkt har varit, att om en människa har skyldigheter, så är det naturligt att hon också får rättigheter, t. ex. rätten att vara med och besluta om hur de skattepengar skall användas, som vederbörande själv betalar in, och hur det försvar skall utformas som man är skyldig att tjänstgöra i.

Jag behöver här inte lovprisa de unga

Sänkning av rösträttsåldern

för deras tidigare biologiska och sociala mognad. Det har redan gjorts mycket värtaligt av andra kammarledamöter, som är mera erfarna än jag, och jag kan nöja mig med att instämma i vad som där sagts. Nu vill jag inskränka mig till några ord om sänkningen av myndighetsåldern.

Här har erinrats om att vi förra året beslöt om en sänkning av myndighetsåldern till 20 år och att vi borde avvakta effekten av det beslutet innan vi fattar ett nytt. Men det kan givetvis inte utgöra något skäl för dem som redan förra året ansåg att myndighetsåldern borde sänkas till 18 år.

När det gäller det nordiska samarbetet vill jag anknyta till vad herr Ohlin sade — han har ju en mycket betydande sakkunskap på detta område — att det kan vara värdefullt om ett land går före. Det skulle i detta fall kunna vara lämpligt att Sverige gjorde det.

Naturligtvis är det ett särskilt skäl för en sänkning av myndighetsåldern: att man nu får gifta sig vid 18 års ålder. Då är det naturligt att man också får träffa avtal om exempelvis avbetalningsköp för hemmet.

Det anförs i första lagutskottets utlåtande att det finns anledning att behålla det skydd i ekonomiska frågor som omyndigheten innebär. Jag förmodar att man då framför allt tänker på de tonåringar som har betydande förmögenheter, och som kanske inte är mogna att fatta beslut om dessas förvaltning. Det är naturligtvis tilltalande att man även har omtanke om denna lilla grupp. Det besvärliga är väl att man knappast ens kan säga att 20- eller 21-åringar alltid är mogna att förvalta t. ex. en miljonförmögenhet. Skulle man låta denna grupp vara riktmärke, blev man kanske tvungen att höja myndighetsåldern åtskilliga år.

Vilken myndighetsålder man än väljer kan det bli nödvändigt att införa vissa undantagsbestämmelser. Enligt min mening bör myndighetsåldern väl-

jas så att undantagsreglerna berör så få personer som möjligt, och då är 18-årsgränsen överlägsen.

Det har sagts en hel del om sambandet mellan myndighetsålder och rösträttsålder. Det är väl uppenbart att det inte finns något tvingande sådant samband. Som herr Ohlin påpekade, är det i dag åtskilliga omyndiga som äger rösträtt, nämligen de som är födda efter valdagen tjugo år före det aktuella valet.

Självfallet kan man göra gällande att det är rimligast om dessa åldrar sammanfaller, så att alla myndiga har rösträtt och alla som har rösträtt också är myndiga. Men om dessa gränser inte kan sammanfalla, uppstår frågan vilket man tycker är allvarligast: att ett antal omyndiga personer får rösta, eller att ett antal myndiga personer inte får rösta. Det system som vi nu har innebär att ett antal omyndiga personer får rösträtt.

Vi har i vår motion föreslagit — och jag tycker att det är den lösning som bör eftersträvas — att myndighetsålder och rösträttsålder helt skall sammanfalla, d. v. s. att man borde få rösträtt den dag man fyller 18 år. Men om detta inte omedelbart kan genomföras, är det intressant att studera vilken lösning som kan väljas i andra hand. Vi har därför i vår motion yrkat att man borde få rösträtt det år man blir myndig. Enligt vårt förslag skulle det bli det år man fyller 18 år.

Enligt utskottet har det inte varit möjligt att omedelbart besluta om att rösträtten skall inträda vid 18 års ålder. Jag har en mening som avviker något även från den som framförs av reservanterna i konstitutionsutskottet, vilka hävdar att denna fråga bör utredas av grundlagberedningen. Enligt motionärernas förhoppning skulle utskottet självt ha kunnat genomföra den mindre utredning som behövs för att ordna denna valtekniska angelägenhet. När detta nu inte kunnat genomföras,

Sänkning av rösträttsåldern

förefaller det vara lämpligast att låta valtekniska utredningen göra en snabbundersökning av spörsmålet.

Enligt ett besked som jag fått från riksdagens upplysningstjänst kan denna fråga ganska lätt lösas med datateknik. Om rösträttsåldern sätts i relation till de olika valdagar, som infaller under röstlängdens giltighet, kan man förhållandevis enkelt utläsa vilka personer som har rätt att rösta vid de olika valen.

Systemet skulle fungera helt utan komplikationer så länge inget nyval utlystes. Om det blev ett nyval, skulle man, om röstlängden var överförd till data, snabbt kunna göra en genomgång och konstatera vilka ytterligare personer som fått rösträtt. Detta borde kunna genomföras utan någon olägenhet.

Om man finner, vilket enligt min uppfattning är klarlagt, att detta är en begränsad utredningsuppgift, kan man naturligtvis såsom ett första steg i dag acceptera förslaget att sänka rösträttsåldern till året efter fyllda 18 år. Jag ansluter mig därför till reservationen vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 9.

Det är intressant att se att den motion som har väckts från socialdemokratiskt håll går ut på att man skall få rösträtt året efter det år man fyllt 18 år och alltså innebär att åtskilliga som är myndiga — om man, som motionärerna vill, samtidigt sänker myndighetsåldern till 18 år — inte skulle få rösträtt. Vi anser att det är mera acceptabelt att vissa som är omyndiga får rösta, om man nu inte kan förena myndighets- och rösträttsåldrarna helt och hållet. De socialdemokratiska motionärerna däremot anser att det i så fall vore mera acceptabelt att vissa som är myndiga — de som har fyllt 18 år före valdagen under valåret — inte skall få rösta det aktuella valåret. Nu säger fru Hjelm-Wallén, att man i motionen trycker väldigt hårt på sambandet mellan rösträttsålder och myn-

dighetsålder. Men om man nu är så angelägen om detta, och samtidigt så oerhört rädd för att några omyndiga skall få rösträtt, så borde man väl ha föreslagit att rösträtten skall inträda just vid 18-årsdagen. Men det har man alltså inte gjort.

Här har diskuterats vem som har handlingskraft och vem som verkligen är intresserad av att ge ungdomen detta ökade förtroende. Det är intressant att ta del av vad de socialdemokratiska utskottsföreträdarna sade förra året när den här frågan behandlades. Då påpekade herr Johansson i Trollhättan att det inte var nödvändigt för riksdagen att fatta beslut år 1969 om en reform, för att den skall träda i funktion vid 1973 års val. Han kunde inte uttala sig om i vilken utsträckning det fanns möjlighet att få fram en proposition till 1970 års riksdag. Men hans påpekande måste ändå tolkas så att herr Johansson i Trollhättan ansåg det önskvärt att få fram ett beslut våren 1970, så att reformen kunde träda i funktion till 1973 års val.

I första kammaren sade konstitutionsutskottets ordförande, herr Georg Petersson, som såvitt jag vet också är ledamot av grundlagberedningen, att det var svårt att uttala sig om den exakta tidpunkten när man kunde få ett förslag men att grundlagberedningen arbetar med den skyndsamhet som är möjlig — underförstått en hög grad av skyndsamhet, får man väl anta, eftersom det sägs av en av utredningens ledamöter.

Nu har man alltså haft ett år på sig för att få färdigt ett så pass begränsat reformförslag som att sänka rösträttsåldern ett år. Det är tydligt att den skyndsamhet som var möjlig inte var särskilt stor. Därför tycker jag också att man har fog för slutsatsen, att handlingskraften och reformviljan när det gäller att ge ungdomen ett ökat politiskt förtroende inte är särskilt betydande inom regeringspartiet.

Sänkning av rösträttsåldern

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Den här frågan har ju diskuterats många gånger i denna kammare, och de allra flesta torde också ha fattat ståndpunkt.

Samtliga politiska ungdomsförbund har frågan upptagen på sina program, vilket alltså även gäller det socialdemokratiska ungdomsförbundet. När vi diskuterade saken förra året så ville inte de av kammarens ledamöter som tillhör detta ungdomsförbund vara med om att rösta på den reservation som då fanns, eftersom man ville ha en sammankoppling med myndighetsåldern. Det är därför desto mera glädjande att kunna konstatera att när det som i år finns möjlighet att göra denna sammankoppling, så kommer uppenbarligen också dessa unga socialdemokrater att ansluta sig till den linje som vill åstadkomma en sänkning.

Herr Ohlin sade några vänliga ord om det »konservativa» moderata samlingspartiet. I det här sammanhanget vill jag konstatera att hans uppfattning inte gäller hela partiet; den gäller inte dess ungdomsförbund, den gäller inte dess partiordförande och den gäller inte något mer än hälften av ledamöterna i denna kammare, då dessa faktiskt tidigare har röstat på mittenreservationen.

Jag kan inte låta bli att ge herr Ohlin en eloge för de många vackra ord han sade om ungdomens mognad och betydelse och allmänna roll i detta sammanhang. Det är mycket frestande att kvittera med några vänliga ord om mognaden etc. hos den generation som herr Ohlin tillhör. Men det skulle kanske föra alldeles för långt, och de vänliga orden kan jag väl ge herr Ohlin i ett annat sammanhang.

När det nu gäller moderata samlingspartiet vill jag bara konstatera att vi på vår partistämman i Karlstad 1967 faktiskt behandlade en motion som gick ut på en sänkning av rösträttsåldern. Denna motion tillstyrktes först av partistyrelsen och bifölls sedan också av

partistämman. Jag tolkar detta som att alla som tillhör moderata samlingspartiet i denna kammare med mycket gott samvete kan rösta på den reservation som finns.

Därutöver kan sägas att partiet redan för länge sedan indirekt godkänt en sänkning av rösträttsåldern till 18 år. I samtliga stadgar som tillämpas inom moderata samlingspartiet — såväl centralt, regionalt som lokalt — står att den som har fyllt 18 år är röstberättigad i alla sammanhang inom partiet inklusive nomineringar. I den mån man får vara med om att nominera kandidater till riksdagen borde det vara självklart att man även får vara med om att vid de allmänna valen välja in dessa kandidater i riksdagen.

Herr talman! Någon vidare sakdebatt är onödig. Stöld är något förfärligt, stöld av kammarens tid något ännu värre, och jag nöjer mig därför i detta sammanhang med att yrka bifall till reservationen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 9. Jag gör det i den förhoppningen att så många som möjligt av det parti jag representerar skall rösta för den.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skall för min del inte nämnvärt förlänga debatten utan bara helt kort understryka att jag hyser utpräglade sympatier för en ytterligare sänkning av myndighetsåldern och naturligtvis även av rösträttsåldern. Jag tänker dock här närmast på myndighetsåldern. Jag har nämligen varit med om att behandla detta ärende i första lagutskottet och har velat markera min principiella uppfattning genom en blank reservation i utskottets utlåtande. Motiv för en sänkning även av myndighetsåldern har på ett övertygande och utförligt sätt redovisats av herr Ohlin. Jag vill helt ansluta mig till vad han anfört i denna fråga.

Att jag inte direkt yrkat bifall till motionsyrkandet sammanhänger natur-

Sänkning av rösträttsåldern

ligtvis med vårt gemensamma intresse av nordiskt samarbete. Vad herrar Ohlin och Romanus emellertid har anfört om att vi måste medverka till att den reform vi här talat om blir *nordisk* genom att själva ta ställning kan jag helt instämma i. Vi kan på det sättet verka pådrivande vad gäller denna reform.

För dagen, herr talman, vill jag nöja mig med denna förklaring med anledning av första lagutskottets utlåtande nr 3.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag varit gammal motionär i denna fråga och inte ändrat uppfattning, vill jag klart och tydligt säga ifrån att vi är mogna, nästan övermogna, att nu ta en rösträttsreform och sänka rösträttsåldern till 18 år. Samtidigt är vi minst lika övermogna till att sänka myndighetsåldern till 18 år.

Vi skall inte glömma bort att de omyndiga genom det existerande förmynderskapet av anhöriga, släkt och vänner ofta används för skatteflykt eller andra liknande saker. Vi litar på att de, som utövar en översyn vid rådhusrätterna, nedlägger speciellt intresse för att fullfölja de uppgifter som ett förmynderskap egentligen borde innebära, trots att vi vet att denna tillsyn överläts åt yngste notarien, som i regel aldrig sysslat med sådana frågor. Detta är inte bara en ekonomisk sak utan det gäller även andra värden.

Vid alla förändringar i fråga om rösträtten har vi mött tanken att man inte är mogen för en reform på detta område. Det gjorde vi när den allmänna rösträtten infördes och det har vi gjort i olika andra sammanhang. Vi skall emellertid komma ihåg att dagens ungdom genom sin utbildning och genom sitt intresse för samhällsarbetet i många fall vid 18 år har en helt annan mognad än vad som var fallet under äldre tid. Jag tror därför att riksdagen i dag borde kunna gå ned till 18 år i fråga

om både rösträttsåldern och valbarhetsåldern lika väl som när det gäller myndighetsåldern.

Man talar här om att det nordiska samarbetet skulle lägga hinder i vägen för en sänkning av myndighetsåldern. Det är dumheter att mena att vi skulle bromsas upp i en riktig och naturlig utveckling bara av hänsyn till detta. Om det nordiska samarbetet skulle verka bromsande i olika sammanhang, vore det ganska farligt om det skulle vinna gehör.

Även den förändring som nu föreslås skall ju företas enligt grundlagens ordning. Det innebär att ett beslut i dag måste följas av ett beslut efter ett nyval. Eftersom vi har valår har vi möjlighet att fatta ett nytt beslut nästa år eller under den kommande perioden. Det är alltså rimligt att alla dessa frågor nu snabbt löses.

Jag känner inte igen herr Henningsson i dag. Han har blivit så väldigt, skall vi säga grundlagsskadad. Men det förhåller sig inte så att vi följer grundlagen. Jag har förut talat om att det inte finns någon lag som det tas så liten hänsyn till som grundlagen. Riksdagen har emellertid anledning att någon gång visa vördnad för grundlagen även vid andra tillfällen än när ett statsråd läser upp en grundlagsändring här i kammaren och vi reser oss upp. För en demokrati och för de bredare folklagren måste det ändå vara angeläget att vissa värden, som grundlagen har slagit vakt om under flera hundra år, skall respekteras i lagstiftning m. m. Om nu herr Henningsson ser bort ifrån att han är talesman för ett utskottsutlåtande som på något sätt är felaktigt, kan han kanske förstå att även denna förändring är en åtgärd som under åtskilliga år har mognat fram. Det vore väl rimligt att då också fatta ett beslut. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen. Jag kommer senare också att stödja kravet på en sänkning av myndighetsåldern till 18 år. Det in-

Sänkning av rösträttsåldern

nebär att man får rösträtt den dag man fyller 18 år och ingenting annat.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Lundberg har svårt att förstå mig har jag också svårt att förstå honom.

När vi i utskottsutlåtandet har skrivit att samtliga motioner i ärendet bör överlämnas till grundlagberedningen, som har till uppgift att lösa dessa problem, har vi därmed inte sagt någonting om den tidpunkt då grundlagberedningen skall framlägga förslag. Men vi har inte funnit anledning att plocka bort detta från grundlagberedningen och säga att den frågan avgör vi själva. Det finns vissa komplikationer, som herr Lundberg säkerligen är fullt medveten om — bl. a. sammansättningen av grundlagberedningen. Jag kan inte finna att man gör avsteg från någon princip om man som representant för konstitutionsutskottet säger att när en fråga är överlämnad till grundlagberedningen väntar vi på resultatet av dess arbete. När den framlägger ett förslag är vi beredda att fatta beslut.

I övrigt delar jag helt herr Lundbergs uppfattning om att ungdomen bör ha rösträtt vid 18 års ålder. Myndighetsåldern bör emellertid vara sammankopplad med rösträttsåldern. En hel del frågor måste därför lösas samtidigt och det är dessa lösningar vi väntar på. Vi har i utskottsutlåtandet inte sagt någonting om tidpunkten — vi har bara sagt att frågan bör överlämnas till grundlagberedningen, som redan sysslar med dylika ting.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henningsson är tydligen tidlös. Om vi överlämnar en massa frågor till grundlagberedningen har vi sedan bara att vänta för att se när något sker. Det kanske dröjer 5—6 år, det kanske dröjer 10 eller 20 år. Herr Henningsson menar förmodligen inte

att grundlagberedningen före nästa år kan framlägga ett förslag.

Motioner som syftar till en ändring av både myndighetsåldern och rösträttsåldern har väckts, och vi kan nu genomföra en förändring genom att i dag bifalla dessa yrkanden och sedan fatta slutgiltigt beslut nästa år.

Det är väl så, herr Henningsson, att man lätt fastnar i kommatecken och glömmer meningarna — och de är väl ändå viktigare än både kommatecken och utropstecken.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid det kanske mindre dramatiska avsnittet av detta frågekomplex, nämligen frågan om myndighetsåldern. Jag har ett föregående i detta avseende, eftersom jag var med i förmynderskapsutredningen och där lyckades få fram det förslag om den sänkning av myndighetsåldern, som riksdagen fattade beslut om förra året. Under diskussionen i denna utredning framfördes med viss kraft en hel del argument som talade emot den måttliga sänkning av myndighetsåldern, som vi fattade beslut om då.

Man kan, som också utskottet gjort i sitt utlåtande, säga att det finns en hel del skäl som talar för en sänkning av myndighetsåldern, nämligen det förhållandet att ungdomar nu i 18-, 19- och 20-årsåldern på grund av vårt numera bättre utbildningsväsende har större kunskaper än tidigare generationers ungdom och dessutom genom massmedia har skaffat sig större insikt om sin egen situation och bättre utblick över förhållandena i samhället. Å andra sidan kan man inte bortse från att det förhållandet, att ungdomar numera undergår mycket längre utbildning än tidigare, medför att en stor grupp ungdomar är ekonomiskt beroende av sina föräldrar och så sent som i 20-årsåldern över huvud taget kanske inte har försörjt sig själva en enda vecka, inte haft några egna inkomster. Man kan be-

Sänkning av rösträttsåldern

träffande de fallen utan vidare säga, att de som tillhör den äldre generationen och som kanske fick ge sig iväg hemifrån i 13-årsåldern, leva i ett rum långt från hemmet och försörja sig på en mycket liten veckolön, skaffade sig större ekonomisk erfarenhet av de bistra realiteter, som livet då erbjöd.

Man kan säga, att det är dessa båda synpunkter som skall vägas mot varandra.

Nu innebar den reform vi fattade beslut om förra året inte bara att myndighetsåldern sänktes med ett år utan i vissa avseenden även att man betydligt ökade möjligheterna för ungdomar under myndighetsåldern att vidta rättsliga dispositioner. De begränsningar som nu upprätthålls till 20-årsåldern gäller huvudsakligen ingående av civilrättsliga avtal och förvaltningen av egen förmögenhet. Herr Romanus sade tidigare i dag, att om man skulle räkna med den grupp av ungdomar som erhåller förmögenheter genom arv eller på annat sätt, så skulle man behöva höja myndighetsåldern ytterligare. Under vårt arbete i förmynderskapsutredningen anfördes faktiskt det argumentet, att man för unga människor som erhåller stora arv skulle behöva höja myndighetsåldern till 25 år; först då skulle de anses vara mogna att förvalta sin förmögenhet. Det var ingen som ansåg att detta var en realistisk politisk linje, men argumentet framfördes.

Det är inte möjligt att ha skilda myndighetsåldrar; samma myndighetsålder måste gälla för den mycket lilla grupp av ungdomar som i unga år erhåller förmögenheter som för dem — och det är naturligtvis de allra flesta — som under denna tid inte har någon förmögenhet att förvalta. Det är möjligt att vi får erfarenheter av den nya ordningen, som medför att vi kommer att bedöma dessa olägenheter som så pass små, att det finns anledning att sänka myndighetsåldern ytterligare med ett eller två år. Men erfarenheten är ännu mycket liten, eftersom den nuvarande lagstiftningen

tillämpats bara från den 1 juli förra året, alltså mindre än ett år.

Vad utskottet huvudsakligen tryckt på är frågan om det nordiska samarbetet. Jag tror att det skulle skapa ganska stor misstro i våra grannländer, om vi utan överläggningar skulle gå vidare och fastställa en lägre myndighetsålder i vårt land. Det är faktiskt så att det nordiska samarbetet ibland blir en broms på reformarbetet. Särskilt på det civilrättsliga området verkar ofta det nordiska samarbetet försenande; en reform kanske försenas ett och ett halvt eller två år. Men vi har, trots dessa olägenheter, velat hålla fast vid det nordiska samarbetet. Jag tror därför att det vore mycket olyckligt, om vi i detta speciella fall gjorde ett avsteg från denna princip.

Det var en helt underbar logik — en logik som i varje fall inte jag kan förstå — herr Ohlin redovisade, när han sade att det är en väldigt fin form av nordiskt samarbete om ett land går före och beslutar om någonting mer långtgående än de andra länderna. Man blir litet förvånad över ett sådant uttalande, eftersom herr Ohlin i allmänhet har rangeras som den verkliga experten på nordiskt samarbete.

Herr talman! Jag framställer nu icke något yrkande, eftersom jag får tillfälle att göra det senare.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att den tanke jag framförde — nämligen att man, om man skall ta hänsyn till den lilla grupp av ungdomar som har mycket stora förmögenheter, borde höja myndighetsåldern — inte bara var ett skämt utan en tanke som har övervägts. Men jag drog för min del slutsatsen att man bör utforma myndighetsåldern så att man får minsta möjliga undantagsbestämmelser, som gäller minsta möjliga antal människor. Detta stämmer mycket väl överens, tror jag, med den ordvänd-

Sänkning av rösträttsåldern

ning som använts i den motion som väckts från socialdemokratiskt håll.

Herr Martinssons argument, att man inte har någon erfarenhet av verkningarna av förra årets beslut, träffar naturligtvis inte dem som redan förra året ansåg att man borde sänka myndighetsåldern till 18 år. Dessutom kan man ställa frågan: Vad menas i sammanhanget med att man skall avvakta erfarenheterna? Hur länge skall man vänta? Förväntar man sig att upptäcka några påtagliga skadeverkningar innan man vidtar en ny ändring?

Jag är naturligtvis som alla andra anhängare av nordiskt samarbete, men jag har utomordentligt svårt att förstå, att man behöver ha en så kategorisk uppfattning som första lagutskottet, som uttalar, att det icke kan komma i fråga att man i detta läge skulle frångå den uppnådda enigheten. Herr Martinsson spädde dessutom på genom att säga, att det skulle väcka förstämning och mistro i de andra nordiska länderna. Det finns ju i alla de nordiska länderna en betydande opinion för en ytterligare sänkt myndighetsålder. Det kan väl inte vara något fel om i vissa fall ett land går före de övriga i en riktning som alla länder är inne på. Sådant har hänt tidigare.

Herr Henningsson förvånade mig något genom att säga att han var för både en sänkning av rösträttsåldern och en sänkning av myndighetsåldern till 18 år. Han ville tydligen antyda att det inte skulle föreligga någon större skillnad mellan partierna. Men, herr Henningsson, det räcker inte med att *vara* för någonting; man måste *göra* någonting för det också. Ni har ju haft tid på er. Nu finns chansen att besluta om en sänkning av rösträttsåldern. Gör man det inte nu, skjuter man upp det ända till 1976.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vet inte om herr Martinsson menade att det när det gäl-

ler *rösträttsåldern* var så angeläget att vi i Norden skulle ha precis samma bestämmelser så att det ena landet inte lämpligen kunde gå före det andra. Jag kan i så fall inte riktigt förstå det. Kanske vill herr Martinsson gå så långt att han anser att vi i Sverige inte heller får gå före när det gäller socialpolitiska framsteg, om det finns ekonomiska möjligheter till det.

Enligt min mening gagnar man den nordiska saken bäst genom att se efter var en samordning verkligen är så viktig att man eventuellt vill ta risken av någon försening. I annat fall får man låta takten vara ojämn och samordna successivt efter bästa förmåga. Något annorlunda ligger det till beträffande myndighetsåldern. Därvidlag är skälen för parallellitet i de nordiska staterna starkare än när det gäller rösträttsåldern där de väl tills vidare är närmast obefintliga.

De som anser att man såvitt möjligt skall försöka genomföra dessa reformer någorlunda samtidigt — det är tydligen många här i dag som tycker så — kan ju dra den slutsatsen att eftersom en sänkning av rösträttsåldern inte kan bli effektiv förrän efter 1971 — troligen 1973 — har man tid på sig beträffande myndighetsåldern utan att åstadkomma någon försening av en samlad reform. Man har tid på sig beträffande myndighetsålderns sänkning. Av den anledningen är det angeläget att i dag få beslut just om sänkning av rösträttsåldern, annars försenas genomförandet ytterligare tre år. Nya bestämmelser för ordinarie val blir eljest inte tillämplade förrän 1976. Däremot finns det inte samma skäl att i dag fatta beslut om sänkning av myndighetsåldern, utan därvidlag kan en samordning ske genom beslut senare vid lämplig tidpunkt.

Det förhåller sig emellertid så, herr talman, att första lagutskottets motivering enligt min uppfattning är något hård. Jag skall inte diskutera den nu, men jag vill inte rösta för den motive-

Sänkning av rösträttsåldern

ring som första lagutskottet har. Jag tycker att det finns goda skäl, som jag här har anfört, att inte i dag fatta beslut om någon sänkning av myndighetsåldern. Man kan få en samordning till stånd i alla fall. Av den anledningen yrkar jag bifall till reservationen i konstitutionsutskottets utlåtande, men vid votering om första lagutskottets utlåtande kommer jag med angiven motivering att lägga ner min röst.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag tror vi bör göra klart för oss att det inte är möjligt att skilja på frågorna om rösträtts- och myndighetsålder, eftersom det är orimligt att hävda att den som har rösträtt måste vara omyndig därför att han inte har möjlighet att överblicka konsekvenserna av sina handlingar. Jag förstår inte riktigt herr Martinssons inställning. Han har varit med i utredningen som har drivit fram vissa frågor — någon annan förklaring till hans inställning kan jag inte finna.

Herr Martinsson säger att stora ärvda förmögenheter måste skyddas. Jag trodde nu inte att förmynderskapslagstiftningen är till för att skydda de stora arven utan att den skulle gälla oavsett ekonomiska förhållanden. De ekonomiska frågorna är visserligen viktiga, men de upptar i varje fall inte huvuddelen av överförmyndarnas arbete.

Det sägs att erfarenheten är liten, men jag har i alla fall en viss erfarenhet från detta område, och jag måste säga till herr Martinsson att om man ännu inte har kommit underfund med hur bristfällig förmynderskapslagen är, borde det vara på tiden att man kommer underfund med det nu.

Det har blivit alltmer vanligt att överföra förmögenheterna på omyndiga. De förmögenheterna kan bindas ända tills ägaren uppnår 25 års ålder. Vår förmynderskapslagstiftning och de ansvariga myndigheterna accepterar att det görs undantag från regeln att omyndi-

gas förmögenhet skall stå under överförmyndarens tillsyn. Här fuskas det oerhört mycket, och utredare m. fl. borde av det skälet komma underfund med hur det ligger till på den punkten. — Jag hävdar alltså att erfarenheten är tillräcklig för att vi skall kunna ta ställning.

Här har talats om att det behövs ett nordiskt samarbete. Jag uppfattar Norden som en enhet, där man kan lagstifta, driva opinionsbildning och införa reformer ungefär på samma sätt som i ett enskilt land. Om det nordiska samarbetet skulle bidra till att bromsa och fördröja reformverksamheten exempelvis inom socialpolitik och kulturpolitik, då vill jag inte stödja en sådan utveckling, herr talman.

Jag tycker att man har dragit konsekvenserna alltför snävt i det här sammanhanget. Jag skulle vilja vädja till kammaren att beakta att dagens ungdom har rätt att utnyttja det rådande läget på samma sätt som vi hade när vi en gång kämpade för rösträtt och andra rättigheter. Därför finns det inga som helst sakliga skäl att avvika från den linjen, att 18-årsgränsen ännu så länge bör användas som en norm.

Alla vet att ungdomarna gifter sig vid allt lägre åldrar eller i varje fall flyttar samman, och det inträffar att båda föräldrarna till ett barn är omyndiga. Det är alldeles orimligt att det skall förekomma förmynderskap både i andra och tredje led.

Herr talman! Diskussionen har icke visat att sakläget på något sätt har förändrats, och därför hoppas jag att kammaren i det första fallet följer reservationerna och i det andra fallet motionärerna.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag betvivlar inte att herr Lundberg har mycket stora erfarenheter av förmynderskap och därtill hörande frågor. Men vad jag har velat säga är att erfarenheten av denna nya

Sänkning av myndighetsåldern m. m.

lagstiftning hittills inte är utsträckt ens över ett år.

Till herr Romanus vill jag säga att erfarenheter kan man göra, om man finner att människor lider skada av en sådan här lagstiftning. Den som har haft gråtande föräldrar hos sig, när ungdomarna har blivit pålurade gamla bilar och liknande saker, kan i alla fall ha den meningen att man bör undersöka om det blir några skadeverkningar, innan man tar ställning till en ytterligare sänkning.

Vidare sade herr Lundberg, att han inte trodde att förmynderskapslagstiftningen var till för de stora förmögensägarna, och det är väl riktigt. Men de flesta av dessa ungdomar mellan 16 och 20 år har ingen förmögenhet. De har rätt att förfoga över sin arbetsinkomst. De har rätt att träffa avtal i en hel rad av ärenden, som berör deras dagliga behov, och då kommer de inte i kontakt med lagstiftningen. Lagstiftningens skydd sätter ju huvudsakligen in i fråga om den lilla grupp som har tillgångar som kan gå förlorade, om de själva förfogar över dem på ett värdslost sätt.

Förmynderskapslagen har naturligtvis många brister, och jag delar helt herr Lundbergs uppfattning om gåvor som är undandragna överförmyndarens tillsyn. Men kommittén arbetar med en total översyn av förmynderskapslagen, så man kan väl hoppas att i varje fall de flesta olägenheterna rättas till när kommittéförslaget framläggs.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel

följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 107 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alitså bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

§ 12

Sänkning av myndighetsåldern m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om sänkning av myndighetsåldern m. m. (Detta utlåtande hade debatterats i samband med behandlingen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 9.)

Första lagutskottet hade i förevarande utlåtande behandlat följande motioner:

de likalydande motionerna I: 234 av herrar *Hansson* och *Ove Karlsson* samt II: 273 av fru *Hjelm-Wallén m. fl.*, vari hemställdes

»att myndighetsåldern sänkes till 18 år samt att i föräldrabalkens 4 kap. 5 och 10 §§, 6 kap. 1 och 12 §§, 9 kap. 1 §, 10 kap. 1 § åldersgränsen tjuugo år

ersättes med arton år, samt att 9 kap. 2 och 3 a §§ jämte hänvisningen till 9 kap. 2 a § i 20 kap. 28 § utgår,

att i giftermålsbalkens 2 kap. 2 § åldersgränsen ändras till arton år,

att i ärvdabalkens 9 kap. 1 § åldersgränsen ändras till arton år,

att i 5 § lagen om avbrytande av handenskap tjugo år utbytes mot arton år,

att i 3 kap. 18 § lagen om allmän försäkring tjugo år ersättes med 18 år,

att i brottsbalkens 6 kap. 4, 7 och 8 §§ åldersgränsen tjugo år ersättes med 18 år,

att i barnavårdslagens 25, 27, 28, 32, 42 och 67 §§ åldersgränsen ändras till arton år,

att i 1, 5 och 6 §§ lagen om åtgärder mot samhällsfarlig asocialitet föreskriften tjugo år ersättes med arton år,

att i skollagen av den 6 juni 1962 åldersgränsen tjugo år utbytes mot arton år,

att i lagen om verkställighet av bötesstraff 12 § åldersgränsen tjugo år utbytes mot arton år,

att i 5 kap. 2 § rättegångsbalken tjugo år utbytes mot arton år,

att i lagen om nykterhetsvård 28 § tjugo år utbytes mot arton år,

att i religionsfrihetslagen 5 § tjugo år utbytes mot arton år, samt

att samtliga föreslagna förändringar skall träda i kraft den 1 januari 1971. »;

de likalydande motionerna I: 545 av herrarna *Lindblad* och *Wirtén* samt II: 643 av herr *Romanus m. fl.*, såvitt nu var i fråga; samt

de likalydande motionerna I: 833 av herr *Olle Eriksson m. fl.* och II: 978 av herr *Elmstedt m. fl.*

Utskottet hemställde, att förevarande motioner,

a) I: 234 och II: 273,

b) I: 545 och II: 643 såvitt nu var i fråga samt

c) I: 833 och II: 978,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sänkning av myndighetsåldern m. m.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **HJELM-WALLÉN** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 234 och II: 273.

Herr **MARTINSSON** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 234 och II: 273; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Hjelm-Wallén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. a i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 234 och II: 273.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 64 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Grunderna för partistöd

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b och c

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 16, med anledning av motioner om sänkning av myndighetsåldern m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Grunderna för partistöd

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, angående grunderna för partistöd i anledning av statsverkspropositionen samt motioner.

Frågor rörande det statliga partistödet behandlas inom riksdagen av konstitutionsutskottet såvitt avser grunderna och av statsutskottet såvitt avser belopp. Till följd härav hade till konstitutionsutskottet hänvisats statsverkspropositionen i den del (bilaga 4, justitiedep., G 4 s. 79), som avsåg grunderna för partistödet och vari hemställdes att riksdagen måtte godkänna vad departementschefen anfört i fråga om ändring av grunderna för bidrag till politiska partier, nämligen att fr. o. m. år 1971 skulle i stället för den hittills tillämpade 2 %-regeln för rätt till partistöd gälla, att partiet hade deltagit i senaste val till riksdagen och därvid vunnit mandat.

Departementschefen anförde vidare, att beloppet per riksdagsmandat och kalenderår borde höjas från 60 000 till 70 000 kronor då antalet mandat minskade från 384 till 350. Denna fråga behandlades av statsutskottet i dess utlåtande nr 2.

Följande motioner hade väckts i anledning av propositionen:

1) I: 476 av herr *Wallmark m. fl.* samt II: 525 av herrar *Björck* i Nässjö och *Fridolfsson* i Stockholm, vari hemställdes »att riksdagen vid behandlingen av anslaget om bidrag till politiska partier beslutar godkänna vad i motionen anförts i fråga om ändring av grunderna för bidrag till politiska partier»; samt

2) I: 687 av herr *Harald Pettersson m. fl.* samt II: 740 av herrar *Boo* och *Larsson* i Öskevik, vari hemställdes

»att riksdagen beslutar (1) att bidraget till politiska partier fr. o. m. 1/1 1971 skall utgå med 70 000, 140 000, 210 000 resp. 280 000 kronor per år till partier som i senaste riksdagsvalet uppnått minst 2, 2 1/2, 3 resp. 3 1/2 % av sammanlagda antalet avgivna röster i landet, samt därutöver med 70 000 kronor per erhållet mandat i riksdagen — allt räknat för kalenderår; samt (2) att till *Bidrag till politiska partier* för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 25 200 000 kronor».

Motionerna 1) och 2) hade hänvisats till konstitutionsutskottet i vad de avsåg grunderna för partistödet, medan de i övrigt behandlades av statsutskottet i dess utlåtande nr 2.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna I: 476 och II: 525 samt I: 687 och II: 740, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad som anförts om grunderna för statsbidraget till politiska partier i statsverkspropositionen.

Reservationer hade avgivits

1) av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Harald Pettersson* (cp), *Richardson* (fp), *Nelander* (fp), *Boo* (cp), *Sterne* (fp) och *Magnusson* i Nennesholm (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 687 och II: 740, såvitt

Grunderna för partistöd

nu var i fråga, samt med avslag på motionerna I: 476 och II: 525, såvitt nu var i fråga, besluta att bidraget till politiska partier fr. o. m. 1/1 1971 skulle utgå med 70 000, 140 000, 210 000 resp. 280 000 kronor per år till partier, som i senaste riksdagsvalet uppnått minst 2, 2 1/2, 3 resp. 3 1/2 procent av sammanlagda antalet avgivna röster i landet, samt därutöver med 70 000 kronor per erhållet mandat i riksdagen, allt räknat för kalenderår;

2) av herrar *Sveningsson*, *Hernelius* och *Björkman* (alla m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 476 och II: 525, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, samt med avslag på motionerna I: 687 och II: 740, såvitt nu var i fråga, godkänna vad som anförts i statsverkspropositionen om grunderna för statsbidraget till politiska partier med den ändringen, att en fjärdedel av bidraget skulle fördelas lika mellan i riksdagen representerade partier och återstoden skulle fördelas mellan samma partier efter antalet mandat i riksdagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BOO (cp):

Herr talman! En demokrati förutsätter att alla medborgare skall ges möjligheter att vara med i samhällsarbetet och forma sin livsmiljö i skilda sammanhang. Huvudinstrumenten för denna medverkan och kontakt är de politiska partierna. Därför måste det vara en angelägen uppgift i ett demokratiskt samhälle att garantera partierna ekonomiska resurser, som tillsammans med medlemsavgifter och liknande möjliggör en fri och obunden verksamhet. Det var också dessa principer som var vägledande, då det statliga partistödet infördes 1965. Viktigt är också att ingen form av statlig kontroll finns för medlens användning i partiarbetet. Detta är

även klart fastlagt i grunderna för partistödet.

Genom den pågående organisatoriska förändringen på det kommunala planet med utveckling mot större enheter och försämrade möjligheter för kommuninvånarna att få kontakt genom de kommunala organen har de politiska partierna fått angelägna kontakt- och informationsuppgifter på detta viktiga område. Detta var också huvudmotivet vid riksdagens beslut förra året om det kommunala partistödet.

I årets statsverksproposition föreslås att det statliga partistödet skall räknas upp från 60 000 till 70 000 kr. per mandat. Huvudskälet härför är övergången till enkammarriksdag och den minskning av antalet ledamöter till sammanlagt 350 som då inträder. Tidigare gällde och gäller alltjämt att ett parti skall ha uppnått 2 procent av valmanskåren för att bidrag per mandat skall kunna utgå. Nu föreslås att kvalifikationsgrunderna skall bli desamma som grunderna för erhållande av mandat, d. v. s. 4 procent av valmanskåren i hela landet eller eventuellt 12 procent i enskild valkrets. Med den i propositionen föreslagna regeln uppkommer emellertid en kraftig tröskeeffekt för partier som når en andel av valmanskåren på omkring 4 procent, och det är ur demokratisk synpunkt stötande med regler som verkar på det sättet. De i valsystemet inbyggda spärreglerna på 4 respektive 12 procent är avsedda att motverka partisplittring i riksdagsrepresentationen, vilket skulle kunna vara till men för demokratins funktion.

Jag skall vid detta tillfälle inte ta upp någon diskussion om den rätta avvägningen i det fallet. Det är dock en väsentlig skillnad på det och att inte ge mindre partier chansen att nå upp till denna riksdagsrepresentation. Från centern har vi därför i en motion föreslagit att man som tidigare skulle ha som minimigrund för partistödet att partiet uppnått 2 procent av valmans-

Grunderna för partistöd

kåren, inte som i propositionen 4 procent.

Vi vill därvidlag föreslå en på så sätt avtrappad skala att det parti som uppnår 2 procent skall få ett bidragsrum, det parti som uppnår ytterligare en halv procent skall få två bidragsrum o. s. v. upp till 3,5 procent. Samtliga partier som får 4 procent av rösterna skulle då få fyra bidragsrum i botten utöver de bidrag som utgår per mandat. Det kan inte vara rimligt att utestänga så stora grupper från bidrag som kan bli fallet vid en tillämpning av fyraprocentsregeln. Dessa grupper kan uppgå till kanske 160 000—170 000 människor, eftersom varje procent av valmanskåren i runt tal utgör 45 000 människor. Vi tror att det är en ur alla synpunkter riktig demokratisk väg att ge partisammanslutningar en chans att klara den tröskel-effekt, som föreligger för ernående av representation i riksdagen, genom denna form av stöd.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 1, vilket innebär ett tillstyrkande till de av oss förordade reglerna.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Det statliga partistödet, varom riksdagen beslöt 1965, byggde väsentligen på fyra principer: för det första att bidraget skulle utgå endast åt politiska partier som har ett icke obehövt stöd i väljaropinionen, för det andra att bidrag beräknades schematiskt enligt fasta regler, för det tredje att storleken sattes i relation till partiernas styrka och för det fjärde att någon statlig kontroll över medlens användning inte skulle förekomma. Konstitutionsutskottet anförde 1965 att dessa fasta regler borde bestå men att detaljutformningen kunde bli föremål för översyn sedan erfarenheter vunnits av deras praktiska tillämpning.

I en reservation till utskottets utlåtande i fjol i detta ärende uttalade vi att partistödet visat sig vara av stor betydelse

för en fri politisk opinionsbildning och att det så småningom vunnit en bred opinions stöd.

Det torde väl numera stå klart att en demokrati för att fungera väl måste ha goda informationskällor för den stora allmänheten. Det är de politiska partierna som i huvudsak har att sköta denna information. Detta kostar pengar, och det förslår inte långt med de frivilliga bidrag som medlemmar och sympatisörer lämnar.

Enligt tidigare beslut utgår partistödet endast till ett parti som är representerat i riksdagen. Beloppet har varit 60 000 kr. per år och mandat, vilket belopp nu i propositionen och enligt statsutskottets tillstyrkan föreslås höjt till 70 000 kr. Parti måste för erhållande av stöd liksom för att få mandat samla minst 4 procent av rösterna i hela landet eller 12 procent i en valkrets. Dessa regler åstadkommer en kraftig tröskel-effekt för partier som inte fullt när upp till 4 procent. I fp—cp-reservationen, nr 1, som bygger på motionsparet I: 687 och II: 740, föreslås att bidrag fr. o. m. den 1 januari 1971 skall utgå med 70 000, 140 000, 210 000 respektive 280 000 kr. till partier, som i riksdagsval uppnår minst 2, 2,5, 3 respektive 3,5 procent av sammanlagda antalet avgivna röster i landet. Vi tycker att detta innebär en gård av rättvisa mot mindre men ändå inte alltför små partier.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Herr **BJÖRKMAN** (m):

Herr talman! Någon helhjärtad anhängare av statligt partistöd har jag aldrig varit, ännu mindre av ett kommunalt.

Vid ett par tillfällen tidigare har det fallit på min lott att här i kammaren tala emot de statliga bidragen till partierna. Idealet borde väl vara att partier och rörelse som kämpar för idéer bärs upp av sina medlemmars frivilliga

Grunderna för partistöd

anslutning, arbetsinsatser och ekonomiska stöd. Många andra organisationer än de politiska partierna är helt hänvisade till denna utväg.

Men en sådan situation får väl numera anses vara en utopi. Systemet med statligt och kommunalt partistöd har nog kommit för att stanna. Det statliga stödet höjs nu från 60 000 till 70 000 kr. per mandat och uppgår totalt till 24,5 miljoner kr. Jag har ännu inte sett någon uppgift om vad det kommunala partistödet i hela landet kommer att uppgå till; beloppens storlek per mandat varierar högst väsentligt från kommun till kommun.

Ett föga tilltalande drag i partistödet konstruktion är att detta stöd växlar med den stundom något nyckfulla valvinden. Ett parti som går framåt i ett val kan inte bara — som exempelvis socialdemokraterna i andrakammarvalet 1968 — glädja sig åt mandatvinster utan även åt en icke föraktlig förstärkning av partikassan. Ett förlorande parti har att slicka såren efter valmötgången och får känna svedan av salt i såren när dessutom partikassan sinar.

Oavsett om vi känner sympati eller ej för partistödet har vi från moderata samlingspartiet kritiserat dess nuvarande konstruktion. Vi tycker att en betydande del av utgifterna för partiernas verksamhet kan betraktas som grundkostnader helt oberoende av partiernas storlek, exempelvis kostnader för valkampanjerna, kurser, konferenser, möten, affischer etc. Partierna måste få arbeta under något så när lika villkor utan att det största partiet skall gynnas oproportionerligt starkt, vilket blir till nackdel för övriga partier med mindre ekonomiska resurser.

Vi har därför förordat att 25 procent av det totala beloppet på 24,5 miljoner kr. — d. v. s. ca 6 miljoner kr. — skall fördelas lika mellan de i riksdagen representerade partierna och återstoden mellan samma partier efter antalet mandat i riksdagen.

Detta är vad moderata samlingspartiets ledamöter föreslagit i reservationen 2. Denna linje är densamma som konstitutionsutskottets borgerliga hälft — tio ledamöter — hade för ett par månader sedan då riksdagen beslutade om det kommunala partistödet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 2 av herr Sveningsson m. fl.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Som herr Björkman nyss erinrat om diskuterade vi grunderna för det kommunala partistödet för endast några månader sedan. Jag hade då tillfälle att utveckla min principiella syn på partistödet. Jag stödde då två principer. Den ena innebär att endast partier som är företrädare i de kommunala organen skall ha rätt att få partistöd och den andra att fördelningen skall ske med lika belopp per mandat.

När vi i dag diskuterar det statliga partistödet kan jag konstatera att de moderata ledamöterna av konstitutionsutskottet delar uppfattningen att stödet skall gälla de partier som finns företrädare i riksdagen. Reservanterna från centerpartiet och folkpartiet vill utsträcka stödet även till partier som inte är företrädare i riksdagen.

Det sistnämnda är det nya i denna fråga. Låt mig få erinra om att när vi införde det nya valsysteem som vi skall börja tillämpa om några månader så hade vi till en början olika meningar om utformningen av spärregel. Men vi var alla överens om att en sådan regel behövdes för att förebygga en alltför stor partisplittring.

Med det förslag som nu framlagts av företrädare för dessa båda partier vill man delvis upphäva det beslut som riksdagen tidigare har fattat. Man håller inte fast vid systemet med spärregel utan vill genom en avtrappad skala ge stöd åt övriga partier som inte når upp till 4 procent.

Herr Nelander har redan erinrat om det uttalande som konstitutionsutskot-

Grunderna för partistöd

tet gjorde 1965 och om de fyra grundprinciper, om vilka vi då var eniga. Men ett beslut i överensstämmelse med centerpartiets och folkpartiets reservation innebär att man överger de grundläggande principerna av 1965. I dessa står, vilket också herr Nelander läste upp, att bidrag borde utgå endast till partier som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val. I de diskussioner vi hittills fört på denna punkt har vi sagt oss att ett tecken på att ett parti har detta starka stöd skulle vara att partiet är företrätt här i riksdagen.

Vad man nu föreslagit innebär inte en detaljustyckning utan att man går in för nya principer som står i strid med de principer som riksdagen enhälligt antog år 1965. Som herr talmannen säkerligen erinrar sig var det den gången delade meningar om huruvida det över huvud taget skulle utgå något partistöd, men om ett sådant skulle utgå var man ense om att det skulle bygga på dessa principer.

Herr talman! Visst vore det mycket ytterligare att säga i denna fråga trots att vi har diskuterat den många gånger, men jag vill bara tillägga en sak.

Huvudmotivet för att icke biträda det förslag som finns i båda reservationerna är risken för ökad partisplittring. Och en stor partisplittring är fiende till demokratin, som då kan få betydande svårigheter att fungera.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan har erinrat om de grundläggande principer som antogs vid partistödet införande 1965. Han glömde emellertid att redovisa att det då även sades att dessa grunder borde omprövas när systemet varit under tillämpning några år.

Nu har partistödet funnits under några år, och självklart finns då anled-

ning att studera konsekvenserna av de regler som tillämpats. Redan i mitt tidigare inlägg framhöll jag att spärregeln vid mandatfördelningen till den enkammarriksdagen som nu är beslutad skulle skydda mot partisplittring. Det är dock en väsentlig skillnad mellan att skapa ett skydd mot partisplittring i fråga om representationen i riksdagen och att ge alla grupper i samhället som vill komma fram med en åsikt möjlighet att tävla om representation i riksdagen. Det skulle enligt min mening utgöra en stor orättvisa, om grupper som kanske omsluter 160 000—170 000 människor under flera år skulle hållas utanför det stöd som samhället ger partisammanslutningar när det gäller att konkurrera om platser i riksdagen.

Till herr Björkman vill jag bara säga att när riksdagen förra året tog det kommunala partistödet föreslog vi från vårt håll att en del av partistödet borde utformas som ett grundbidrag. Det finns en viss skillnad mellan kommunalt och statligt partistöd. Det kommunala partistödet kom med särskild tyngd till med tanke på den förändrade kommunala organisationen som kommer att medföra oerhört betydelsefulla kontaktuppgifter över partierna i det kommunala arbetet.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag refererade i mitt föregående anförande vad utskottet 1965 hade sagt om partistödet framtida utformning, men för att det inte skall uppstå någon som helst tveksamhet på denna punkt kanske jag bör direkt citera vad utskottet anförde. Sedan måste de som är närvarande själva avgöra, om det är herr Boo eller jag som tolkar utskottets uttalande från 1965 riktigt. Utskottet förklarade: »Väl kan de förut angivna fyra grundprinciperna inte överges, men systemets närmare detaljutformning torde böra bli föremål

Grunderna för partistöd

för översyn, sedan erfarenhet vunnits av dess praktiska tillämpning.»

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Sedan något år tillbaka åker representanter för Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund runt på de börsnoterade företagens bolagsstämmor för att skaffa sig information bl. a. om det stöd som dessa företag ger till de borgerliga partierna. Möjlighet till detta finns genom att varje aktieägare, om han så har bara en enda aktie, äger rätt att vid bolagsstämman ställa frågor om företagets verksamhet och resultat.

Jag anser det vara riktigt att denna möjlighet finns. Den borde i och för sig finnas också när det gäller de statliga företagen, men den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten har ju röstat ned förslaget om att alla riksdagsmän skulle få gå på de statliga företagens bolagsstämmor och ställa samma slags frågor som herr Ringholm och hans unga medhjälpare i SSU nu aktualiserar inom de privata företagen. Socialdemokraterna begränsade antalet riksdagsmän till 18, förmodligen i insynens och jämlikhetens namn. Som ung riksdagsman gör jag naturligtvis den reflexionen, att det kommer att bli de äldsta och snällaste riksdagsmännen som får gå på dessa bolagsstämmor och ställa frågor. Detta är värt att notera i en tid då kravet på insyn reses från allt fler grupper i vårt samhälle.

Bland de frågor som nu diskuteras på bolagsstämmorna återfinns partifinansieringsfrågan. Man har från socialdemokratiskt håll sökt göra gällande att det skulle vara jättebelopp som de borgerliga partierna rör sig med i sin verksamhet. Jag kan på intet sätt tala för folkpartiet och centern, men när det gäller moderata samlingspartiet kan jag ge desto exaktare upplysningar. Sanningen är, herr talman, tvärtom den att det är det socialdemokratiska partiet som i dag är en ekonomisk stormakt.

Det förfogar över vida mer pengar än de borgerliga partierna. Inom Moderata ungdomsförbundet gjordes i januari en utredning, som lämnar mycket klart belägg för detta. De uppgifter som där kom fram bör inte få falla i glömska, och jag skall därför mycket kort ge kammaren en redogörelse.

Det socialdemokratiska partiet disponerade i 1968 års valrörelse sammanlagt 39 miljoner kr., centralt, lokalt och regionalt. Enligt partistyrelsens egen offentliga verksamhetsberättelse var det centralt fråga om 22 miljoner. Detta är jättebelopp, det står klart för var och en, om man samtidigt noterar att moderata samlingspartiet vid samma val rörde sig med 14,9 miljoner kr. Den uppmärksamme läsaren av dagspressen kan då notera att 1968 för moderata samlingspartiet var ett ekonomiskt sett mycket gott år. Det har som bekant blivit något sämre sedan dess, och det innebär att i årets valrörelse väsentligt mindre belopp kommer att disponeras.

Det mest intressanta, herr talman, är emellertid att i de 39 miljoner kr., som man disponerade inom det socialdemokratiska partiet, inte ingår de utgifter som fackförbunden stått för i samband med utbildning av valarbetare och valkretsombud, för tryckning av affischer och broschyrer m. m. Hela det väldiga valmaskineri som LO och fackförbunden byggde upp inför 1968 års valrörelse ligger utanför denna beräkning. Jag har emellertid försökt göra ett överslag också av dessa kostnader. Det skall erkännas att detta är mycket svårt på grund av den bristfälliga redovisning som det socialdemokratiska partiet och fackförbunden lämnar, men en stickprovsundersökning, där jag har räknat med fyra fackförbund, ger vid handen att en mängd heltidsanställda funktionärer anställdes och betalades av fackförbunden. I flera fall står dessa människor t. o. m. namngivna i respektive fackförbunds verksamhetsberättelser, i andra fall nämns de inte alls. Vid en

Grunderna för partistöd

försiktig uppskattning av kostnaderna för dessa anställningar samt för trycksakskostnader m. m. kommer man till minst 15 miljoner kr. Det belopp som SAP disponerade i valrörelsen 1968 ligger alltså en bra bit över 50 miljoner kr. även med en försiktig beräkning. Siffran blir än mer imponerande om vi betänker att den borgerliga oppositionen består av tre olika partier som vart och ett har betydande grundkostnader för sin verksamhet, medan SAP naturligtvis kan disponera en större del av pengarna för direkt utåtriktad propaganda.

Beträffande partifinansieringen råder alltså ingen jämlikhet. Från socialdemokratins sida finns uppenbarligen heller ingen önskan att få till stånd en saklig debatt kring dessa frågor. Vi har förgäves sökt förmå den socialdemokratiske partisekreteraren Sten Andersson att kommentera dessa siffror, och han har på ett tidigt stadium fått ta del av vår utredning.

Moderata samlingspartiet har i år offentligen redovisat hela sitt senaste bokslut. Vi har uppmanat SAP att göra detsamma, men förgäves. Det parti som talar mest om insyn är det som är minst benäget att lämna sådan när det gäller det egna partiets affärer, och det är sannerligen betecknande.

Det statliga partistödet är i sin nuvarande utformning djupt orättvist. Det gynnar det parti som redan är stort och har rikligt med pengar. Detta orättvisa system har riksdagen också fört över på det kommunala planet. Ett valnederlag i dag straffas ekonomiskt även där. Rimligen måste alla partier som är intresserade av rättvisa och jämlikhet försöka skapa ett annat system för partistödet.

Jag har tillsammans med några partikamrater i en motion till årets riksdag förordat ett partistöd som fördelas så, att varje parti erhåller ett grundbelopp och därutöver ett rörligt tillägg i förhållande till antalet mandat i riks-

dagen. Det kan nämnas att den principen i och för sig redan är erkänd av statsmakterna genom att stödet till de politiska ungdomsförbunden liksom till andra ungdomsförbund består av dels ett grundbelopp som är lika för varje organisation, dels ett rörligt belopp. Principen tillämpas de facto alltså redan för de politiska ungdomsförbunden. Alla partier har lika många potentiella väljare att bearbeta och i princip lika stora grundkostnader för den centrala administrationen.

Jag vill därför instämma i det yrkande om bifall till reservationen 2 som har framställts.

Alla partier skulle tjäna på att man bemödade sig om att föra en saklig debatt om partiernas ekonomiska situation. På visst yngre socialdemokratiskt håll finns uppenbarligen inte den ambitionen. Man har försökt förvandla bolagsstämmorna till politiska debattföreläsningar och i massmedia slungat ut de mest groteska beskyllningar mot de borgerliga partierna i samband med deras finansiering. Jag vill slå fast att bolagsstämmor bör vara till för att diskutera företagets skötsel och framtid och inte utgöra politiska tummelplatser för kringflygande medlemmar av regeringspartiets ungdomsförbund.

Det socialdemokratiska partiets ledning har uppenbarligen inte heller någon ambition att verkligen få till stånd en öppen debatt om dessa frågor, eftersom man hittills konsekvent har vägrat att diskutera de resultat som vi i vår utredning har kommit fram till. Det enda vi egentligen har fått höra har varit att siffrorna med all sannolikhet är mycket för höga. Må så vara! Men gör som moderata samlingspartiet: presentera ett offentligt bokslut!

Vi kommer från moderata samlingspartiet — inte minst från ungdomshåll där — att under tiden fram till valet med mycket stor uppmärksamhet följa bl. a. fackförbundens anslag till SAP:s valfond liksom de andra former av val-

Grunderna för partistöd

hjälp som fackföreningsrörelsen finner för gott att ställa till partiets förfogande. Många tecken tyder på att 1968 års siffror när det gäller stödet till det socialdemokratiska partiet i år vida kommer att överträffas. Men till den saken blir det säkert anledning att återkomma i ett annat sammanhang.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Jag skall inte kommentera herr Björcks resonemang; det får ankomma på någon representant för det parti, till vilket herr Björck riktade sina frågor. Jag vill bara för centerns del konstatera, att vi i detta avseende inte har anledning att göra en avbön från kammarens talarstol, eftersom vi inte tar emot några pengar vare sig från bolag eller genom avgifter från kollektivanslutna medlemmar.

Jag vill till herr Johansson i Trollhättan säga, att man självfallet kan tvivta om huruvida att det förslag som framförs i reservationen 2 innebär en ändring av grundreglerna. Jag vill ändå slå fast, att när nu spärren för partistödet höjts från 2 till 4 procent, så innebär det en avsevärd förändring. Jag tycker att det ur skälighets- och rättvisesynpunkt är rimligt, att om de stora sammanslutningar det här kan röra sig om — sammanslutningar med, som jag sade, upp till 160 000 à 170 000 medlemmar — har en chans att bli representerade i riksdagen, så skall de också lämnas ekonomiskt stöd för att kunna fortsätta sin strävan att på demokratisk väg få inflytande i den högsta lagstiftande församlingen.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Jag har suttit och funderat litet på vad herr Boo sade om att det kommunala partistödet var så angeläget med hänsyn till kommunsammanslagningarna. Jag skulle vilja fråga herr Boo, om han anser att det av bl. a. centerpartiet i reservationen 1 föreslagna systemet med bidrag enligt en stigande

skala — 2, 2 1/2, 3 resp. 3 1/2 procent av rösterna — skall begränsas enbart till riksdagsvalet? Eller anser herr Boo att samma system skall införas även när det gäller val till landsting och primärkommuner? Herr Boo kanske har den uppfattningen att beslutet om det kommunala partistödet fattats så nyligen, att vi bör avvakta erfarenheterna av hur det verkar i praktiken?

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! På herr Björkmans direkta fråga vill jag svara, att vad som i dag diskuteras är frågan om reglerna för det statliga partistödet, och det är den saken vi tagit ställning till genom vår reservation. Jag vill därutöver erinra om att när riksdagen förra året fattade beslut om det kommunala partistödet, så hade vi på vårt håll förslag enligt de tankar som framförs i reservationen 2. Jag underströk tidigare särskilt nödvändigheten av information på det kommunala planet. Jag tror trots allt att detta var huvudmotivet både för den första motionen angående kommunalt partistöd och även för riksdagens ställningstagande i den frågan.

Herr BJÖRKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag förnekar inte att det i dag är det statliga partistödet vi diskuterar. Men det bör väl inte hindra mig från att ställa en stillsam och vänlig fråga till herr Boo, huruvida han anser att det av centerpartiet föreslagna systemet bör tillämpas också för de kommunala valen. Nu säger herr Boo att centerpartiet hade det i tankarna redan när beslutet om det kommunala partistödet fattades. Men det deklarerade ni inte då, såvitt jag kan minnas. Det var därför intressant att nu få veta det. Då får vi antagligen ett förslag från centerpartiet — sedan det beslutade systemet har prövats ett tag — om en stigande skala även för det kommunala partistödet.

Grunderna för partistöd

Herr BOO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Riksdagen har ju nyligen beslutat om principerna för det kommunala partistödet. Jag vill bara erinra om att vi från centerpartiet då föreslog ett grundbidrag plus ett tillägg per mandat. Detta system är således alldeles nytt, och man bör väl ett tag avvakta resultatet av tillämpningen.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Herr talman! Eftersom herr Björck i Nässjö tog upp ett resonemang om SSU:s agerande på bolagsstämmorna tycker jag det finns anledning att göra några klarlägganden. Men allra först vill jag anknyta till herr Björcks resonemang om den undersökning som Moderata ungdomsförbundet gjort om hur mycket pengar det socialdemokratiska partiet lagt ner på sitt valarbete. Från den utgångspunkten vill jag ställa en mycket konkret fråga till herr Björck: Hur mycket pengar fick moderata samlingspartiet valåret 1968 ifrån de privata storföretagen för att ni därigenom skulle ha ökade möjligheter att störta den socialdemokratiska regeringen?

Herr talman! Herr Björck säger att bolagsstämmorna är till för att man skall diskutera företagets skötsel och att de inte bör vara några tummelplatser för ungdomspolitik. Här kommer vi in på hela resonemanget om företagen och politiken som sådan. Vissa företag anser tydligen att de måste stödja den borgerliga inriktningen av politiken. Marcus Wallenberg yttrade i går på ASEA:s bolagsstämma, apropå en fråga av SSU:s förbundsordförande varför ASEA ger stöd till de borgerliga partierna, att företagen inte blandar in politik i de beslut de fattar utan endast tar hänsyn till verksamhetens bästa. Och detta var skälet till att företagen ville lämna ekonomiska bidrag till exempelvis moderata samlingspartiet.

Jag förstår inte varför herr Björck behöver skämmas över att moderata samlingspartiet och folkpartiet får peng-

ar från de privata företagen. Jag skäms verkligen inte såsom socialdemokrat över att det finns ett intimt samband mellan Landsorganisationen och socialdemokraterna. Jag tycker inte att herr Björck borde skämmas för motsvarande samband mellan de borgerliga partierna och en hel del av de privata företagen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag vill klart slå fast att varken jag eller mitt parti skäms ett ögonblick över att vi tar emot pengar från näringslivet, och det gör sannernligen inte näringslivet heller. Det enda jag är en smula bekymrad över är att vi skulle behöva få mycket mer för att i någon mån balansera den stora orättvisa i ekonomiskt avseende som i dag råder mellan oppositionen och regeringspartiet.

Herr Gustavsson i Nässjö ställde en direkt fråga till mig: Hur mycket pengar fick moderata samlingspartiet valåret 1968? Den frågan har vi redan besvarat genom att publicera vårt bokslut i partiets officiella organ, tidningen Medborgaren. Där återges beloppet liksom alla andra inkomster vi har haft. Där anges även våra utgifter. Jag skall med nöje genom kungliga postverkets försorg vidarebefordra tidningen till herr Gustavsson. Vårt parti har alltid strävat efter ökad insyn och öppenhet och var exempelvis det första parti som hade offentliga partistämmor, medan andra partier dröjt betydligt längre med detta. Vi lämnar alltså en så öppen redovisning som någon kan begära.

Bolagsstämmorna är naturligtvis till för företagets skull, bl. a. för dem som är anställda i företagen och för dem som utövar företagsledande funktioner. Det är klart att man kan ställa frågor där, och jag förmenar inte SSU att göra det. Jag tycker tvärtom, herr talman, att det är alldeles utomordentligt att representanter för detta ungdomsförbund besöker bolagsstämmor och lär sig

Grunderna för partistöd

litet om hur företagsamheten fungerar och konstaterar att aktiekurserna inte bara stiger utan ibland på grund av regeringens politik sjunker. Jag är övertygad om att de aktieköp som SSU gjorde för något år sedan inte har varit speciellt lönande, och jag skall gärna i annat sammanhang ta upp en diskussion med herr Gustavsson om hur mycket ni eventuellt har förlorat på dessa aktier.

Herr talman! Jag hoppas att SSU köper mycket fler aktier. Det kan bli en garanti för att SSU i fortsättningen påverkar regeringspartiet att föra en annan ekonomisk politik.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s):

Det är första gången jag hör en borgerlig politiker säga att man gärna skulle ta emot mycket mer pengar från det privata näringslivet. Men har det aldrig fallit Anders Björck in att fundera över varför de privata företagen ger pengar till de borgerliga partierna? Har det aldrig fallit Anders Björck in att fundera över hur det kommer sig att företagen lämnat mer pengar till moderata samlingspartiet än till folkpartiet? Varför tror Anders Björck att de privata företagen tycker det är mindre värt att satsa på folkpartiet än på högerpartiet?

Beträffande kursutvecklingen på SSU:s aktier kan jag tala om att den hittills har varit positiv sedan vi köpte aktierna. Jag kan försäkra Anders Björck att vartenda öre vi får i avkastning på aktierna kommer att användas till socialistiska rörelser ute i världen som bl. a. har till uppgift att bekämpa atskilliga privata företags politik mot dessa rörelser.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket glad om SSU:s aktieköp har utfallit så positivt — det visar att SSU håller på att lära sig hur vår ekonomi fungerar. Jag lyckönskar SSU till goda spekulationer på börserna.

Herr Gustavsson ställde frågan, om jag inte har funderat över varför vi erhåller stöd från näringslivet och varför näringslivet ger bidrag till de borgerliga partierna. Jo, det har jag, och svaret är mycket enkelt: näringslivet ger pengar till det parti som företräder den för landet bästa politiken. Konstigare är det inte.

Herr GUSTAVSSON i Nässjö (s) kort genmäle:

Det är förvånande att vi skall få höra sådana enkla generaliseringar som Anders Björck här gör sig skyldig till. Den politik som är bra för företaget är inte med nödvändighet också bra för nationen — man bör nog göra vissa distinktioner mellan de företagsekonomiska och de nationalekonomiska aspekterna.

LO ger pengar till det socialdemokratiska partiet därför att LO anser att det partiet företräder löntagarnas intressen. Där ser vi den andra motsättningen som finns i företagen, nämligen mellan å ena sidan kapitalägarna och företagsledningen och å andra sidan de anställda. Om det inte funnes några motsättningar inom företagen, skulle det vara fullständigt meningslöst att över huvud taget föra några förhandlingar.

Jag tycker att de generaliseringar som Anders Björck gör sig skyldig till är väl grova.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Bara några få ord!

Jag är tacksam mot Anders Björck i Nässjö för att han har kommit hit till riksdagen och talat om något som vi inte fick klart för oss under 1950- och 1960-talen. Det fanns en utredning om partifinansiering som arbetade 1948—1949 och som lade fram sitt betänkande 1950. De sakkunniga ville inte förorda någon offentlig redovisning av stödet till de olika partierna, eftersom det var svårt att skydda den personliga integriteten om en sådan redovisning skulle lämnas.

Grunderna för partistöd

Vi har sedan vid många tillfällen debatterat partiernas ekonomi och finansieringsformer här i riksdagen, men icke fått några klara besked från de borgerliga. Därför är jag tacksam för att herr Björck klart redovisat att det finns ett samband mellan näringslivet och finansvärlden och de borgerliga partierna — jag får väl i dag inskränka mig till att säga högern. Tidigare när frågan diskuterats har man — och även här i riksdagen — förnekat att bidrag förekommer från näringslivet.

Jag är alltså tacksam för beskedet och för att det samtidigt har dragits upp denna klara gränslinje, vilket jag finner så uppfriskande i svenskt politiskt liv. Arbetarrörelsen består av vårt parti och fackföreningsrörelsen. Herr Boo talar om att han inte behöver göra någon avbön. En avbön vore det sista vi skulle göra därför att vi får pengar från fackföreningsrörelsen. Vi har nämligen i flera sammanhang talat om sambandet socialdemokratiska partiet—fackföreningsrörelsen.

Jag hoppas alltså att när man i fortsättningen talar om arbetarrörelsen avses fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Och jag hoppas också att vi efter 1970 års val skall kunna konstatera att den svenska arbetarrörelsen haft ännu mera pengar och resurser till förfogande för att bedriva sin valrörelse.

Till sist, herr Björck, hjärtligt tack för denna deklaration!

Herr BJÖRCK i Nässjö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsn att behöva säga att herr Haglund nog inte har uppfattat vad jag sade. Här är det inte fråga om något samband eller inte mellan näringslivet och vårt parti. Jag framhöll att företagen ger bidrag för att uppnå resultat som är till gagn för landet i dess helhet. Vårt parti har aldrig tagit emot bidrag som varit förknippade med några som helst villkor

och kommer heller aldrig att göra det. Det bör understrykas i detta sammanhang.

Men, herr talman, jag konstaterar att jag efter denna debatt fortfarande inte fått någon kommentar beträffande de drygt 50 miljoner kronor som SAP disponerade under valrörelsen 1968.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det kan vara av ett visst värde att den som för utskottets talan ett ögonblick återvänder till frågan om de statliga bidraget till partierna, men det har varit intressant att lyssna på denna debatt. Herr Björck har avgett en deklaration som i sin klarhet och rättframhet fullständigt be-lyst förhållandet mellan moderata samlingspartiet och företagärvärlden. Efter den deklarationen kan vi alla utan vidare konstatera att företagen sannerligen inte behöver ställa upp några villkor för de bidrag de lämnar. Det blir ändå den politik som de önskar från moderata samlingspartiets sida.

I hela debatten om partistödet har vi emellertid aldrig förutsatt att detta stöd skall utformas med hänsyn till de bidrag som partierna kan få från andra håll. Den principen har aldrig hävdats att om ett parti får stora bidrag från annat håll skall det statliga eller det kommunala bidraget reduceras. Man har utgått från helt andra grunder och dessa har herr Nelander redovisat för oss för en stund sedan.

Frågan är vad som är rättvisa i detta sammanhang. Herr Björck och andra har talat om att det nuvarande systemet är orättvist. Om man utgår från att varje parti skall ha lika mycket pengar kan det nuvarande systemet karakteriseras som orättvist, men då tar man inte minsta hänsyn till partiernas storlek och de opinioner som ligger bakom partierna. Detta strider mot den deklaration som vi alla ställde oss bakom 1965. Där sägs i ett av huvudstyckena att bidragens storlek sätts i relation

Grunderna för partistöd

till partiernas styrka. Även herr Björck i Nässjö har tagit hänsyn till detta i sin motion. Men är det inte en orättvisa inbyggd i det system som han och andra pläderar för, nämligen att mindre partier skall ha mera stöd i kraft av sin litenhet? Då tar man inte hänsyn till att representanter i riksdagen bör vara, om jag får uttrycka mig så, ungefär lika mycket värda. Det betyder ingenting, om man företräder ett litet parti eller ett stort parti, man får ett bidrag eller kanske bättre uttryckt vederbörandes parti får ett bidrag per mandat.

Detta diskuterade vi för några månader sedan så grundligt, att jag inte behöver gå närmare in på det. Men det finns anledning för dem som talar om rättvisa att fundera över om deras rättvisepincip är riktig och om den jämlikhet som de ropar efter verkligen är en jämlikhet. Det är i varje fall inte en jämlikhet mellan medlemmarna i de partier som är företrädna här i riksdagen.

Kanske jag sedan i all stillhet får ta upp en liten diskussion med herr Boo. Vi har väl litet olika tolkat vad utskottet anförde 1965. Vad han har föreslagit nu fattar jag som ett bestämt avsteg ifrån de grundregler riksdagen då fastställde. För min del utgår jag ifrån att deklarationen om att partiet skall äga ett icke obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val, bör betyda, att partiet skall ha passerat de spärregler som riksdagen själv har satt upp för att erhålla mandat.

Herr **BJÖRKMAN** (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i debatten igen, men när herr Johansson i Trollhättan replikerade herr Björck i Nässjö innebar det i själva verket också en replik till mig.

Jag tycker faktiskt inte, herr Johansson, att det är en så grym orättvisa, om man skulle fördela en del av det stalliga bidraget som ett grundbidrag,

lika för de i riksdagen representerade partierna. Motiveringen är helt enkelt den, att grundkostnaderna för partierna är i stort sett desamma. Socialdemokraterna, herr Johansson, med sitt mycket stora, alltför stora, antal mandat i riksdagen blir i alla fall oerhört gynnat genom de ekonomiska bidragen jämfört med andra partier. Men om vi tar en fjärdedel av de 24 miljonerna, alltså 6 miljoner, och fördelar dem lika som grundbidrag har vi i alla fall försökt att skipa litet bättre rättvisa än för närvarande.

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga den här debatten avsevärt mer.

Jag vill inte påstå att det system herr Björckman pläderade för innebär en grym orättvisa. Så starka ord vill jag inte använda, men nog är systemet orättvist. Herr Björckman framhöll att socialdemokratin ändå får en så stor del av bidraget, men detta hör ju samman med de socialdemokratiska framgångarna i valet. Funnes det ett enda borgerligt parti och borgerligheten inte vore splittrad på tre partier, skulle det även tillfalla detta parti ett betydande belopp. Detta har herr Björckman kanske anledning att fundera litet över.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Propositioner framställs först beträffande frågan om statsbidrag till i riksdagen icke representerade partier och därefter rörande fördelningen av bidraget mellan de partier som är representerade i riksdagen.

Statsbidrag till i riksdagen icke representerade partier

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-

Grunderna för partistöd

servationen 1 i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, såvitt avser statsbidrag till i riksdagen icke representerade partier, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av fru Segerstedt Wiberg m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Boo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 74 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Fördelningen av statsbidraget mellan i riksdagen representerade partier

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1 av fru Segerstedt Wiberg m. fl. i motsvarande del; samt 3:o) bifall till reservationen 2 av herr Sveningsson m. fl. i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde lik-

väl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Björkman votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, såvitt avser fördelningen av statsbidraget mellan i riksdagen representerade partier, antager reservationen 1 av fru Segerstedt Wiberg m. fl. i motsvarande del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 2 av herr Sveningsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 69 ja och 38 nej, varjämte 108 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

utskottets utlåtande nr 14, såvitt avser fördelningen av statsbidraget mellan i riksdagen representerade partier, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av fru Segerstedt Wiberg m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Boo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 71 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av proposition med förslag till ändring i regeringsformen jämte följdmotioner.

I detta utlåtande behandlades Kungl. Maj:ts proposition nr 24 genom vilken för riksdagens prövning framlagts det i bilaga till utlåtandet intagna förslaget till ändring i regeringsformen. I propositionen föreslogs upphävande av regeringsformens bestämmelser om skyldighet i vissa fall för Kungl. Maj:t att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag. Det skulle enligt förslaget i stället ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma vilka lagförslag lagrådet skulle yttra sig över.

Härjämte behandlades följande motioner som väckts i anledning av propositionen:

1) I: 998 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1156 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen beslutar att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 24 i avvaktn på kommande förslag till ny regeringsform»;

2) I: 999 av herr *Bohman m. fl.* och II: 1157 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 24»;

3) I: 1000 av herr *Helén m. fl.* och II: 1155 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte avslå proposition nr 24 med förslag till ändring i regeringsformen»; samt

4) II: 1158 av herr *Wiklund* i Stockholm, vari hemställdes

»att föreskrift meddelas om obligatorisk information till riksdagen om lagrådsremisser genom att sådana remisser i korrekturupplaga utdelas till riksdagens ledamöter samt att vederbörande utskott utformar text till sådan föreskrift».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte i anledning av propositionen nr 24 och med avslag på motionerna I: 998 och II: 1156, I: 999 och II: 1157 samt I: 1000 och II: 1155 anta det i bilaga till utlåtandet intagna förslaget till ändring i regeringsformen; samt

2) att riksdagen måtte förklara motionen II: 1158 besvarad med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Sveningsson* (m), *Harald Pettersson* (cp), *Richardson* (fp), *Hernelius* (m), *Larsson* i Luttra (cp), *Nelander* (fp), *Sterne* (fp), *Werner* (m) och *Magnusson* i Nennesholm (cp), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 998 och II: 1156, I: 999 och II: 1157 samt I: 1000 och II: 1155 avslå propositionen nr 24.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Det pågår ju för närvarande en revision av grundlagarna genom grundlagberedningen, som står för förslagen på utredningsplanet. Det måste självfallet föreligga starka skäl för att man skall kunna aktualisera en annan ordning och bryta ut vissa grundlagsfrågor ur det pågående revisionsarbetet. Några sådana starka skäl har inte presenterats vid framläggandet av förevarande proposition om lagrådet. Förslaget innebär att den skyldighet att höra lagrådet beträffande vissa lagförslag, vilken nu gäller, skall ersättas med en ordning där regeringen kan inhämta yttrande från lagrådet endast om den anser sig böra göra det.

Propositionen anför två skäl för en övergång till detta fakultativa system. Det ena är att det enligt den parlamentariska principen bör ankomma på regeringen att avgöra vilka åtgärder som skall vidtagas för att förbereda och utforma förslag till riksdagen. Den nye justitieministern anser att det icke är förenligt med detta synsätt att ett organ som saknar parlamentarisk förankring skall ha rätt att yttra sig i lagstiftningsärenden. Den skyldighet att höra lagrådet som nu finns innebär dock inte att lagrådets yttranden måste följas. Regeringens handlingsfrihet är alltså även med nuvarande ordning helt obeskuren.

Riksdagens granskning av förslagen från regeringen underlättas självfallet om denna har tillgång till lagrådets yttrande, och detta gäller naturligtvis i all synnerhet för de partier som inte är representerade i regeringen och inte har tillgång till regeringens utrednings-

apparat. Lagrådets granskning ger ju bättre garantier för att det blir konsekvens i lagstiftningsarbetet, och ur rätts-säkerhetssynpunkt är denna granskning mycket värdefull.

Remissinstanserna har varit starkt kritiska mot förslaget. Jag understryker än en gång att några vägande skäl för att bryta ut förslaget ur sitt sammanhang inte har anförts. Frågan om lagrådsgranskningen i hela dess vidd ingår i grundlagberedningens uppdrag att förbereda en ny författning.

Inte heller det andra skäl som anförts för att nu framlägga en proposition kan tillmätas någon avgörande betydelse. Det gäller arbetsbelastningen, d. v. s. om granskningen i lagrådet alltför mycket skulle inkräkta på högsta domstolens och regeringsrättens dömande verksamhet. Någon utökning av antalet avdelningar synes emellertid inte nu vara aktuell.

Även ur en annan synpunkt förefaller tidpunkten för förslagets framläggande vara illa vald. 1970 är det sista året för tvåkammarriksdagen. Tvåkamarsystemet har motiverats med att det utgjort en viss garanti mot förhastade beslut. Förslaget om att regeringen inte längre skall vara skyldig att höra lagrådet innebär ett borttagande av ytterligare en spärr mot mindre goda lagstiftningsprodukter, även om det nu aktuella förslaget bara gäller dessa produkters juridiska sida. Något annat granskar ju inte lagrådet.

Reservanterna anser att övervägande skäl talar för att lagrådsgranskningen blir oförändrad i avvaktan på grundlagberedningens slutliga överväganden i frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen som innebär avslag på Kungl. Maj:ts proposition.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr STERNE (fp):

Herr talman! Herr Larsson i Luttra

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

har här redovisat det resonemang som reservanterna fört i konstitutionsutskottet, och jag skall därför försöka undvika att upprepa vad han sagt.

När lagrådet en gång inrättades år 1909 fick det grundlagsstatus, vilket innebär att mycket stor vikt fästes vid den reform som då genomfördes. Under årens lopp har lagrådet också utfört ett mycket betydelsefullt arbete, bl. a. därför att man alltid vetat att dess granskning inneburit att det blivit kontinuitet i våra lagar och att nya lagförslag korresponderat med tidigare lagar.

När man från regeringshåll och från utskottets majoritet nu menar att det kanske inte är parlamentariskt riktigt att regeringsförslag underställes annan prövning än den politiska prövning som sker i utskott och riksdag finner jag detta resonemang vara en fullständig gåta. Självfallet måste de lagar som berör hela vårt folk också bedömas utifrån andra synpunkter än rent politiska. Eftersom andra remissorgan gång efter annan får yttra sig i nästan alla förekommande frågor finner jag det självklart att ett remissorgan av den typ som lagrådet utgör också har sitt berättigande.

Från regeringshåll och utskottets majoritet har man framhållit att det i alla fall inte är alla frågor som obligatoriskt skall underställas lagrådet. Jag beklagar att så inte är fallet. Det skulle vara riktigare att införa ett obligatorium så att alla frågor av lagkaraktär blir underställda lagrådet än att som nu föreslå en fakultativ ordning.

Av dessa skäl har vi alltså reserverat oss i utskottet och som vår mening framhållit att detta remissorgan är av den betydelsen att det bör bibehållas.

Det har också sagts att regeringen även i fortsättningen har möjlighet att underställa lagrådet frågor man anser vara av den vikt att de bör genomgå en rent juridisk prövning. Detta är naturligtvis tacknämligt för regeringen. Men för riksdagen — inte minst för den opposition som alltid kommer att finnas

i en riksdag — är det minst lika viktigt att ledamöter som inte tillhör regeringspartiet har en känsla av att framlagda lagförslag genomgått en sådan procedur.

Vi reservanter i utskottet har alltså kommit till den uppfattningen, att lagrådet som det nu fungerar inte på något sätt behöver reformeras på det forceerade sätt som föreslås. Med anförande av dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få tillstyrka bifall till utskottsreservanternas förslag.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Beträffande den aktuella förändringen av regeringsformens 87 § som innebär att man vill införa fakultativ lagrådsgranskning är det värt att påminna om att detta är fråga om en grundlagsändring. Sådana brukar man förhandla sig fram till gemensamma lösningar om. Men så sker inte i det aktuella fallet.

Meningarna har varit mycket delade, inte bara i remissinstanserna utan också i utskottet. Det var ju med lottens hjälp som regeringspartiet fick majoritet. Halva utskottet avstyrkte Kungl. Maj:ts proposition om en grundlagsändring. När vi i dag tar denna grundlagsändring, sker detta alltså på ett med hänsyn till ärendets vikt skäligen klen underlag. Detta är tydligen en ny giv från majoritetspartiets sida.

Vi har fått ta del av de skäl som departementschefen anför för denna lagändring. Det är dels principiella, dels praktiska skäl. Departementschefen menar att det i enlighet med det parlamentariska systemet bör vara regeringens ensak att avgöra de åtgärder som skall vidtagas i samband med beredningen av nya lagförslag. Det låter sig naturligtvis sägas. Men med precis samma rätt kan man säga att det i enlighet med det parlamentariska systemet bör vara en mycket väsentlig angelägenhet för riksdagen att högsta juridiska sak-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

kunskap granskar lagtexterna så att därigenom fås garantier för en fullvärdig lagstiftningsprodukt både från juridiskt formell synpunkt och från rättssäkerhetssynpunkt. Regeringen har ju inte heller därmed beskurit sin frihet på något sätt; den kan underlåta att ta hänsyn till lagrådets yttrande.

Departementschefen anför att ett obligatorium dåligt rimmer med konsekvent parlamentarism, eftersom lagrådet saknar parlamentarisk förankring. Men detta är väl i sammanhanget just en fördel. Man får ju därmed en garanti för en opolitisk bedömning. I det obligatoriska remissförfarandet har vi alltid en rad remissinstanser utan parlamentarisk förankring. Men inte betraktas deras yttranden som mindre värdefulla fördenskull.

Vad de praktiska skälen beträffar kan man naturligtvis från arbetsbelastnings-synpunkt i lagrådsavdelningarna bedöma framtiden olika. Självfallet skall inte reformtakten i samhället hämmas av någon överbelastning. Men går man till den instans som rimligen vet mest och bäst i det här ärendet, nämligen till högsta domstolens 19 justitieråd, får man där veta att under tiden 1965—1968, då vi hade två lagrådsavdelningar och arbetsintensiteten var mycket hög på grund av arbetet med det mycket omfattande lagförslaget till ny jordabalk, fanns likväl tillfällen då det innebar vissa svårigheter att bereda lagrådsavdelningarna sysselsättning. Samma skulle enligt dessa justitieråd vara förhållandet efter 1968 under den tid som vi hade tre lagrådsavdelningar.

Detta ger enligt min mening vid handen att man under s. k. normala förhållanden även skulle kunna uppfylla departementschefens önskan att få lagstiftningsförslag inom också andra väsentliga lagstiftningsområden än de obligatoriska granskade. En sådan ambition är på allt sätt lovvärd. Författningsutredningen föreslog också en utökning av det obligatoriska fältet, och

det var inga remissinstanser som hade några invändningar att göra.

De 19 justitieråden betonade att den obligatoriska granskningen är avsedd som »en garanti för att rättssäkerhetsintresset samt kravet på enhetlighet, konsekvens och klarhet i rättssystemet iakttas vid lagstiftning på de i allmänhet centrala samhällsområden som dessa bestämmelser rör». Det är väl ändå uppenbart att en utbyggnad av departementets kansli inte i någon del kan ersätta lagrådet. Kanslijurister är — såsom konstitutionsutskottet uttryckte det redan 1927 — justitieministerns omedelbara underlydande, och enligt sakens natur måste de känna sig förpliktigade att ge form åt hans lagstiftningstankar. »Den självständiga och oberoende laggranskningen skulle därmed försvinna», skrev konstitutionsutskottet den gången. Läget i departementet torde väl just nu präglas av en mycket hög arbetsbelastning.

Vi vet att grundlagberedningen kommer att ta ställning till frågan om lagrådsinstitutionen. Därför kan det — vilket redan är sagt — inte finnas någon anledning att nu bryta ut denna fråga ur dess sammanhang. I grundlagberedningen har man ju hittills kunnat bli överens om vissa »paket». Får lagrådets verksamhet behandlas i detta forum, kommer den säkerligen inte att bli en alltför kontroversiell fråga.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Den ståndpunkt som de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet har intagit överraskar mig. Inom grundlagberedningen, som herr Werner nyss har åberopat, rådde nämligen enighet i denna fråga. Det är ganska egendomligt att ingen av de tre föregående talarna, som flitigt har botanisera- rat i remissyttrandena, har hänvisat till grundlagberedningens yttrande. Förfaringsrådet har varit att grundlagbered-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

ningen behandlade denna fråga som sista remissinstans. Ärendena hade då redan varit föremål för remissbehandling inom andra instanser, och deras yttranden fanns tillgängliga vid grundlagberedningens behandling.

Det har anmärkts på att man inte har förhandlat sig fram till enighet i denna fråga. Men, herr talman, det rådde enighet i grundlagberedningen på denna punkt. Denna enighet uppnåddes efter ett par sammanträden, där detta ärende mycket grundligt behandlades. Herr Werner gav grundlagberedningen betyget att man där kommer överens om paketlösningar. I detta fall är grundlagberedningen överens om att föreslå en fakultativ laggranskning.

Det finns väsentligen två anledningar till detta ståndpunktstagande. Den första är riksdagens egen deklaration år 1968. Får jag helt kort erinra om att när en ytterligare lagrådsavdelning då skulle inrättas skrev första lagutskottet, att man borde finna en lösning av laggranskningsfrågan som skulle göra det möjligt att bemästra laggranskningsuppgifterna utan att i den utsträckning som nu måste ske ta de högsta rättsskipande instansernas ledamöter i anspråk. Detta godtogs av riksdagen, och för mig har det varit vägledande. Temporärt kan det inträda en viss lättnad i arbetsbelastningen, men man får se detta problem på litet längre sikt och då måste man räkna med att den stora arbetsbelastningen dels minskar möjligheterna för högsta domstolen och regeringsrätten att fungera som domstolar, dels också leder till en viss försening av lagstiftningsarbetet.

Det andra skälet är helt enkelt att det för den slutgiltiga behandlingen av denna fråga i grundlagberedningen skulle vara av intresse att få erfarenheter även av ett fakultativt system. Vi har nu en rikhaltig och omfattande erfarenhet av det nuvarande systemet. Man kan naturligtvis invända att vi i stället borde införa en obligatorisk lagrådsgranskning

på alla områden, men detta är av praktiska skäl omöjligt och står dessutom i strid med den ståndpunkt riksdagen själv intog så sent som 1968.

I debatten har man nu vänt sig mot de skäl, som departementschef och utskott har anfört. Låt mig få ta upp något av detta. Men innan jag går in härpå vill jag konstatera att det såvitt jag förstår råder enighet mellan oss alla om att lagrådets granskning skall vara av juridisk och inte av politisk karaktär. Konstitutionsutskottet gjorde 1949 ett uttalande i denna fråga som ofta återopas och som senare har upprepats. I detta uttalande hette det att lagrådets granskning inte borde omfatta lagförslagens allmänna politiska grunder utan uteslutande ägnas deras juridiska sida. Det finns anledning att slå fast detta, eftersom en del av de resonemang som de tre föregående ärade talarna har utvecklat inte tar hänsyn till den begränsning i lagrådets granskningsuppgift som vi dock är överens om.

Man har här hänvisat till att det kan fattas förhastade beslut om ett ärende inte har granskats av lagrådet och att detta särskilt skulle kunna bli fallet sedan första kammaren försvunnit. Ja, men första kammarens behandling är väl ändå av politisk karaktär? Jag har i varje fall alltid uppfattat första kammaren som ett politiskt organ och inte som ett juridiskt. Därmed faller detta skäl.

Man har hänvisat till att det från rättssäkerhetssynpunkt är nödvändigt med en lagrådsgranskning. Men denna rättssäkerhetssynpunkt skall väl iaktas av både regering och riksdag? Vi är väl alla skyldiga att vaka över den.

Vidare hänvisar man till att det måste vara konsekvens och sammanhang i lagstiftningen. Ja, därom är vi väl alla överens. Men då kommer jag till den fråga som för mig är avgörande och som jag hoppas att någon av de tre föregående talarna är vänlig att svara på, nämligen frågan varför man just på

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

de områden som det nu gäller skall ha en obligatorisk granskning men inte på andra områden. Som bekant har regeringen rätt att sända alla lagförslag till granskning hos lagrådet, men det finns skyldighet när det gäller lagstiftning enligt 87 § regeringsformen. Varför skall man ha denna skyldighet i fråga om denna typ av lagstiftning men inte i fråga om annan lagstiftning? Är risken för att man trampar på rätts-säkerhetens principer större på dessa områden än på andra? Fordras det större konsekvens här än på andra områden? Det gäller som bekant civil- och kriminallag, kriminallag för krigsmakten och kyrkolag. Vi har skattelagstiftning och sociallagstiftning, vi har en alltmer omfattande lagstiftning, som ligger utanför detta område. Om man nu håller så hårt på obligatorisk granskning på det nuvarande området måste man anföra skäl varför den just här är nödvändig.

Får jag sedan ta upp ytterligare två frågor. Man menar att de jurister som befinner sig i kanslihuset är skrivare åt justitieministern. Ja, det är väl i och för sig riktigt, men tror herr Werner att de brister i juridisk stringens och sakkunskap därför att de har denna ställning? Det har blivit en förstärkning av antalet jurister inom kanslihuset, och jag vill fästa uppmärksamheten på att det har blivit en liknande förstärkning inom utskottskanslierna. Det finns därför inte längre samma behov av obligatorisk granskning som det fanns tidigare, eftersom den juridiska expertisen på andra ställen har förstärkts.

Den andra frågan som jag skall ta upp är anknypningen till parlamentarismen. Självfallet kunde man säga mycket härom, men jag skall begränsa mig till en enda synpunkt, nämligen den att med ett parlamentariskt system följer otvivelaktigt att regeringen har att avgöra vilken beredning den önskar ge ett ärende. Anser oppositionspartierna

att beredningen är otvivelaktigt, får de anmärka på detta. Det händer ju även nu, att så sker. Om jag fattade herr Werners partiledare herr Holmberg rätt i går afton, så anmärkte han på att regeringen inte tillräckligt hade berett ett ärende. Det är väl så som oppositionen många gånger spelar sin roll. Men svaret för beredningen måste otvivelaktigt ligga hos regeringen. Det är även reservanterna medvetna om, ty de låter förstå att regeringen inte behöver ta hänsyn till lagrådets granskning, om den inte vill.

När jag på detta sätt ställer samman synpunkterna kommer jag fram till att det är riktigt att nu gå ifrån den obligatoriska lagrådsgranskningen och i stället införa en fakultativ. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Luttra (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan var överraskad över den hållning som oppositionspartierna intagit. Men vi kan väl säga att vi blev överraskade av att regeringen lade fram denna proposition i det läge som grundlagsfrågorna nu befinner sig i.

Vad beträffar grundlagberedningens yttrande över detta förslag kan väl ingen människa påstå att det är så särskilt klart. Grundlagberedningen säger att i och för sig skulle man naturligtvis kunna bibehålla lagrådsgranskningen men att det finns skäl som talar för att man under en övergångstid kan acceptera vad som föreslås i propositionen. Det är ju det frågan gäller! Finns det så starka skäl för att under en övergångstid tillämpa ett annat system, att man inte borde avvakta den ordinarie behandlingen i grundlagberedningen? Det är självklart att herr Johansson i Trollhättan, som representerar regeringspartiet, är mindre ängslig för vad detta medför än vi som inte tillhör regeringspartiet. Oppositionen har ju i allmän-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

het ganska kort tid på sig för att granska de propositioner som föreläggs riksdagen, och för oss är självfallet lagrådsgranskningen en tillgång.

Herr Johansson i Trollhättan anförde vidare, att enligt grundlagens bud inte alla lagförslag granskas. Men fördenskull behöver man väl inte gå till den motsatta ytterligheten och säga att regeringen, om den så finner för gott, inte behöver låta granska något förslag.

Huvudskälet för vårt ställningstagande är att det inte funnits tillräckliga skäl för att bryta ut detta ärende ur det större sammanhanget: en förnyelse av grundlagarna.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! När jag talade om att förhandla sig till en samförståndsloösning gällde det utskottet. Jag vidhåller att det är mycket unikt att lotten får avgöra en grundlagsändring. Det har väl inte förekommit tidigare. Grundlagen är ju ändå en så seriös lag att den skall vara byggd på en stabilare grund.

Herr Johansson i Trollhättan sade att ni var överens i grundlagberedningen. Men har man verkligen bundit sig för ett fakultativt system? Var det inte i stället så, att man där var ense om att något behövde göras åt detta granskningsinstitut? Ärendet är väl ändå inte slutbehandlat i grundlagberedningen.

Herr Johansson i Trollhättan tog också upp rättssäkerheten. Men nog främjas den bäst om också ett opolitiskt sakkunnigt organ får träda in och granska lagtexten. Det måste väl ändå vara en extra tillgång i proceduren.

Det sades också att det finns andra lagstiftningsområden utöver det obligatoriska fältet som behöver granskas av lagrådet. Ja visst, det är sant. Vi menar att det också finns utrymme för det, och på den punkten hänvisar vi till de 19 justitierådens uttalande. Författningsutredningen föreslog ju att man

skulle vidga det obligatoriska området, och det är ju också en väg att gå.

Det brister inte i den juridiska stringen i departementskansliet — det vill jag ingalunda påstå. Men jag föreställer mig att man där kan vara överhopad med arbete. Det är därför lagrådet kan bli en god avlastning. För övrigt tycker jag inte att dagens ledamöter i konstitutionsutskottet har anledning att gå ifrån vad konstitutionsutskottet uttalade 1927. Det var ju ett rätt allvarligt principiellt uttalande man då gjorde.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Det vore mycket att replikera men på den korta tid som står till buds får jag inskränka mig till några punkter.

Herr Werner bör ju vara medveten om att utskottets skrivning ofta är beroende av majoritetens sammansättning i utskottet. Men när herr Werner menar att en grundlagsändring här kan komma till på grundval av lotten är det direkt felaktigt — konstitutionsutskottet fattar inget beslut i ärendet; det bereder det endast. Herr Werner och jag får väl sedan förslaget behandlats i de båda kamrarna konstatera hur många röster som lags för det ena och för det andra förslaget. Troligen blir det en övervikt för en förändring på denna punkt.

Jag har inte fått svar på en fråga som jag ställde och som är grundläggande, nämligen frågan vad det finns för skäl att ha obligatorisk lagrådsgranskning på ett område men inte på andra och vad det skulle innebära för risker att släppa granskningen på detta område. Rättssäkerheten hänvisar man till, men den upprätthålls ju på andra områden. Eller råder det mindre rättssäkerhet på andra områden än på dem som granskas av lagrådet?

Herr Larsson i Luttra uttryckte ängslan och hänvisade till att han tillhör-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

de oppositionen. Men här är det fråga om en juridisk granskning. Den politiska granskningen från oppositionens sida kommer att fortsätta. Oppositionen kan väl inte hänga upp sin politiska granskning på den juridiska granskning som skett inom lagrådet.

Jag kanske också hinner med att säga ett par ord om vad som hände inom grundlagberedningen. Det definitiva ställningstagandet i denna fråga får väl grundlagberedningen göra när den kommer så långt — det är sant. Men det hör till det som kommer att tas upp mot slutet av grundlagberedningens arbete, därför att det hör samman med utformningen av regeringsformens olika paragrafer. I det yttrande som grundlagberedningen avgivit konstaterar man att man skulle kunna hävda att ett slutgiltigt förslag till ny regeringsform kunde avvaktas, men det gör inte grundlagberedningen utan den säger att det finns starka skäl för att genomföra en förändring redan nu, och därför motsätter man sig inte förslaget om en fakultativ lagrådsgranskning.

Jag skulle tro att min kollega i grundlagberedningen herr Björkman kommer att närmare redogöra för vad som har beslutats där. Han kanske blir mer trodd av herr Werner än vad jag blir.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Jo, herr Johansson i Trollhättan, jag tror visst att ni får övervikt också den här gången för ert förslag, men det hade varit avsevärt bättre med enighet, och det brukar man eftersträva vid grundlagsändringar.

Om man har ett obligatorium, är det betryggande för riksdagen att veta att vissa lagförslag passerar lagrådet. En inte helt oväsentlig synpunkt är också att arbetet i departementet nog blir mer välgjort om man vet att resultatet skall passera vår högsta juridiska instans — det måste bidra till att man verkligen anstränger sig efter förmåga.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast säga två saker.

För det första: Kan herr Werner visa att den lagtext som passerar lagrådet är mer välgjord än övrig lagtext? Kan herr Werner leda i bevis att grundlagstext, som inte obligatoriskt granskas av lagrådet, är sämre än civillagstext? Det är vad herr Werner påstår.

För det andra: Det överraskande är att de borgerliga har intagit den ställning som de har gjort i konstitutionsutskottet. Inom grundlagberedningen var vi eniga. Vad har hänt på den borgerliga kanten mellan behandlingen i grundlagberedningen och behandlingen i konstitutionsutskottet? Det är en intressant fråga.

Man säger att man ville skapa enighet. Ja, visst ville man det, och det var väl därför man satte in grundlagberedningen som en sista remissinstans, som hade tillgång till övriga remisshandlingar. Men när det sedan kom en proposition till riksdagen som stämde med grundlagberedningens åsikt bytte man ståndpunkt.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Vid behandlingen tidigare i dag av utlåtanden från konstitutionsutskottet har jag inte besvärat kammaren med några längre inlägg, men den här gången kan jag inte lova att fatta mig lika kort, framför allt därför att grundlagberedningens remissyttrande har återopats så många gånger i debatten.

Det förefaller av den här debatten som om frågan gällde, om vi skall ha lagrådsgranskning eller inte, men så är det inte — frågan gäller om vi skall ha obligatorisk eller fakultativ lagrådsgranskning.

Åtminstone i internationella sammanhang kan man avge röstförklaringar efter en omröstning, och då tar man ofta tillbaka det mesta av vad man har

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

röstat för, men den möjligheten har vi inte här i riksdagen, och därför vill jag avge en röstförklaring *innan* omröstningen om detta utlåtande äger rum, eftersom jag deltog i grundlagberedningens behandling av frågan om lagrådets granskning.

I propositionen sägs i fråga om remissyttrandena, att grundlagberedningen har godtagit det förslag som framlades i den departementspromemoria som ligger till grund för propositionen. Nå, alldeles så onyanserat var inte grundlagberedningens remissyttrande — den saken skall jag återkomma till. Större delen av grundlagberedningens remissyttrande har återgivits i propositionen, men det har spjälkats upp under olika principiella avsnitt, och därför får man inte en sammanhängande bild av bakgrunden och skälen till att grundlagberedningen som helhet har accepterat förslaget i departementspromemorian.

Vi torde väl alla vara ense om värdet av lagrådets granskning. Herr Johansson i Trollhättan har citerat en del av vad riksdagen sade 1949. Jag skall återge ett annat avsnitt av vad konstitutionsutskottet och riksdagen sade 1949, nämligen att lagrådet »genom sin verksamhet otvivelaktigt bidragit till att de remitterade lagförslagen fått en ur juridisk synpunkt tillfredsställande utformning och därmed till att i allmänhet vidmakthålla det inre sammanhanget i lagstiftningen». Detta var riksdagen alltså enig om 1949, och det uttalandet avslutar jag mig till även om jag inte var ledamot av riksdagen då.

Det kanske behöver sägas något om förhistorien i denna fråga. Jag vill nämna — och jag ber om överseende, herr talman, om jag måste upprepa en del av vad herr Johansson i Trollhättan har sagt, men det blir nödvändigt för att det skall bli något sammanhang i mitt eget anförande — att den obligatoriska lagrådsgranskningen inte omfattar alla lagförslag. Utanför det obligatoriska om-

rådet faller många synnerligen viktiga och centrala lagar: grundlagar, kommunallag, vallag, sekretesslag och skattelagar. För egen del har jag funnit det vara en stor brist att det inte finns ett skattelagråd, och jag har tidigare motionerat om detta. Det förslaget har inte bifallits av riksdagen även om det allmänt har erkänts att det vore bra om även skattelagarna granskades för att åstadkomma större överskådlighet, konsekvens och enkelhet, som det heter i propositionen.

Den obligatoriska lagrådsgranskningen omfattar allmän civil- och kriminallag, kriminallag för krigsmakten samt kyrkolag. Enligt särskilda bestämmelser i regeringsformen skall den också tillämpas bl. a. i fråga om lagrådet självt, om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst, om tillsättning av prästerlig tjänst, om svenskt medborgarskap, om statstjänstemännens rättsställning och om monopol. Kungl. Maj:t kan emellertid begära lagrådets granskning av vilket författningsförslag som helst, men det hör till undantagen att lagrådets yttrande begärs över lagförslag inom det fakultativa området. Detta beror sannolikt på att lagrådet har varit överbelastat med arbete.

Gränsdragningen kring det obligatoriska området är oklar och detta beror delvis på att uttrycket »allmän civil- och kriminallag» är svårtolkat. Det torde ursprungligen ha betytt allmänna lagen, d. v. s. 1734 års lag.

Från tillkomsten 1909 arbetade lagrådet på endast en avdelning. Genom beslut vid 1964 och 1965 års riksdagar om grundlagsändringar öppnades möjlighet att arbeta på avdelningar, och 1965 tillkom en andra avdelning. Redan efter ett par år visade sig detta otillräckligt, och 1968 genomfördes nya lagändringar för att möjliggöra inrättande av ytterligare en avdelning, den tredje. När detta skedde 1968 var det en enhällig uppfattning även hos lagrådet självt, att en sådan expansion

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

i och för sig inte var godtagbar och att den därför endast fick bli ett provisorium i avvaktan på en långsiktig lösning av frågan om laggranskningen. Framför allt underströks de menliga verkningarna för högsta domstolen och regeringsrätten genom att alltför många justitieråd och regeringsråd sysselsattes med laggranskning i stället för med sin egentliga uppgift som var att utöva dömande verksamhet.

Första lagutskottet förutsatte i sitt utlåtande 1968 att det endast var fråga om en provisorisk lösning samt att förslag till en lösning som kunde bli bestående skulle läggas fram så snart som möjligt. Det stod även i första lagutskottets utlåtande att man måste försöka bemästra dessa uppgifter »utan att i den utsträckning som nu måste ske ta de högsta rättskipande instansernas ledamöter i anspråk». Detta enhälliga utlåtande från första lagutskottet bifölls av riksdagen utan reservationer.

Så var alltså läget när frågan togs upp i grundlagberedningen, om jag inte minns fel vid grundlagberedningens sammanträde i Visby i augusti 1968. En mera bestående lösning på detta problem skulle sökas. Inom grundlagberedningen enades vi om att departementet skulle utarbeta en promemoria. Men vi hade diskussion även om huruvida denna skulle utarbetas inom justitiedepartementet — som kunde betraktas som part i målet — eller om den skulle utarbetas av experter utanför departementet. Vi enades alltså om att när det förhöll sig så, att erfarenheterna och kunskaperna beträffande laggranskningen var störst inom justitiedepartementet, så borde departementet utarbeta promemorian.

Man var också enig om att promemorian skulle sändas på remiss till ett begränsat antal instanser. Så skedde, och grundlagberedningen tog del av alla remissvaren, innan den avgav sitt eget yttrande.

Vad sade då remissinstanserna? Det

kan finnas skäl att återge något ur dessa remissvar för att få en bakgrund till grundlagberedningens eget ståndpunktstagande, därför att det här i debatten har citerats så många kritiska invändningar mot detta förslag.

Riksåklagaren exempelvis ansåg visserligen att en fakultativ lagrådsgranskning var mindre tilltalande från principiell synpunkt. Han tillade emellertid: »Det torde kunna förutsättas att urvalet görs på sådant sätt att lagrådets särskilda erfarenheter och insikter bäst kommer till sin rätt. En av de största fördelarna med den ifrågasatta reformen är just att det skulle bli praktiskt möjligt att låta lagrådet granska även sådan lagstiftning som nu faller utanför den obligatoriska granskningen men likväl är av stor betydelse för både det allmänna och den enskilde, t. ex. vissa delar av skattelagstiftningen.» Att jag fäste särskild vikt vid denna sista mening om skattelagstiftningen är ganska klart, då jag tidigare, som jag redan har nämnt, hade motionerat just om att även skattelagarna skulle granskas av lagrådet. Riksåklagaren hade för sin del intet att erinra mot de föreslagna ändringarna. Även regeringsrätten ansåg nuvarande förhållanden otillfredsställande just beträffande skattelagstiftningen.

Justitiekanslern tillstyrkte förslaget. Han ansåg att organisatoriska förändringar inte innebar någon tillfredsställande lösning och att anmärkningar kan riktas mot avgränsningen av det obligatoriska området. Denna synpunkt går igen i ganska många remissyttranden.

Lagberedningen — det gäller alltså nu inte grundlagberedningen — ansåg att man tills vidare skulle behålla den obligatoriska granskningen »i avvaktan på att frågan om formerna för den framtida laggranskningen närmare övervägs på längre sikt». Denna mening överensstämmer med reservanternas uppfattning. Lagberedningen sade emellertid också detta: »Men de principiell-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

la skälen mot en fakultativ ordning är dock inte så starka, att de i och för sig bör hindra en möjligen praktiskt nödvändig reform i den riktningen för en övergångstid.»

Hovrätten över Skåne och Blekinge, som kanske ligger närmare herr Werner, ansåg, att man bör söka lösa de uppkomna problemen genom att begränsa lagrådets arbetsbörda och fortsatte: »Den enda framkomliga vägen synes härvid vara att göra lagrådsgranskningen fakultativ över hela lagstiftningsfältet.» Hovrätten ansåg det inte troligt att lagrådsgranskningen av denna anledning skulle falla ur bruk.

En svaghet i den nuvarande ordningen är att granskning är nödvändig även i fråga om ändringar, som har mindre betydelse eller från lagtekniska synpunkter inte erbjuder några svårigheter, framhöll regeringsrätten.

Slutligen kan det vara värt att citera vad fyra ledamöter av högsta domstolen framhöll. Ett av dessa fyra justitieråd är tidigare ordföranden i första lagutskottet fru Gärde Widemar. Man bör inte alldeles bortse från vad dessa fyra justitieråd har sagt även om man väger det mot vad de 19 har sagt. De senares kvalifikationer vill jag inte alls ifrågasätta. De fyra justitieråden sade i remissyttrandet: »Den utveckling som lett fram till att det nu finns tre lagrådsavdelningar med en fjärde i perspektivets förlängning ger enligt vår mening anledning att allvarligt överväga, om inte högsta domarmaktens medverkan i lagstiftningsarbetet bör upphöra.» Men de ansåg samtidigt — det skall jag för fullständighetens skull nämna — att det inte fanns tillräckliga skäl att *nu* föregripa en reform, då frågan ändå skulle behandlas av grundlagberedningen. Nuvarande ordning skulle alltså bestå tills vidare. Men de antydde inte heller någon lösning hur vi skulle kunna komma ifrån de nuvarande problemen beträffande lagrådsgranskningen. Det har knappast någon

annan remissinstans heller gjort.

Alla dessa remissyttranden, positiva, kritiska och avstyrkande, utgjorde underlaget för grundlagberedningens remissyttrande. Vi hade uttalandet av 1968 års riksdag om provisoriet. Om inget förslag till vilande grundlagsändring lades fram i år skulle ingen ändring i granskningen kunna ske förrän år 1974.

Det är visserligen sant, herr talman, åtminstone näst intill, att ingenting är så evigt i detta livet som av riksdagen beslutade provisorier. Men riksdagens mening år 1968 var säkerligen inte att provisoriet beträffande den tredje lagrådsavdelningen skulle permanentas. När grundlagberedningen slutjusterade sitt yttrande i november 1969 hade den tredje lagrådsavdelningen dragits in, men det utgjorde i och för sig ingen garanti för att det inte kunde visa sig nödvändigt att senare inrätta den på nytt. Just nu är arbetsbelastningen på lagrådet inte särskilt stor, men det finns ingen garanti för att inte arbetsbelastningen på lagrådet blir lika stor som tidigare då man hade tre avdelningar. Man skulle naturligtvis kunna säga att det finns ett alternativ: lagstifta litet mindre. Men det var knappast grundlagberedningens uppgift att ta ställning till om vi skall lagstifta mindre och därmed befria lagrådet från arbetsbelastningen.

Om vi bara sköt saken på framtiden skulle det alltså inte stämma med riksdagens intentioner. Grundlagberedningen sade i sitt remissyttrande att om granskningen enligt nuvarande regler skulle kunna klaras av två avdelningar under de närmaste åren, så skulle man kunna hävda att beredningens slutliga förslag till ny RF borde avvaktas. Beredningen anser sig emellertid inte kunna göra någon prognos för hur lagrådets arbetsbörda kommer att utveckla sig med nuvarande regler. Mot denna bakgrund säger sig grundlagberedningen inte vilja — här är det en nyans-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

skillnad — »motsätta sig att förslaget nu tas upp till prövning». Det är något mer ynskerat än i propositionen där det heter att grundlagberedningen hade godtagit förslaget. Det är klart att man kan tvista om nyansskillnaden mellan att godta och att inte motsätta sig ett förslag, men jag tycker att det är en nyans.

Vi vägrade skälen för och emot mycket noga. För egen del kunde jag inte anvisa någon alternativ lösning för att åstadkomma en bättre ordning. Jag tror att folkpartiets ledamot av grundlagberedningen, herr Birger Lundström, som sitter här och lyssnar på debatten inte heller kunde anvisa någon annan lösning och inte heller centerpartiets representant, herr Wahlund, som anslöt sig till remissyttrandet. Jag vill säga att både herr Lundström och jag övervägde om vi skulle reservera oss, och jag frågade grundlagberedningen om jag som s. k. expert i beredningen hade rätt att reservera mig när jag ryckte in som suppleant för den ordinarie ledamoten. Det hade jag. Herr Lundström och jag var tveksamma om vi skulle acceptera remissyttrandet eller om vi skulle reservera oss. Efter vissa justeringar i remissyttrandet anslöt vi oss alltså till grundlagberedningens yttrande, och jag tycker herr talman — det kan jag säga även till reservanterna — att vi inte befann oss i alltför dåligt sällskap.

Det finns ytterligare en viktig mening i grundlagberedningens yttrande som bör framhållas. Det står nämligen följande: »En provisorisk ändring av det slag som nu förordats förutsätter enligt beredningens mening inte något samtidigt ställningstagande till frågan om formell rätt för riksdagen eller något av dess utskott att höra lagrådet.» Det har blivit en aning rumphugget i propositionen där det på s. 38 står: »I likhet med grundlagberedningen anser jag att en övergång till fakultativ lagrådsgranskning — — .» Här var det fråga om ett

provisorium vilket vi också understrukt.

Innebörden av detta uttalande om den provisoriska lösningen var att grundlagberedningen dock måste ta upp denna fråga senare för att komma till ett resultat. Grundlagberedningen sade uttryckligen ifrån att »någon tids tillämpning av ett fakultativt granskningsystem kan ge erfarenheter av värde för beredningens slutliga ställningstagande till hur laggranskningen bör anordnas enligt en ny RF». Vi betraktade det som något av ett försök med fakultativ granskning men detta framgår inte av propositionen. Denna skulle kunna tolkas som om det var fråga om en definitiv lösning och att grundlagberedningen inte behövde ägna mera tankemöda åt saken utan nu var skild från målet.

Det överensstämmer inte med grundlagberedningens uppfattning, om jag har tolkat den rätt. I konstitutionsutskottets utlåtande heter det emellertid: »Det är givetvis angeläget, att underlaget för laggranskningsfrågans lösning i den nya författningen blir det bästa möjliga. Som grundlagberedningen själv antytt, måste tillämpningen av ett fakultativt system kunna ge erfarenheter av värde i detta hänseende, som inte kan erhållas på annat sätt.»

Konstitutionsutskottets utlåtande är i detta avseende relevant, och jag kommer därför att rösta för utskottets hemställan.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag skall inte polemisera mot min partikamrat Folke Björkman; jag bör ju uppskatta att han söker sina argument för den fakultativa granskningen i Skåne. Han refererar till hovrätten över Skåne och Blekinge. Det känns förvisso som en vårlig vädjan. Inte heller skall jag ta fasta på hans bollande med de fyra justitieråd som har uttalat sig för en fakultativ granskning. Själv refererade jag till inte mind-

Skyldigheten att inhämta lagrådets yttrande över lagförslag

re än 19 justitieråd, men jag tycker som sagt inte att man skall bolla med så tunga auktoriteter.

Däremot vill jag något litet replikera min vän herr Johansson i Trollhättan. Jag påstår inte i detta sammanhang att den ena lagtexten blir bättre än den andra, men naturligtvis finns det bland våra lagar exempel på både bättre och sämre lagtexter. En förestående granskning har emellertid en positiv psykologisk effekt på allt arbete, inte bara lagstiftningsarbete; det borde inte vara en gammal skolman som herr Johansson i Trollhättan främmande.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Ja, herr Björkman, även jag har tolkat grundlagberedningens yttrande i denna fråga som mycket halvhjärtat. Det som varit avgörande har varit — och det framgick också av herr Björkmans redogörelse — att man bedömde risken vara stor att ånyo behöva inrätta tre avdelningar. Det var avgörande för ställningstagandet. Men på vår sida har vi inte ansett det vara ett tillräckligt starkt skäl för att behandla frågan med förtur, innan grundlagberedningen handlagt ärendet inom ramen av sitt uppdrag.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Jag vill säga till min vän herr Werner att det var ingen vädjan när jag åberopade remissyttrandet från hovrätten över Skåne och Blekinge. Jag tyckte det var ett bra remissyttrande. Man skall rösta efter sin övertygelse och enligt de ståndpunkter man intagit. Och jag har intagit denna ståndpunkt i grundlagberedningen. Som herr Werner vet har det tidigare förekommit s. k. personliga ställningstaganden i författningsfrågor; jag har själv gjort ett sådant ställningstagande i detta fall.

Sedan sade herr Larsson i Luttra att grundlagberedningens yttrande var halvhjärtat. Nej, det tycker jag inte. Jag har återgivit ganska mycket av vad

grundlagberedningen sagt i sitt remissyttrande. Det var inte så att vi intog den ståndpunkt vi gjorde på grund av risken för att den tredje lagrådsavdelningen skulle inrättas igen. Vi följde helt enkelt riksdagens uttalande 1968 om att detta provisorium inte fick bli bestående, det fick inte permanentas. Det var det som gjorde att vi ansåg att någonting måste göras nu; vi ansåg att man inte skulle vänta till 1974.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Werner begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i mom. 1 i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Werner begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 90 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Polisverket: Inköp av motorfordon m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Utgifterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 5***Polisverket: Inköp av motorfordon m. m.**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 4, punkten B 2, s. 19—21) föreslagit riksdagen att

1. medge att, enligt vad som förordats i statsrådsprotokollet, beställningar finge läggas ut till ett värde av högst 9 500 000 kr., att betalas med början tidigast under budgetåret 1971/72,

2. till Polisverket: Inköp av motorfordon m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 31 600 000 kr., varav 18 150 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat

dels de likalydande motionerna I: 697 av herr *Svanström* samt II: 757 av herrar *Glimmér* och *Polstam*,

dels de likalydande motionerna I: 656 av herrar *Helén* och *Bengtson* samt II: 763 av herrar *Hedlund* och *Gustafson* i Göteborg i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte besluta att medge en ökning utöver vad departementschefen

föreslagit av anslaget B 2 Polisverket: Inköp av motorfordon m. m. med 1 150 000 kr. avsedd för inköp av två nya helikoptrar.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte medge att, enligt vad som förordats i statsrådsprotokollet, beställningar finge läggas ut till ett värde av högst 9 500 000 kr., att betalas med början tidigast under budgetåret 1971/72,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 656 och II: 763, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Polisverket: Inköp av motorfordon m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 31 600 000 kr., varav 18 150 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 697 och II: 757.

Reservation hade avgivits

1. beträffande *medelsanvisningen* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 656 och II: 763, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Polisverket: Inköp av motorfordon m. m. för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 32 750 000 kr., varav 19 300 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Varje år dödas genom trafikolyckor 1 200 personer, 6 000 blir svårt skadade och 15 000—16 000 lätt skadade. Dessa trafikolyckor medför många mänskliga tragedier. Familjer

Polisverket: Inköp av motorfordon m. m.

splittras och unga människor kan inte fullfölja sina planer. De innebär också mycket stora kostnader för samhället och för de enskilda, liksom påfrestningar på vår sjukvård, handikappvård o. s. v. genom att människor kanske i årtal måste få vård och behandling. Det är därför självklart att vi måste satsa starkt på att motverka trafikolyckor och öka trafiksäkerheten. Då det gäller de allmänna målen är vi nog alla överens, vilket vi dock inte blivit beträffande tillskjutande av de reella resurserna.

Inom folkpartiet och centerpartiet har vi varit beredda att satsa närmare 2 miljoner kronor mera för inköp, underhåll och drift av ytterligare två helikoptrar. Utskottets majoritet har sagt nej.

Det kan ju alltid sägas att det inom ramen för givna resurser har gjorts en annan prioritering: helikoptrarna får vänta. Men ändå tycks det mig — inte minst mot bakgrund av de siffror jag tidigare nämnt — vara fel att inte satsa ytterligare närmare 2 miljoner kronor för att därigenom få möjlighet att spara människoliv och pengar.

Jag vill citera ett par meningar ur rikspolisstyrelsens petita där styrelsen angående helikopterverksamheten säger:

»Helikopterns mångsidighet och lämplighet som hjälpmedel i polisarbete har under budgetåret 1968/69 ytterligare dokumenterats. Förbättrade arbetsrutiner har medfört att goda arbetsresultat uppnåtts snabbt med begränsade personalinsatser på marken. Ökade erfarenheter av helikopterns användbarhet har också bidragit till att rekvisition av helikopter i olika sammanhang ökat så kraftigt att en omfattande prioritering av uppdrag och arbetsuppgifter blivit nödvändig.»

Rikspolisstyrelsen fortsätter:

»De hittills vunna erfarenheterna av helikopterns användning i polisarbetet är utomordentligt goda. De nuvaran-

de resurserna medger emellertid inte att helikopter insättes i alla önskvärda fall och inte heller i mer regelbunden övervakningsverksamhet. Det är därför angeläget att polisverket tillförs ytterligare 2 helikoptrar. Detta skulle ge polisen sammanlagt 8 egna helikoptrar, vilket antal styrelsen bedömer för överskådlig tid motsvara det totala behovet. Styrelsen bör emellertid även i fortsättningen dessutom få disponera medel för förhyrning av helikoptrar. Främst är detta nödvändigt under perioder då de egna resurserna är otillräckliga, exempelvis under högrafiktid.»

Så långt rikspolisstyrelsen.

Varken regeringen eller utskottet brukar i allo dela ämbetsverkens bedömningar. Det brukar bli nödvändigt att göra begränsningar.

Det finns emellertid punkter där ämbetsverkens argumentering är så stark att ingen begränsning bör göras av deras önskemål. Det här citerade avsnittet utgör en sådan punkt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid punkten 5 av herr Axel Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Herr **POLSTAM** (cp):

Herr talman! I motion II: 757 som behandlas under punkt 5 i utskottets utlåtande har herr Glimmér och jag hemställt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till utbyggnad av sjöpolisverksamheten i våra kust- och sjöområden.

Det finns flera orsaker till denna framställning, bland annat det förhållandet att långa sträckor utmed våra kuster helt saknar bevakning av sjöpolis. Det gäller exempelvis för sträckan Nyköping—Karlskrona. Där finns t. ex. Bråviken och Arkösunds, S:t Annas och Gryts skärgårdar med stor fritidsbebyggelse och där finns vidare Kalmarsund och hela Ölandsregionen

Polisverket: Inköp av motorfordon m. m.

som sommartid översvämmas av semestrande svenskar och utlänningar.

Behovet av övervakning måste vara ganska stort under den delen av året, när man vet, att sjöpolisens uppgifter i första hand är att övervaka ordning och säkerhet till sjöss och utmed stränder och kajer samt på öar och holmar, vid offentliga tillställningar och vid spaning efter brottslingar och rymlingar, som också i viss utsträckning söker sig till våra kustområden sommartid. Vidare omfattar verksamheten spaning efter försvunna personer, övervakning av efterlevnaden av föreskrifter beträffande naturvård, jakt och fiske samt inte minst sjötrafikövervakning. Även andra uppgifter åvilar sjöpolisen, t. ex. sjöräddning samt ingripanden och utredningar i anledning av oljeutsläpp och även gräns- och skyddsområdesövervakning.

Fritidsbåtarnas ökning medför ganska stora problem, enär vissa förare av sådana båtar uppträder båda vårdslöst och störande, vilket inte minst av den bofasta befolkningen betraktas som en plåga. Vi har ju en sjötrafiklagstiftning men tyvärr alltför liten möjlighet att följa upp den, i första hand på grund av att båtar saknas. Visst är även personaltillgången begränsad, men med hänsyn till att så många människor i våra tätorter flyttar ut i kust- och skärgårdsområdena sommartid, kan en överflyttning av personal då ske, men en förutsättning är givetvis att båt finns tillgänglig. Vi har i motionen också påvisat den minskade hjälpen från lotsorganisationen sedan den rationaliserats med indragning av de mindre lotsplatserna i skärgården och centralisering till ett färre antal större lotsplatser.

Problemet är så stort på sina håll, att bl. a. kommunalfullmäktige i Stegeborgs kommun i östgötaskärgården vänt sig till länsstyrelsen med begäran om insatser från samhällets sida i form av polispersonal och patrullbåt. De på-

talat bl. a. nedskräpningen och faran för den vackra skärgårdens bestånd.

Herr talman! Mot ett enigt utskott, som avstyrkt vår motion skall jag inte framställa något yrkande, men jag vill med detta ytterligare poängtera behovet av övervakning utmed våra kust- och skärgårdsområden och hoppas, att rikspolisstyrelsen i sina äskanden för nästa budgetår överväger en utvidgning av sjöpolisverksamheten och att östgötaskärgården därvid inte blir bortglömd.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Vi står nu inför den sedvanliga rondan om polisverksamheten. Vi har traditionsenligt uttalat oss om att vi härvidlag har samma intresse av att polisen får de resurser som den bör förfoga över. Vi kan dock sällan komma överens om hur mycket vi kan avdela för just det år vi har framför oss.

Inför detta år liksom inför tidigare år kan vi notera att sedan polisen förstatligats har dess verksamhet tillförts mycket större resurser i alla avseenden än den tidigare fick genom sin gamla huvudman. Vi kan notera att de beslut riksdagen fattat varit av en annan innebörd än de som fattats av de gamla huvudmännen.

Jag skall inte ge mig in på att i siffror beskriva utvecklingen, men just det som berörts under detta anslag och som kan rubriceras som teknisk utrustning har varit särskilt väl tillgodosett jämfört med vad som tidigare varit fallet. Det innebär inte att vi tycker att det är bra som det är och att situationen inte kan förbättras ytterligare. För varje år har regeringen föreslagit och riksdagen också beviljat ytterligare förstärkningar på den tekniska sidan. I den flora av önskemål som rikspolisstyrelsen serverar går det alltid att hitta någonting som Kungl. Maj:t med hänsyn till budgetläget inte funnit för gott att föreslå. Där finns ju olika små konfektkor, bitar,

Polisverket: Inköp av motorfordon m. m.

och i år har man funnit två helikoptrar som man tycker att riksdagen skall tilldela polisen.

Jag tror inte att det vore särdeles klokt av oss att på detta sätt ge oss in på en prioritering utöver den som myndigheterna gör. Vi kan då råka i samma situation som reservanterna, nämligen den att vi avviker från den prioritering som rikspolisstyrelsen själv har gjort beträffande helikoptrarna. Den sätter inte båda två i första prioritetsrummet, utan en av dem står i ett senare led.

Beträffande båtarna kommer herr Polstam in på en öm punkt för mig och övriga ledamöter i statsutskottets tredje avdelning. Det var nämligen på den avdelningens initiativ som de första båtarna sjösattes. Det kan alltså sägas att det var på grund av ett riksdagens ställningstagande som de kom fram snabbare än de väl annars hade gjort.

I denna fråga, herr talman, skulle man kunna utveckla många synpunkter. De avvägningar som vi har fått göra i statsutskottet, och som är baserade på de avvägningar som Kungl. Maj:t har gjort, tror vi emellertid är särdeles kloka. De balanseras också mot de resurser som samhället kan ta ut av medborgarna för olika verksamheter som det skall syssla med.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Det är riktigt att polisen under senare år har tillförts ökade resurser, men vi bör också ha i minnet att dess arbetsuppgifter har ökat väsentligt. Brottsligheten har stigit och trafiken har vuxit. Det är i synnerhet på denna senare punkt ökningen har varit mycket stark och behovet av ytterligare resurser därför är stort. Det har gjorts förstärkningar på den tekniska sidan också för kommande budgetår, men inte just i detta avseende.

Jag tror att herr Bergman har fel, om

han betraktar de föreslagna helikoptrarna som små konfektbitar. De skulle innebära en betydligt förbättrad effektivitet i polisens arbete i samband med trafikövervakningen.

Man kan alltid diskutera avvägningen inom den givna ramen. Utskottets ställningstagande innebär att man sparar tusenlappar men förlorar miljoner — även om det rör sig om åtskilliga tusenlappar, eller närmare 2 miljoner kronor. Genom en insats av ytterligare helikoptrar kan trafiksäkerheten förbättras. Vi kan spara människoliv, vi kan spara pengar.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Men, herr Mundebo, den ökade trafikintensiteten har ju följts upp av ökade resurser för polisen. Sedan denna förstärkades har den fått helikoptrar, den har också fått polisbåtar för att följa trafiken till sjöss. Resurserna har alltså förstärkts i takt med behoven.

När jag talade om konfektbitar var det inte polisens utan herr Mundebos njutningar jag tänkte på.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag tror att herr Bergman är ensam om bedömningen att polisens resurser har förstärkts i takt med behoven.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5 mom. 2 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 144 ja och 63 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9**Lokala polisorganisationen:
Förvaltningskostnader**

Kungl. Maj:t hade (punkten B 6, s. 24—30) föreslagit riksdagen att under nämnda anslagsrubrik för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 818 250 000 kr., varav 188 200 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat

dels de likalydande motionerna I: 463 av herr *Bohman m. fl.* och II: 537 av herr *Holmberg m. fl.* i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 828 250 000 kr., varav 188 200 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

dels de likalydande motionerna I: 656 av herrar *Helén* och *Bengtson* samt II: 763 av herrar *Hedlund* och *Gustafsson* i Göteborg i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte besluta att medge en ökning av anslaget B 6 Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader med 2 750 000 kr. avsedd för ca 55 nya polistjänster för trafikövervakningsuppgifter,

dels de likalydande motionerna I: 473 av fru *Segerstedt Wiberg* och II: 546 av herr *Thylén*.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 463 och II: 537 samt I: 656 och II: 763, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 818 250 000 kr., varav 188 200 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 473 och II: 546.

Reservationer hade avgivits

3. beträffande *medelsberäkningen m. m. av*

a. herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

I: 463 och II: 537 samt med bifall till motionerna I: 656 och II: 763, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 821 000 000 kr., varav 190 950 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen;

b. herrar *Bohman, Kaijser, Nordstrandh* och *Wennerfors* (samtliga m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 656 och II: 763 samt med bifall till motionerna I: 463 och II: 537, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 828 250 000 kr., varav 188 200 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Då vi under senare år har behandlat frågan om anslag till den lokala polisorganisationen har vi haft delade meningar om hur många nya polistjänster som bör inrättas. Inom oppositionspartierna har vi ansett att skillnaden mellan de ansvariga myndigheternas bedömningar och departementschefens förslag har varit omotiverat stor. Vi har därför yrkat på ytterligare tjänster. Så är fallet också detta år.

För budgetåret 1970/71 har av polischeferna yrkats ytterligare 2 383 tjänster, länsstyrelserna har något reducerat anspråken och begärt 2 258 tjänster, varefter rikspolisstyrelsen ytterligare har prutat och begärt 977 tjänster. Departementschefen föreslår totalt 440, varav omkring 300 polistjänster. Det betyder att utbyggnadstakten nästa år blir lägre än innevarande år. Det finns ingen grund härför. Visserligen har antalet brottsbalksbrott minskat något, men

samtidigt har det skett en förskjutning mot grövre brott. Trafikintensiteten ökar, och nu liksom under tidigare år gäller att en väsentlig del av förstärkningen behövs för att kompensera arbetstidsförkortningen och för att reducera den betydande overtidstjänstgöringen.

Inom folkpartiet och centerpartiet har vi stannat för en mer begränsad höjning — ytterligare 55 à 60 tjänster huvudsakligen för trafikövervakning. Det skulle i och för sig finnas goda skäl för en ytterligare ökning, men med hänsyn till budgetläget har vi stannat vid denna nivå. Vi har koncentrerat förstärkningen till trafikövervakningen, ty vi anser att denna är ett viktigt medel för att minska olycksfallsfrekvensen. För varje år ökar trafiken på våra vägar, och detta ställer krav på trafikövervakning. Regeringens förslag medger emellertid endast en begränsad ökning på denna sektor — bara med 30 tjänster. Vårt förslag om ytterligare 55 à 60 tjänster skulle — i synnerhet med en kombination av en förstärkning av helikopterorganisationen — betyda mycket för säkerheten på våra vägar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 3 a av herr Axel Andersson m. fl.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! För några år sedan berättade kamrater på min arbetsplats att de efter arbetets slut sällan stannade kvar i city för shopping, biobesök eller umgänge med vänner. De sade att de inte vågade göra det. Om det någon gång hände, var de tvungna att vid hemresan ta taxi från tunnelbanestationen till bostaden, även om avståndet bara var ca 300 meter. Man vågade helt enkelt inte gå ut efter mörkrets inbrott i storstaden.

Hur är det i dag? Människorna känner sig nu än mer otrygga. Mina arbetskamrater berättar att de mycket sällan stannar kvar i innerstaden efter arbe-

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

tets slut. Det blir för dyrt, ty nu måste de ta taxi ända inifrån staden och hem till sin bostad i någon av förorterna. De vågar helt enkelt inte åka med de obemannade tunnelbanevagnarna.

Tryggheten har alltså blivit dyr — i det här fallet en taxiresa för 20 eller 30 kronor. Det är alltså den tryggheten som socialdemokraterna föredrar. Är det detta som avses med ökad jämlikhet? Detta är 1970-talets svenska samhälle — en storstad i folkhemmet, där unga och gamla människor närmast upplever valaffischerna med trygghets- och jämlikhetsdeviserna som en ironi.

Jag kan berätta att människor i min egen hemkommun Sollentuna alldeles utanför Stockholm oroar sig mer än vad man kan ana för att göra en resa in till Stockholm med pendeltåg. Varför då? Jo, den gamle är rädd för att gå in på Centralstationen. Tänk att en svensk samhällsmedborgare känner otrygghet och obehag i det som vi upplever som den gamla trivsamma Centralstationen! Vi hastar förbi människorna. Vi ser inte den gamles oroliga blick, vi ser inte när han plötsligt antastas, vi ser inte — och skulle för övrigt knappast tro att det var sant — att hans gamla uttjänta hjärta nästan upphör att slå av rädsla. Min frisör berättade att man nästan slutat upp att hålla upp dörren för damer på Centralstationen. Varför då? Jo, det finns faktiskt de som skyggar när man öppnar dörren för dem. Och han sade vidare att man knappt vågar erbjuda sina tjänster på perrongen eller inne på stationen när man ser en gammal människa komma med tungt bagage. Man kan bli tagen för en »skummis». Så långt har det alltså gått i vårt folkhem.

Herr talman! Hur medborgarna upplever denna frånvaro av trygghet kan beskrivas på detta sätt och på många andra sätt. I statsverkspropositionen konstateras att brottsligheten fortsätter att öka. Den grövre brottsligheten har ytterligare markerats. Arbetsbelastning-

en vid utredningsavdelningarna i polisdistrikten ute i landet ökar, brotten blir alltmer svårutredda, narkotikaaktionen har tagit en stor del av arbetskraften, vilket skapat problem på andra håll i organisationen. Trafikövervakningen kräver betydande insatser. Under 1968 rapporterades i samband med trafikövervakning över en miljon brott och förseelser. Demonstrationer och aktioner kräver betydande insatser. Det påstås att aktivistgruppernas s. k. socialistiska basarbete i små studieceller nu är i det närmaste klart och skall följas upp av mera handgripliga och högljudda åtgärder. Om så blir fallet ställs ökade krav på polisen. På detta sätt kan alltså situationen skildras, och så skildras den i propositionen.

I folkpartiets motion sägs bl. a. att trafikövervakningen framstår som ett av de viktigaste medlen för att minska olycksfrekvensen. Jag instämmer. Erfarenheterna visar att övervakning har en stark preventiv effekt. I en motion som väckts av fru Segerstedt Wiberg i första kammaren och herr Thylén i denna kammare pekar man på de nya stadsdelarnas särskilda problem i detta avseende.

I moderata samlingspartiets partimotion berättar vi bl. a. att tidningarna under det nyss gångna året vid flera tillfällen förmedlat skakande rapporter om hur personer blivit överfallna och t. o. m. i vissa fall misshandlade till döds.

Landets polischefer har för det kommande budgetåret begärt 2 383 nya tjänster. Länsstyrelserna har prutat litet på det och begär 2 258. Rikspolisstyrelsen stannar för 977 nya tjänster, och departementschefen har prutat ytterligare och stannat vid 440 nya tjänster. I vår motion och senare i vår reservation har vi yrkat på ytterligare 300 nya tjänster utöver vad Kungl. Maj:t föreslår och 40 kvalificerade biträdestjänster utöver vad Kungl. Maj:t föreslår.

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

Vi har ansett att behovet av tekniska hjälpmedel har blivit väl tillgodosett, och det har vi fått många bevis för — det ser man för övrigt på många polisdistrikt i dag. Polisen har fått tekniska hjälpmedel på ett helt annat sätt än innan polisväsendet förstatligades. Det är emellertid inte främst tekniska hjälpmedel man behöver i dag, utan nya tjänster, och vi har funnit att det är detta man måste satsa på i dag.

Vi har också framhållit i vår partimotion att vid fördelningen av dessa tjänster storstädernas behov måste särskilt beaktas. Nu vet jag att polisorganisationen inte heller fungerar helt tillfredsställande utanför storstäderna. Jag vet exempelvis hur missnöjd man är söder om Stockholm, i Nynäshamn, Sorunda och Ösmo. Distriktskontoret ligger fyra mil därifrån i Handen. I Nynäshamn finns ett litet vaktkontor som är öppet en del av dygnet. Servicen och tryggheten har försämrats avsevärt i Nynäshamn, för att inte tala om de två kommunerna Sorunda och Ösmo.

Jag vet också hur besvärligt det är i en mängd polisdistrikt under sommar-månaderna. Jag tänker på de distrikt som blir särskilt invaderade av semestrande människor. Vi kan se på Norrtälje polisdistrikt. Arealen omfattar nära hälften av Stockholms län. Avståndet från norr till söder är 12—14 mil. Ett enkelt tjänsteuppdrag i skärgården tar en hel dag i anspråk. Den bofasta befolkningen omfattar nära 50 000 människor, men befolkningen ökar avsevärt varje weekend och helg, och på sommaren överstiger den 100 000 människor. Inom detta polisdistrikt finns det fyra stora färjelägen. Passagerarfrekvensen i Finlandshamnen i Norrtälje, som för närvarande utvidgas, närmar sig en miljon per år, och ca 100 000 motorfordon per år medföljer färjorna. Jag är övertygad om att kammarens ledamöter förstärker att detta åsamkar polisdistriktet stora och besvärliga arbetsuppgifter.

Kommer man att få någon förstärkning? Ja, när det gäller tekniska hjälpmedel får man det utan särskild anhållan men när det gäller personalförstärkning blir det nej från högre ort. Då måste det till tjat, uppvaktning och trappspring. Råkar man springa förbi en länspolischef eller någon annan hög herre eller dam i den byråkratiska hierarkin, blir resultatet motsatt det man har avsett.

Det har tidigare sagts att förhållandena skulle förbättras när det blivit avgjort hur polisdistriktsindelningen skall se ut — det har sagts flera gånger tidigare att den skall ändras just i Stockholms län och kommer att innebära förbättringar. Ännu har förhållandena emellertid inte förbättrats trots att justitieministern — det var då herr Kling — för flera år sedan sade att man skulle förändra polisdistriktsindelningen. Det har alltså ännu inte skett. Tydligt måste vi göra denna fråga till en av de stora politiska frågorna i årets val och låta väljarna säga vad de tycker om hur detta sköts.

Jag påpekade tidigare att storstädernas behov måste särskilt beaktas, men min redovisning här tyder på att även områdena utanför storstäderna har det besvärligt, och det har jag också velat belysa. I avvägningen mellan problemen i storstäderna och utanför storstäderna syns det oss dock som om problemen i storstäderna är de största.

Herr talman! Jag har studerat en liten pocketbok som innehåller tal från 1969 års socialdemokratiska partikongress. Ingenstans berörs denna jordnära trygghet, inte ens i de punkter som av herr Palme sammanfattades som ett resultat av kongressen. Här nämns inte denna trygghet eller någonting som skulle kunna vara en uppföljning av de nu 700 år gamla fridslagarna. Då gällde det hemfrid, kyrkofrid, kvinnofrid, tingsfrid. Alla dessa och ytterligare många har fortfarande aktualitet även om inte regeringen tycks ha insett det.

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

En demokratisk rättsstat skall garantera inte bara de s. k. demokratiska mänskliga rättigheterna utan även rättssäkerhet, trygghet mot övergrepp eller angrepp på person eller egendom. Lagstiftning och rättsskipning förlorar sin mening om inte tillfredsställande garantier ges för att lagarna efterlevs. Polisens uppgift är att garantera ordning och att ge skydd, att förebygga och att ingripa mot brott. Därutöver skall polisverksamheten utgöra den yttersta garantin för integritet till person och egendom. Vår polis, såsom vi har den och vill ha den uppbyggd, är ett skydd och skall vara ett skydd för vår demokrati.

Därmed, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen 3 b vid punkten 9.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Det är närmast en del uttalanden av herr Wennerfors som jag inte vill låta stå oemotsagda.

Jag vill emellertid först säga att vi i vårt land har haft en ogynnsam utveckling av brottsligheten under de senaste åren, och sannolikt har vi att räkna med en viss ökning av brottsligheten även under de kommande åren. Detta är inte något enastående för vårt land, utan samma företeelse kan iaktas i de flesta andra jämförbara länder. Orsaken till problemet och hur man skall lösa det finns det olika meningar om. Brottsligheten är emellertid väsentligen ett socialt problem, och det finns anledning att understryka detta i den debatt som vi för nu. Därför är medlen att minska brottsligheten i grunden att söka i en förbättrad social- och familjepolitik och i andra samhälleliga stödåtgärder av olika slag. Vad beträffar rättsväsendet anser jag att insatserna alltmer måste inriktas på en förbättrad, effektivare och samtidigt humanare kriminalvård. Men givetvis måste även arbetet på en effektivisering av polisväsendet fortsätta. Jag anser att

årets statsverksproposition ger uttryck åt detta.

Herr Wennerfors målade upp en skräckbild. Det är klart att det finns många våldsbrott i samhället som uppstår för oss alla, men jag tror inte man kommer så långt genom att generalisera beträffande sådana våldsbrott och därmed inge allmänheten en föreställning att förhållandena är helt annorlunda än vad de verkligen är.

Herr Wennerfors tog som exempel att han hade hört äldre personer säga att de inte vågade besöka Centralstationen i Stockholm, och herr Wennerfors hade tydligen själv inte någon invändning att göra när äldre människor sade det till honom. Jag tror att det skulle vara värdefullt om herr Wennerfors ville göra ett besök på Centralstationen och se på den TV-övervakning som polisen har där, en TV-övervakning som gör det möjligt att överblicka allra största delen av Centralstationen och där man står i ständig radioförbindelse med de patrullerande konstaplar som finns där.

Denna kombination av TV-övervakning och patrullerande konstaplar har medfört att förhållandena i dag är mycket bättre än tidigare, och jag tror att herr Wennerfors efter ett besök där nästa gång skall kunna säga till äldre människor, som har blivit uppskrämda av tidningsskrivare och annat, att de lugnt kan gå ned på Centralstationen.

En annan sak är naturligtvis att det finns mycket som fortfarande brister på en del håll, men statsverkspropositionen ger väl knappast intryck av att vi skulle vara passiva och se det hela rinna förbi. Vi har ju ändå inte bara i år utan även under de senaste åren gått in för personella och materiella förstärkningar, och ett intensivt rationaliseringsarbete har bedrivits inom polisväsendet och detta skall fortsätta.

Jag skulle kunna lämna en längre redogörelse för detta, men förhållandena borde efter de senaste årens debatt

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

ter i denna fråga vara allmänt bekanta för kammarens ledamöter. Jag kanske bara kan nöja mig med att erinra om att den lokala polisorganisationen under de senaste fyra budgetåren har tillförts sammanlagt ca 1 600 tjänster, varav 1 250 polismanstjänster. Nu har vi i årets statsverksproposition beräknat medel för mer än 400 tjänster, varav 300 polismanstjänster. Detta innebär att personalstyrkan på fem år har ökat med över 2 000 tjänster eller 14,5 procent. Det går naturligtvis att säga att vi borde öka med ytterligare så och så många tjänster, men det måste ju alltid ske en avvägning. Någonstans måste man av ekonomiska skäl sätta en gräns. Vi tycker att den kraftigt ökade satsning som vi under senare år gjort och i statsverkspropositionen gör på polisväsendet bör kunna innebära betydligt förbättrade förhållanden, särskilt som detta skall ses i samband med den ökade tekniska utrustningen, med rationaliseringsarbetet och med de nya spaningssektioner som nu skall inrättas och som vi väntar oss mycket av.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet vill jag gärna understryka att det har gjorts väldigt mycket på detta område de senare åren. Men det är inte i paritet med vad som ändå förekommer på området. Vi har fått en mängd tekniska hjälpmedel till polisen och vi har fått ett ökat antal polistjänster. Men det är dock inte tillräckligt. Det har tidigare i kammaren anförts varför det krävs så mycket av ytterligare resurser till polisen.

Det är vanligt att generalisera och det finns alltid en viss risk för att man gör det, men när man i sin politiska verksamhet träffar mycket folk och även på den arbetsplats där man inte bedriver politik hör människor berätta om det som sker ute på gator och torg, bl. a. på Centralstationen, måste man

ändå ta intryck av det. Det förekommer sådana här rapporter från alla möjliga olika håll. Även om det finns risk för generalisering tror jag att det i dessa rapporter finns mycket av sanning.

Vad beträffar TV-övervakningen vid Centralen förhåller det sig tyvärr så att den inte når överallt, och den når framför allt inte platsen utanför Centralstationen. Det behövs därför mycket litet för att äldre människor, som skall göra resor, skall bli skrämde. Men självfallet skall vi alla medverka till att informera dem om vad som görs för att skapa ökad trygghet, det är jag helt överens med justitieministern om.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag skulle kunna, eftersom statsrådet och chefen för justitiedepartementet inte har möjlighet till det, ha nöjt mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill emellertid lämna en liten upplysning till herr Wennerfors vad beträffar Centralstationen. Statsutskottets tredje avdelning har vid ett par tillfällen studerat polisverksamheten vid Centralen. Där finns en TV-kamera som sveper över entrén. Med tanke på vad den tekniska utrustningen på Centralen betytt för ordningen skulle det vara bra om fler av riksdagens ledamöter fick se de arrangemang som haft så stor effekt.

Eftersom polisdistriktsindelningen också togs upp vill jag framhålla att det inte dröjer så många veckor, för att nu komma med en tidsangivelse som inte är så där alldeles exakt, innan herr Wennerfors får möjlighet ta del av ett betänkande där frågan behandlas. Den efterfrågade utredningen håller alltså på att slutföra sitt arbete.

I övrigt har jag inget att tillföra debatten.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa att det

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

säkert var en mycket klok åtgärd att införa TV-övervakning på Centralstationen, men när man träffar människor som säger att de inte vill resa med pendeltågen därför att de inte vågar gå in på Centralstationen, måste det väl även göra intryck på såväl herr Bergman som justitieministern.

Det här är kanske bara en början. Vi får hoppas att vi genom information och genom en ökad bevakning kan skapa större trygghet för människorna. Detta är alltså ett vittnesbörd om situationen för de människor som är ängsliga och som känner otrygghet. Vi måste vidta åtgärder. Ett sätt är att öka antalet poliser som kan hjälpa till att skapa trygghet.

Justitieministern tycker att han för riksdagen framlagt ett förslag som omfattar synnerligen många polistjänster, men landets polischefer anser att det behövs nära 2 300 tjänster medan justitieministern föreslår 400. Det är en mycket stor skillnad. När rikspolisstyrelsen föreslår ca 900 tjänster gör den det som vi alla känner till, därför att den vet att den tvingas pruta. Jag anser alltså att behovet är avsevärt mycket större än vad departementschefen anar.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen över att behöva tjata om Centralen, men förr när det enbart var personell bevakning var det verkligen besvärligt. Genom tekniska hjälpmedel har det hänt mycket i form av ökad trygghet och ökad ordning samt större effektivitet. Om var och en i varje ögonblick skall känna trygghet i fråga om allt som kan tänkas hända måste det finnas en polis för varje resenär. Med den kolossala trafikantökningen på Centralen till följd av bl. a. pendeltågen som är ett populärt färdmedel — få är tydligen så rädda som herr Wennerfors' kanske begränsade umgänge — är det omöjligt att klara situationen med enbart personell bevakning. Vi klarar dock proble-

met mycket bättre med de tekniska hjälpmedlen. Detta är det verkliga förhållandet.

Gör ett besök på Centralen, herr Wennerfors, och jag tror att Ni får en helt annan uppfattning.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! Det var ett par uttryck i justitieminister Geijers anförande som jag gärna vill ta fasta på, eftersom jag fick en känsla av att justitieministern trots allt ser ganska sangviniskt på situationen när det gäller rättstryggheten och kriminalvården.

Enligt min mening räcker det inte att trösta sig med att brottsutvecklingen i jämförbara västeuropeiska länder fört i stort sett samma trend som här i Sverige. I och för sig skulle jag emellertid inte fästa mig så mycket vid det, eftersom det är ett argument som regeringen alltid använder sig av. Man brukar säga att utvecklingen är likadan eller sämre i andra länder. Jag skulle inte fästa mig vid det, om vi inte i höstas hade fört en liten debatt om dessa frågor i denna kammare i justitieministerns frånvaro. Den nyutnämnde statsministern Olof Palme angav då något av en riktlinje för hur han såg på rättsfrågorna. Han antydde att målsättningen när det gällde ordningshållningen på öppna platser, gator, torg och tunnelbanor var att vi skulle ha en *nöjaktig* ordningshållning — och det räknade han med att polisen skulle kunna upprätthålla. Mot den bakgrunden vill jag här anlägga några allmänna synpunkter på detta problem, synpunkter som vi har dragit upp i en partimotion från moderata samlingspartiet.

De senare årens debatt på detta område har i huvudsak gällt fångvårdens utformning, inte minst det traditionella sanktionssystemets ändamålsenlighet, kriminalvårdens organisation, hur fångvårdsanstalterna skall se ut och liknande frågor. Såvitt jag förstår har debatten varit önskvärd, nyttig och välgörande. Däremot har brottslighetens

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

andra sida, alltså inte de straffade utan deras offer, endast blivit föremål för ett ganska förstrött intresse. Jag kan också uttrycka det på annat sätt. I kriminalvårddebattens kölvatten har det ansetts vara en radikal, framsynt och samhällstillvänd uppfattning att fråga om det över huvud taget finns någon anledning att straffa brottslingen. På en del utrerade, extrema håll har man t. o. m. gått så långt att man sagt att tjuven är en produkt av det kapitalistiska systemet och att brottsbalken är något av en klasslagstiftning.

Sådana uttalanden behövde vi strängt taget inte fästa oss vid, men man får dock med särskild uppmärksamhet del av vad justitieministern säger i det fallet. Herr Geijer har ju också visat sitt ungt radikala och samhällstillvända sinnelag genom att som ett bidrag till debatten göra uttalanden, vilka har uppfattats som om han ifrågasatte domarkårens förmåga att fälla rättvisa domar. Visserligen tror inte justitieministern att det finns någon medveten politisering i dömandet, men enligt tidskriften *Juristnytt/Samhällsvetaren* har han sagt att det ändå finns omedvetna värderingar, som beror på att vi är beroende av våra samhällsvärderingar. Efter vad jag förstår har emellertid inte den enskildes trygghet till liv, lem och egendom ännu förmått väcka samma känslor av samhällstillvänt engagemang, och det är onekligen förvånande i en tid då regeringen och riksdagen har valt jämlikheten som sitt huvudnummer i den politiska striden.

Den elementära rätten till trygghet mot övergrepp borde om något vara en jämlikhetsfråga, och denna tankegång var också herr Wennerfors inne på i sitt anförande. Ty vad är det för människor som i främsta rummet blir lidande av ett samhälle med tilltagande brottslighet och rättsotrygghet? Vilka är det som känner denna otrygghet på gatorna i Stockholm och naturligtvis även i andra städer — Stockholm är inte alls något unikt fall i detta avseen-

de. Det är ofta inte de som transporterar sig själva i egna bilar. Det är i stället de ensamma pensionärerna som färdas med tunnelbana och andra kollektiva transportmedel. Det är ofta de ekonomiskt och socialt mindre lyckligt lottade i samhället som konfronteras med denna avigsida av samhället.

Om vi skulle undersöka — departementet kanske redan gjort det — den sociala tillhörigheten hos de människor som blivit utsatta för olika former av övergrepp på öppen gata, skulle vi kanske finna att de till opropotionerligt stor del tillhör de inkomstsvaga grupperna i samhället.

Man har under den senaste tiden lett ironiskt åt diskussionen om lag och ordning och till och med ansett att den är komisk. Lag och ordning har blivit begrepp som anses ha en reaktionär binton, och tanken förs ofta över till Amerikas förenta stater, till segregation och dylika företeelser. Det har gått så långt att många svenska politiker inte vågar ta själva begreppet i sin mun. Jag tror emellertid att den vanliga människans krav på lag och ordning inte har något med reaktionära åsikter att göra. Brist på lag och ordning är inte alls något komiskt eller något att ironisera över.

Den brottsstatistik för de senaste åren som det då och då har bollats med i denna kammare är ingen uppbygglig läsning. Herr Mundebo har tidigare angivit några siffror från brottsstatistiken. Herr Geijer vill inte trötta kammarens ledamöter med en siffermässig beskrivning över brottsutvecklingen, men jag anser ändå att det finns anledning att till protokollet få antecknat några siffror innan vi skriker till beslut om anslaget till polisväsendet.

Under 1960-talet har antalet brott mot brottsbalken ökat med ungefär 8 procent om året. För 1968 redovisas en ökning med 16 procent i förhållande till 1967. Under 1969 kan vi, vilket klart skall inregistreras — jag återkommer till det — notera en nedgång med 15

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

procent.

Av brottsbalksbrotten ökar våldsbrotten markant och så är också fallet med brottens brutalitet. År 1950 var antalet misshandelsbrott något över 7 000, medan den preliminära siffran för 1969 uppgick till över 16 000. Efter 1968 är ökningen av antalet våldsbrott särskilt markant. De våldsbrott som uppvisar den största ökningen är misshandel och våld mot tjänsteman, ett i och för sig anmärkningsvärt och oroväckande förhållande.

Om man å andra sidan granskar brottsstatistiken för hela 1960-talet, ser man att den största ökningen återfinns inom kategorin rån och grovt rån, vilken uppvisar en ökning på inte mindre än 100 procent. Jag har tagit fram dessa siffror därför att jag gärna vill ställa dem i relief till de magra tröstens ord, som justitieministern menade sig fälla när han påpekade att situationen var i stort sett likadan i andra länder. Det är emellertid ingen tröst för dem som utsätts för misshandel.

Den relativa förskjutningen mot grovre brottslighet kan också illustreras genom en jämförelse mellan utvecklingen av tillgreppsbrott och brotten mot frihet och frid. Mellan åren 1961 och 1968 ökade den förra kategorin brott med ca 50 procent. Det kanske inte var så farligt. Men den senare kategorin — alltså våldsbrotten — ökade under samma period med 400 procent!

Jag tycker — vilket jag också sagt tidigare — att det är riktigt att redovisa den nedgång på 1,5 procent av antalet begångna brott som skett under 1969. Men den minskningen bör också få sin förklaring. Den hänför sig i första hand till perioden februari—maj, då man kan iakttaga en kraftig nedgång av antalet anmälda brott. För årets övriga månader ligger däremot siffrorna klart över vad som redovisats för motsvarande månader under 1968. Jag tror inte det råder någon som helst tvekan om att denna nedgång direkt sammanhänger med polisens stora pådrag, bl. a. för

narkotikaspaning under samma period. Man har också tidigare gjort den erfarenheten att antalet brott brukar minska — och skall minska — med ökad aktivitet från polisens sida.

Det måste ju vara vår uppgift — jag hoppas att justitieministern delar denna uppfattning — att konservera en situation där brottsligheten tenderar att minska i stället för att öka. Då kommer man inte ifrån sambandet mellan å ena sidan de insatser som vi är beredda att göra för att stärka polisen och dess resurser och å andra sidan utvecklingen av brottsligheten.

Det är alltså mot denna bakgrund som moderata samlingspartiet i sin motion och nu i sin reservation har föreslagit en ytterligare förstärkning med 300 polistjänster och 40 kvalificerade biträdestjänster utöver regeringens förslag.

Självfallet anser vi inte inom moderata samlingspartiet att en förstärkt polis utgör ett slags patentmedicin som uteslutande skall intagas för att man skall komma till rätta med kriminaliteten. Jag vill gärna understryka att samhällsinsatser också behövs på alla andra områden för att åstadkomma förbättringar i detta sammanhang, exempelvis inom utbildningen, den kriminologiska forskningen, ungdomsvårdssektorn och liknande områden. Det är nödvändigt om vi i framtiden skall uppnå positiva resultat. På den punkten är vi alltså, tror jag, helt ense, justitieministern och moderata samlingspartiet. Men dessa insatser får inte innebära att vi inte satsar tillräckligt på en förstärkning av polisen, även om man åberopar brist på pengar, och jag vet inte riktigt hur justitieministern ser på sina möjligheter att få ut pengar av finansministern för det här ändamålet.

Det är alltså mot denna bakgrund som jag också vill understryka det bifall till reservationen 3 b som herr Wennerfors redan hemställt om.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **GEIJER**:

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

Herr talman! Låt mig först säga att jag visst inte ser sangviniskt på utvecklingen när det gäller brottsligheten. Jag markerade detta genom att säga att jag tror att vi på kort sikt måste räkna med en ökning av brottsligheten i fortsättningen.

Vad jag egentligen riktade mig mot i mitt förra anförande var faran i att man genom överdrivna beskrivningar bidrar till att skapa en oro, särskilt hos gamla människor, för hur förhållandena är och därmed ger en bild av brottsligheten som inte stämmer riktigt med verkligheten.

Herr Holmberg tog upp ett yttrande av mig som han citerat från en tidning. Detta uttalande står jag för eftersom jag fått se det innan det kom i tryck, men jag vill säga att man många gånger får finna sig i att det valsas runt med påståenden som inte stämmer med vad som egentligen sagts. Men det som herr Holmberg tog upp hör kanske ändå inte riktigt ihop med denna debatt. Jag delar givetvis herr Holmbergs och andra talares uppfattning att det är oerhört viktigt att vi gör stora ansträngningar för att människor skall kunna känna trygghet. Det är också viktigt att vi gör ytterligare ansträngningar för att det skall bli ordning och reda i samhället.

Det finns emellertid en sak i denna problematik som är besvärlig när det gäller brottsligheten. Vi vet faktiskt inte så mycket om hur brottsligheten uppkommer. Detta kan förefalla egendomligt med hänsyn till att brottslighet inte är någonting nytt, men det tycks som om forskningen hittills inte har varit inne på riktiga banor eller avsatt resultat som vi direkt kan använda. Forskningen är ingenting som ger utdelning på kort sikt, men jag vill nämna det eftersom det är väsentligt att vi vet vad vi skall göra. Jag vill hänvisa till att det i statsverkspropositionen föreslås en kraftig ökning av anslaget till kriminologisk forskning, från 300 000 till 400 000 kronor om året.

När vi diskuterar våldsbrotten sär-

skilt i de stora städerna, främst Stockholm, visar det sig att vi inte heller bekräftar dessa vet vilka som begår brott. Jag vill här nämna en intressant sak. Utredningen för bekämpande av ungdomsbrottsligheten har i dagarna från departementet begärt ett anslag för att göra en undersökning av vilka det är som råkar ut för våldsbrott i Stockholm och vilka som har begått brotten, allt detta i syfte att få fram en klarare bild av våldsbrottsligheten. Innan så skett bör vi nog vara litet försiktiga just med talet om att man inte efter mörkrets inbrott kan gå ut på gatorna utan att bli nedslagen. Utan att vilja göra anspråk på att sista ordet är sagt vill jag nämna om ett besök som jag gjorde en fredagsnatt för någon vecka sedan på ett par av de mest utsatta polisstationerna i Stockholm — Klara och Katarina polisstationer, som har de flesta anmälningarna. Jag ställde den direkta frågan, om man på kvällarna kunde gå ut på gatorna utan att bli nedslagen. Polismännens på långvarig erfarenhet grundade uppfattning var att de personer som råkade i slagsmål och som blev nedslagna var just sådana som tillhörde den kriminella kategorin, den kategori som gjorde upp sina mellanhavanden inbördes. Kanske var det även fråga om lättsinniga personer som givit sig ut i storstaden för att ha en s. k. helafton och som då råkat i dåligt sällskap. Men sådant har man ju själv möjlighet att gardera sig mot.

Jag vill alls inte påstå att detta är sista ordet. Vi bör nog kunna få fram värdefulla och intressanta uppgifter av den utredning som jag nämnt och som vi avser att tillstyrka anslag till.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det är bra att den utredning som justitieministern talade om kommer till stånd så att man verkligen kan få klart för sig vilka som i första hand drabbas av våldsbrotten. Vilka som begår dem har man bättre reda på.

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

Vad jag emellertid vill vända mig emot i justitieminister Geijers anförande är hans uttalande om att vi bör vara försiktiga med överdrivna beskrivningar av brottsligheten så att inte människor blir skrämda. Jag håller med herr Geijer om att det inte finns någon anledning att överdriva i detta fall. Men vad som är värre är att den beskrivning av den aktuella situationen som bl. a. herr Wennerfors har givit är sann. När det finns, som herr Geijer själv sade, anledning att till ledningen för Klara och Katarina polisdistrikt i Stockholm ställa frågan om man över huvud taget vågar gå ut på kvällen, då är det ju något fel i grunden. Det måste ändå betraktas såsom en elementär rättighet att alla människor, oavsett sin personliga situation, under alla dygnets 24 timmar skall kunna röra sig var som helst i staden på vilken gata de vill.

Nu tror jag att svaret till justitieministern var litet överdrivet, ty vi vet — det gör också justitieministern — att det finns gator och gränder och gula gångar på Söder och i Gamla Stan och även i Klara — som visserligen nästan är rivet numera — där man inte bör eller kan röra sig efter mörkrets inbrott.

Låt mig sluta med att erinra om att Stockholm, även om det inte är unikt, är det allvarligaste fallet. Här begicks under de första 10 månaderna 1969 inte mindre än 39 procent av alla rån, 34 procent av alla hemfridsbrott och 30 procent av alla rån där skjutvapen användes. Det är ingen överdriven beskrivning. Det är en sorglig skildring av ett aktuellt läge.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Bara en mycket kort replik! Det är antagligen riktiga siffror som herr Holmberg återgav beträffande situationen i Stockholm. Låt mig bara tillfoga att inte mindre än en tredjedel av landets hela poliskår är stationerad i Stockholm.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Bara några få ytterligare synpunkter i all korthet.

Jag har deltagit förut i debatter kring kriminaliteten och polisverksamheten vid åtskilliga tillfällen här i kammaren, och jag kan därför egentligen hänvisa till vad jag sagt tidigare, framför allt i en interpellationsdebatt här i höstas om våldsbrottsligheten. Jag hade riktat min interpellation till justitieministern, och vi behandlade då ganska utförligt hela detta problemfält.

Vad jag då bland annat försökte intressera justitieministern för var en vetenskaplig utredning av sammanhangen mellan de ekonomiska förlusterna genom brottsligheten å ena sidan och kostnaderna för polisverksamheten å andra sidan. Herr Holmberg sade nyss att om man förstärker polisverksamheten får man mindre brottslighet. Med all sannolikhet förhåller det sig så, men detta borde man då kunna fånga in rent vetenskapligt. Social och ekonomisk expertis borde kunna sättas in på denna fråga. En dylik undersökning skulle kunna ge en viss belysning av hur vi bör dimensionera polisverksamheten för att tränga tillbaka brottsligheten, var vi skall sätta in de rent polisiära åtgärderna o. s. v.

Justitieministern nämnde det samarbetsorgan som finns för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Jag ser nu att han beklagligt nog tydligen för någon votering måste gå över i första kammaren, eftersom han lämnat denna kammar. Jag vill i alla fall ställa en fråga till honom, nämligen om den promemoria angående samarbete i brottsförebyggande syfte, som avgavs av detta organ den 25 februari 1969, inte snart skulle kunna tänkas föranleda någon åtgärd i form av en kungörelse e. d. till ersättning för de båda cirkulär som finns beträffande samarbete mellan socialvården i stort och polisverksamheten. Jag kopplade nämligen genast ihop detta organs existens och promemorian

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

med justitieministerns yttrande nyss att problemet med brottsligheten i samhället bl. a. är en socialpolitisk fråga med mycket vidare aspekter än den rent polisiära. Jag tycker att man skulle försöka få till stånd ett vidgat, intensivare och djupare samarbete mellan å ena sidan de socialvårdande myndigheterna och å andra sidan polisen. Sådan verksamhet existerar ju, men den borde alltså utvidgas. Det finns, som jag redan har framhållit, en promemoria härom med förslag till ersättning av de båda cirkulären beträffande främjande av samarbetet mellan socialvården och polisverksamheten.

Slutligen föreligger det uppenbarligen möjligheter att i ökad utsträckning få loss personal för egentlig polisverksamhet inom ramen för nuvarande personalstat om man tar upp och fullföljer en granskning — jag har för mig att en sådan varit på tal eller redan pågår — av den polisiära verksamheten och undersöker i vilken mån denna skulle kunna renodlas. En rad ytterligare uppgifter som nu åvilar polisen skulle nog kunna läggas på andra organ. Det har sagts att rikspolisstyrelsen beräknar att 500—600 man skulle kunna frigöras på detta sätt. Det vore inte ett dåligt »tillskott» till de rent polisiära personalresurserna som man alltså skulle kunna få, om man kopplade bort en del uppgifter, som strängt taget inte hör till polisverksamheten, och som sagt starkare renodlade denna verksamhet.

Herr NILSSON i Bästekille (m):

Herr talman! Jag har suttit och lyssnat på vad som har anförts från olika håll, både från dem som försvarar utskottsutlåtandet och från justitieministern. När man gör detta kan man tro att allt i grund och botten är bra. Det kanske det är. Jag skall dock be kammarrens ledamöter att lyssna på vad jag skall berätta om en händelse som har

inträffat en halv mil från den plats där jag bor.

Vi har hört i radio och TV och läst i tidningarna om ett mycket upprörande fall. En pojke på 17 år, som inte gjort någon människa förnär, en oerhört fridsam pojke med mycket gott omdöme, kom i vägen för några »her-rar» från Kristianstad. De skulle in på ett diskotek men blev av innehavaren vägrade tillträde därför att han inte ansåg det lämpligt att släppa in dem. De erbjöd sig då att strypa innehavaren, men därav blev ingenting. Den unge pojken stod emellertid i vägen för dem och togs därför under behandling. Därefter kom polisen och tog med sig alla tre i en bil. När man närmade sig Simrishamn ville den som hade anmält busarna ta tillbaka sin anmälan och sade: »Jag bryr mig inte om det.» Så kördes de alla hem och släpptes. Därmed trodde man att allt var väl.

Den unge pojken bodde 600—700 meter från den plats där polisen släppte av dem. Han skulle gå hem. Hans mor är död sedan ett år tillbaka, hans far är på sjön och han har som sagt aldrig förnärmat en människa. Den störste av busarna följde med honom ungefär 200 meter. Bakom en busstation slog han ned pojken med ett enligt sina egna uppgifter mycket kraftigt slag. När pojken på vacklande ben kom upp igen slog han till honom med ytterligare ett kraftigt slag. Sedan slängde han pojken över ett räcke, där denne hamnade under några granar och där han hittades dagen efteråt död.

Jag vet inte hur detta stämmer med de fridslagar som en gång gällde i Sverige, men jag vill ärligt och klart säga ifrån att hade människorna där nere fått göra vad de ville hade det nog varit synd om dessa Kristianstadsbor. När de hade utfört sin bedrift stack de alla till Kristianstad. Polisen tog sedan gärningsmannen och vallade honom på brottsplatsen. Han gick oberörd omkring och pekade litet här och litet där.

Lokala polisorganisationen: Förvaltningskostnader

Sedan fick han följa med till staden och man sade: »Ja, det är ju grovt vållande till annans död, men vi måste släppa honom ty han kan inte få något större straff för detta.»

Herr talman! Jag är upprörd och många med mig.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3 a av herr Axel Andersson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 3 b av herr Bohman m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde likväl votering, i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Wennerfors votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 9 mom. 1 i statsutskottets utlåtande nr 2 antager reservationen 3 a av herr Axel Andersson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3 b av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wennerfors begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 64 ja och 35 nej, varjämte 104 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9 mom. 1 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 93 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Kriminalvårdsstyrelsen

Punkterna 10—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Kriminalvårdsstyrelsen

Kungl. Maj:t hade (punkten F 1, s. 66—68) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en tjänst i kriminalvårdsstyrelsen som överinspektör i Ce 1,

2. till Kriminalvårdsstyrelsen för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 16 742 000 kr.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat de likalydande motionerna I: 349 av herr *Helén m. fl.* och II: 391 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* i vad avsåge hemställan

1. att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en parlamentarisk utredning om kriminalvårdens framtida utformning,

2. att riksdagen måtte under andra huvudtiteln, rubriken F 1 Kriminalvårdsstyrelsen, anvisa ett — i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag — med 225 264 kr. till 16 967 264 kr. förhöjt anslag för inrättande i styrelsen av ytterligare tre tjänster som byrådirektör och två tjänster som biträde, därav en kvalificerad tjänst.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en tjänst i kriminalvårdsstyrelsen som överinspektör i Ce 1,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 349 och II: 391, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Kriminalvårdsstyrelsen för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 16 742 000 kr.,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 349 och II: 391 i vad avsåge en parlamentarisk utredning.

Reservationer hade avgivits

5 a. beträffande *medelsanvisningen* av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nyman*, *Mundebo* och *Eriksson* i Arvika (samtliga fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 349 och II: 391, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Kriminalvårdsstyrelsen för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 16 967 000 kr.;

5 b. beträffande en *parlamentarisk utredning* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 349 och II: 391, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om en parlamentarisk utredning.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! »Vårt aktuella läge är besvärligt», sade generaldirektören Torsten Eriksson i kriminalvårdsstyrelsen vid kriminalvårdsmötet i Stockholm förra året. Generaldirektör Eriksson framhöll vidare bl. a.: Vi har inte alls lyckats få det grepp om vårdproblemen som vi eftersträvat. Vi hämmas inte bara av knappheten på medel utan även av bristande möjligheter att utnyttja medlen. De flesta människor vi har inom anstaltssektorn är människor som behöver en mycket kvalificerad form av vård, och den vården kan vi alltför ofta inte ge dem. Vi har inte de behandlingsresurser som krävs.

Denna rätt dystra bild, som målades upp av chefen för kriminalvårdsstyrelsen, kommer inte alls fram i justitiedepartementets huvudtitel. Huvudtitlarna

Kriminalvårdsstyrelsen

ger ju numera mycket knapphändiga redovisningar av läget inom olika sektorer av samhällsverksamhet.

Det brukar vara redovisningar av de förbättringar som gjorts och planerats, men de kvarstående problemen tar man inte alls eller endast i förbigående upp. Problemen inom denna vårdsektor är eljest många. Anstaltsorganisationen är delvis föråldrad och det finns inte alls tillräckligt med kvalificerad personal. Dessutom — och detta är kanske viktigare — vet vi mycket litet om brottsligheten och dess orsaker, om kriminalvårdens mål, inriktning och utformning. Vi har under senare år börjat få en kriminalvårdsdebatt, en debatt med många intressanta inslag, en debatt som vi måste föra djupare.

Från folkpartiets och centerpartiets sida har vi inom statsutskottet förordat en parlamentarisk utredning rörande kriminalvårdens lämpligaste framtida inriktning, dess plats i samhällsutvecklingen och dess andel av resurserna. Kriminalvårdsstyrelsen och statskontoret har i en gemensam skrivelse begärt en organisationsöversyn av kriminalvården, ett förslag som således ligger i linje med reservanternas yrkande. Vi menar, för att citera en mening ur en motion i denna fråga, att »en fast styrning måste ske av reformvilja, forskningsinsatser, behandlingsmetoder och ekonomiska resurser».

Denna satsning måste följas upp och åtgärderna värderas. Det är en uppgift som lämpligen bör ankomma på en parlamentariskt förankrad utredning. Frågan är, som det sägs i reservationen, av sådan natur att den bör ha nära anknytning till medborgarnas värderingar och till en levande opinion.

Utskottsmajoriteten nämner i förbigående en del pågående utredningar och åtgärder för att förbättra planeringen av den kriminologiska forskningen. Det är tacknämligt att en sådan planering äntligen igångsatts, men vi kan inte vänta med utredningsarbete tills

vi får resultat av denna forskning, utan det måste börja nu. Det är angeläget att vi får en bättre, på ingående överväganden och utredningar grundad kriminalvårdspolitik under kommande år.

Vid denna punkt föreligger också ett yrkande som gäller medelsanvisningen till kriminalvårdsstyrelsen. Det är alltså även här fråga om hur mycket personal som bör tillföras ett verk. Kriminalvårdsstyrelsen har begärt en förstärkning med 26 tjänster, medan departementschefen stannat vid fyra. Det är en ovanligt hård begränsning. I en reservation förordas ytterligare fem tjänster, varav tre för handläggande personal och två för övrig personal. Det önskemålet kan förverkligas genom en anvisning av ytterligare 225 000 kr. Detta är åtminstone en viss del av de 15 tjänster som kriminalvårdsstyrelsen med utförlig specialmotivering prioriterat i sina petita.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5 a och b av herr Axel Andersson m. fl. vid punkt 17.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottsmajoritetens under den punkt som vi nu diskuterar och som gäller kriminalvårdsstyrelsen, men jag har ändå begärt ordet här, eftersom det är svårt att under detta punktuppstyckade avsnitt om kriminalvården hitta ett lämpligt ställe där man kan ge uttryck åt en mera samlad syn på kriminalvården. Herr Mundebo har nyss varit inne på samma ämne, och jag kan i långa stycken instämma i herr Mundebos uttalande och även i den kritik han har riktat mot kriminalvården, avseende de resurser som samhället i dag ställer till förfogande för kriminalvården.

Vi har också delvis varit inne på detta under den debatt som rörde polisen. I det sammanhanget sade justitieministern något som jag gärna vill citera: »Jag vill satsa på en effektivare och humanare kriminalvård.» Det är ett ut-

Kriminalvårdsstyrelsen

talande som jag tror att flertalet av oss, om inte rent av alla, instämmer i.

I det sammanhanget hade jag velat rikta en fråga till justitieministern, som har varit nödsakad att lämna kammaren. Jag vill ändå läsa in min fråga och dess motivering i protokollet, till den verkan det hava kan.

Justitieministern har på senare tid vid flera tillfällen ute i landet uttalat att vi icke skall bygga flera Kumlaanstalter, detta enligt vad tidningar och TV har förmedlat av hans uttalande. Det förefaller mig vara ett alltför lättvindigt sätt av landets justitieminister att uttala sig så i denna sak. Han vinner en lättköpt sympati i vissa kretsar med ett sådant uttalande. Nu frågar jag: Har justitieministern uttryckt sig på det sättet eller har massmedia underlåtit att ge oss den kompletterande motivering som justitieministern eventuellt har kommit med till sitt uttalande? Inte någon gång har massmedia talat om hur statsrådet Geijer sagt att han i dag försöker lösa kriminalvårdens problematik och inte heller hur statsrådet ser på möjligheterna att skaffa fram de stora pengar som konsekventa försök med verkliga vårdinsatser kräver i syfte att resocialisera och rehabilitera dem som dömts till frihetsberövande och som stämplats såsom kriminella.

Eftersom det är lagen och rättstillämpningen som drar upp gränsen för vad som är tillåtet och otillåtet i olika hänseenden skulle det i och för sig vara en ganska enkel sak att stryka ett streck över lag och rätt, att avkriminalisera allt och alla och därmed avskaffa behovet av fångvårdsanstalter. Men så enkla möjligheter står inte de samhällsansvariga till buds och allra minst den som i egenskap av justitieminister är landets högste rättsvårdare: »Land skall med lag byggas» hette det en gång i den gamla landskapslagen. Fortfarande gäller att samhället bygger på lag och rätt som reglerar våra skyldigheter, våra rättigheter, vårt ansvar för var-

andra, vår ömsesidiga hänsynsskyldighet mot varandra.

Ju mer komplicerad den yttre verkligheten blir, desto mer regleras i lag och rätt formerna för tillvaron. Ett talande exempel på detta är väl trafikområdet. Det har under de senaste decennierna blivit föremål för en alltmer omfattande och detaljerad lagstiftning allteftersom tekniken har ökat våra möjligheter att röra oss snabbare, till lands, till sjöss, i luften.

I viss utsträckning har justitiedepartementet inlett ett arbete på att avkriminalisera smärre förseelser. Jag tycker att det är en riktig väg. Det är något som man kanske kan arbeta ytterligare med utan alltför stora risker för att samhällets rättsordning fördenskull skall upplösas. Men avser — det måste bli frågan i dag mot bakgrunden av vad justitieministern uttalat och som jag återgett — justitieministern att tillsätta en ny brottsbalksutredning syftande till en sådan ändring av påföljdssystemet att frihetsberövande straff försvinner?

Om det inte är fallet, är det samhällets skyldighet även i framtiden att omhänderta den dömda, att sörja för straffverkställigheten. Frihetsberövande kräver säkerhetsåtgärder antingen i form av byggnadstekniska konstruktioner och kanske kommunikationstekniska eller genom ofantligt ökade personalresurser. Vilken väg som än väljs rör det sig om kostnadskrävande åtgärder.

Svårigheten i dag ligger ändå framför allt på själva vårdplanet. Jag delar justitieministerns här uttalade uppfattning att vi bör syfta mot en effektivare och humanare kriminalvård. Men knuten att lösa är ju hur man skall kombinera dessa två kvalitetskrav på kriminalvårdens område, effektivitet och humanitet. Jag är övertygad om — och det har föregående talare här varit inne på; jag är helt överens med dem som har sagt det — att det enda som kriminalvården därvidlag kan stödja sig

Kriminalvårdsstyrelsen

på är kriminologisk forskning.

En sådan forskning är ju också i gång här i landet, även om den tyvärr påbörjats alltför sent. Ännu vet vi inte ens — såsom redan sagts och som jag vill stryka under — vad det är som gör en människa kriminell. Vi kan peka på olycklig hemmiljö, svag psykisk eller fysisk utrustning, vissa olyckliga förhållanden i kamratkretsen och gängbildning m. m. som medverkande orsaker, men varför blir en pojke, en flicka i en syskonkrets kriminell, medan de andra undgår den olyckan?

Jag vill gärna tacksamt understryka betydelsen av att justitieministern i höstas tillkallade sakkunniga för en systematisk forskningsplanering om kriminalvården. Att vi från moderata samlingspartiets sida ändå inte nöjer oss därmed, utan i en motion och även i en reservation till det statsutskottsutlåtande nr 2, som nu behandlas, begär nya insatser på forskningens område beror på den begränsning som den återopade forskningsplaneringen tycks ha fått, en begränsning till objekt som syftar till att mäta rehabiliteringseffekten av olika behandlingsformer. Men inte klarar man hela problematiken kring fångvårdsanstalternas utformning därmed. Detta var utgångspunkten i det ganska måttfulla men som jag tycker väl grundade angrepp som jag inledningsvis gjorde på justitieministern.

Från mitt partis sida vill vi betona nödvändigheten av en forskningsplanering som är mera mångsidig än vad den nu tillsatta arbetsgruppen synes vilja syssla med. Det är oerhört viktigt att lära sig mäta rehabiliteringseffekten. Men lika viktigt är det att man försöker komma underfund med hur man skall avväga i förhållande till varandra rehabilitering, skyddssynpunkter, individualprevention och allmän prevention, om man skall kunna komma fram till ett kriminalvårdsprogram, en kriminalvårdspolitik, som håller någon längre tid.

Att det kommer att kosta mycket pengar måste vi vara beredda på. Tyvärr talar nog erfarenheterna inom kriminalvården för att svårigheterna är mycket stora att få finansdepartementets gehör för en satsning på en rikt differentierad vård och terapi, eftervård och frivård. Har manne justitieministern hittat någon metod att knäppa upp portmonnän, så att t. ex. ett nytt ungdomsfängelse kan planeras och utföras så att det anpassas till modern kriminalvård? Jag hoppas det och hoppas också att justitieministerns uttalande att vi inte skall bygga flera Kumlaanstalter har en fast grundval. Vi får vara beredda på att det kommer att kosta mycket pengar, men för egen del förordar jag utan tvekan en sådan satsning.

Jag räknar med, herr talman, att möjligheten att rädda människor — kanske en människa — till ett meningsfullt liv, ett liv i fred med sig själv, med andra och med samhället är någonting som knappast kan uppskattas i pengar. Så stort är dess värde.

Herr talman! Beträffande punkt 17 har jag som sagt samma yrkande som utskottet, men på en senare punkt ber jag att få återkomma med yrkande om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Vigelsbo* (cp).

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Man får ibland rätt otacksamma uppgifter i det här huset, och jag känner att jag har en sådan nu.

Jag lyssnade till fröken Ljungbergs anförande med stor njutning som jag ofta gör, eftersom hon ju använder ett så vackert språk. I dag hade hon också så bra saker att säga, och det gjorde det hela fulländat. Det är klart att vi kanske inte är så eniga om vi går in på detaljer, men jag tror i alla fall att fröken Ljungbergs inställning bärs upp av en sådan vilja i dessa frågor att vi kan

Kriminalvårdsstyrelsen

sågas stå mycket nära varandra i bedömningen, och detsamma gäller även herr Mundebo.

Beträffande de här frågorna är i varje fall stora grupper inom riksdagen mycket eniga om målen och medlen, och vi är också eniga om den nuvarande utvecklingen inom kriminalvården. Givetvis försöker vi att hänga upp en diskussion på skröpliga alternativ. Fröken Ljungbergs anförande var ju riktat speciellt till justitieministern. Av den anledningen behöver jag inte skylla på bristande kompetens att ge mig in på en debatt med henne, utan kan hänvisa till formaliteten att hon via protokollet debatterat med justitieministern.

Men åter till den krassa verkligheten och till det som vi brukar diskutera i samband med sådana här frågor. Jag finner mig då nödsakad att till herr Mundebo, som här pläderar för reservationerna vid denna punkt — han är den ende som gjort det — rikta en påminnelse om att det är just rättsväsendet som har fått ökade resurser, om vi jämför med andra områden av samhällslivet. Det är rättsväsendet som i år liksom tidigare år har fått de stora personalökningarna. Då bör väl herr Mundebo liksom jag kunna glädja sig åt den kraftiga satsningen i år på frivården, och då tycker jag det hade varit snyggare om vi hade sluppit det något suddiga yrkandet i reservationen 5 a om inrättande av ytterligare fem tjänster i kriminalvårdsstyrelsen — vad de tjänstemännen nu skulle syssla med. I och för sig tror jag säkert att det finns behov av mer tjänstemän, men jag tycker att det hade varit trevligare om reservanterna hade skrivit vad de avsåg med dem. Med den avvägning som gjorts, där rättsväsendet och alltså även kriminalvården har fått en så stor ökning av resurserna jämfört med andra samhällsområden och där satsningen har skett just på det område som vi anser vara det väsentligaste, nämligen frivården, innebär det väl något av en

västgötaklimax att framföra ett sådant yrkande som man gjort i den reservationen.

Utredningskravet har vi debatterat flera gånger tidigare. Jag vill för ordningens skull fästa uppmärksamheten på att det inom kriminalvården pågår utredningar, vilkas arbete inte skulle effektiviseras genom att ytterligare en utredning tillsattes. I stället skulle det kanske trassla till hela arbetet. Inom fängsvårdens byggnadskommitté pågår sålunda ett arbete som har givit praktiska resultat, symboliserade genom det av fröken Ljungberg citerade uttalandet av justitieministern. I den utredningen har man utöver byggnadsteknisk och organisatorisk sakkunskap även speciella sakkunniga i de funktioner byggnaderna skall ha. Likaså har man inom anstaltsvårdsutredningen arbetat intensivt. Detsamma gäller de speciella sakkunniga för forskningsplaneringen. Det gäller nu att komma i gång med forskningen, så att vi får material och möjligheter för framtida bedömningar.

Jag tror med andra ord att vi har så pass mycket utredningsarbete på gång som vi skäligen kan göra anspråk på, och det tjänar saken bäst att de utredningarna får arbeta fram sina förslag enligt de linjer och det synsätt på kriminalvården som enligt min mening nu omfattas av långt flera än tidigare, inte minst i detta hus. Det tycker jag lovar gott för framtiden. Därför tycker jag också att det hade varit välgörande om vi hade kunnat samla oss omkring ett enhälligt utskottsutlåtande. Men då vi nu inte kunnat göra det, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman försäkrade att vi ligger nära varandra i bedömningen av kriminalvårdspolitik. Jag hoppas att så är fallet. Jag finner det nämligen vara av stort värde att det

Kriminalvårdsstyrelsen

finns en bred uppslutning kring bedömningen av dessa frågor.

Men när vi kommer så långt att vi skall ta ståndpunkt till de aktuella frågorna, finner herr Bergman alltid att departementschefens förslag är mycket väl avvägda, medan alla förslag som framförts i motioner bara är överbud eller garneringar på förslag departementschefen lagt fram.

Jag menar att man inte kan påstå att det är en god utdelning när departementschefen förordar 4 av de 26 tjänster som kriminalvårdsstyrelsen begärt, varav styrelsen med utförliga motive- ringar prioriterat 15. Det torde inte uppkomma några problem när det gäller att ge de ytterligare tjänster som vi föreslagit arbetsuppgifter inom kriminalvårdsstyrelsen.

Likaså finner herr Bergman alltid när det gäller parlamentariska utredningar att de av departementschefen föreslagna och tillsatta utredningarna är synnerligen väl motiverade, medan i motioner föreslagna utredningar däremot bara kommer att trassla till och försena handläggningen av ärendena. På detta område finns det några utredningar som berör gränsfrågor men icke någon som berör just kriminalvårdens mål, inriktning och utformning. Låt oss tillsätta denna utredning för att därmed få en bättre grund för kriminalvårdspolitisk debatt och kriminalvårdspolitiska beslut!

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Fröken Ljungberg gick in på frågan om Kumlaserien och stora fångvårdsanstalter över huvud taget. Hon sade några ord som jag uppfattade såsom kritiska mot de uttalanden som justitieministern gjort. Herr Geijer får naturligtvis svara för sig själv. Jag vill bara säga att kritiken mot Kumlaanstalten har uttryckts inte minst från oppositionens håll. I den debatt som vi förde i första kammaren i november 1967 preciserade jag kritiken mot

de stora fångvårdsanstalterna mycket utförligt.

Fröken Ljungberg är naturligtvis inte omedveten om de stora nackdelarna med denna anstaltstyp.

1) Den utredning om gjordes 1959 var från värdsynpunkt helt meningslös. Man betraktade, när man genomförde utredningen, i stort sett inte fångvårdsanstalter som inrättningar för vård.

2) I stora fångvårdsanstalter råder mycket dålig kontakt mellan anstaltschefen och de intagna.

3) I Kumlaanstalten har den lilla gruppens princip — d. v. s. principen om terapi inom en liten grupp, som inte bör vara större än 10 personer — förfuskats dels genom att grupperna är på 20 personer vardera, dels genom att det finns fyra sådana grupper i varje hus.

4) Den höga muren var bl. a. avsedd att medföra större frihet inom Kumlaanstalten. Men det blev aldrig så. Det finns massor av olika slags murar också inom denna anstalt.

5) Inom en stor anstalt blir det en betydande byråkratisering. De indirekta kontakterna ökar och de direkta kontakterna minskar. Man får då en ytterligare markering av den operpersonliga atmosfären.

6) Man kan mot Kumlaserien invända att den genom de väldiga investeringar som den kräver låser fast delar av svensk kriminalpolitik för årtionden framåt.

Jag har därför hela tiden varit kritisk mot Kumlaserien och hälsar med stor glädje att det nu hissats signaler om att den gamla politiken håller på att omprövas.

I detta anförande instämde herr *Mundebo* (fp).

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag har den allra största respekt för herr Ahlmarks syn på dessa frågor och kanske ännu större respekt för hans kapacitet när det gäl-

Kriminalvårdsstyrelsen

ler att uppfatta sammanhang. Ändå har han antingen avsiktligt missförstått mig — vilket jag möjligen kan misstänka — eller begagnat tillfället att ge uttryck åt ett kriminalvårdsprogram vars aktualitet jag gärna understryker.

Min kritik mot justitieministern bottnade ju i att jag tycker att det i dag är för lättvindigt att säga att vi icke skall bygga fler Kumlaanstalter. Vi måste veta en smula mer om vad vi skall bygga för att kunna klara samhällets uppgift att omhänderta dem som är ådömda frihetsstraff. Jag tror att det finns andra möjligheter. Jag bedömde det som mera kostsamt att utnyttja dessa möjligheter än att göra som man gjort vid Kumlaanstalten, och jag önskade att justitieministern skulle finna vägar att få fram pengarna till detta.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 a; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17 mom. 2 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 a av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 174 ja och 29 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 b; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17 mom. 3 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 b av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid rösträkning, varför votering

Fångvårdsanstalterna

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 64 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 18***Fångvårdsanstalterna**

Kungl. Maj:t hade (punkten F 2, s. 68—72) föreslagit riksdagen att till Fångvårdsanstalterna för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 228 986 000 kr.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat

dels de likalydande motionerna I: 135 av fru *Margit Lundblad m. fl.* och II: 236 av herr *Svenning m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 202 av herr *Svenungsson m. fl.* och II: 231 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte ställa medel till förfogande för inrättande av fyra nya tjänster som fångvårdspastor,

dels de förut nämnda motionerna I: 349 av herr *Helén m. fl.* och II: 391 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* i vad avsåge hemställan

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde *dels* om uppdrag för kriminalvårdsstyrelsen att utreda och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till anläggningar av hemliknande karaktär för omkring ett hundratal internerade, vilka annars skulle vistas på vanlig fångvårdsanstalt, *dels* att lämpliga normer snarast fastställdes för intagnas medinflytande i fångvårdsanstaltens verksamhet, *dels* att åt kriminalvårdsstyrelsen uppdroges att anordna försök med en omfördelning av behandlingstiden på anstalt, så att mera tid kunde ägnas åt rent vårdmässiga aktiviteter,

2. att riksdagen måtte under andra huvudtiteln, rubriken F 2 Fångvårds-

anstalterna anvisa ett — i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag — med 300 000 kr. förhöjt anslag om 229 286 000 kr. för att inrätta ytterligare fem tjänster som assistent (200 000 kr.) och ytterligare samarbetsorgan för idrotts- och bildningsverksamheten m. m. (100 000 kr.).

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 135 och II: 236, I: 202 och II: 231 samt I: 349 och II: 391, de två sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, till Fångvårdsanstalterna för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 228 986 000 kr.,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 349 och II: 391 såvitt nu var i fråga och i den mån de ej behandlats under 1.

Reservationer hade avgivits

6 a. beträffande *medelansvisningen* av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtsson* (cp), *Nyman* (fp) och *Kaijser* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp), *Wennerfors* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 202 och II: 231 samt I: 349 och II: 391, de två sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, samt med avslag å motionerna I: 135 och II: 236 till Fångvårdsanstalterna för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 229 586 000 kr.;

6 b. beträffande *framställning till Kungl. Maj:t* av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nyman*, *Mundebo* och *Eriksson* i Arvika (samtliga fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 349 och II: 391, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl.

Fångvårdsanstalterna

Maj:t till känna vad reservanterna anför.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Vi får under kommande år en fortsatt utbyggnad av frivårdens allmänna resurser. Fortfarande gäller emellertid att denna sektor inte har resurser som svarar mot behoven. Frivårdsklientelet växer år från år, och arbetet har av olika skäl blivit mera betungande. Det behövs därför på olika punkter större resurser.

Kriminalvårdsstyrelsen har föreslagit 25 assistenttjänster vid fångvårdsanstalterna för att på ett bättre sätt förbereda de intagnas frigivning. Var och en med erfarenhet av svensk kriminalvård vet att det nu finns brister på detta område, att frigivningen alltför många gånger är otillräckligt förberedd.

En under 1969 genomförd undersökning vid fångvårdsanstalten Hall visade att 40 procent saknade arbete vid frigivningen och att kontakten mellan anstalt, skyddskonsulent och arbetsförmedling var påfallande dålig. Även om dessa siffror inte är representativa för hela anstaltsorganisationen är de allvarliga nog. Departementschefen tar inte ens upp någon del av kriminalvårdsstyrelsens förslag på denna punkt. Vi anser att åtminstone ytterligare fem tjänster bör inrättas för denna centrala uppgift.

I reservationen vid denna punkt framhålles också att de medel som beräknas för samarbetsorganet för idrotts- och bildningsverksamhet är mycket små och att medelstilledningen är begränsad till endast ett mindre antal anstalter. Vi menar att ytterligare 100 000 kronor bör anvisas för detta ändamål.

Ännu en anslags- och personalfråga berörs i reservationen vid denna punkt, nämligen begäran om ytterligare fyra tjänster som fångvårdspastorer. Nu finns

tre tjänster som fångvårdspastor och dessutom vissa uppdragsersättningar för arvoden.

I början av denna månad hölls i Uppsala en konferens om den andliga vården vid våra fångvårdsanstalter. Denna konferens hölls i kriminalvårdsstyrelsens regi. Här framhöll de nuvarande resesekreterarna att de starkt har upplevt de otillräckliga resurser som nu står till buds för att möta det av alla erkända behovet av dessa tjänster inom kriminalvården. De bekräftade också att praktiskt taget alla intagna välkomnade denna möjlighet till samtal med människor som har intresse och tålmod att lyssna. Den andliga vården har möjlighet att möta sådana behov som inte fångas upp av de andra kontakter utifrån som de intagna kan ha. Jag tror att det vore väl använda medel om man inrättade dessa tjänster.

Slutligen förordas i reservation vid denna punkt vissa utredningar och initiativ beträffande anstaltsvården. Det rör sig om förslag till anläggningar av hemliknande karaktär, normer för de intagnas medinflytande i fångvårdsanstalternas verksamhet och försök med en omfördelning av behandlingstiden på anstalt så att mera tid kan ägnas åt rent vårdmässiga aktiviteter. Det är viktigt att dessa frågor kan lösas utan dröjsmål, och jag tror att ett uttalande av riksdagen på denna punkt skulle vara till fördel för ärendenas fortsatta handläggning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 6 a av herr Bohman m. fl. och 6 b av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten 18.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen ånyo övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag ber att med hänvisning till vad jag tidigare anförd få yrka bifall till reservationen 6 a.

Fångvårdsanstalterna

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag skall inte säga så mycket. Vi har ju tidigare anfört de argument som är giltiga i detta sammanhang, och vi har också tidigare haft anledning att kommentera expansionen i fråga om frigivnings- och återanpassningsverksamhet. Frågan om samarbetsnämnder m. m. har vi också diskuterat tidigare.

En ny detalj, som icke förut är kommenterad, är emellertid yrkandet att man skall ordinariesätta fyra tjänster som fångvårdspastorer. Den verksamhet som dessa tjänster skulle svara mot är emellertid redan i gång. Nu utgår nämligen ersättning till personer som förrättar gudstjänster, andakter o. s. v. Det är alltså egentligen fråga om att arvodesatt verksamhet skulle bli ordinariesatt. I utlåtandet sägs det att belastningssiffrorna på detta anslag tyder på att något behov av mer pengar inte föreligger.

Med dessa ord och med hänvisning till vad som tidigare anförts yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Under ca 15 års tid har ABF i Malmö bedrivit en rätt omfattande fritids- och studieverksamhet vid fångvårdsanstalten i Malmö — och med gott resultat. Vi har fått en bred uppslutning och ett gott förtroende från såväl anstaltsledningen som de intagnas förtroenderåd, och vi har också haft en värdefull hjälp av studerande vid socialhögskolan i Lund.

Nu har vi presenterat ett genomgripande, utökad programförslag avseende tiden 6 juli 1970—19 juni 1971. Det är resultatet av ett lagarbete som utförts av anstaltsledningen, tillsyns- och arbetsledarpersonalen, de intagnas förtroenderåd, lektor Sven Marke vid socialhögskolan i Lund samt ABF i Malmö. Målsättningen är att ge de intagna en reell möjlighet att delta bl. a. i den

vuxenutbildning som i dag omfattar allt fler grupper i samhället. Den totala kostnaden för denna verksamhet för hela försöksåret sedan studiestatsbidraget frånräknats blir cirka 57 000 kr. Jag tror att speciellt denna verksamhet skulle vara av mycket stor betydelse.

Det finns ett par andra punkter i motionen 236, som jag tillsammans med sju medmotionärer i denna kammare har lämnat in och som är likalydande med motionen 135 i första kammaren. Undertecknad av fru Margit Lundblad m. fl. Jag skall inte närmare redogöra för dem, men de tar upp andra aktuella studiefrågor som inte är så kostsamma men som säkerligen skulle medföra en stimulerande och kontaktskapande verksamhet i det dagliga livet på den fångvårdsanstalt det gäller.

Förslaget om försöksverksamheten har av kriminalvårdsstyrelsen mottagits i positiv anda, men man har förklarat att man för närvarande saknar ekonomiska resurser för att genomföra studieplanen.

Utskottet har behandlat dessa motioner och skriver: »Enligt vad utskottet erfarit fortgår den påbörjade försöksverksamheten i mindre skala. Utskottet har anledning utgå från att kriminalvårdsstyrelsen i ett mer allmänt sammanhang tar upp de i motionerna berörda och väsentliga frågorna till behandling. — — — Någon särskild medelsanvisning bör dock nu inte komma i fråga.»

Det borde inte ha varit alltför betungande för utskottet att tillstyrka motionerna I: 135 och II: 236 med hänsyn till vad som redan har utträttats på området under många år och med stöd av frivilliga krafter och med hänsyn till vad som nu föreslås i blygsam skala. Jag hoppas att kriminalvårdsstyrelsen så snart som möjligt får de resurser som behövs för att klara denna verksamhet.

Jag har inget yrkande.

Frivården

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Bara några ord om tjänsterna som fångvårdspastor.

Det är riktigt att det finns arvoden för deltidsengagerade krafter inom den andliga vården vid fångvårdsanstalterna. Det är dock en allmän erfarenhet, som gäller också denna sektor, att om man inrättar fasta tjänster, kan man få större stabilitet och effektivitet inom verksamheten. Ett bifall till reservationen skulle möjliggöra inrättande av en heltidstjänst inom varje kriminalvårdsrådjong, och jag tror att det skulle vara synnerligen värdefullt för just stabiliteten och effektiviteten inom denna verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6 a; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18 mom. 1 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6 a av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde

emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 93 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6 b av herr Axel Andersson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 19

Frivården

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr SÖRENSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av de likalydande motionerna I: 664 och II: 808. I dessa motioner yrkar vi, att det skall beredas möjlighet för frigivna interner att i frivårds- och resocialiseringssammanhang komma i åtnjutande av en hyggelig bostad. Vi menar att resocialiseringen bör ske i så normaliserad miljö som möjligt. En sådan bostad kan beredas de frigivna genom att samhället dels ger möjlighet till en viss prioritering på bostadsmarknaden, dels ger bidrag för att göra det möjligt för de förutvarande internerna att komma i besittning av en köpt lägenhet. Vi begär vidare i motionen, att förutvarande interner, eftersom de i allmänhet kommer från skikt inom befolkningen som har föga eller ingen yrkesutbildning, skall beredas möjligheter till bättre yrkesutbildning.

I motionerna hemställs därför, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag dels rörande möjligheten att genom lån eller bidrag till

Frivården

insatslägenheter medverka till frigivna interners resocialisering, dels att riksdagen beaktar vad i motionerna anförts angående möjligheten till förbättrad yrkesutbildning för frigivna.

I sitt utlåtande anför utskottet: »Förslaget om utredning m. m. i motionerna I: 664 och II: 808 ansluter delvis till vad som kan prövas i den nämnda försöksverksamheten där bostadsmöjligheterna i familjemiljö har tagits upp liksom arbets- och yrkesutbildningsfrågorna. Någon riksdagens åtgärd kan inte anses erforderlig.»

Jag har ganska noga läst kriminalvårdsstyrelsens petita för 1970/71, där den experimentverksamhet som statsutskottet hänvisar till finns beskriven. Man tänker sig att bostadsfrågan skall lösas genom att ett frivårdshotell förläggs till Sundsvall. Därutöver är det också påkallat, framhåller kriminalvårdsstyrelsen, att ha tillgång till inackorderingsmöjligheter i familjemiljö. Tillgång bör också finnas, påpekas det i kriminalvårdsstyrelsens petita, till hel- skyddad sysselsättning på frivårdsverkstad i kriminalvårdsstyrelsens egen regi liksom till halvskyddade platser i civil industri. Platser bör också, framhåller man vidare, tillförsäkras klientelet i den omskolningsverkstad och den arbetsvårdsinstitution som finns i staden.

När det gäller det senare instämmer jag i vad som sägs om de experiment man tänker göra i Sundsvall. Jag tycker det är helt riktigt att man försöker forcera fram kunskap om hur sådan verksamhet skall kunna bedrivas som ger denna grupp utslagna människor i samhället en förbättrad yrkeskunskap. Men om man vid lösandet av bostadsproblemen går in för s. k. frivårdshotell, som man här talar om, eller inackordering i familjemiljö, tycker jag inte det är tillfredsställande. Jag är visserligen övertygad om att en del av de människor, vilkas problem man här försöker lösa, kan bli resocialiserade genom att få tillgång till övergångsbostäder i s. k. kate-

gorihus. Men i de anvisningar som ges för frigivna interner i brottsbalken 26 kap. 14 § sägs: »Den frigivne skall under prövotiden föra ett ordentligt och laglydigt leverne, undvika skadligt sällskap, efter förmåga söka försörja sig samt i övrigt ställa sig till efter rättelse vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav.» I 28 kap. 6 § sägs: »Vad i 26 kap. 12—17 §§ stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som dömts till skyddstillsyn.»

Man inpräntar således i den frigivne då han går ut på arbetsmarknaden att han skall undvika kontakter med brottslingar eller människor i denna kategori, men när han kommer ut i samhället anvisar man honom bostad tillsammans med sådana som han tidigare bott tillsammans med i anstalten. Man flyttar alltså människor från anstalt till anstalt.

Även om detta kan vara en väg för några till resocialisering är det säkert inte vägen för alla. Vi vill med vår motion ge dem som kan ta ett sådant ansvar möjlighet att komma ut på arbetsmarknaden och att få en ordentlig bostad och yrkesundervisning utan den speciella övervakning och kategoristämpel som det innebär att bli sammanförd med andra tidigare interner i en sådan kategoribostadstyp.

De erfarenheter vi har av detta system är inte de allra bästa. Man har nämligen en liknande verksamhet genom Skyddsvärnet i Göteborg. I hotellet Klippan i Göteborg finns också ett antal relativt moderna och hyggligt ordnade kategoribostäder som likväl mer eller mindre är av anstaltskaraktär. Det finns också möjligheter i Göteborg i ett liknande hem för alkoholsjuka som är placerat på Hisingen i Lundby Nordgård — där det finns ett antal platser till förfogande även för sådana som skall resocialiseras efter internatvistelse. Kostnaderna för dessa bostäder lig-

Frivården

ger vid ungefär 40 kr. per dygn, inkluderande mat och logi. Den enskilde får betala 12 kr. själv, och resten skjuter kriminalvårdsstyrelsen till. Inte heller dessa anläggningar är alltså särskilt billiga. Det kunde i vissa sammanhang vara billigare att lösa in en lägenhet i HSB eller något annat kollektivbyggnadsföretag och låta den enskilde — naturligtvis under skyddstillsyn — få känna att samhället har förtroende för honom och tror att han har möjlighet att klara sig själv.

Det har sagts att »en gång brottsling, alltid brottsling», därför att man hela tiden hamnar i samma miljö. Gustav Jonsson och makarna Inghe har påvisat hur utslagenheten i samhället bygger vidare från generation till generation. Vi har velat skapa förutsättningar för en annan bedömning för att försöka bryta denna trista utveckling. Det skulle då vara rimligt och möjligt, tycker vi, att i den experimentverksamhet som det här talas om infoga också detta experiment.

Jag har inte kunnat i det material som jag har föredragit här finna någon redovisning för att en sådan experimentverksamhet skall ske. Jag har därför en fråga till utskottets föredragande: Har utskottet tänkt sig att foga in pekpinningar om att man i experimentet eller utöver experimentet också skall pröva sådana bostadsformer som vi i motionen har efterlyst?

Jag vill tillägga att utslagenheten tar sig uttryck också i svårigheter för denna grupp av människor att få bosättningslån på samma villkor som andra människor. En människa som är samhällstillvänd och som kanske egentligen inte behöver något bosättningslån har möjlighet att få det, men en socialt utslagen har praktiskt taget ingen möjlighet att få ett bosättningslån.

Det finns en motion, nr 743 i andra kammaren, som berör just detta problem och kritiskt granskar bosättningslånekungörelsens 5 §, som anger villkoren för erhållande av bosättnings-

lån, nämligen att de lånesökande är i behov av medel för anskaffandet av de bostättningsföremål eller verktyg m. m. för vilka lånet är avsett, att lånets upptagande är tillrådligt med hänsyn till de lånesökandes egna villkor och intressen samt att de lånesökande gjort sig kända för skötsamhet och ekonomisk förtänksamhet ävensom, i den mån betingelser härför förelegat, ådagalagt sparvilja.

Detta är normalt inte någonting som utmärker den grupp av människor som de som har undertecknat motionen vill försöka återföra till samhället — jag talar nu för den motionen, även om den inte är uppe till behandling nu, därför att den på ett utmärkt sätt kompletterar den motion vi har lagt fram om resocialiseringsarbete för tidigare interner. Vi lyssnade allesammans i kammaren till Blenda Ljungbergs balanserade inlägg. Vi tycks alla känna varmt för socialt utslagna människor, men ändå vill samhället inte satsa ordentligt och vettigt på att hjälpa dem.

Jag har, herr talman, inte något speciellt yrkande, men jag hoppas att jag har kunnat uttrycka vad en aktuell och intresserad opinion i den här frågan söker sig fram till. Jag hoppas att vi skall kunna anvisa medel så att motionens syfte nås, och jag tänker återkomma i ärendet.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag kan säga att den sista motionen som herr Sörenson talade om behandlas under femte huvudtiteln och kommer troligen upp till behandling någon gång efter påsk. Man får se vilken ställning riksdagen då tar till den.

Beträffande den motion som behandlas nu om försöksverksamhet med bostadsmöjligheter i familjemiljö vill jag säga att vi inom utskottet anser att detta inryms i Sundsvallsexperimen-

Kriminologisk forskning

tet, om jag får uttrycka mig så. Man har inte tagit ställning till ägarformen som sådan för bostäderna. Det är en nyans som inte är intressant utan det är själva bostaden som är det intressanta. Såvitt jag kan bedöma — jag har styrkts i den bedömningen genom att rådfråga avdelningens sekreterare — är detta ett alldeles klart besked att vad motionen har tagit upp kommer att beaktas i utredningsverksamheten i Sundsvall.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 21***Kriminologisk forskning**

Kungl. Maj:t hade (punkten F 8, s. 76) föreslagit riksdagen att till Kriminologisk forskning för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat de likalydande motionerna I: 463 av herr *Bohman m. fl.* och II: 537, av herr *Holmberg m. fl.* i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att kriminologisk forskning rörande allmänpreventionens betydelse snarast igångsattes och att erforderliga resurser här för ställdes till förfogande.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 463 och II: 537 såvitt nu var i fråga,

2. att riksdagen måtte till Kriminologisk forskning för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kr.

Reservation hade avgivits

7. beträffande *forskning rörande allmänpreventionens betydelse* av herrar

Bohman, Kaijser, Nordstrandh och *Wennerfors* (samtliga m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 463 och II: 537, såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförts.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **LJUNGBERG** (m):

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till vad jag anförts tidigare i dag beträffande frågan om kriminologisk forskning. Med den hänvisningen yrkar jag bifall till reservationen 7 vid punkten 21.

Herr **BERGMAN** (s):

Herr talman! Jag hänvisar till vad jag sade tidigare om att det har tillsatts sakkunniga som skall upprätta forskningsplaner på området.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21 mom. 1 i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7 av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter häfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 36 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22

Frivillig kontaktverksamhet m. m.

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Vid denna punkt har några av utskottets ledamöter funnit det nödvändigt att i ett särskilt yttrande markera sin ståndpunkt rörande anslaget till Frivillig kontaktverksamhet m. m. Statsutskottets skrivning har nämligen i sin knapphändighet fått en utformning som vi finner otillfredsställande.

Detta anslag tillkom ju förra året. Riksdagen avslög då motioner om statsbidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM) men framhöll samtidigt att organisationen gjort värdefulla insatser som förtjänade statligt stöd. Därför inrättades detta nya anslag med syfte att möjliggöra en utvidgning av den sociala verksamheten.

I motioner till detta års riksdag redogäva — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 11*

Frivillig kontaktverksamhet m. m.

visas vissa uppgifter rörande medelsanvändningen och kriminalvårdsstyrelsens disposition av detta anslag. Dessa uppgifter i motionen har inte bestritts. De visar att det finns många diskutabla inslag i hanteringen av detta ärende.

Vi vill emellertid inte nu diskutera medelsanvändningen under innevarande budgetår. Däremot vill vi för kommande budgetår framhålla att målet, att medel skall disponeras för att utvidga den sociala kontaktverksamheten, kan inrymma bidrag till såväl centralt som lokalt organiserade insatser. Vi vill också framhålla att inga andra villkor rörande medlens användning bör ställas upp än de som fordras för att dessa mål skall uppfyllas. För att lokalt organiserade aktiviteter skall bli bra fordras ofta centralt inspirerade insatser.

Om vi har den uppfattningen att fritids- och kontaktverksamheten vid fångvårdsanstalterna fyller en viktig funktion — och detta konstaterade ett enhälligt statsutskott förra året, och jag föreställer mig att utskottet fortfarande har den uppfattningen — bör medlen disponeras i en anda av generositet och med undvikande av villkor som binder organisationernas insatser. Vad det gäller är ju att utnyttja människors ideella och frivilliga insatser på effektivaste möjliga sätt.

Vi har, herr talman, genom ett särskilt yttrande velat markera denna uppfattning.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det har ju på senare år skett en vitalisering av den kriminalpolitiska debatten här i landet. Många fler än förr har deltagit i diskussionerna. Med starka ideella bevekelsegrunder har ett stort antal människor under de senaste åren kommit in i debatten om brott, straff och kriminalvård — och har också ofta praktiskt engagerat sig för interners återanpassning till normalt samhällsliv.

Det är nog få som förnekar att Riks-

Frivillig kontaktverksamhet m. m.

förbundet för kriminalvårdens humanisering, KRUM, har betytt mycket för den debatten. Kritiken mot Kumlaserien av fångvårdsanstalter, kravet på en långt större satsning än i dag på frivården och behovet av förtroenderåd för de intagna är förslag och idéer som har engagerat många medlemmar av KRUM. De har redan börjat påverka politiken och kommer att göra så alltmer.

Därmed är det naturligtvis inte sagt att man kan instämma i allt vad KRUM, och enstaka KRUM-medlemmar, har sagt och gjort. Det vore ju konstigt om inte mycket vore starkt kontroversiellt och om inte rollen som samhällskritiker och opponent ibland leder till uttalanden som kan diskuteras. I vår motion I: 677 och II: 524, som har under-tecknats av ledamöter från de tre demokratiska oppositionspartierna understryker vi också det. Men vi lägger också till följande mening: »Vi anser det däremot värdefullt att den kriminalpolitiska debatten stimuleras och att nya krafter på olika ställen i vårt land engageras i praktiskt arbete för humanisering av kriminalvården och återanpassning till normalt samhällsliv av intagna och f. d. intagna.»

Den här debatten gäller alltså inte alls om vi gillar allt det som KRUM har gjort och sagt. Den handlar inte heller om det rimliga i att KRUM får statsanslag. Den saken har riksdagen redan godtagit genom sitt beslut förra året. Då sade utskottet: »De insatser på området som gjorts av skilda organisationer, bland dem riksförbundet (KRUM), måste anses vara mycket värdefulla. Motionernas yttersta syfte anges också vara att få resurser för att utvidga den sociala verksamheten. Enligt utskottets mening bör därför medel anvisas i sådant allmänt syfte och i den omfattning som föreslås i motionerna.»

Vad vi nu diskuterar är i stället *anslagets konstruktion*. Vi kan beklaga de fortsatta motsättningarna mellan krimi-

nalvårdsstyrelsen och Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering. Men de är tyvärr ett faktum för närvarande. KRUM ansökte om 50 000 kronor för att användas på det sätt som organisationen själv ansåg gagna sitt eget och riksdagsbeslutets syfte: att ge stöd åt den sociala verksamheten. Man ville bilda flera KRUM-föreningar på orter där det finns fångvårdsanstalter. För det behövs något av central rese- och kansli-verksamhet, vilket herr Mundebo också med rätta inskräppte. Det motiverades utförligt i en motion till riksdagen förra året. Men kriminalvårdsstyrelsen sade nej till denna ansökan.

I stället föreslog kriminalvårdsstyrelsen att KRUM skulle få 40 000 kronor för främst lokal verksamhet, men bara 5 000 av dem skulle få användas för riksorganisationen. Det ställdes också några andra villkor. KRUM ansåg att de villkoren stred mot rimliga principer och sade nej till pengarna.

Vi kan ha vilken mening som helst om KRUM:s beslut. Själv tycker jag att man borde ha tagit emot pengarna men samtidigt kritiserat villkoren.

Men här kan vi tycka vad vi vill. Läget är ändå det att kriminalvårdsstyrelsen har avslagit KRUM:s ansökan och KRUM har sagt nej till kriminalvårdsstyrelsens förslag. Därmed är det uppenbart att konstruktionen av anslaget är olämplig. Riksdagen borde bevilja KRUM ett statsanslag som går *direkt* till organisationen. Man skall inte behöva gå omvägen över kriminalvårdsstyrelsen.

Principiellt är det också betänkligt att en organisation som starkt har kritiserat en statlig myndighet sedan skall bli beroende av just den myndigheten när statsanslagen betalas ut. Det försätter ju både organisationen och myndigheten i en mycket besvärlig situation. Nu hoppas jag att olika förändringar kommer att leda till en avspänning mellan KRIM och KRUM. Men jag tror också att en förändring av stats-

Länsstyrelserna

anslagets konstruktion skulle underlätta en sådan avspänning.

Om de principerna har statsutskottets majoritet ingenting att säga. Det tycks ha gått prestige också i förra årets kompromiss här i riksdagen. Det är trist för alla inblandade parter. Framför allt är det trist för den opinion i landet som har engagerats i debatten om hur vår kriminalvård kan göras mer human och mer inriktad på att hjälpa människor tillbaka till ett normalt samhällsliv.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 23—30

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31

Lades till handlingarna.

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 17.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 18 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmanen.

§ 1

Utgifterna inom civildepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom civildepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Länsstyrelserna

Kungl. Maj:t hade (bilaga 14, punkten B 1, s. 9—70) föreslagit riksdagen

att till Länsstyrelserna för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 386 790 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 470 av herr *Magnusson m. fl.* och II: 543 av herr *Mattsson m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 547 av fru *Elvy Olsson* och herr *Bengtson* samt II: 639 av herr *Larsson* i Borrby i vad avsåge hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att huvudman för hemkonsulentverksamheten i varje län skulle vara landstinget,

dels de likalydande motionerna I: 688 av herrar *Skagerlund* och *Axelson* samt II: 745 av herrar *Eriksson* i Arvika och *Jönsson* i Ingemarsgården, vari hemstälts att riksdagen måtte besluta att det regionala huvudmannskapet för hemkonsulentverksamheten borde överföras på landstingen,

dels motionen II: 528 av herr *Enarsson*.

Länsstyrelserna

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 547 och II: 639, I: 688 och II: 745 samt I: 470 och II: 543, de två förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, till Länsstyrelserna för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 386 790 000 kr.,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 528.

Reservation hade avgivits

1 a. beträffande *hemkonsulenternas regionala anknötning* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebö* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansatt att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen måtte

a. i anledning av motionerna I: 547 och II: 639 samt I: 688 och II: 745, de fyra förstnämnda såvitt nu var i fråga, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om hemkonsulenternas regionala anknötning,

b. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 547 och II: 639 samt I: 688 och II: 745 och med avslag å motionerna I: 470 och II: 543, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, till Länsstyrelserna för budgetåret 1970/71 anvisa ett förslagsanslag av 386 790 000 kr.;

1 b. beträffande *tjänst vid länsstyrelsen i Älvsborgs län* av herr *Wennerfors* (m), utan ansvaret yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Anslaget under denna punkt rör mycket betydande belopp, 386 miljoner kronor. Skiljaktigheten i utskottet avser emellertid inte anslagets storlek utan en detalj om en ny befattningshavarkår som i statsverks-

propositionen knytes till länsstyrelserna såsom administrativ myndighet, medan reservanterna förmenar att dessa befattningshavare bör föras administrativt till annan myndighet men med oförändrat anslag.

Hemkonsulenterna var under många år knutna till hushållningssällskapen och ägnade sig i huvudsak åt lantushållen. Det blev så småningom ingen större skillnad mellan lantushåll och stadshushåll. Gränserna suddades ut. Hemkonsulenternas verksamhet utsträckte sig i princip till att gälla alla slags hushåll. När hushållningssällskapen förlorade sina resurser genom omorganisationen på lantbrukets område, där lantbruksnämnderna i stället tillfördes huvuddelen av de uppgifter som hushållningssällskapen hade haft, följde hemkonsulenterna med till lantbruksnämnderna. Det har emellertid visat sig vara en mindre lämplig anknötning.

I statsverkspropositionen föreslås i anslutning till ett utredningsförslag att hemkonsulenterna skall föras administrativt till länsstyrelserna. Åtskilliga anser att det är felaktigt att föra dem till ett ämbetsverk och att det vore bättre att föra dem till en huvudman som har undervisningsärenden på sitt program och ett organ som har direkt anknötning till folkstyret på länsplanet. Hemkonsulenterna skulle alltså enligt denna uppfattning administrativt knytas till landstingen. Det är alltså vad reservationen 1 ger uttryck för.

Vi förmenar att det skulle vara den förnuftigaste ordningen. Man skulle få ut det bästa arbetsresultatet och man skulle bäst föra hemkonsulenternas tidigare onekligen förnämliga arbete vidare genom att organisatoriskt knyta verksamheten inte till länsstyrelserna, som föreslås i propositionen, utan till landstingen.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till reservationen 1 a av herr Axel Andersson m. fl.

Länsstyrelserna

I detta anförande instämde herr Eriksson i Arvika (fp).

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag kan på det livligaste instämma i vad herr Andersson i Knäred hade att säga om det förnämliga arbete som hemkonsulenterna har utfört och utför. Deras verksamhet är utan tvekan av stort värde när det gäller konsumentupplysningen. Denna uppfattning har också hemkonsulentutredningen redovisat i sitt betänkande.

Vid en principiell bedömning av verksamhetens omfattning har hemkonsulentutredningen tagit upp den genomsnittliga folkmängden per konsulent för närvarande. Denna varierar men är i medeltal enligt utredningen 239 000 personer per konsulent. I Malmöhus län och i Göteborgs och Bohus län betjänar emellertid en konsulent närmare 700 000 personer. Detta ger vid handen att dessa två län har det största behovet av ytterligare vartdera en konsulent.

Mot denna bakgrund väcktes i början av detta års riksdag två motioner, I: 470 av herr Magnusson och II: 543 med mitt eget namn som det första. Medmotionärerna är representanter för de fyra största partierna, och vi har föreslagit att de nämnda länen måtte erhålla ytterligare en konsulent vartdera, varigenom det skulle bli två i varje län.

Om detta förslag skriver utskottet att frågan om en vidgning av resurserna bör »anstå till den slutliga prövningen av utredningsförslagen». Det är alltså hemkonsulentutredningens och konsumentutredningens resultat som man här vill pröva. Jag vill bara uttala den förhoppningen att vid den slutliga prövningen skall följa vad utredningen och motionärerna har föreslagit, så att vi kan få ytterligare en hemkonsulent i vartdera av de nämnda länen. Detta är den första förutsättningen för att vi

skall kunna få en effektiv konsumentrådgivning.

Jag vill också uttala den förhoppningen att innan denna slutliga prövning är gjord det inte skall göras några större förändringar i form av flyttningar av de konsulenter som finns, eftersom detta kunde medföra ytterligare förändringar. Övergången bör vara så mjuk som möjligt med tanke på såväl den allmänhet som konsulenterna skall betjäna och som vill ha och behöver konsumentupplysning som dem som skall lämna upplysning.

Det är endast dessa förhoppningar som jag velat anföra i anslutning till den tidigare nämnda motionen. Jag har, herr talman, med anledning av motionen inget yrkande utan ansluter mig till reservationen 1 a.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Den reservation som föreligger till statsutskottets utlåtande nr 12 berör som herr Andersson i Knäred redan har sagt huvudmannskapet för hemkonsulenterna. Utskottet säger: »Frågan om den lämpliga regionala anknytningen har, som förbundet vidare anför, samband med inriktningen av hemkonsulenternas verksamhet, vilken behandlats av hemkonsulentutredningen.» Konsumentutredningen säger också att i dagsläget allt talar för att hemkonsulenterna skall vara anknutna till länsstyrelserna.

Att, som reservanterna önskar, klara upp det hela till den 1 juli tror vi inom utskottsmajoriteten blir ganska svårt. Var hemkonsulenterna skall placeras i fortsättningen vet man ju ingenting om; det blir väl beroende av vilka arbetsuppgifter de kommer att ha.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Det kan finnas viss anledning att något kommentera denna

Länsstyrelserna

debatt omkring hemkonsulentverksamheten. Jag tror nämligen att man gör en felbedömning, om man anser att man nu tar ståndpunkt till en organisationsfråga som endast avser dagsläget. Det är mycket viktigt att man förstår att den lösning som föreslagits av Kungl. Maj:t och som utskottet har accepterat är en lösning på längre sikt.

Jag tillåter mig att göra en liten kort historieskrivning. Hemkonsulentverksamheten låg ända fram till 1967 hos hushållningssällskapen, och det var endast ett fåtal landsting som visade något intresse för den. Detta är överfördes verksamheten provisoriskt — det framhöll man mycket kraftigt — till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna. Det var från början utsagt att man slutligt skulle få en annan huvudman såväl centralt som regionalt.

På den tiden var verksamheten, som vi vet, i hög grad inriktad på lanthushållen. Sedan har det blivit alltmer allmän konsumentinformation av den. Hemkonsulentverksamheten är över huvud taget mycket ändamålsenlig, och den har visat sig vara utmärkt som vidareförmedlare av konsumentupplysning. Det har blivit upplysning på olika områden. Köpråd i allmänhet är en uppgift. Hushållsarbetets rationalisering, som är nog så betydelsefull i dag, har denna grupp ägnat sig åt, liksom åt budgetfrågor — lika viktiga — och kostfrågor. Det senare vill jag gärna understryka, men jag vill också påstå att detta visst inte är den enda och huvudsakliga uppgiften i dag och inte heller i fortsättningen kommer att vara det. Det är väsentligt att man tänker på detta när man tar ställning till vilken regional huvudman organisationen bör ha.

Det stod emellertid ganska klart att det var en stor brist att hemkonsulentkåren inte hade en anknytning till något centralt ledningsorgan. Hemkonsulenterna fick själva sköta ledningen och planeringen av sin verksamhet, priori-

teringen av uppgifterna o. s. v. Det kom sedan att utveckla sig en kontakt med konsumentinstitutet som visade sig vara mycket nyttig och som man nu bygger på. Det är värt att lägga märke till i dag att sådan kontakt upprättats inte bara med konsumentinstitutet utan också med pris- och kartellnämnden. Därmed är man inne på dagens beslut. Detta är nämligen ett led i den utveckling mot samordnad information i både kvalitets- och prisfrågor som riksdagen flera gånger har uttalat sig för. Den är för övrigt ett avgörande inslag i direktiven för den nu pågående konsumentutredningen. Ytterligare ett exempel som visar hur hemkonsulentkåren kan arbeta flexibelt och med många uppgifter är dess insatser när det gäller försöksverksamheten kring de lokala konsumentkommittéerna.

Det var ingen svårighet att nå enighet i hemkonsulentutredningen om den centrala anknytningen. Vad sedan gäller den regionala anknytningen har det självfallet hela tiden varit en ambition att hitta en lösning som står sig på längre sikt.

Eftersom dessa befattningshavare för ett par år sedan bytte huvudman skall man inte nu föreslå något som skulle vara av tillfällig natur. I hemkonsulentutredningens direktiv stod att den skulle samråda med konsumentutredningen, och det gjorde den naturligtvis. Vi fick inom hemkonsulentutredningen klart besked från konsumentutredningen att om vi föreslog länsstyrelsen som regional anknytningspunkt passade detta den modell som utredningen ämnade fastlägga.

Vi har emellertid också noggrant prövat frågan om landstingen som regional anknytning. Till dem som nu ivrar för landstingen vill jag emellertid säga att Svenska landstingsförbundets representanter, som utredningen har samrått med, var ytterligt tveksamma i fråga om att ta emot denna kår. Man ansåg sig inte kunna göra det om man inte fick

Länsstyrelserna

alla kostnader täckta, och skulle man bygga ut verksamheten skulle även kostnaderna härför täckas av staten. Detta säger jag därför att det ibland har anförts att om denna verksamhet knöts till landstingen skulle dessa visa stort intresse för hemkonsulentverksamheten och denna skulle kunna bli mycket större än med det huvudmannaskap som nu föreslås.

Avgörande har emellertid varit — och bör naturligtvis vara — hemkonsulentverksamhetens funktion totalt sett i förhållande till den framtida organisationen för konsumentfrågornas bevakning. Då kan jag inte förstå annat än att vi om vi i dag knöt konsulenterna till landstingen skulle köra in på ett sidospår. Om vi knyter dem till länsstyrelserna blir det en naturlig samordning med priskontoren, och det är ett skäl för länsstyrelsen.

I de remissvar som har lämnats har Svenska landstingsförbundet bara sagt sig vara tveksam i huvudmannafrågan på grund av osäkerheten om vilken roll kostinformationerna skall spela i hemkonsulenternas arbete. Om man då säger att de har många fler uppgifter än denna faller så att säga den tveksamheten. Utredningen har betonat den uppgiften, men det förefaller sålunda som om den har överbetonats av vissa andra och kommit att spela en alltför stor roll för motionärer och reservanter.

Konsumentutredningens på ett tidigt stadium för hemkonsulentutredningen redovisade åsikt i fråga om den regionala anknytningen har sedan mycket klart bekräftats i det remissvar som konsumentutredningen har lämnat. I den s. k. lägesrapporten från konsumentutredningen heter det härom — och det tycker jag är viktigt att citera eftersom rapporten är så aktuell:

»På regional nivå förekommer för närvarande vissa aktiviteter med anknnytning till konsumentområdet vilka bör konsolideras organisatoriskt paral-

lellt med utbyggnaden och integrationen av det centrala konsumentpolitiska arbetet. Utredningen syftar på hemkonsulenternas och priskontorens verksamhet. Sistnämnda organ utgör i administrativt hänseende redan en del av länsstyrelserna, ehuru de erhåller sina huvudsakliga arbetsuppgifter från pris- och kartellnämnden. För hemkonsulenternas del har utredningen i november 1969 i skrivelse till departementschefen förordat en motsvarande administrativ anknnytning till länsstyrelserna. Om denna överflyttning genomföres kommer inom länsstyrelseorganisationen att finnas en god administrativ grund för ytterligare utbyggnad av konsumentverksamhet på regionalnivå. Utredningen ser en sådan förstärkning av de regionala insatserna som ett nödvändigt komplement till utbyggnaden av dels de centrala, dels de lokala aktiviteterna inom konsumentpolitiken.»

I fortsättningen förordar konsumentutredningen regionala samrådsorgan. Värt att notera är också att en rad remissorgan har förordat en anknnytning till länsstyrelsen, bl. a. alla de statliga organ som har med konsumentfrågorna att göra.

Jag vill summera, att om man ser till hemkonsulentverksamhetens inriktning och de områden som skall täckas och till hur denna verksamhet skall fungera som en del i ett system av väl samordnade åtgärder i framtiden och i nuläget, så finner man att länsstyrelsen bör vara huvudman regionalt för verksamheten. Vi vet redan tillräckligt för att fastslå att hemkonsulentverksamheten skall sortera under länsstyrelsen, och det är önskvärt att så blir fallet. Inte minst för hemkonsulentkåren är det viktigt att veta vilken huvudman den skall komma att arbeta under.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1 a; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2 mom. 1 i utskottets utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 67 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 6***Lantmäteriet: Förrättnings- och uppdragsverksamhet**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Under denna punkt har utskottet yttrat sig över två likalydande motioner, som i första kammaren under-tecknats av herr Skårman m. fl. och i andra kammaren av mig och några andra ledamöter. Vi har i dessa motioner redovisat vår bedömning av den nuvarande lantmäteritaxan. Vi har framhållit att vi anser att denna taxa är felkonstruerad och i vissa fall för hög. Vi har i motionerna yrkat på en omprövning av den år 1969 fastställda taxan och föreslagit att riksdagen skall begära en skyndsam utredning och framläggande av förslag till en ny, mer rättvisande lantmäteritaxa.

Det har visat sig att den höga taxenivån medfört att en rad s. k. »stääningsförrättningar» inte kommer till stånd. Man löser ofta smärre marköverlåtelse genom avtal, som inte fullföljs genom avstyckning eller nyttjanderätts- eller servitutsupplåtelse. Detta kan på lång sikt, anser vi, leda till att man skapar förhållanden som i framtiden blir svåra för myndigheterna att reda upp. Man skjuter oklarheter i fråga om gränser och andra besvärligheter på framtiden. Det finns konkreta exempel på att man inte beivrat en olaga skogsavverkning därför att en gränsbestämning skulle kosta mer än skogen är värd.

Utskottet citerar i sitt utlåtande statsrådsprotokollet och anför att det torde bli anledning att pröva principerna för taxesättningen i samband med behandlingen av frågan om en ny organisation inom fastighetsbildningens och mätningväsendets område. Jag hoppas att en sådan omprövning kommer till stånd. Jag anser mig av det skälet inte nu kunna ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Men jag har ansett denna fråga så vä-

Statens brandinspektion

sentlig att jag velat referera vår motion med dessa korta motiveringar.

I detta anförande instämde herrar *Eliasson* i Sundborn (cp), *Jonsson* i Mora (fp), *Dockered* (cp), *Berndtsson* (fp) och *Persson* i Heden (cp).

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 7—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10**Statens brandinspektion**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Under denna punkt i statsutskottets utlåtande nr 12 behandlas förslaget rörande omorganisation av tillsynen över brandförsvaret i kommunerna, ett förslag som bygger på en utredning i denna fråga. Statsutskottet har på denna punkt frångått det förslag som framläggs i statsverkspropositionens bilaga 14. Jag finner att motiven för ett frångående av förslaget är tämligen bräckliga och vill därför säga några ord om detta.

För att gå något tillbaka i tiden vill jag gärna nämna att länsbrandinspektörernas verksamhet och tillsyn över brandförsvaret i primärkommunerna är en fråga som har diskuterats ganska länge. Jag har uppfattat förslaget på denna punkt som ett tillmötesgående av ett önskemål från Kommunförbundets sida. Som framgår av såväl statsverkspropositionen som utskottets redovisning har det föregåtts av en utredning, och denna utredning har sedermera behandlats i Kommunförbundets branddelegation och senare i Kommunförbundets styrelse.

Kommunförbundets styrelse har den

6 november föregående år yttrat sig över utredningsförslaget och har i huvudfrågan bl. a. anfört: »Den nuvarande länsbrandinspektörsorganisationen är ur kommunal synpunkt otillfredsställande och styrelsen instämmer helt i de synpunkter beträffande olägenheterna som framförs av utredningen. Det är därför angeläget att systemet med kommunala brandchefer som länsbrandinspektörer *snarast* upphör, men styrelsen finner utredningens skäl för en övergång till en ny organisation vid årsskiftet 1970/71 bärande och har därför ingen erinran mot tidpunkten.»

Jag vill gärna fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att vi bland undertecknarna av motion nr 785 i denna kammare, som har väckts i anslutning till denna punkt i statsverkspropositionen, återfinner två av Kommunförbundets styrelseledamöter, nämligen fröken Blenda Ljungberg och herr Gösta Sterne. De har alltså i Kommunförbundets styrelse anslutit sig till den ståndpunkt som jag nu har redovisat men har i motionen anfört en annan uppfattning. Det framstår för mig som något underligt, och jag frågar mig vad det är som har inträffat mellan den 6 november förra året och fram till dess att vi fick statsverkspropositionen och denna motion skrevs. Det kan vara litet besvärligt understundom att sitta mellan två stolar.

Nu hänvisar statsutskottet till räddningstjänstutredningens arbete, som nu pågår, och menar att resultatet av utredningen kan ha betydelse för den ställning som riksdagen sedermera kommer att inta. På den punkten har det dock såväl i statsverkspropositionen som på annat håll redovisats att räddningstjänstutredningen anser att ett genomförande av förslaget till regional eller central organisation av räddningstjänsten inte nämnvärt kommer att beröra den fråga som vi nu har att ta ställning till.

Det finns några frågor som jag fäster

Invandringspolitiken

stort avseende vid i samband med omorganisationen och som jag tycker det finns anledning att uppmärksamma. Kommunerna kommer i fortsättningen att vara betydligt bättre rustade än de hittills varit när det gäller brandförsvaret av det enkla skälet att vi får bärkraftigare kommuner, som möjliggör en bättre organisation på detta område. Man kan bl. a. räkna med att antalet deltidsanställda brandchefer kommer att minska väsentligt år 1971.

En annan och kanske ännu viktigare fråga gäller den jävssituation som uppstår när en brandchef tillika är länsbrandinspektör. Motionärerna hävdar att den saken kan ordnas genom att man låter statens brandinspektion träda in i de ärenden som rör dessa kommuner och där länsbrandinspektörerna anmars regelmässigt har att handlägga frågorna. Jag vill konstatera att motionärerna därmed har accepterat den grundtanke beträffande jävssituationen som såväl utredningen som Kommunförbundets styrelse har ansett böra vara vägledande. Det kan också tilläggas att vi får en olika behandling genom en sådan anordning, eftersom ärendena behandlas i olika instanser beroende på om ärendena gäller en kommun där länsbrandinspektören är brandchef.

Ytterligare en sak som är viktig när man skall ta ställning till detta ärende är önskemålet om en så långt möjligt enhetlig behandling i de olika kommunerna av sådana frågor. Jag vill inte påstå att nuvarande organisation på den punkten i och för sig har uppvisat några större brister, men får vi ett centralt organ som handlägger dessa ärenden i samtliga kommuner, finns det likväl anledning tro att behandlingen blir mer enhetlig.

Såväl motionärerna som i någon mån statsutskottet har enligt min mening fäst alltför litet avseende vid en av de tre frågor som jag här har berört, nämligen jävsfrågan, och detta förvånar mig något. Nu har jag uppfattat statsutskot-

tets skrivning så, att utskottet förmenar att man bör avvakta räddningstjänstutredningens förslag innan man tar slutlig ställning. I anledning därav skulle jag vilja uttrycka förhoppningen att utredningen arbetar så snabbt att vi snart kan få fram ett slutgiltigt förslag till en ny organisation på detta område. Detta är också ett önskemål hos dem som har att handlägga brandförsvarsfrågorna i de olika kommunerna.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Invandringspolitiken

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande invandringspolitiken jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1, bilaga 13 (punkterna B 13—16, s. 142—161 i utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 januari 1970) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet i fråga om överföring till Sverige av vissa zigenare,

2. på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 anvisa

a. till Statens invandrarverk ett förslagsanslag av 9 800 000 kr.,

b. till Omhändertagande av flyktingar ett förslagsanslag av 10 000 000 kr.,

c. till Anpassningsåtgärder för invandrare ett reservationsanslag av 2 600 000 kr.,

d. till Undervisning för invandrare

Invandringspolitiken

i svenska språket m. m. ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 204 av herr *Wikström* och II: 226 av herr *Ahlmark*, vari yrkats att riksdagen måtte i sin behandling av »organiserad överföring av vissa zigenare» i statsverkspropositionens bilaga 13 inskräpa vikten av propositionens ord om att »utöver denna kollektiva överföring bör — — — enskild invandring av zigenare få förekomma enligt samma principer som gäller för övriga invandrare»,

dels de likalydande motionerna I: 699 av herr *Wikström* och fru *Hamrin-Thorell* samt II: 737 av fru *Anér* och herr *Mundebo*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 700 av herrarna *Wikström* och *Richardson* samt II: 811 av herr *Wedén* och fru *Anér*, vari föreslagits att riksdagen måtte till Statens invandrarverk anvisa 1 000 000 kr. att fördelas mellan de romersk-katolska, grekisk-ortodoxa och mosaiska församlingarna liksom andra religiösa invandrargrupper för deras kurativa insatser bland invandrarna,

dels motionen I: 676 av fru *Elvy Olsson* och fru *Hamrin-Thorell*, vari hemställts att riksdagen måtte

1. i överensstämmelse med de grunder som förordats av invandrarverket

a. höja anslaget till Stiftelsen Invandrarutredningen från 750 000 till 1 315 000 kr.,

b. höja anslaget till Internatundervisning i svenska språket och studiecirkelar i elementär svensk samhällskunskap för invandrare från 150 000 till 475 000 kr.,

2. anvisa för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare ett i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 685 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 3 285 000 kr.,

dels motionen II: 54 av fröken *Åsbrink* och herr *Blomkvist*, såvitt nu var i fråga,

dels motionen II: 526 av herr *Börjesson* i Falköping,

dels motionen II: 768 av herr *Hyllander m. fl.*

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 204 och II: 226 godkänna vad som förordats i statsrådsprotokollet i fråga om överföring till Sverige av vissa zigenare,

2. att riksdagen måtte på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 anvisa

a. till Statens invandrarverk ett förslagsanslag av 9 800 000 kr.,

b. till Omhändertagande av flyktingar ett förslagsanslag av 10 000 000 kr.,

c. till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. ett förslagsanslag av 20 000 000 kr.,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 700 och II: 811 samt I: 676 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare anvisa ett reservationsanslag av 2 600 000 kr.,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 699 och II: 737 såvitt nu var i fråga,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 54 såvitt nu var i fråga,

6. att riksdagen måtte avslå motionen II: 526,

7. att riksdagen måtte avslå motionen II: 768.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

Utskottet har inte övertygats om att tillräckliga skäl föreligger att gå ifrån propositionens anslagsberäkning på denna punkt.

Utskottet kan mot bakgrund av hittills gjorda erfarenheter inte ansluta sig till en sådan vidgning av försöksverksamheten. De brister i undervisningen

Invandringspolitiken

i svenska som konstaterats diskuteras f. n. inom skolöverstyrelsen och invandrarutredningen. Det bör noteras att den av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen anordnade svenskundervisningen genom studieförbunden för budgetåret 1968/69 tog i anspråk nära 18 milj. kr.

Medelsanvisning för religiösa gruppers kurativa verksamhet får bedömas i samband med den försöksverksamhet som bedrivs med en kurator i Växjö och en ortodox präst i Kristianstad. Stöd kan också gå ut till invandrarnas organisationer. En väsentlig kurativ verksamhet har utvecklats i anslutning till Invandratidningen. De regionala insatserna har hittills lett fram till att ett 20-tal kommuner inrättat särskilda informationscentraler för invandrare. Enligt utskottets mening finns inte skäl för en särskild medelsanvisning enligt förslaget i motionerna I: 700 och II: 811. Motionernas allmänna syfte får inom ramen för tillgängliga medel tillgodoses bl. a. i samband med pågående försöksverksamhet.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *bidrag till Stiftelsen Invandratidningen* av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp) och *Kaijser* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp), *Wennerfors* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att det ovan intagna stycke i utskottets yttrande som började med »Utskottet har» och slutade med »dena punkt», avseende behandlingen av motionen I: 676, bort ha följande lydelse:

»Motionsförslaget återförs till stiftelsens styrelses av invandrarverket godtagna förslag. Avsikten har uppgetts närmast vara att tidningen som nu kommer ut på finska, grekiska, italienska, serbokroatiska och tyska språken skulle

kunna ges upplagor även på engelska och turkiska. Med hänsyn till vikten av att nå invandrarna med grundläggande information har utskottet funnit att ytterligare 360 000 kr. bör beräknas för ändamålet.»;

2. beträffande *undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap* av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att det ovan intagna stycke i utskottets yttrande som började med »Utskottet kan» och slutade med »18 milj. kr.» bort ha följande lydelse:

»Invandrarnas möjligheter att så snart som möjligt efter ankomsten kunna få kontakter och kunskap om svenska samhällsförhållanden kan vara avgörande för den fortsatta anpassningen. Försöksverksamheten med koncentrerad svensk- och samhällsundervisning bör därför vidgas. Utskottet biträder det i motionen I: 676 framlagda förslaget som i överensstämmelse med invandrarverkets anslagsframställning medför att utöver Kungl. Maj:ts förslag 325 000 kr. bör beräknas för ändamålet.»;

3. beträffande *religiösa gruppers kurativa verksamhet* av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp) och *Kaijser* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp), *Wennerfors* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att efter det ovan intagna stycke i utskottets yttrande som började med »Medelsanvisning för» och slutade med »pågående försöksverksamhet» bort införas text av följande lydelse:

»En sålunda vidgad försöksverksamhet bör snarast prövas för att ta till vara de särskilda möjligheter som kan stå till buds för att inom de angivna grupperna få till stånd en effektiv och

Invandringspolitiken

uppsökande kurativ verksamhet. Utskottet förutsätter att erfarenheterna kan ge bättre underlag för en prövning av medelsbehovet.»;

4. beträffande *medelsanvisningen under anslaget till anpassningsåtgärder för invandrare* av

a. herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som — vid bifall till såväl reservationen 1 som reservationen 2 — ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 700 och II: 811 samt med bifall till motionen I: 676 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare anvisa ett reservationsanslag av 3 285 000 kr.;

b. herrar *Bohman*, *Kaijser*, *Nordstrandh* och *Wennerfors* (samtliga m), som — vid bifall till reservationen 1 men avslag å reservationen 2 — ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 700 och II: 811 samt I: 676 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln för budgetåret 1970/71 till Anpassningsåtgärder för invandrare anvisa ett reservationsanslag av 2 960 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Som väl alla känner till och som framgår inte minst av den sammanställning som finns på s. 3 i utskottsutlåtandet är invandringen till vårt land numera av betydande omfattning. Inte minst har mycket höga tal redovisats för år 1969, till stor del beroende på den goda konjunkturen och det därmed stora behovet av arbets-

kraft, som har gjort att vårt eget lands resurser inte har räckt till.

Det är alldeles uppenbart att denna stora invandring medför betydande problem av olika art och nödvändiggör insatser från det allmännas sida i stor omfattning. Om dessa insatser i princip råder ingen oenighet. I vissa detaljavschnitt föreligger emellertid något delade meningar. På vissa punkter föreslår representanterna i utskottet för de båda mellanpartierna och på andra punkter samtliga borgerliga representanter vissa förbättringar av anslagen.

Den första reservationen gäller bidrag till Stiftelsen Invandrartidningen. Vi reserverar menar att denna tidning bör ges ut på flera språk än vad nu är fallet. Den utges nu på fem språk, och invandrarverkets styrelse har begärt medel för att kunna ge ut den på ytterligare ett par språk, nämligen engelska och turkiska. Vi förmenar att detta är välmotiverat och föreslår att anslaget räknas upp med 360 000 kronor för att ge möjlighet till denna ytterligare utgivning.

Nästa punkt där det råder oenighet gäller storleken av anslaget till undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap. Där har invandrarverkets styrelse begärt ytterligare medelsanvisning för att ordna och ge möjligheter till en utbyggd försöksverksamhet med koncentrerad undervisning i svenska och samhällskunskap. Det har visat sig att denna undervisning visserligen blir rätt dyrbar men å andra sidan ger mycket goda resultat. Vi förmenar att medel bör ställas till förfogande för att ge möjlighet att intensifiera ifrågavarande arbete. Anslaget skulle därför uppräknas med 325 000 kronor.

Till sist har vi reserverat oss enbart i fråga om skrivningen men inte i fråga om anslagsäskandet för ett bättre stöd åt religiösa gruppers kurativa verksamhet. Det har visat sig att invandrarkyrkorna har kunnat betyda mycket för

Invandringspolitiken

olika grupper av invandrare. Deras anknytning till sina kyrkor och samfund har kunnat följas upp här i landet, och det har visat sig att det har varit ett mycket förnämligt inslag i möjligheterna till anpassning i det svenska samhället. Vi har understrukit vikten av denna verksamhet som har bedrivits som försöksverksamhet men i mycket begränsad omfattning. Vi förutsätter att om man verkligen utnyttjar möjligheterna därvidlag man också i sinom tid får begära ökade medel på detta område.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 och som en följd härav även till reservationen 4 a.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Ungefär en halv miljon av människorna här i landet är invandrare. 6 procent av hela arbetsstyrkan utgörs av invandrare. I mycket större utsträckning än den totala befolkningen i Sverige befinner sig invandrarna i arbetsför ålder. Sin utbildning har de fått i andra länder, och det är vi som drar nytta av den.

I motionerna II: 737 och II: 811 begär mina medmotionärer och jag, att svenska staten skall vidta vissa åtgärder för att ge dessa invandrare socialt stöd på punkter där det särskilt behövs. Det gäller att hjälpa kommuner att upprätta informationscentra och andra verksamheter bland invandrarna, inte minst bland deras hustrur. Det gäller vidare att ge invandrarverket ökade resurser för statlig informationsverksamhet och att vidta särskilda åtgärder för att ge invandrare med kvalificerad utbildning arbetsmöjligheter som svarar mot deras kvalifikationer.

Det gäller slutligen, enligt förslag i motion II: 811, att ge invandrarverket en extra miljon kronor att fördelas till invandrar kyrkorna för att bestrida det kurativa arbete dessa utför bland sina landsmän, utan någon svensk hjälp och

i huvudsak med medel insamlade i andra länder.

Jag kommer, herr talman, av tidskäl att här huvudsakligen uppehålla mig vid den katolska kyrkan, men vad jag säger är i princip tillämpligt också på de ortodoxa kyrkorna och på den mosaiska församlingen, som har samma problem.

Jag skulle vilja börja med en konkret skildring av hur det vårdande arbetet går till i ett enstaka fall, för att därmed ge någon föreställning om på vilka villkor den katolska kyrkans präster har att arbeta.

På Långholmens fångvårdsanstalt, i kronohäktet och vid rättspsykiatriska kliniken där samt i Österåker sitter det åtskilliga interner och häktade som har katolsk trosbekännelse. För ett år sedan meddelade kuratorn på Långholmen den katolska församlingsprästen på Söder, att där fanns en av hans trosfränder som ville ha ett besök. Pastorn gick dit, fick vara till hjälp och blev sedan allt oftare kallad att hjälpa genom kurativa besök, givetvis utan minsta ersättning.

Under hela det senaste året har två katolska präster arbetat minst tre timmar i veckan på Långholmen. Det har varit fråga om människor av många olika nationaliteter, finnar, jugoslaver, tyskar, fransmän, amerikanare och personer från olika afrikanska länder. Man kan nämna en sådan detalj som att de här två katolska prästerna tillsammans behärskar fem europeiska språk, utom svenska och latin, och att de således för många av de intagna katolikerna blev de enda människor som dessa kunde få någon obehindrad språklig kontakt med, och man kan ju föreställa sig vad detta betyder för den som sitter inne. Få svenska socialarbetare eller präster torde behärska franska, spanska eller italienska så, att de kan föra ett ingående samtal på dessa språk.

De flesta av de intagna eller häktade blev sedermera förpassade ut ur riket eller skickade till en annan fång-

Invandringspolitiken

vårdsanstalt, vilket betydde att de katolska prästerna inte kunde göra något för dem efter tiden på Långholmen. Dessa prästers egen ekonomi tillåter dem nämligen inte att hålla sig med bil. Till och med resor till Österåker eller Norrköping blev mycket svåra att genomföra. En av de intagna, en grek, blev emellertid utsläppt från Långholmen strax före jul i stället för att skickas hem, eftersom han var politisk flykting. Han hade då 75 öre på fickan och de kläder som han bar när han kom in på Långholmen mitt i sommaren. De katolska prästerna fick ta hand om honom, dela med sig av sina egna kläder och gå till Stadsmissionen för att tiggas resten. Det kan nämnas att de här prästerna under året lagt ut ungefär 2 000 kronor för att hjälpa de intagna, och det är givetvis pengar som de aldrig kommer att återse i denna världen.

Efter den här lilla bilden av hur katolska präster får lov att arbeta, utan minsta stöd vare sig av svenska staten eller av Nämnden för den andliga vården, skulle jag vilja ge något av den ekonomiska bakgrunden till den katolska kyrkans arbete i Sverige. Som framhävs i vår motion, har fattiga katolska invandrare i Sverige inte mera glädje av Vatikanens miljoner eller påvens tiara, än en svensk folkpensionär av riksregalierna. Den katolska kyrkan i Sverige arbetar under stor penningknapphet. Församlingarna är självförvaltande och svarar i princip för sin egen ekonomi. De relativt obetydliga medel, som biskopsämbetet disponerar för centrala ändamål, måste komma utifrån. Under 1960-talet har antalet katoliker, som är kända av församlingarna, nästan fördubblats, d. v. s. ökat med 25 000. En tredjedel av denna ökning beror på födelseöverskott och resten är invandringsnetto. Bara 1 000 av katolikerna är svenskar som konverterat. Under tiden har antalet präster ökat med drygt 60 procent och antalet kyrkor och kapell med ungefär 40 pro-

cent. Det är viktigt att i detta sammanhang tillägga att det är omöjligt att exakt få reda på hur många katoliker som finns i landet, eftersom kyrkobokföringen inte har några uppgifter om religionstillhörighet, utan endast anger om vederbörande tillhör svenska kyrkan eller ej. Den omständigheten försvårar givetvis den uppsökande verksamheten bland invandrarna, särskilt på små orter.

Men den katolska kyrkans expansion i Sverige vilar på en mycket bräcklig ekonomisk grund. Församlingarnas arbete måste givetvis till stor del bäras upp av de svenska infödda katolikerna. Av ökningen mellan 1960 och 1970 utgjordes endast en niondel av svenskar. Invandrarnas egna bidrag till kyrkans ekonomi är relativt små. Utom att de själva normalt hör till de allra mest lågavlönade och ofta har försörjningsplikter mot släktingar i hemlandet, kommer mycket få av dem från länder, där den katolska kyrkan finansieras med frivilligt offerande efter samma modell som våra svenska fria samfund, alltså från länder som Frankrike, Storbritannien, Irland och USA. Det är inte därifrån invandrarna kommer. Det har heller inte inom katolska kyrkan någonsin varit på tal att generellt kräva av invandrarna, att de på vederbörligt sätt skulle bidra till kyrkans finansiering, innan de fick tillgång till kyrkans tjänster. Det finns helt enkelt inga argument för sådant.

Hur arbetar nu katolska kyrkan bland invandrarna? Ja, man kan peka på ett aktuellt fall, en dominikanpräst från Jugoslavien, själv kroat, som nyligen har kommit hit för att ta hand om själavården och det kurativa arbetet bland de ungefär 12 000 kroater som finns här i landet. Var och en som i en kommun eller i ett företag har haft med invandrade arbetare att göra, förstår vilken lättnad det är om man kan få hjälp av en person som talar invandrarnas språk, som känner deras sedvänjor och mentalitet och som har ett yrke som gör

Invandringspolitiken

att de finner det naturligt att vända sig till honom med förtroende, alltså en person som ser som sin uppgift att i möjligaste mån hjälpa till att integrera invandrarna i det svenska samhället. Det senare är den katolska kyrkans uttalade och konsekvent följda politik här i landet. Inga ghetto bildningar, utan integrerade församlingar med svenska som församlingsspråk, är målet. Men som tack för denna insats vägrades denne kroatiska präst studiebidrag för en intensivkurs i svenska i Malmö. Att han skulle få bidrag för det socialvårdsarbete han utför åt det svenska samhället, har naturligtvis aldrig varit på fråga — annat än i vår av utskottet avvisade motion.

Det finns här i Sverige tio sådana präster verksamma bland de katolska invandrarna, bland italienare, polacker, tjecker, slovakar, ungrare, slovenar, spanjorer och portugiser. Det är mycket väsentligt att dessa präster har möjlighet att ge hjälp och råd i det svenska samhällets labrynter och i personliga problem som ingen svensk socialvårdare har möjlighet att ta hand om på grund av språkbarriären. Viktigt är också — och det har myndigheterna inom den svenska katolska kyrkan klart för sig — att detta leder till att invandrarna inte isoleras var och en i sin språkgrupp utan förs samman i svensk-talande församlingar med andra invandrare och med svenskar. Inte minst ordenssystrarna har en mycket väsentlig uppgift när det gäller att nå fram till invandrarhustrurna, som ofta lever ytterst isolerade och har svårt att dra nytta av det som det svenska samhället bjuder dem.

Hur finansieras då denna verksamhet? Jo, som vi har påvisat i vår motion sker finansieringen först och främst därigenom att katolska präster och ordenssystrar lever på en standard som är lägre än den någon motsvarande svensk präst eller socialarbetare skulle drömma om att acceptera. Vidare sker finansieringen genom tiggeraktioner i

katolska länder. Biskopen eller kyrkoherden har förbindelser med något stift i Tyskland eller Frankrike, eller också får en munk- eller nunneorden hjälp av sina bröder och systrar i andra länder. Det är svårt att säga hur stor summa som årligen kommer hit till Sverige för sådana ändamål, men man har gissat på omkring en miljon kronor. Det råder inget tvivel om — inte heller i invandrarverket — att utan den kurativa insats som den katolska kyrkan gör bland invandrarna i Sverige, skulle de invandrades situation vara ännu mera utsatt och prövande än den nu är. Den hjälp som invandrarna får är sådan som svenska staten enligt sina egna principer är skyldig var och en som arbetar i vårt land, vare sig svensk eller inflyttad. Jag finner det svårt att kalla det något annat än en skandal, att detta skall behöva finansieras med u-hjälps utifrån.

Det har antytts i ett katolskt språkrör här i Sverige, att man kanske måste vänta på rättvisa i detta avseende tills katolikerna fått en representation i riksdagen, som i någon mån motsvarar den som de fria kristna samfundet har. Men jag skulle skämmas som svensk och som medlem av denna kammare, om det verkligen vore så att katolikerna i vårt land — och detsamma gäller givetvis även de ortodoxa respektive icke kristna trosbekännare, som har samma problem i kanske ännu högre grad — skulle bli tvungna att vänta tills en av deras trosfränder råkat få säte här i riksdagen, innan de kan få en vanlig hygglig behandling av den svenska staten. Jag tillåter mig att hoppas, att det skall bli möjligt även innan dess. Till slut är ju alla kyrkor i vårt land invandrar kyrkor.

Inte ens reservanterna i utskottet har begärt mer, än att den försöksverksamhet som sedan en viss tid i mycket liten omfattning utövats av invandrarverket för att stödja invandrar kyrkor i deras kurativa arbete, bör fortsättas och vidgas. På grundval av den moti-

Invandringspolitiken

vering jag nu framfört, anser jag att vad som yrkas i reservationen 3 innebär det absoluta minimum man kan tänka sig att ge invandrarna.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen 3 vid utskottets utlåtande samt även till reservationerna 1 och 2.

I detta anförande instämde herr Wéden (fp).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! För att invandrarnas anpassning skall bli så smidig som möjligt behövs en omfattande och mångfasetterad information. Det har fastslagits tidigare och jag ber bara att få instämma i det. Det har också föranlett moderata samlingspartiets representanter att ansluta sig till reservationen 1. Vi har tyckt att det kan vara ett led i denna strävan att låta Invandrartidningen komma ut på ytterligare ett par språk.

Det är självfallet också viktigt att man genom undervisning i svenska språket underlättar kommunikationerna mellan människor. Ju bättre språkkunskaperna är, desto större är förutsättningarna för en mjuk anpassning på den svenska arbetsplatsen och i det svenska samhället. Frågan om undervisningen skall vara obligatorisk har ibland väckts. Jag tror att detta vore olyckligt. Ingen skall tvingas. Över huvud taget måste vi i denna verksamhet respektera den personliga integriteten; det är viktigt att framhålla detta. Invandrarna måste samtidigt som de anpassar sig till det svenska samhället få leva sitt eget liv, och man skall också tillvarata det värde som ligger i att invandrarna berikar oss och vårt samhälle.

Låt mig även få uttala den förhoppningen när det gäller invandrarverket och dess uppgifter att man inte för mycket litar enbart till verkets arbete. Det åligger alla myndigheter — kommunala som statliga — att ta initiativ

och genomföra åtgärder för en god anpassning.

Moderata samlingspartiet ansluter sig alltså till reservationen 1. Vi kan inte stödja reservationen 2, även om vi i och för sig anser att tanken på internatundervisning i svenska är god. Vi menar att det, eftersom skolöverstyrelsen för närvarande diskuterar bristerna i undervisningen, är klokast att avvakta resultatet av dessa överläggningar.

Herr talman! Jag ber således att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3. Vid bifall till reservationen 1 och avslag på reservationen 2 yrkar jag bifall till reservationen 4 b.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! När 1968 års riksdag antog riktlinjerna för den framtida invandringspolitiken förekom kanske vissa diskussioner. I dag är vi eniga om att det även i fortsättningen under den tid som kan överblickas är nödvändigt att upprätthålla en generell kontroll över invandringspolitikens omfattning och inriktning. Beträffande detta riksdagens ställningstagande råder enighet, inga andra krav har framförts varken i motioner eller i reservationer.

Så som redan framhållits, har det skett en omfattande invandring till Sverige. Under 1969 beräknas över 60 000 personer ha flyttat hit. Därav kom nära 44 000 från de nordiska länderna och de övriga från snart sagt hela världen. Men samtidigt — det kanske man också skall komma ihåg — flyttade ut över 16 000 personer och därav var 9 200 nordbor.

Det är naturligt att detta förhållande att Sverige från att ha varit ett utvandrarnas land har blivit ett invandrarland har skapat problem för samhället. Stora krav ställs, som också redan framhållits här, på den samhälleliga servicen och det samhälleliga ansvaret för anpassningen. Detta ansvar åvilar såväl de statliga som de kommunala myndigheterna, och invandrarverket har till-

Invandringspolitiken

kommit för att samordna dessa frågor. Dessutom har Kungl. Maj:t tillsatt en utredning som just diskuterar de anpassningsproblem som finns för stora grupper av människor som har kommit hit. I motionerna påvisas en mängd problem, och dessa är ungefär desamma som framgår av direktiven till utredningen.

När man diskuterar svenskundervisningen bör man inte förbise det stora problem som ligger i den fria nordiska arbetsmarknaden, nämligen att ett stort antal invandrare kommer hit med den bestämda avsikten att stanna här endast ett eller annat år för att tjäna ihop pengar och sedan flytta tillbaka till sitt land. Problemet är att få tag på dessa människor, att lära dem svenska och att ge dem samhällskunskap, när de inte har något intresse av det. Vi har kanske något att lära av dem som utvandrade från Sverige en gång i tiden. Kristina i Vilhelm Mobergs Utvandrarerna lärde sig ju aldrig engelska trots att hon var kvar där ute i Amerika tills hon dog.

Frågan om dessa invandrare är ett helt och hållet annorlunda problem, som ställer stora krav på informationsverksamheten och handläggningen av olika spörsmål. Språkundervisningen är naturligtvis det viktigaste, eftersom språket är instrumentet för att kunna kommunicera med andra. Detta har också stor betydelse för arbetsplatsens miljö. Språket är ett medel att skapa kontakt mellan de svenska arbetarna och invandrarna och kanske undvika problem som i vissa sammanhang kan uppstå.

I de tre reservationer och den följdreservation som fogats till utlåtandet vill man satsa, utöver vad utskottsmajoriteten tillstyrker, 685 000 kronor. Om samtliga anslag inräknas — till svenskundervisning, till invandrarverket, till omhändertagande av flyktingar och till lösandet av anpassningsproblem — uppgår summan till 42,4 mil-

joner kronor som skall anslås enligt statsutskottets utlåtande nr 35.

Reservationen 1 rör bidrag till Stiftelsen Invandrartidningen, som man vill ge ut på ytterligare två språk. Det är klart att det alltid kan anföras skäl för att ge ut denna tidning på flera språk än två, kanske fem eller sex språk, om vi därmed skulle täcka alla de behov som finns. Men utskottsmajoriteten har ansett att det inte finns så starka skäl att man bör frångå propositionens förslag i detta sammanhang.

Det kan nämnas att en försöksverksamhet är på gång med koncentrerad svensk- och samhällsundervisning i internatform. Ingen vet egentligen hur denna internatundervisning skall utformas. Försök pågår t.ex. vid flyktinglägret i Alvesta och på en del andra håll, men ännu har man inte fått fram de effektiva hjälpmedel som behövs för att — såsom man försöker göra i Alvesta — lära ut svenska på sex veckor. Detta har motiverats från herr Wennerfors, och jag skall därför inskränka mig till detta. Om man emellertid skall få en effektiv svenskundervisning till stånd, tror jag att man på något sätt måste införa ett obligatorium, som kanske anpassas till arbetsmarknadens parter för att därmed skapa det intresse och den kontakt som behövs i samhället. Det dröjer dock länge innan vi kommer så långt.

Även den tredje reservationen om religiösa grupper kurativa verksamhet har här berörts. I utskottsutlåtandet hänvisar vi till den försöksverksamhet som bedrivs dels i Växjö, dels i Kristianstad. Vi anser att man bör bygga vidare på detta.

När fru Anér tar upp problemet om den katolske pastorn som besökte Långholmen under tre timmar varje vecka, tror jag att det är viktigt att upplysa kammaren om att därest en katolsk eller annan präst fungerar inom den slutna fångvården, finns möjligheter för denne till arvodesersättning av medel

Invandringspolitiken

över vilka kriminalvårdsstyrelsen disponerar genom nämnden för den andliga vården. Om dessa präster lägger ned så mycket arbete som här har sagts, bör de söka sådant arvode.

När vi diskuterar hela detta problem undrar jag vem som skall betala de olika gruppernas präster. Vi måste komma ihåg att även de svenska prästerna i mycket stor utsträckning avlönas av församlingsmedlemmarna.

Fru Anér framhöll att invandrarna fått sin utbildning på annat håll och att vi drar nytta av dem. Visst har de fått detta, men hur invandringen slår rent nationalekonomiskt i vårt land är föremål för utredning. Med de förhandsuppgifter jag har vågar jag inte hysa någon bestämd uppfattning om huruvida invandringen medför någon nationalekonomisk vinst. Det kan vi konstatera först när utredningen är klar.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det står klart för oss alla att invandrare som kommer till vårt land har besvärligheter när det gäller själva anpassningen. I vårt eget intresse bör vi ta emot dem så bra som möjligt, ge dem den utbildning de behöver, inte förvisa dem till låglönegrupperna — om det över huvud taget skall finnas några sådana — liksom inte heller till mycket dåliga bostäder. Vi kan annars få en utlänningsslum, och för vårt land och dess medborgare i övrigt är det säkerligen ingen god lösning.

Jag har begärt ordet med anledning av diskussionen om invandrarkyrkorna och vill anlägga några synpunkter i detta sammanhang. Som alla vet pågår det en invandrarutredning som sysslar med denna fråga, och 1968 års beredning om stat och kyrka har den också uppe till behandling. Jag tror emellertid att vi måste handla litet snabbare, och därför har jag och någ-

ra kamrater i denna kammare väckt en motion om en undersökning av om det inte är möjligt att lämna ett provisoriskt ekonomiskt bidrag till invandrarkyrkorna. Denna motion ligger nu hos allmänna beredningsutskottet. Den har remitterats för yttrande bl. a. till det katolska biskopsämbetet, till invandrарverket och — eftersom den även gäller vårt lands fria kristna samfund — till Frikyrkorådet.

Frågan är alltså föremål för behandling i ett annat utskott. Jag hoppas att detta utskott, efter de undersökningar man där gör, skall komma fram till att invandrarkyrkorna bör få ett provisoriskt stöd. De utför ett gott arbete för anpassningen till vårt samhälle, och det är av utomordentligt värde. Naturligtvis är språket ett kontakthinder. Invandrarna behöver kulturella och mänskliga kontakter, och dem står kyrkorna för i stor utsträckning.

Jag vill tillägga att även om de katolska bekännarna utgör den största invandrarkyrkan är det kanske inte de som har det svårast, utan det är snarare de grekisk-ortodoxa bekännarna, som inte har samma organisation utan är samlade i mindre grupper.

Jag hoppas, herr talman, att man ett annat år skall kunna nå en positiv lösning av detta problem. Upplysningsvis vill jag också påpeka att svenska kyrkan har fått ett statsbidrag under de senaste åren genom det kommunala skatteutjämningsbidraget. Nästan utan att vi har vetat om det har svenska kyrkan erhållit ett anslag från staten på 75 miljoner kronor. Det kanske inte skadade om vi gav något även till invandrarkyrkorna när den tiden kommer.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I invandrardebatten har man ofta påtalat de bristfälliga informationerna till den utländska arbetskraften om det svenska samhällets olika funktioner och medborgarnas rättighe-

Invandringspolitiken

ter respektive skyldigheter här i landet. En viss förbättring har genom invandrarverkets försorg skett på området, bl. a. genom att man utarbetat broschyrer med elementära fakta och översatt dem till olika språk. Det synes emellertid uppenbart att den hittills bedrivna informationsverksamheten inte tillnärmelsevis har varit tillräcklig. Många utlänningar har öppet deklarerat att de inte delgivits någon som helst information i antydd riktning.

Med hänsyn till den betydelse som både statsmakterna och arbetsmarknadsmyndigheterna tillmäter insatserna från den invandrade befolkningen anser jag det högst angeläget, att man ägnar all tänkbar uppmärksamhet åt behovet av allmän samhällsinformation till våra invandrare. Det är angeläget att den utländska arbetskraft som kommer in i vårt land och i arbetsproduktionen känner gemenskap och inte isoleras från övriga samhällsmedborgare. Detta är oerhört svårt för dessa människor, i varje fall i början innan de har lärt sig vårt språk, men därför bör de erhålla hjälp genom tolk.

Jag är medveten om att det största problemet för invandrarna ofta är fritiden. Många av dem har inga familjer och kan inte språket; därmed saknar de möjligheter att komma i kontakt med vårt lands befolkning. Jag vet att det finns företag som tar värdefulla initiativ för att hjälpa invandrarna att känna trivsel och glädje i sin nya tillvaro. Jag skall bara nämna ett exempel.

Ett större företag i Mellansverige, som sysselsätter många finska arbetare, har för sina anställda byggt ett stort och fint fritidshus. Där bedrivs olika slag av fritidsaktiviteter. I denna byggnad inryms också ett tidningsrum, där det finns inte bara svenska utan även finskspråkiga tidningar. Alla företagets anställda är välkomna till detta fritidshus.

Även om värdefulla insatser görs av företagen för att den utländska arbets-

kraften skall känna trivsel på arbetsplatsen och samhällsgemenskap kan man inte bortse från att det förekommer stora problem som samhället måste hjälpa till med att lösa.

Ute i kommunerna ställs man mången gång inför mycket svåra problem när utländska familjer flyttar in. Dessa berör inte minst barnen. Det hände för något år sedan att finskspråkiga invandrarbarn kom till skolan med en lapp på bröstet för att informera skolan om sin nationalitet. Varken skolan eller andra myndigheter hade över huvud taget haft kännedom om att utländska familjer hade flyttat in i kommunen.

Med hänsyn till den positiva inställning som vårt samhälle och näringslivet har till den utländska arbetskraften anser jag att insatserna för att anpassa den till samhälls- och arbetslivet inte har varit helt tillräckliga. Det är därför angeläget att undersöka möjligheterna att i större utsträckning än hittills anlita tolkar bl. a. för informationsverksamheten.

Herr talman! Jag ämnar inte yrka bifall till min motion nr 526. Däremot vill jag uttrycka den förhoppningen att de synpunkter som jag i motionen framfört skall tas upp till övervägande av den sittande invandrarutredningen.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Svensk socialvård följer väl inte, herr Fagerlund, samma principer som i USA för 100 år sedan? Jag förstår därför inte varför man hänvisar till Kristinas språksvårigheter i detta sammanhang.

Det går inte heller att säga att den katolska kyrkan skall göra som den svenska kyrkan eller som de fria kristna samfundet och själv ta hand om sina trosfränder — den har ju på intet sätt samma ekonomiska utgångsläge och samma traditioner och dess medlemmar tillhör till största delen låglönegrupper. Det kan ju inte vara me-

Invandringspolitiken

ningen att dessa skall hjälpa sig själva. Vårt ansvar för invandrarna — bortsett från om vi nationalekonomiskt behöver dem eller inte — måste väl inte vara mindre än det är för alla andra arbetande människor här i landet.

Det är helt enkelt så att i det här landet existerar väl fungerande organisationer — katolska kyrkan, den grekisk-ortodoxa kyrkan och den mosaiska församlingen — genom vilka pengar mycket effektivt kan kanaliseras för att bli invandrarna till hjälp i deras problem, som är mycket värre än våra. Och de kanalerna bör användas i betydligt högre grad än vad som nu är fallet. Det är det som vår motion och även reservationen går ut på.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Endast några ord med anledning av vad herr Börjesson i Falköping sade. Det är väl ingen som inte anser att kontaktsvårigheterna utgör ett problem. När vi i invandrarutredningen hade ett samtal med grekerna i Lessebo och ställde frågan, om de umgås med svenskar, så svarade en av dem: »Jag har varit hembjuden en eller annan gång, men att vi inte blir hembjudna i någon större utsträckning fäster vi oss inte vid, svenskarna umgås ju inte ens med varandra.» Vi bör göra klart för oss att det är skillnad mellan svenskar och greker när det gäller samlevnaden. När grekerna ordnar en fest kan det i ett enda rum samlas 50 eller 60 personer som verkligen umgås med varandra.

Problemet med stödundervisningen uppkommer först när barnen blivit svenskspråkiga och föräldrarna ännu inte lärt sig svenska, men då blir det verkligen stora problem.

Till sist vill jag säga till herr Börjesson i Falköping, att om invandrarutredningen inte tar upp de frågor som han berört i sin motion, så följer utredningen inte de direktiv den fått för sitt

arbete när det gäller anpassningsproblemen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag beklagar, herr Fagerlund, att invandrarutredningen inte tar upp de problem jag berört i min motion, men jag får väl återkomma med ytterligare en motion i denna fråga, om så erfordras.

Jag vill hålla med herr Fagerlund om vad han sade beträffande samlevnaden mellan invandrarna och den övriga befolkningen. Den är inte vad den borde vara. Låt mig ta ett exempel utan att ange vilken stad jag hämtat det från. En socialtjänsteman hade bjudit hem en zigenarfamilj en lördageftermiddag — märk väl att det var en i staden bofast familj, som bodde i en snygg och trevlig lägenhet. Socialtjänstemannen hade även bjudit hem några grannar, eftersom zigenarfamiljen klagat över att man inte hade någon kontakt med stadens befolkning. De grannar som blivit inbjudna sade emellertid: »Kommer denna zigenarfamilj vill vi inte komma!»

Det är kanske ett drastiskt exempel, men det har dock inträffat. Man vill liksom inte acceptera dessa invandrare. Det är angeläget att inte minst vi försöker skapa en opinion för bättre förhållanden.

När det gäller skolan var mitt exempel också hämtat från en stad i Mellansverige. Skolledningen hade i det fallet inte vetskap om att man hade fått en grupp invandrarbarn till staden förrän dessa barn kom till skolan. Det skapade naturligtvis oerhörda problem för lärarna att ta hand om dessa barn som inte kunde tala svenska.

Med det anförda exemplet vill jag påtala att det brister i kontakten mellan de företag som tar in utländsk arbetskraft och skolan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag kan i stort ansluta

Invandringspolitiken

mig till fru Anérs allmänna argumentation till förmån för ökat stöd till invandrarna.

Jag skulle dock vilja göra en liten anmärkning i kanten på det exempel som fru Anér anförde från svenska kriminalvårdsanstalter, där det kan finnas en och annan invandrare intagen som givetvis där är särskilt isolerad. Språkbarriären är t. ex. ett hinder för allmän kontakt med omgivningen, och detta även när det gäller den andliga vården, åtminstone i vissa fall.

Fru Anér valde som exempel personer med katolsk trosbekännelse. De är ofta illa ställda om de råkar hamna på en svensk kriminalvårdsanstalt. Jag hoppas emellertid att detta speciella problem — i varje fall när det gäller andra personer än svenska medborgare — skall lösas genom den konvention angående verkställighet av påföljd av brott begånget i annat land som nu är på väg. Europarådet har nämligen nyligen tillstyrkt ett konventionsförslag av den innebörden att man skall kunna föra över utländska medborgare eller i varje fall personer från annat europeiskt land, dömda för brott, till vederbörandes hemland för påföljdens verkställande. Där har de ju då, om det nu gäller andlig vård, helt andra möjligheter till kontakt med prästerskap.

Det är klart att det kommer att ta tid, innan denna konvention blir antagen, men jag vet att den svenske justitieministern är mycket intresserad av denna sak, kanske inte speciellt ur den här anlagda synpunkten utan av konventionen som sådan. Den ger säkert lösningen på detta särskilda problem.

Får jag tillägga att jag för min del inte är så säker på att det går att få arvode till en katolsk präst som gör någon själavårdande insats på en svensk kriminalvårdsanstalt. Jag kan inte erinra mig vad det kan finnas för anslag som skulle kunna användas till det. I varje fall är det inte anslaget till nämnderna för den andliga vården som herr Fagerlund åberopade i detta samman-

hang; detta anslag avser arvoden som utgår enbart till nämndledamöter. Det kan möjligen vara det anslag som rör fritidsverksamheten på anstalterna eller någonting sådant. Men vi skall väl inte tvista om detta just nu.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Till herr Wiklund vill jag bara säga att detta var en uppgift som jag har fått; är den felaktig får vi väl klara ut det vid ett senare tillfälle. Men det finns möjligheter för katolska präster att erhålla arvode när de fullgör förrättningar inom fångvården.

Det var närmast med anledning av herr Börjessons anförande som jag begärde ordet. Herr Börjesson måste ha missuppfattat mig. Jag hoppas att det framgår av protokollet att jag sade att om invandrarutredningen icke tar upp det problem som herr Börjesson i sin motion fäste uppmärksamheten på, nämligen problemet att effektivisera informationsverksamheten bland den utländska arbetskraften, följer utredningen icke de direktiv den har erhållit när det gäller att utreda invandringsfrågorna.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Tillåt mig att få tacka för tillrättaläggandet, som gläder mig.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölles.

Mom. 3

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Propositioner framställs först beträffande utskottets motivering i de delar som berörs i reservationerna 1—3 och därefter i fråga om utskottets hemställan och motiveringen i övrigt.

Invandringspolitiken*Motiveringen beträffande bidrag till Stiftelsen Invandrartidningen*

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den i reservationen 1 anförda motiveringen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering beträffande mom. 3 i utskottets utlåtande nr 35, såvitt avser bidrag till Stiftelsen Invandrartidningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den i reservationen 1 av herr Bohman m. fl. anförda motiveringen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 94 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Motiveringen beträffande undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den i reservationen 2 anförda motiveringen; och fann herr förs-

te vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering beträffande mom. 3 i utskottets utlåtande nr 35, såvitt avser undervisning i svenska språket och svensk samhällskunskap, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den i reservationen 2 av herr Axel Andersson m. fl. anförda motiveringen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 72 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Motiveringen beträffande religiösa grupperas kurativa verksamhet

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den i reservationen 3 anförda motiveringen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering beträffande mom. 3 i utskottets utlåtande nr 35, såvitt avser religiösa gruppers kurrativa verksamhet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den i reservationen 3 av herr Bohman m. fl. anförda motiveringen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Knäred begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 95 nej.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Hemställan och motiveringen i övrigt
Bifölls och godkändes.

Mom. 4—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Utgifterna inom industridepartementets verksamhetsområde

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom industridepartementets verksamhetsområde jämte motio-
ner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3

Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr HANSSON i Piteå (s):

Herr talman! Statsutskottet är helt positivt i sin skrivning beträffande motion 870 i denna kammare om bidrag till Norrlands Center med 200 000 kronor. Norrlands Centers arbetsuppgifter och målsättning bedömes av utskottet såsom mycket värdefulla för marknadsföringen av norrländska produkter. Det råder heller ingen tvekan om att Norrlands Center varit och är ett värdefullt stöd för de små och medelstora Norrlandsföretag vilka själva icke har resurser för att saluföra sina produkter på ett effektivt sätt. Norrlands Center, som väl så småningom skall bli ett marknadsföretag med de norrländska lands-
tingen såsom ägare, är emellertid i dag i behov av tillskott av medel för sin verksamhet.

Tyvärr har inte utskottet låtit beveka sig utan avstyrker motionen. Även om det alltså inte blev några pengar denna gång, vill jag uttala ett tack för det erkännande som utskottet i sin skrivning gett Norrlands Center och dess verksamhet. Det bådär gott för framtiden, och jag kan försäkra utskottet att motionärerna återkommer nästa år.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Då motionären inte ställde något yrkande, skulle jag egentligen inte ha behövt ta till orda. Jag vill bara stryka under de synpunkter som utskottet anförts angående marknadsföringens betydelse. Med de orden

Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.

hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! I en motion II: 166 har jag föreslagit att anslaget till Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m. skulle uppräknas med 200 000 kr. för att medge att vissa förberedelser skulle kunna vidtas för att i nedre Norrland, förslagsvis Östersund, etablera ett informations- och servicecentrum av samma karaktär som motsvarande institution i Älvsbyn för övre Norrland.

Utskottet har ansett att erfarenheterna från verksamheten i övre Norrland borde avvaktas innan verksamheten ytterligare utbyggs. Detta vittnar om en överdriven försiktighet från utskottets sida. Den verksamhet som det här är fråga om har sedan mycket länge bedrivits av företagarföreningarna. Resurserna har emellertid varit knappa, jag skulle t. o. m. vilja säga ödesdigert knappa. Det står väl i dag klart för de flesta att den bristande effekten av lokaliseringsverksamheten i det norrländska inlandet förutom att stödet icke utformats med hänsyn till skillnaderna i lokala förutsättningar inom stödområdet varit just bristen på industriell tradition. För att skapa ett expansivt ekonomiskt klimat i en region behövs inte bara kapital utan även företagare. Utbildning, information och skilda former av allmän service till företagarna är därför grundläggande faktorer för expansion i regioner med ringa industriell tradition.

När nu avsikten är att i regi av statens institut för företagsutveckling etablera en viss decentraliserad verksamhet på detta område sker det, som jag ser det, närmast som en utbyggnad av och en samordning med företagarföreningarnas befintliga verksamhet, och det är så till vida varken något nytt el-

ler särskilt djärvt men icke desto mindre synnerligen nödvändigt.

Jag avstår, herr talman, från att i frågans nuvarande läge ställa något yrkande.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I motionerna I: 759 och II: 856 har vi motionärer föreslagit en höjning av anslaget till statens hantverksinstitut under titeln Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m. Vi har föreslagit en höjning utöver vad departementschefen har föreslagit med 400 000 kr., så att posten Stipendier till fortbildning kunde höjas till 600 000 kr. Vi har fått ett halvt bifall från utskottet, 200 000 kr., och det är vi självfallet glada över. Men den utredning som föregick omorganisationen av hantverksinstitutet hade för denna form av kurser föreslagit en uppräkning till 600 000 kr.

Den kursverksamhet som hantverksinstitutet bedriver har expanderat mycket kraftigt under senare år; man har haft ca 15 000 deltagare på kurser och konferenser. Under sådana förhållanden har inte de anslag som statsmakterna har ställt till institutets förfogande räckt till för att täcka institutets andel av kursavgifterna. Det är inte meningen att anslaget helt och hållet skall täcka kostnaderna, utan dessa skall också bestridas med avgifter från kursdeltagarna. Avgifterna har emellertid måst höjas så mycket, att många faktiskt dragit sig för att delta i kursverksamheten.

Givetvis är det viktigt att hantverkets och den mindre industrins utövare, vilka oftast endast har sin manuella yrkesutbildning att falla tillbaka på, får den kompletterande utbildning som institutet kan ge. En av orsakerna till att institutets anslag inte förslår för kursverksamheten är att experter utifrån måste anlitas, vilket medför höga timkostnader. Institutets personal räcker

Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling

nämligen inte till för kursverksamheten.

Vi har tagit upp frågan i vår motion och får väl förutsätta att institutet under kommande år kan få de välbehövliga anslag för kursverksamheten som utredningen motiverat.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 4—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10**Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 15, punkt E 1, s. 59—67) föreslagit riksdagen att a) till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 95 000 000 kr.,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1970/71 godkänna avtal och beslut rörande stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete m. m. som inberäknat löpande avtal och beslut innebure åtaganden om högst 55 000 000 kr. under vart och ett av budgetåren 1970/71—1974/75,

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att överföra eventuellt kvarvarande medel den 30 juni 1970 på investeringsanslaget Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR, till reservationsanslaget Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling samt

d) besluta att Stiftelsen Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete skulle upphöra med sin verksamhet vid utgången av juni 1970 och att staten genom styrelsen för teknisk utveckling skulle den 1 juli 1970 överta dess tillgångar.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 92 av herr *Nyman m. fl.* och II: 103 av herr *Ericsson* i Åtvidaberg,

dels motionen I: 763 av herr *Wallmark*, vari hemställts att riksdagen beslutade att till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling anslå ett med 5 000 000 kr. förhöjt bidrag om 100 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 763 till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 95 000 000 kr.,

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1970/71 godkänna avtal och beslut rörande stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete m. m. som inberäknat löpande avtal och beslut innebure åtaganden om högst 55 000 000 kr. under vart och ett av budgetåren 1970/71—1974/75,

3. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att överföra eventuellt kvarvarande medel den 30 juni 1970 på investeringsanslaget Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR, till reservationsanslaget Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling,

4. att riksdagen måtte besluta att Stiftelsen Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete skulle upphöra med sin verksamhet vid utgången av juni 1970 och att staten genom styrelsen för teknisk utveckling skulle den 1 juli 1970 överta dess tillgångar,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 92 och II: 103.

Reservation hade avgivits

1. av herrar *Bohman*, *Ottosson*, *Nordstrandh* och *Lothigius* (samtliga m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av

Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling

Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 763 till Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling för budgetåret 1970/71 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag lovar att vara mycket kortfattad beträffande den här punkten som gäller departementschefens förslag om anslag på 95 miljoner kronor till styrelsen för teknisk utveckling (STU). Departementschefen anser att det i och för sig rör sig om en ganska stor höjning, och han uttalar att den tekniska forskningen och utvecklingen bör få ett allt större stöd. Faktum är emellertid att det enligt vår åsikt föreligger tre skäl för ett något högre anslag.

Det första skälet är att vi vill markera vikten av att just på detta område stödja både det enskilda och det statliga näringslivet. Det andra är att STU själv har begärt ett anslag på 152 miljoner kronor. Det har också framhållits att det finns forskningsprojekt, varför behovet verkligen är så stort. För det tredje är det i viss mån fråga om en bokföringstransaktion. I praktiken får inte STU den stora höjning på 25 miljoner kronor som det ser ut att vara, eftersom STU skall åta sig uppgifter som den förut inte haft.

STU framhåller också att man nu har mer kompetent personal och att det vore ett stort slöseri att inte utnyttja den genom bättre utrustning m. m. för verksamheten.

Detta, herr talman, är helt kort och koncist bakgrunden till att moderata samlingspartiet yrkar bifall till den motion där det begärs 100 miljoner kronor för denna tekniska forskning och utveckling. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag är övertygad om att styrelsen för teknisk utveckling mycket lätt kan förbruka det belopp som herr Lothigius här vill ge den, men när man gör upp en budget måste man ju göra en avvägning mellan olika intressen, och i den avvägning som här gjorts har man kommit fram till att 95 miljoner kronor är ett lämpligt belopp. Man kan givetvis argumentera för ytterligare 5 miljoner kronor här och 5 miljoner kronor där, men man skall nog tänka på att STU är en ganska ny organisation som bör få stabilisera sig ytterligare och finna sin form. Man skall inte ge den för stora arbetsuppgifter i början, så att den kanske inte kan finna den för framtiden mest ändamålsenliga arbetsformen. Inom några år kommer troligen de 95 miljoner kronor som vi i dag talar om att vara ett litet belopp i förhållande till de summor som kommer att förbrukas på detta område. Det råder nämligen inga delade meningar om behovet av en utökad verksamhet. Men i begynnelsekedet anser jag det vara klokt att ta litet mindre men säkrare steg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det låter mycket bestickande och övertygande att vi skall vara försiktiga i början av denna nya verksamhet och inte ta till beloppet för högt, så att man i den nya verksamheten får växa in i kostymen. Men när kostymen redan från början är urvuxen, när långbyxorna slutar vid knäna och västen är för liten, så måste man vidta åtgärder för att ändra på det. Och jag vill påstå att det är just på detta område som man kan hjälpa näringslivet — även det statliga — i stället för att fortsätta med att understödja icke lönsamma företag. Det är här man kan öka produktionen och få i gång exporten, och det är på detta område som behovet

Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien

är särskilt stort. I de länder som vi rent tekniskt kan jämföra oss med ger man mycket kraftiga stöd till forskning och utveckling.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Uppenbart är att om man ger denna nya skapelse en extra injektion av kromosomer, så kan det bli den varelse som herr Lothigius talar om. Men för att förhindra att den ser vanskapt ut när den kommer ut i levande livet tror jag det är riktigt att ta försiktiga steg i början.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lothigius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10 mom. 1 i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lothigius begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat

verkställdes. Därvid avgavs 174 ja och 29 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 12***Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 9, s. 76) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien för budgetåret 1970/71 anvisa ett anslag av 535 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 602 av herrar *Nyman* och *Stefanson* samt II: 695 av herr *Källstad m. fl.* i vad avsåge hemställan att riksdagen till Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien anvisade ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 200 000 kr. förhöjt anslag av 735 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 602 och II: 695, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien för budgetåret 1970/71 anvisa ett anslag av 535 000 kr.

Reservation hade avgivits

2. av herrar *Axel Andersson*, *Per Jacobsson*, *Nyman*, *Mundebo* och *Eriksson* i Arvika (samtliga fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till

Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien

motionerna I: 602 och II: 695, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till Ingeniörsvetenskapsakademien för budgetåret 1970/71 anvisa ett anslag av 735 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp):

Herr talman! IVA utgör vårt lands mest betydelsefulla organisation när det gäller att ta initiativ till nya forskningsområden och att analysera och värdera pågående och planerad forskning. Genom de stadgar som Kungl. Maj:t på hösten 1969 fastställde vidgades akademins arbetsområde väsentligt, och det innefattar i dag alla aspekter på naturvetenskaplig, teknisk och ekonomisk utveckling.

Det är naturligt att huvuddelen av IVA:s intäkter erhålls i form av bidrag för målbundet arbete eller som ersättning för utförda tjänster. Det är emellertid också viktigt att akademien har resurser att ta upp och bearbeta de problem den vid ett visst tillfälle finner mest angelägna, oavsett om någon projektbunden finansiering kan erhållas eller ej.

Genom sin nära anknytning till de aktiva forskarna har IVA särskilda möjligheter att tidigare än andra organisationer ta upp till behandling frågor som berör den framtida utvecklingen. Det är typiskt att IVA redan i början på 1950-talet fäste uppmärksamheten på vattenföroreningarna. Tidigare än andra har IVA under de senaste åren understrukit behovet av systematiserade långsiktiga prognoser om teknisk och samhällelig utveckling, alltså vad vi kallar framtidsforskning. Likaså måste akademien själv kunna garantera en lednings- och serviceorganisation som kan utgöra en bas för den projektbundna verksamheten. Alltsedan starten för mer än 50 år sedan har akademien haft ett statligt grundbidrag. Sedan 1940-

talet får akademien också årliga bidrag från ett stort antal industriföretag. De bidragen utgör ungefär en miljon kronor per år.

I samband med IVA:s 50-årsjubileum dokumenterade det svenska näringslivet mycket klart sin uppskattning av IVA:s insatser. Till en fond som skall stödja akademins framtida verksamhet har inte mindre än 12 miljoner kronor utlovats. Detta innebär att näringslivets årliga bidrag kommer att mer än fördubblas.

Det finns, herr talman, också en annan aspekt på dessa problem som man inte får glömma. IVA:s uppgift är att betjäna samhället i dess helhet. Men om näringslivet visar sin uppskattning i form av ökade ekonomiska bidrag till organisationen samtidigt som staten demonstrerar sin njugghet, så finns det alltid en fara för att organisationen medvetet eller omedvetet anpassar sin verksamhet därefter. Det skulle från samhällets synpunkt, herr talman, vara till utomordentligt stor skada om IVA utvecklades i riktning mot eller kunde uppfattas som en organisation i första hand för det enskilda näringslivet i stället för att vara opartisk och oberoende. Att garantera IVA en fortsatt oberoende ställning är något som statsmakter, regering och riksdag borde slå vakt om. Detta är en del av motiveringen för yrkandet att statens grundbidrag måste uppräknas med åtminstone 200 000 kronor mer än vad regeringen och utskottsmajoriteten har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vill inte på något sätt polemisera mot herr Ericssons i Åtvidaberg uttalande om IVA:s betydelse. Även jag vill stryka under att där utförs ett utomordentligt förtjänstfullt forskningsarbete. På den punkten råder alltså inga delade meningar, inte heller om IVA:s uppgift att betjäna

Byggnader och utrustning — Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

såväl samhället som näringslivet. Vad vi diskuterar just nu är en anslagsteknisk fråga.

År 1968 beslöt vi att inrätta STU, som vi nyss talade om och beviljade 95 miljoner kronor till. Meningen var att anslagen till olika forskningsobjekt skulle samordnas och att STU skulle ställa medel till förfogande. Om herr Ericsson litet närmare studerar industridepartementets huvudtitel, skall han finna att även departementschefen hänvisar till STU då det gäller ytterligare anslag till IVA.

När vi avstyrker motionen är detta inte ett uttryck för njugghet utan det sker för att upprätthålla de principer beträffande medelsanvisningen som riksdagen tidigare har godkänt.

Herr talman! Med stöd av det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Åtvidaberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12 i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ericsson i Åtvidaberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 42 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 13—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Byggnader och utrustning

Sedan punkten föredragits anförde

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det är här bara fråga om en blank reservation. Bakgrunden till denna är att jag ställer mig ytterligt tveksam beträffande den oerhörda satsning som görs på dessa tvätterier, koncentrerade till några ställen i vårt land med de därmed förenade väldiga transportkostnaderna. Jag har fäst uppmärksamheten på saken inte minst med hänsyn till den utmaning som detta är mot den enskilda tvätteriverksamheten.

Jag vill bara ha detta inläst till protokollet och har inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt I. E: 2, s. 123—125) föreslagit riksdagen att till

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m. för budgetåret 1970/71 under fabriksverkens fond anvisa ett investeringsanslag av 780 000 kr.

I de likalydande motionerna I: 768 av herr *Åkerlund* samt II: 878 av herrar *Magnusson* i Borås och *Björkman* hade hemställts att riksdagen måtte avslå begäran om ett anslag om 780 000 kr. för teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 768 och II: 878 till Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m. för budgetåret 1970/71 under fabriksverkens fond anvisa ett investeringsanslag av 780 000 kr.

Reservation hade avgivits

4. av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp) och *Ottosson* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Karlsson* i Olofström (s), *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Lothigijs* (m), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 768 och II: 878 avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LOTHIGIJS** (m):

Herr talman! Beträffande denna punkt, som behandlar teckning av aktier i ett bolag för produktion och för-

säljning av sjukvårdsutrustning, vill jag först uttala att vårt parti med intresse följer den aktivitet som staten, herr Wickman och herr Olhede utvecklar för att sanera statliga företag. Vi tycker att så långt är det lovvärt att arbeta i detta sammanhang.

Emellertid har man begärt riksdagens tillstånd att teckna aktier för 780 000 kr. i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning, och det är en verkligt egendomlig motivering man anför: man vill bilda ett särskilt statligt bolag för att sälja sjukvårdsutrustning för ett amerikanskt bolag och sedan bedriva licenstillverkning här i landet, bl. a. av engångsmateriel i papper och plast.

Detta amerikanska företag, American Hospital Supply Corporation (AHS), som staten har raggat upp, skall med statens hjälp konkurrera med svensk företagsamhet, som redan arbetar med dessa ting. Konkurrensen skall gälla inte bara den svenska marknaden, utan detta statliga samarbete med det relativt stora amerikanska företaget skall också inrikta sig på export till andra länder.

Om vi i Sverige vore underutvecklade på detta område, skulle jag mycket väl förstå att man försökte inleda ett samarbete av detta slag, men så är inte fallet. Vi är ganska långt komna här i landet, och det gäller både hemmamarknaden och exportmarknaden. Vi samarbetar med landsting och sjukvårdsorgan i frågan. Vad innovationer beträffar ligger vi till på köpet före de flesta andra länder. Är det någon som inte tror att vår pappersindustri eller ett företag som Mölnlycke skulle kunna klara denna uppgift lika bra som eller bättre än den nya företagskombinationen?

Herr talman! Det horribla är att man här också skall konkurrera i fråga om en rad produkter med landstingen, som har ett företag av ungefär samma art, Landstingens inköpscentral, som har en omsättning på 250 miljoner kronor. En-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

skilda företag och landsting hade för länge sedan — det är min uppfattning — kunnat kontakta detta amerikanska företag, eftersom det har varit i verksamhet minst 15 år, om de hade haft intresse för det.

Jag kan inte underlåta att uttala som min uppfattning, att bakgrunden är att staten utan tanke på ekonomin vill skaffa sig framtida monopol också på sjukvårdsartiklar och sjukvårdsutrustning. Hela förslaget är enligt min mening på det sätt det skötts en inkompetensförklaring av staten såsom företagare.

Vidare undrar jag, herr talman, hur regeringen redovisar och under vilka arbetsformer den förbereder en ny statlig aktivitet. Jag vill fråga herr Olhede: Är ett bolag redan bildat för den verksamhet vi talar om? På vilket sätt och under vilka former utförs det förberedande arbetet? Statsutskottets femte avdelning har icke fått någon uppgift om hur man arbetar. Det förhåller sig väl inte så, att man även på detta område genom särskilda åtgärder kringgår riksdagens möjligheter att få alla fakta i målet när man startar ett nytt objekt?

Jag skall, herr talman, inte uppehålla mig längre vid denna fråga, då jag vet att både opponenter och herr Olhede har begärt ordet. Jag ber att få yrka bifall till reservationen 4 vid punkten 18.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag råkar tillhöra ett landsting och dess förvaltningsutskott och vet åtminstone något om svensk sjukvård. Det kan därför knappast vara så att jag av ideologiska skäl skulle ha något att invända mot att samhället engagerar sig i verksamhet för att förbättra sjukvården och förbilliga vårdkostnaderna. Dessa är ju ett verkligt bekymmer för oss alla med tanke på deras stegringstakt. Men om staten skall gå in på ett område, där landstingen dock

har det huvudsakliga ansvaret, är väl det minsta vi kan kräva att vi får en verklig kartläggning av motiven för verksamheten — dessa har kanske dock antytts klarare än förutsättningarna för en marknadsföring.

Härtill kommer, som herr Lothigius påpekade, att vi inte är något u-land på detta område. Över huvud taget har landstingens och de landstingsfria städernas gemensamma inköpscentral en klart dominerande ställning på marknaden när det gäller sjukvårdsutrustning och sjukvårdsmateriel. Dess uppgift är att genom inköp eller genom egen tillverkning sörja för att sjukvårdens huvudmän kan göra rationella och förmånliga inköp. Och det är då att märka att det på denna marknad råder en ganska hård för att inte säga mycket hård konkurrens.

Här inbjuds nu riksdagen att godkänna ett preliminärt samarbetsavtal med en amerikansk firma. Avsikten är att det bolag som skall bildas gemensamt mellan det amerikanska bolaget och förenade fabriksverken till en början skall marknadsföra det amerikanska bolagets produkter för att i ett senare skede ta upp tillverkning av dem i en ovisst omfattning — hur stor den blir framgår inte av propositionen.

Jag vill först rent allmänt säga att jag inte lider av skräck varje gång det kan bli fråga om att vidga samhällelig företagsamhet. Men jag börjar bli trött på denna metod att servera frågorna för riksdagen. Det är inte första gången som vi i en reservation måste tillkänna att det material som vi har som underlag för en bedömning av frågan är så torftigt att man skäms som riksdagsman över att behöva grunda sitt ställningstagande på något så begränsat.

Det är en ganska bister kommentar, herr talman, men jag tycker att den är befogad. Om man menar någonting med talet om demokrati och om att folkre-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

presentationen skall ha en stark ställning måste väl folkrepresentationen ha möjligheter att verkligen bilda sig en uppfattning om den fråga som skall avgöras. De bedömanden som ligger bakom ett förslag måste redovisas ordentligt. Vi har inte fått höra någonting om marknadsanalys, vare sig i propositionen eller på annat sätt. Och nog borde vi väl kunna kräva att regeringen innan den lägger fram en proposition skickar ut förslaget till remissbehandling, om det finns möjligheter att göra det utan att man inkräktar på affärshemligheter. Vi har dock en socialstyrelse med medicinsk sakkunskap som skulle kunna ge ett omdöme om värdet av att dessa produkter införs på den svenska marknaden. Därigenom skulle vi ha kunnat få ett underlag för vårt bedömande av frågan i utskott och kamrar. Därutöver har vi landstingen, som ju också har möjligheter att bedöma det hela.

Som landstingsman vill jag gärna peka på följande förhållande. Statsmakterna har pålagt landstingen och de landstingsfria städerna den ena uppgiften efter den andra — bl. a. uppgiften att svara för huvudmannaskap för praktiskt taget all kroppssjukvård och mentalsjukvård här i landet. Landstingen och nämnda städer har en inköpscentral som bl. a. har viss egen tillverkning och ett utvecklingsprogram som redan nu gett resultat i fråga om operationstextilier. Trots detta kostar departementet inte ens på sig att ta en kontakt med Landstingsförbundet och landstingens inköpscentral för att i propositionen kunna redovisa synpunkter som bör vara vikt i denna fråga.

Herr talman! Jag vill påpeka ytterligare ett par saker. Verksamheten inom Landstingens inköpscentral — LIC — har nu pågått i 24 år. Eftersom mitt eget landsting är medlem i LIC och mycket uppskattar dess verksamhet, har jag sökt skaffa fram en del uppgifter från

organisationen, och jag skall nämna några siffror.

Som herr Lothigius sade var omsättningen under förra året inte mindre än 227 miljoner kronor, och man sysselsatte drygt 800 personer i företaget. Man har en egen fabrik i Aneby, vilken för närvarande sysselsätter ungefär 150 personer. Sammanlagt har LIC ungefär 400 personer anställda för produktion och teknisk service. För närvarande sysslar ett 20-tal anställda med att utveckla nya produkter. Den verksamhet man bedrivit på detta område har redan givit nya arbetstillfällen inom svensk industri, och det finns mycket goda förhoppningar om att detta i framtiden kommer att bli fallet i ännu högre grad.

För ungefär 10 år sedan byggde LIC sin fabrik i Aneby för tillverkning av förbandsartiklar. När LIC tog upp den verksamheten kunde priserna på den svenska marknaden sänkas med 20 å 25 procent. Det finns ingen analys av vad en marknadsföring av de amerikanska produkterna skulle ha för inverkan på prissättningen. Under de 10 år som gått sedan denna fabrik kom till har man alltså bedrivit en produktutveckling som medfört att en mängd nya och för svensk sjukvård kostnadsparande produkter har kunnat framställas.

Sjukvårdshuvudmännen är väl medvetna om att svårigheterna med personalrekryteringen, de snabbt stigande kostnaderna och de ökade hygieniska kraven medför att engångsartiklar i stor omfattning kommit och kommer att ersätta produkter för flergångsbruk. Detta är just ett område där LIC satsat ganska mycket på produktutveckling. Engångsartiklar tillverkas bl. a. vid KF:s fabrik i Kristinehamn, vid Duni AB i Billingsfors och vid en rad småindustrier i olika delar av landet. Operationstextilier ingår i det sortiment som kommit att tillverkas, förpackas och steriliseras vid

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

LIC:s anläggning i Aneby.

Jag vill också påpeka att LIC för att förlänga produktionsserierna lyckats skaffa sig en relativt betydande export. Den går framför allt till våra nordiska grannländer.

För övrigt anser jag mig inte förhindrad att nämna att LIC har studerat det amerikanska bolagets sortiment utan att finna att man bör introducera dess produkter på den svenska marknaden, och detta av det skälet att sortimentet enligt LIC:s bedömning inte varit anpassat till de svenska sjukhusens krav på produktutformning och att produkterna dessutom varit för dyra. Jag tycker att detta bör framhållas när man nu diskuterar att det allmänna skall satsa på ett samarbete. Man frågar sig om det finns någon vettig mening i att staten, utan en verklig analys och redovisning av den analysen för riksdagen, skall starta ett sådant här bolag tillsammans med de amerikanska intressena. Det är ju ändå så att staten liksom landstingen och LIC finansierar sin verksamhet med skattemedel. LIC har efter ingående marknadsanalyser såväl inom som utom landet och efter intimt samråd med företrädare för svensk sjukvård fått den uppfattningen att detta måste medföra ett meningslöst dubbelarbete.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Wachtmeister* (m).

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Herrar Lothigius och Eliasson i Sundborn har mycket ingående behandlat denna punkt. Jag tänker dock komplettera herr Eliassons redogörelse för LIC en del; jag är själv styrelseledamot i LIC, och jag kan verifiera allt vad herr Eliasson här har sagt. Utöver det vill jag omtala att vi för närvarande håller på och bygger

en ny stor fabrik i Aneby för att öka produktionen av just sådant material som det här är fråga om. Att staten skulle gå in på ett område, där det enskilda näringslivet liksom ett allmänt företag, som ägs av landstingen och de större städerna, är verksamt och där det finns ordentlig konkurrens, är ju märkligt. Jag kan nämna att vi under det senaste året satsat 300 000 kronor på att ta fram just den detalj som nämns i utskottets utlåtande, nämligen operationsutrustning, den prövas för närvarande i Jönköping. Att staten då skall satsa 780 000 kronor på att köpa aktier i ett företag som skall tillverka samma slags varor är förvånande.

Vi är också förvånade inom LIC över att staten inte har tagit kontakt med LIC förrän propositionen har lagts fram och ärendet därmed har kommit på riksdagens bord. Om det hade gjorts betydligt tidigare, hade propositionen varit onödig.

Herr talman! Jag hoppas att kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag inte går in på olika detaljer. Jag finner det emellertid, såsom jag redan har sagt, fullständigt felaktigt att staten startar nya företag för att ge sig in på områden där det redan tidigare råder skarp konkurrens mellan privata och allmänägda företag.

Jag yrkar bifall till reservation 4.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det mönster som vi känner igen från tidigare tillfällen, då samhället velat gå in i näringslivet och ta upp en ny produktion, följs också i dagens debatt. Man har sagt att staten här vill ge sig in på ett område där det enskilda näringslivet redan tillverkar fullgoda produkter, och man har dessutom pekat på den verksamhet som Landstingens inköpscentral bedriver.

Nu är väl den sektor där man vill ta upp produktion i Sverige mer begränsad än den sektor som det amerikanska

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

bolaget representerar, om jag är riktigt underrättad. Det har enligt uppgifter som jag har fått en betydligt bredare produktion än den som förekommer i Sverige, och det är detta som gör att industridepartementet har varit intresserat av att introducera dessa varor på den svenska marknaden och om möjligt få i gång en tillverkning på licens som kan bli ett bidrag till utvecklandet av näringslivet inom områden där det råder brist på arbetstillfällen i dag. Det har alltså lokaliseringspolitisk betydelse om denna verksamhet nu lyckas, så att man får till stånd den export som man räknar med.

Den omständigheten att staten går in i denna verksamhet betyder inte att man bryter det samarbete som i dag förekommer på vissa områden — tvärtom skall väl det samarbetet kunna fullföljas i framtiden och utvecklas liksom hittills. Jag har därför litet svårt att förstå de bekymmer som herrar Lothigius och Eliasson och även herr Enskog gav uttryck åt. Det väsentliga i den problematik som man brottas med här är att det vid lasaretten i betydande utsträckning har förekommit följsjukdomar på grund av att den sterilisering av instrument o. d. som företas exempelvis vid operationer inte har varit hundra procentigt perfekt, varför man alltmer har övergått till engångsförpackningar. På det området kommer också den mänskliga faktorn in i bilden. Att det amerikanska företaget, som har en betydande omsättning och en bred bas, kan tillföra oss ytterligare erfarenhet på detta område, så att sjukvården i vårt land i detta avseende kan bli mer riskfri, är enbart tacknämligt.

Herr talman! Det kommer väl efter mig ytterligare ett antal talare som kommer att belysa frågan mer ingående. Kan vi bidra till att berika den svenska sjukvården med ett instrument som gör sjukvården tryggare för patienterna, bör vi enligt min mening inte dra oss undan, utan då bör vi medverka

i det arbetet. Jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Den värderade ordföranden i femte avdelningen påpekade att mönstret är likartat varje gång när vi behandlar statlig företagsamhet och säger vidare att oppositionen motsätter sig att statsmakterna går in i näringslivet och bildar nya företag.

Jag kan hålla med om att mönstret är likartat. Varje gång vi vill få en upplysning om hur den statliga företagsamheten skall bedrivas följer man samma mönster: det är svårt för oss i oppositionen som skall följa upp frågan, och det är svårt på utskottsplanet att få underlag för våra beslut. Felet ligger inte hos herr ordföranden i femte avdelningen utan hos departementet, som inte ger oss tillräckligt underlag för våra bedömningar. Finge vi det, skulle vi kunna slippa en del av debatterna av det slag som vi för här i kammaren. Jag måste instämma med herr Eliasson i Sundborn, att man ibland skäms som riksdagsman därför att man är så osäker när man skall arbeta med de här frågorna och inte har det underlag, man skulle behöva för att bedöma dem.

Naturligtvis är jag liksom väl alla andra klar över att det skall bli tryggare för patienterna, men jag kan inte förstå varför inte regeringen, innan den lägger fram en proposition, talar med den svenska industrin, med landstingen och med det allmänägda företag som arbetar på detta område för att höra, om de är kapabla att tillhandahålla det som behövs. Ett sådant samarbete bör tas upp mellan staten och det svenska näringslivet innan man ger sig i kast med att utveckla ett samarbete med stora amerikanska företag.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag reagerar då herr Lothigius säger att oppositionen har svårigheter på utskottsplanet med att

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

komma underfund med olika ting och att den inte får all information som den önskar. Ätminstone i statsutskottets femte avdelning har vi väl aldrig vägrat att anordna en föredragning i något ärende — tvärtom har jag ibland stimulerat till föredragningar. Om det är någonting som man vill ha ytterligare klarhet i, skall man inte vara blyg och sitta tyst och stilla, utan då skall man fråga, herr Lothigius!

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Detta sista yttrande innebär en något underlig logik. Jag tycker att man borde sörja för att det i propositionen finns en redovisning för vad de ansvariga sjukvårdsmyndigheterna anser, men det står inte ett ord om vad sjukvårdshuvudmännen anser. Det är inte industridepartementet som är sjukvårdshuvudman här i landet, utan landstingen är huvudmännen för nästan all sjukvård.

Jag är inte säker på att herr Lindholm har sysslat så mycket med sjukvårdsfrågor under de senaste femton åren, så han vet kanske inte hur mycket engångsmaterial som redan används i sjukvården.

Det är i och för sig inte så märkvärdigt att man samarbetar med amerikanska bolag för att utnyttja engångsmateriel. Problemet är emellertid att här startar man ett bolag utan att på något sätt ta kontakt med dem som är ansvariga för sjukvården.

Min replik skulle närmast gälla vad herr Lindholm tog upp i början av sitt anförande. Det är väl ett alltför svagt argument att säga, att här är samma gamla visa som vi alltid hör så fort det är fråga om vidgad statlig verksamhet. Herr Lindholm vet lika väl som jag att det inte var länge sedan som vi här i riksdagen under stor anslutning beslöt att staten skulle överta KABI och även en droghandel trots att det på detta område finns flera företag.

Här är frågan om det finns motiv för staten att gripa in, när andra samhällsorgan arbetar med det hela.

Jag tror inte att herr Olhede och Svärd är skickligare på detta område än några andra. Det betyder inte något underkännande av deras kompetens att bedöma olika frågor. Men man måste väl på något sätt dokumentera, att marknadsföringen av den amerikanska firmans produkter är någonting som svensk sjukvård och svenska sjukvårdshuvudmän har något intresse av. Att säga att det blir lokaliseringpolitiska effekter, om vi skall introducera den amerikanska firmans produkter på svensk marknad är att använda ett argument som man måste nog se en gång till på.

Herr ENSKOG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindholm sade att det amerikanska företaget har ett så stort register, har så många olika produkter. Jag kan nämna att LIC:s sortiment med allt det som säljs rör sig om 30 000 olika detaljer. Det som produktionen har inriktats på är speciellt just engångsförpackningar och dylikt, just det som det var meningen att man skulle tillverka på licens från det amerikanska företaget.

Jag kan nämna att orsaken till att LIC inte har köpt ifrån det amerikanska företaget är, att man har konstaterat att detta företags sortiment inte är anpassat till de svenska sjukhusens krav på produktionsutformning och att produkterna dessutom har visat sig för dyra. Man har kunnat få motsvarande billigare på annat håll.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen 4.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att motivera mitt ställningstagande i denna fråga. Jag vill först som sist säga att jag icke betraktar frågan som partipolitisk även om det är ett regerings-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

förslag, utan jag ser den uteslutande från praktisk och ekonomisk synpunkt från landstingens sida.

Jag vill inte påstå att staten har påtvingat landstingen provinsialläkarvårdsenheten och mentalsjukvården. Det skedde efter ingående förhandlingar mellan statsmakterna samt Landstingsförbundet och landstingen. Därmed fick vi ju enhetlighet på detta område, och jag tror att det är en riktig princip att det blivit en huvudman. Men nu har det hänt någonting på detta område: ett statligt verk har sökt att skaffa sig monopol på vad vi kallar för landstingstvätten. Det har haft mycket stor framgång, men jag vågar påstå att det inte är någon lukrativ affär, i varje fall inte för landstingens vidkommande.

Jag tillåter mig att lämna ett konkret exempel. Vårt eget landsting har en centraltvätt som bedrivits i egen regi sedan 17 år tillbaka, och vi har därför erfarenhet på området. Men i och med att vårt landsting liksom övriga landsting fick överta mentalsjukvården, i detta fall Gullberna sjukhus med cirka 800 vårdplatser, räckte inte vår centraltvätt till för att klara även den tvätten. Då uppstod frågan om vi skulle bygga nytt, bygga ut eller om vi skulle överlåta vår tvätt till försvarets fabriksverk. Försvarets fabriksverk har nämligen också en centraltvätt bara ett par kilometer från landstingets. Efter långa och sega förhandlingar blev landstingets beslut att försvarets fabriksverk från och med den 1 juli 1972 helt skulle överta landstingets tvätt. Det kalaset kommer att kosta Blekinge läns landsting mellan 500 000 och 600 000 kronor per år i merkostnader.

Här finns det naturligtvis anledning att ställa några frågor. Varför fattade landstinget ett ekonomiskt så ofördelaktigt beslut, och var landstingets kostnadsredovisning riktig eller ej? Jag kan inte uttala mig om varifrån inspirationen kom, men i pressen och i vissa andra sammanhang nämndes att vår

kostnadsredovisning, som årligen offentligt redovisats i landstingets handlingar, inte överensstämde med verkligheten. Då, om uttrycket tillåts, islknade vi till inom förvaltningsutskottet och anmodade våra kommunalvalda revisorer och Kommunalekonomiska föreningen som vi är anslutna till att göra en specialrevision. De fick gå hur långt tillbaka i tiden de ville, och dessutom gav vi dem fullmakt att anlita särskild expert om det ansågs erforderligt. I landstingets handlingar för år 1969 finns denna redovisning, och där har revisorerna och en särskild expert förklarat att den gjorda redovisningen var riktig. Man hittade någon ettöring per kilo men det var betydelseöst i sammanhanget.

Vilken var den andra frågan? Jo, under de förhandlingar vi hade med försvarets fabriksverk förklarades där på ansvarigt håll, att för den händelse fabriksverket icke fick överta landstingets hela tvätt skulle man överväga, som det så vackert hette, att flytta sin anläggning till en annan plats utanför länet någonstans i södra Sverige.

Jag kan väl säga att detta skrämde landstingsmännen, och därför accepterade de denna merkostnad av lokaliseringsskäl. Men i det område som det här gäller — det är den östra delen av länet — råder det brist på kvinnlig arbetskraft, och det är nästan uteslutande sådan arbetskraft som fordras. Då löser man ju inte problemet genom att spåda på med ytterligare arbetskraftsbehov.

Vad sedan själva sakfrågan beträffar, alltså detta engångspaket, instämmer jag med vad som tidigare sagts, nämligen att det är egendomligt att man inte från vare sig departementets eller avdelningens sida har tagit kontakt med Landstingsförbundet eller med Landstingens inköpscentral. Här kan inga andra kunder komma i fråga än sjukvårdens huvudmän; det s. k. paketet skall ju användas endast vid de ki-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

rurgiska klinikerna.

Det finns här vissa frågor som för dagen är oklara. De försök som sedan ungefär en månad bedrivs vid Jönköpings lasarett har pågått alltför kort tid för att man skall ha kunnat få några grundliga erfarenheter av dem. För dagen vet vi inte heller hur kostnaderna ställer sig om man använder detta engångspaket vid varje operation eller tillämpar den konventionella metod som annars användes ute på våra sjukhus.

Vidare har vi frågan om hanteringen av pappersavfallet — eller hur vi nu skall kalla det. När operationen är klar skall det avfallet rullas ihop, vilket volymmässigt blir ett ganska omfattande paket. Man är i dag inte på det klara med vilka möjligheter och resurser de kirurgiska klinikerna har att ta hand om det avfallet. Den frågan tror jag dock kan lösas utan alltför stora svårigheter.

Vi vet i dag heller inte om våra chefsläkare vid de kirurgiska klinikerna vill befatta sig med denna nya metod. Det kan tänkas att en och annan chefsläkare säger att han inte vill ha med denna nymodighet att göra, och då vill det till en ganska stor portion mod hos en direktion eller en sjukvårdsstyrelse att ändå diktera att materialet skall användas. Så går det i praktiken inte till vid våra sjukhus. Där vill man stå på god fot med varandra — om jag får använda det uttrycket. Men det är väl ingen som tror att man inte på Landstingens inköpscentral eller i de olika landstingen skulle vara kapabel att lösa en sådan detaljfråga. Där får man sannerligen brottas med betydligt värre problem än så.

Därtill kommer att vi i vårt land har en förnämlig kemisk-teknisk industri, som säkerligen är vuxen att klara en uppgift som den nu aktuella. Med anledning av att utskottsmajoriteten i sin skrivning vill låta påskina, att fabriksverken, om de slipper tvätten från ope-

rationssalarna, lättare skall kunna genomföra rationaliseringar, vill jag påpeka att det icke förekommer några operationer på våra mentalsjukhus. Vi anlitar emellertid fortfarande försvarrets fabriksverk, eftersom detta hela tiden har handhaft tvätten åt dessa, men priserna ligger avsevärt högre än de kostnader som vi har inom det egna tvätteriet.

Med kännedom om dessa förhållanden har jag icke ansett mig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Det är för tidigt väckt, och uppgifterna är inte större än att landstingen tillsammans med Landstingsförbundet och Landstingens inköpscentral kan klara dem utan något samarbete med ett amerikanskt bolag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 4.

Herr OLHEDE (s):

Herr talman! Reservanterna i statsutskottet har med sitt yrkande om avslag på statsverkspropositionens begäran om ett anslag för teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m. omedvetet eller fullt medvetet berört en central politisk fråga, som gäller de samhällsägda företagen, nämligen spörsmålet om dessa skall ha samma rätt som de privata att utöka sin verksamhet.

Reservanterna vill tydligen förvägra de samhällsägda företagen rätten att konkurrera med andra företagsformer och att expandera, trots att de flesta av reservanterna i enlighet med sina politiska värderingar i andra sammanhang håller lovtal till marknadshushållningen och den fria konkurrensen.

Men, herr talman, riksdagen har redan tagit ställning i denna principiella fråga. Riksdagen har inte endast givit de samhällsägda företagen denna rätt utan t. o. m. ålagt dem att föra en expansiv näringspolitik. I propositionen om det statliga förvaltningsbolaget, numera Statsföretag AB, angavs som över-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

gripande målsättning att de statsägda företagen skall åstadkomma största möjliga expansion under krav på lönsamhet. Denna målsättning torde gälla oberoende av om verksamheten bedrivs i verksform eller i aktiebolagsform.

Detta krav är självfallet inte det enda som skall ställas på de samhällsägda företagen, men låt mig i detta sammanhang endast uppehålla mig vid denna del av målsättningen.

Näringspolitikens mål är att tjäna samhället enligt de värderingar som de många människorna ger uttryck för. De samhällsägda företagens uppgift är att vara ett effektivt instrument i en sådan politiskt medveten näringspolitik. Ett led i denna politik är en aktiv regionpolitik. Det är framför allt genom nya projekt eller utvidgning av redan etablerad verksamhet som möjligheter skapas för de samhällsägda företagen att göra lokaliseringar enligt de näringspolitiska värderingarna. Det borde t. ex. vara helt självklart att det från många synpunkter är lättare att etablera en helt ny industriell verksamhet i skogslänen än att flytta en väletablerad industriell produktion från en ort till en annan, även om detta ibland kanske är nödvändigt för att uppnå en större regional jämlikhet. Det är också en självklarhet att tryggheten och arbetstillfredsställelsen för de anställda ökar då företagen expanderar. Detta är en grundval för en målmedveten samverkan i produktions-, utvecklings- och beslutsprocesserna mellan de anställda.

Dessa värderingar och dessa uppgifter för de samhällsägda företagen förutsätter i sin tur en målmedveten utvecklings- och innovationsverksamhet, ett sökande av nya för samhället väsentliga produkter och en effektiv marknadsföring.

Att söka sådana produkter anser jag vara en mycket angelägen uppgift. Även om den fråga som nu skall avgöras kan synas liten i det stora sammanhanget, så berör den dock ett område som är av

stor betydelse för samhället, nämligen sjukvårdssektorn. Inom denna sektor är samhället den stora uppköparen, och på ett begränsat avsnitt har det sedan länge funnits ett konstruktivt samarbete mellan landstingen och försvarets fabriksverk, eller som verket numera heter, förenade fabriksverken. Jag syftar på fabriksverkens tvätteriverksamhet som även herr Karlsson i Olofström nämnde för en stund sedan.

Fabriksverkens tvätteriverksamhet har pågått under en följd av år och en stor fond av erfarenhet har därför samlats i fabriksverken på detta område. Kammaren har ju för övrigt inom ramen för det utskottsutlåtande vi nu behandlar även tagit ställning till en utbyggnad av verkens tvätteriverksamhet. Det nya tvätteriet i Norrköping skall, då det år 1972 är uppbyggt, ge sysselsättning åt minst 200 personer. Norrköping är kanske en av de städer i södra delen av landet som bäst behöver detta nytillskott av arbetstillfällen.

Jag kan försäkra kammaren att Östergötlands län lika litet som Blekinge län har påtvingats detta tvätterier. Då diskussionen pågick i Blekinge var inte minst de borgerliga tidningarna där mycket aktiva för att försvarets fabriksverk skulle engagera sig i tvätterirörelsen i Blekinge. De tvätterier som fanns var nämligen mycket nerslitna. Enligt kalkyler gjorda på grundval av tidigare expertutredningar skulle det innebära merkostnader att bygga upp dem. Det var självklart att man kunde få ett bättre resultat genom den stora omfattning som fabriksverkens verksamhet har, en stor produktion med militärtvätt och landstingstvätt, och genom fabriksverkens erfarenhet.

Tvätteriverksamheten har faktiskt fått karaktären av en processindustriell produktion. Redan för tre å fyra år sedan konstaterades vid diskussion inom fabriksverken om stortvätteriernas tekniska utformning, att en rationell drift med ett mekaniserat flöde i anlägg-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

ningarna kräver en begränsning av olika slag av speciella persedlar som används på sjukhusen, sådana som erfordrar sterilisering och annan speciell behandling. Dessa är svåra att få in i ett flytande flöde i ett storttvätteri. De kräver särskilda investeringar som är kostnadsmässigt betungande. Tidigt framfördes förslag om att med engångsmaterial ersätta sådana persedlar som för närvarande används flera gånger. En övergång till sådant material för vissa typer av artiklar får positiva följdverkningar för såväl sjukvården som tvätteriverksamheten.

Ansträngningarna koncentrerades till en början på operationsutrustningar, som i hög grad stör den löpande produktionen och kräver speciell behandling i en tvätteriprocess. En preliminär marknadsundersökning gav vid handen att just American Hospital Supply Corporation (AHS) redan då var djupt engagerat i en, av alla tecken att döma, mycket lovande teknisk utveckling på detta område. Inledande kontakter visade att den preliminära bedömningen av företaget, av dess tekniska och ekonomiska potential, hade starkt fog för sig. Redan på detta stadium tog fabriksverken informella kontakter med rationaliseringsexperten inom sjukvården. Fabriksverken inledde därefter preliminära förhandlingar med AHS. Dessa drevs under senhösten 1967 och med tilltagande intensitet under 1968. Förhandlingarna tog allt konkretare form under första halvåret 1969.

I det centrala tvätterirådet och i de lokala, som består av representanter för fabriksverken, Landstingsförbundet och landstingen, har information lämnats om pågående utveckling av operationsutrustningar vid AHS, om fabriksverkens planer på ett samarbete och hur förhandlingarna utvecklade sig. Planeringen skedde således under kontakt med presumtiva kunder. Det var från fabriksverkens synpunkt en helt naturlig attityd. Fabriksverken och lands-

tingen har som samhällsorgan självfallet ett gemensamt intresse av rationaliseringsmöjligheter som dels bidrar till att dämpa kostnadsökningarna på sjukvårdsområdet, dels gör driften vid fabriksverkens tvätterier allt effektivare. Detta återverkar i sin tur positivt för landstingen.

Vid de fortsatta kontakterna med AHS — detta är väsentligt — visade det sig att det fanns möjligheter till ett samarbete inte endast med engångsmaterial för operationsbruk utan också inom hela det produktionsregister som detta ledande sjukvårdsföretag byggt upp. Det omfattar ca 10 000 definierade produkter, och företaget har under en tioårsperiod ökat sin omsättning från ca 400 miljoner svenska kronor till över 2 000 miljoner kronor.

Det avtal som nu föreligger innebär att det omedelbart skall genomföras ingående prov och undersökningar i Sverige med företagets produkter med utgångspunkt i de krav som den svenska sjukvården ställer. Resultatet av dessa undersökningar bestämmer i hög grad vilken organisation som skall byggas upp. Om undersökningarna ger positivt resultat avses ett bolag att bildas. Svenska intressenter får där ett dominerande inflytande och samtidigt tillförs ett utländskt tekniskt kunnande i likhet med vad som skett i Uddcomb-fallet.

Det planerade företaget skall erhålla ensamrätt på försäljningen av överenskomna produkter i de skandinaviska länderna och i Östeuropa. Den tillverkning som visar sig ekonomiskt riktig att förlägga till Sverige skall ske genom det nybildade bolaget och kan eventuellt bli ett lämpligt lokaliseringssubjekt.

Jag kan meddela herrar Lothigius och Eliasson i Sundborn att man från AHS har talat om, att sedan diskussionerna med fabriksverken påbörjats har ytterligare svenska intressenter anmält sig för att undersöka möjligheterna till

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

ett samarbete. Det är således uppenbart att AHS-produkterna har väckt intresse. Även intressenter från andra europeiska länder, bland dem Danmark, har givit sig till känna. AHS har emellertid ansett sig förhindrat att under pågående diskussioner med fabriksverken ta kontakter med andra intressenter. Självfallet kräver dock ett sådant läge att fabriksverken har möjlighet att handla snabbt, lika snabbt som privatägda företag, för att genomföra de upp gjorda planerna. Om de statsägda företag som drivs i verksform skall kunna konkurrera med aktiebolagen, måste de ges åtminstone någorlunda lika förutsättningar.

Statsföretag AB kunde ha genomfört detta samarbetsavtal utan att fråga riksdagen, men om en viss verksamhet ligger närmare ett affärsdrivande verks aktiviteter, bör den nya verksamheten enligt min uppfattning knytas till det affärsdrivande verket, antingen direkt eller som ett dotterföretag.

Det är välkommet att svenska och utländska företag visar ett intresse för engångsmateriel för operationsbruk sedan kontakter väl upprättats mellan fabriksverken och AHS. Fabriksverken har aldrig gjort anspråk på monopol- eller förmånsställning för någon av de produkter som skall marknadsföras. Det är helt självklart att det kan bli produkter som motsvarar dem som saluförs av andra svenska företag, men det är lika självklart, herr Eliasson i Sundborn, att det nya företaget inte skall utbjuda någon produkt som inte kvalitetsmässigt och prismässigt är förmånlig för sjukvårdssektorn — av det enkla skälet att det inte finns en marknad för en sådan vara.

Det torde vara helt orimligt att göra gällande att om vissa svenska företag arbetar inom ett näraliggande område, skulle ett samhällsägt företag inte få etablera kontakter och vidta åtgärder som bedöms vara till fördel såväl för våra sjukhus som för det samhällsägda

företaget. Inte tror väl reservanterna att ett privatägt företag låter sig hämmas av att det finns ett samhällsägt företag på ett område, där man ser det som naturligt och fördelaktigt att expandera?

Här har talats om Mölnlycke och om L.I.C. Jag kan då nämna att dessa när det gäller operationsset — även om andra saker är lika viktiga i detta sammanhang — har gått på en annan linje än AHS. De använder nämligen plast. Kanske kan det vara av intresse för kammaren att få veta något om situationen i detta avseende på den amerikanska marknaden.

Engångsset används för närvarande av ca 50 procent av sjukhusen. AHS har 60 procent av denna marknad. Den starkaste konkurrenten, Johnson & Johnson, har 15—20 procent. Resterande åtta företag i branschen har således maximalt 20 procent av marknaden. Av dessa åtta små företag är det endast tre eller fyra som använder plast. De övriga använder inte plastmaterial utan material av samma typ som AHS.

Till detta kan läggas att om fabriksverken avstår från engagemanget, skulle detta inte innebära att de övriga svenska företag som verkar på detta område skulle besparas konkurrensen från AHS-produkter. AHS är nämligen starkt intresserat av att på allvar komma in på Europamarknaden och skulle lätt få en samarbetspartner i något annat europeiskt land — jag nämnde tidigare Danmark. Det nu föreslagna samarbetet förhindrar en sådan utveckling och skapar i stället möjligheter såväl till en produktion i Sverige som till en eventuell export från Sverige till europeiska länder. Att detta är att föredra behöver jag väl knappast understryka.

Naturligtvis innebär den satsning som föreslås i propositionen ett risktagande. Allt företagande innebär risktagande. Genom att verksamheten lagts upp i tre etapper, marknadsundersökning, marknadsföring av AHS' produkter

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

och slutligen successiv uppbyggnad av egen kapacitet för den skandinaviska och europeiska marknaden, begränsar man risktagandet i så hög grad att jag vågar påstå att inget privatägt företag skulle avstå från engagemanget.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till att det gäller ett engagemang i konkurrens är reservanternas tanke att förslaget skulle ha remissbehandlats helt orimlig. Det är fråga om företagande, och planer på företagande kan av konkurrensskäl inte offentliggöras på det sätt som remisser till myndigheter innebär. De samhällsägda företagen måste i detta avseende åtminstone få någorlunda samma villkor som de privatägda. Det borde främst de inse som i andra sammanhang talar om den fria konkurrensens välsignelser.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Om jag har sett rätt i kammarens protokoll var väl detta herr Olhedes jungfrutal i denna kammare. Jag tycker att det ligger en viss tillfredsställelse i att få diskutera med en statssekreterare och en ordförande i Statsföretag AB i hans egenskap av riksdagsman. Det var intressant att ta del av de allmänna uttalanden som herr Olhede gjorde.

Redan i höstas sades i debatten att samhällsägda företag av oppositionen förvägras rätten att konkurrera med andra företag, och det påpekades att riksdagen hade ålagt Statsföretag att föra en expansiv näringspolitik och arbeta med lönsamhet. Men skall då ett statligt företag som har denna målsättning inte ta hänsyn till våra egna möjligheter när det undersöker en marknad? Vad vi har kritiserat i detta sammanhang, herr Olhede, är att man inte tillräckligt ingående har undersökt den

svenska marknaden och den svenska företagsamheten och att man har tagit kontakt med t. ex. landstingen först sedan propositionen skrivits. Är det meningen att ett statligt företag skall arbeta under de premisserna utan känsla för den näringspolitiska verksamhet här i landet, som bedrivs av såväl enskilda som statliga och landstingsägda företag?

Att ta kontakt med ett utländskt företag när det gäller framställning av nya produkter är i och för sig lovligt. Men det är inte lovligt, om man inte gjort noggranna kalkyler och noggrant undersökt hur svensk enskild och allmän företagsamhet kan sköta dessa uppgifter. Det är det, herr Olhede, som vi kritiserar.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är märkvärdigt hur mycket herr Olhede har att berätta från denna talarstol och hur litet det står i propositionen. Man fick en känsla av att herr Olhede kunde hålla på en bra stund till och avslöja detaljer för allmänheten och kammaren. Men i propositionen finns det sannerligen inte mycket. Inte heller har man gjort sig besvär att underrätta utskottet om att man är beredd att ge dessa upplysningar.

Vidare vill jag säga till herr Olhede, att riksdagens beslut inte innebär något principiellt hinder för utan tvärtom en rekommendation om att riksdagen, varje gång man vill teckna aktier med riksdagens medgivande, måste ha rätt att pröva frågan. Eller hur? Jag kan inte förstå att herr Olhedes invändning på denna punkt har någon relevans.

Jag har inte talat om remissyttranden från vilka bolag som helst, utan om remissyttranden från socialstyrelsen — den högsta medicinska myndigheten — och från Landstingsförbundet. Men herr Olhede föredrar tvätterirådet. Jag undrar om man där förfogar över den högsta medicinska expertisen när det

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

gäller sjukhusens problem i fråga om sterila engångsmaterial.

Jag vill dessutom än en gång påpeka att de statliga bolagen skall ha rätt att utveckla sin inneboende expansionskraft. Det sade jag tydligt i den debatt vi hade när förvaltningsbolaget skulle bildas. Jag har också varit med om att rösta för förslaget om KABI:s och Vit-rums övertagande av staten. Mycket av vad herr Olhede sade var därför att slå in öppna dörrar.

Herr Olhede talar vidare om fabriksverkets erfarenheter på detta område. Får jag fråga herr Olhede: Är dess erfarenheter i fråga om operationsset större än erfarenheterna inom Landstingsförbundet och LIC?

Man har haft kontakt med det amerikanska bolaget sedan 1967—1968, och under den perioden har tydligen ingen haft tid att ta kontakt med Landstingsförbundet eller LIC som är ett samhällsägt bolag i det allmännas tjänst och som inte har några privatekonomiska syften.

AHS har 10 000 produkter, sade herr Olhede. LIC säljer 30 000 produkter. Även om dess omsättning inte är lika stor.

Till sist vill jag fråga herr Olhede: Ligger det närmare till hands för Statsföretags ledning att ta kontakter med ett amerikanskt privatbolag än att ta kontakt med svenska privatbolag, det samhällsägda LIC och Landstingsförbundet, som företräder huvudmännen för sjukvården?

Herr ENSKOG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olhede kom med en hel del uppgifter som vi inte hört tidigare och inte sett någonting om i propositionen. Han talade om »det samhällsägda företaget» — det är dock bara ett halvstatligt företag — den andra hälften kommer att ägas av ett amerikanskt företag.

Herr Olhede sade att de konkurre-

rande företagen skulle komma att tillverka plastoperationsset men inte det statliga. Detta är fullständigt felaktigt. Materialet i den utrustning LIC har tagit fram kallas optex. Den är uppbyggd av syntetfiber och är en kombination av rayon och cellulosa. Det är en produkt som är mycket lätt att elda upp. Det kan utan vidare brännas i sjukhusens pannor. Om det vore plast vore det ett helt annat problem att förstöra det.

Även LIC är ju samhällsägt, som nyss påpekades. Det är inte ett företag vilket som helst; det är ett företag med specialutrustning. Kundkretsen är synnerligen begränsad. Har man verkligen gjort ordentliga undersökningar och fått klart för sig att det finns avsättning för de produkter det nya företaget skall tillverka? Finns det inte avsättning för produkterna, blir det hela ett fiasko.

Herr Olhede sade också att förhandlingarna med det amerikanska företaget pågått i flera år. Varför i all sin dar har man då inte kunnat ta kontakt med de svenska privata företagen och med LIC?

Herr talman! Jag vidhåller mitt tidigare yrkande.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olhede gjorde förstuckna antydningar om att kvaliteten på den tvätt försvarets fabriksverk utför är bättre än kvaliteten på den tvätt som utförs av tvätterier som drivs i landstingens egen regi. Vi har erfarenheter på det området. Vi har drivit en egen centraltvätt och gör det till mitten av 1972. Vi anlitar också försvarets fabriksverk sedan vi övertog mental-sjukvården. Jag har ännu inte inom mitt hemlandsting träffat några läkare eller några husmödrar som jublat över detta landstings beslut.

Jag har icke påstått att vi tvingades att anlita försvarets fabriksverk. Jag förklarade att landstinget fattade be-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

slutet av lokaliseringsskäl med hänsyn till att man från fabriksverkets sida förklarade att man skulle överväga att flytta sin centraltvätt till ett annat län.

Det är väl ingalunda på det sättet att vare sig Landstingsförbundet eller LIC är något privatgeschäft. LIC är samhällsägt precis lika mycket som vilket statligt bolag som helst; det är ju landstingen som äger det, och det drivs i deras regi. Den vinst som LIC gör går tillbaka till landstingen i form av återbäring i relation till vad man köpt under det föregående året.

De 780 000 kronorna spelar ingen roll för mig; de vare sig hjälper eller stjälper den svenska statsskutan. Men ponera att LIC struntar i att köpa detta material från fabriksverket. Vad händer då? Det finns inga andra kunder än de som är huvudmän för den slutna vården i detta fall, och det är landstingen och städerna utom landsting. Under sådana förhållanden vill jag fortfarande hävda att Landstingens inköpscentral söker med alla till buds stående medel tillgodose sin uppdragsgivare, som är landstingen.

Herr OLHEDE (s) kort genmäle:

Som jag sade i mitt anförande har fabriksverken haft kontakter med företrädare för landstingen. Tvätteriråden har fått kontinuerlig information. Till både herr Lothigius och till herr Eliasson i Sundborn vill jag säga att den fullständiga redogörelse jag lämnat i dag, skulle jag gärna ha kommit till utskottet och lämnat. Jag har varit där många gånger — i andra sammanhang.

Med anledning av herr Karlssons replik vill jag återigen understryka att vi självfallet har den största respekt för landstingsmännen och deras omdöme. Det visar de goda kontakter vi har. Landstingens samarbete med fabriksverket på tvätterisidan har vuxit och gått framåt.

Herr Karlsson påstår att om lands-

tingen underlåter att köpa från försvarrets fabriksverk, får fabriksverket inga kunder. Det är någonting som inte behöver sägas i denna kammare. Jag har ju för en stund sedan sagt att fabriksverken inte begär någon förmånsställning för någon enda produkt. Man begär ingen monopolställning, utan skall konkurrera. En produkt som icke har den kvalitet som landstingen kräver kommer inte att tillverkas. Vi är landstingens tjänare i det här avseendet liksom på tvätterisidan.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är egendomligt att herr Olhede fortfarande påstår att man har haft kontakt med landstingen. Hur djup har den kontakten varit? Här har representanter för landstingens företag ställt sig upp och sagt att någon sådan kontakt inte har förekommit. Vilken kontakt har man haft med SPRI, samarbetsorganet mellan landstingen och socialstyrelsen? Jag har en stark känsla av att man har gått förbi landstingen och deras verksamhet därför att man velat skapa ett bolag på detta område.

Sedan skulle jag vilja upprepa min fråga, som jag inte har fått svar på, hur Statsföretag arbetar för att skapa nya företag och hur redovisningen för det arbetet görs. Jag har inte fått någon sådan redovisning i femte avdelningen. Nog är det väl en konstig form som används då enskilda riksdagsmän eller andra måste söka sig fram och tvinga fram uppgifter om hur arbetet har gått till.

Det finns ett bolag som heter Tufama med ett aktiekapital på 5 000 kronor som registrerades på hösten 1969. Dess uppgift är att tillverka och försälja produkter inom hälso- och sjukvård inklusive papper. Detta företag består enligt vad jag tror av en rad advokater som sitter i styrelsen. Vilken förbindelse har det företaget med den verk-

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

samhet som här skall drivas? Detta företag drivs tydligen i samarbete med Statsföretag AB. Är det omöjligt att få besked om vilka vägar man går när man skapar sådana företagsenheter, och varför visas inte större öppenhet i de här frågorna åtminstone inför ett utskott eller inför kamrarna?

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Om ett samhällsägt företag som fabriksverket tycker att det verkar intressant att starta ett samarbete med ett amerikanskt bolag, ligger det då inte lika nära till hands att man tar kontakt med sjukvårdshuvudmännen, som genom sitt företag och andra svenska företag driver ett utvecklingsarbete på detta område? Det kan inte ha varit obekant för herr Olhede eller för försvarets fabriksverk att ett sådant arbete pågick.

I debatten om statliga företag har den italienska koncernen IRI i många fall framhållits som ett föredöme. Om man ser närmare på den koncernen, finner man att däri ingår en rad företag, en del helstatliga, en del halvstatliga, en del sådana där staten har en minoritetspost. Skulle det inte vara naturligt att man skaffade in uppgifter från och diskuterade med intresserade parter här i Sverige och inte minst det samhällsägda företaget LIC?

Jag vill inte bestrida att AHS' verksamhet kan vara intressant, men fortfarande vet inte jag som ledamot av denna kammare och som ledamot av statsutskottet huruvida den ansvariga svenska medicinska myndigheten har avgivit något omdöme om det operationsset som vi diskuterar. Det måste man veta innan man börjar marknadsföra produkterna.

Herr talman! Jag skall av tidsskäl nöja mig med att säga detta.

Herr OLHEDE (s) kort genmäle:

Jag har framhållit att man har haft kontakt med Landstingsförbundet, som har ledamöter i de centrala tvättråden. Där sitter landstingsrådet Torsten André, direktör Gunnar Högberg i SPRI, landstingsrådet Sten Söderberg i Västerås, driftschefen Lennart Hansson i Härnösand och husmor Gunhild Karlsson i Karlstad jämte en lång rad suppleanter.

Jag skulle, herr talman, kunna räkna upp vilka landstingsmän som sitter i de lokala tvätterråden, men det är en lång lista, och jag skall inte göra det. Som jag sade har fabriksverket dessa som kunder. Kunderna är representerade i centrala instanser och i lokala instanser, och där förs diskussioner och där äger rum ett sådant samarbete som bör finnas mellan två samhällsägda funktioner — det är klart att det bör förekomma en dialog.

Med anledning av vad herr Eliasson sade om ett yttrande från socialstyrelsen vill jag påpeka att jag två gånger nämnde att det är ett risktagande men att detta begränsas av tre orsaker.

För det första är det meningen att det skall göras en test, en undersökning av materialet, för det andra en marknadsföring av produkterna och för det tredje är det först därefter som produktion skall börja. Men jag har också understrukit att anledningen till att vi måste gå till riksdagen och begära pengar, är att fabriksverket, då testen är gjord och denna marknadsundersökning har genomförts, måste kunna handla snabbt precis som ett privatägt företag. Vi kan inte vänta ytterligare ett år. Det är denna chans som fabriksverket begär av riksdagen: Låt oss undersöka detta projekt och få möjlighet att handla precis lika snabbt som ett privatägt företag!

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

Herr talman! Bara ett par ord. Jag håller fortfarande fast vid att om Landstingens inköpscentral kan köpa sina produkter, oavsett om det gäller detta område eller andra områden, till ett billigare pris än det för vilket försvarets fabriksverk levererar produkterna, så är väl ändå Landstingens inköpscentral suverän att köpa sina produkter var den vill. Dessutom har jag den uppfattningen att försvarets fabriksverk inte har någon erfarenhet av vare sig öppen eller sluten sjukvård.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag förstår att herr talmannen kan tycka att denna debatt nu har pågått tillräckligt länge. Anledningen till att jag skall yttra mig är närmast att det är jag och några andra ledamöter i kammaren som har väckt den motion som nu föranlett detta yrkande från reservanternas sida. Jag skall bara säga några ord. Jag kan instämma med dem som har talat för reservationen, och jag behöver därför inte upprepa vad de har sagt.

När vi skrev motionen, menade vi att man tillgriper egendomliga åtgärder, när staten går ut för att öka sin företagsamhet. Kan man verkligen i sin iver att öka denna statliga verksamhet bortse ifrån realiteterna? Man frågar sig om inte regeringen i varje fall har skyldighet att inför riksdagen redovisa vad det är man avser att ge sig in på, och man frågar sig om den inte har skyldighet att redovisa läget inom landet för den vara det här gäller och även för ifrågavarande bransch. Det gäller tydligen här bara att man vill demonstrera sin makt. Man vill helt enkelt bara socialisera.

När vi i januari avlämnade motionen, gjorde vi det av den anledningen att denna redovisning saknades i propositionen. Det är också rätt egendomligt att staten här vidtar en åtgärd som man inte kan bevisa är till någon egentlig

nytta. Verkningarna av denna åtgärd som man nu diskuterar kanske kan bli de motsatta. Staten kommer kanske att medverka till att föra ut en produkt som är underlägsen vad som kan åstadkommas av redan existerande svenska företag. Vi borde väl i rimlighetens namn försöka stödja de produktiva företag som redan visat förmåga att sälja sina produkter på världsmarknaden. Bildandet av sådana här statliga företag kan kanske innebära att man försvarar för vissa svenska företag att upprätthålla samma goda sysselsättning som hitintills och att man i stället för att skapa nya arbetstillfällen, som herr Olhede sade, skapar färre. Detta är någonting som jag tycker att även herrarna i AB Statsföretag borde tänka på.

Om nu de här amerikanska artiklarna är så helt enastående och överlägsna som det gjorts gällande, och om det skulle vara av så stor betydelse att de kommer in på den svenska marknaden med hänsyn till läkarvetenskapen m. m., förvånar det mig ganska mycket att artiklarna inte redan av egen kraft blivit införda på den svenska marknaden, utan att man i dag är nödsakad begära medverkan av de svenska skattebetalarna.

Jag skulle vilja fråga, om det inte är herrarna bekant att den materiel det gäller i de amerikanska engångsutrustningarna redan tidigare prövats av våra egna forskare.

Vi har också fått höra att det här skulle vara fråga om en konkurrens på lika villkor, och det har talats om att försvarets fabriksverk skulle ha byggt upp sina tvätterindustrier under helt fri konkurrens. Det är ingalunda på det sättet. Man har kunnat konkurrera med det enskilda näringslivet därför att man inte behövt debitera sin varuskatt, och då är det inte någon fri konkurrens.

Jag vill också ifrågasätta om man i dessa kreditrestriktionens tider kan kalla det fri konkurrens när det ställs

Teckning av aktier i ett bolag för produktion och försäljning av sjukvårdsutrustning m. m.

pengar till förfogande för att starta det här företaget. Man känner nog det svenska näringslivet endast rent teoretiskt, herr Olhede, om man gör gällande att det föreligger fri konkurrens på området. Var finns det enskilda företag som kan få medel till sitt förfogande på samma sätt som de statliga företagen?

När det förhåller sig på det här sättet tycker jag att man från de statliga företagens sida inte borde tala med så stora ord om den fria konkurrensen.

Herr OLHEDE (s) kort genmäle:

Herr talman! Som svar på herr Magnussons i Borås senaste fråga vill jag säga att jag åtminstone efter den debatt vi haft i dag tror att den privatägda sektorn mycket lättare får 780 000 kronor till sin verksamhet än den sektor jag här pläderar för. Så långa offentliga diskussioner brukar det inte vara om de privata investeringarna, men jag vill understryka att jag inte har något emot att diskussioner förekommer om de statliga, tvärtom.

När herr Magnusson i Borås underkänner landstingen, så vill jag slå fast att jag inte tror att Landstingens inköpscentral kommer att köpa en produkt som den statsägda sektorn gör, om produkten är sämre än en annan som finns att få. Och om de amerikanska produkterna är så bra som det sägs, varför har de då inte kommit in i landet av egen kraft? Ja, det var ju därför som FFV först tog kontakt med American Hospital Supply Corporation (AHS). Senare har ytterligare intressenter anmält sig, men AHS och FFV har uppehållit sina kontakter.

Jag kan också tala om att det företag som här nämnts i kväll både direkt och indirekt, nämligen Mölnlycke, har sökt kontakt med den statliga företagssektorn för att undersöka möjligheterna till samarbete, och det har man gjort just för att man varit intresserad av

AHS:s produkter, ett samarbete som jag välkomnar. Ett sådant samarbete må gärna för mig äga rum, och inviten därvidlag kan komma från vilken sida som helst beroende på vad som är lämpligt för ögonblicket och den affär som skall göras.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill fråga hur man utan att tala med socialstyrelsen och utan att gå igenom frågorna ordentligt med landstingen kan arbeta med en produkt, som skall tillgodose 60 procent av hela efterfrågan i landet? Det tycker jag är förvånansvärt. Är det då så konstigt att vi är misstänksamma, mot bakgrunden av den händelseutveckling som ägt rum inom de statliga företagen? Innan man ger sig i kast med nya verksamheter och söker arbetskontakt med amerikanska bolag borde man väl i Statsföretag AB klara upp den nuvarande situationen! Där man har stora invecklade ekonomiska problem.

Jag vill också fråga herr Olhede: Använder man sig av maskerade bolag för att här föregripa riksdagens åtgärder? Finns det ett bolag som heter Tufama och som är inregistrerat i december 1969 med uppgift att tillverka och försälja produkter inom hälso- och sjukvården, inklusive produkter av papper? Består styrelsen i det bolaget av fyra advokater? Är ägaren en annan person? Avviker bolagsordningen på några punkter från § 119 i lagen om aktiebolag? Är företagets adress Sveavägen 92, 3 trappor?

Jag skulle vilja ha en förklaring på det.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag

Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18 i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 88 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr *Lothigius* (m), fru *Sigurdson* (s) samt herrar *Polstan* (cp) och *Hansson* i Piteå (s) anmälde fel på voteringsutrustningen i bänken.

Punkterna 19—24

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25

Lades till handlingarna.

§ 4

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående överlåtelse av en fastighet i Jokkmokks kommun, och

nr 38, i anledning av motioner om försäljning till enskilda av aktier i LKAB.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5**Utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner om utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag.

I de likalydande motionerna I: 489 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 409 av herr *Magnusson* i Borås m. fl. hade hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en parlamentarisk utredning rörande lämpliga former för försäljning av aktier i de i vinstsyfte drivna statliga företagen, varvid särskilt beaktades att sådana former för aktieförsäljning ordnades, som dels särskilt beaktade möjligheterna att bereda de anställda i respektive statliga företag tillfälle att förvärva aktier, dels garanterade en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kunde vara ägnade att främja det långsiktiga sparandet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 489 och II: 409.

Reservation hade avgivits av herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp) och *Ottosson* (m), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Nordstrandh* (m), *Mattsson* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Lothigius* (m), *Elmstedt* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

Utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 489 och II: 409 hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om försäljning av aktier i statliga företag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Detta ärende är en gammal bekant, som vid många tillfällen diskuterats här i riksdagen. Vi på borgerligt håll har begärt en utredning av frågan om försäljning till enskilda av aktier i statliga företag, och vi har i år nya argument att redovisa. Det skulle förvåna mig mycket, om inte regeringen nu börjar tänka om när det gäller de statliga företagens aktier.

Ledamöterna av statsutskottets femte avdelning har, såsom tidigare redovisats, gjort en resa för att skaffa sig bättre kunskaper om samarbetsformer mellan stat och näringsliv. Vi fick ganska väl klart för oss hur detta samarbete tillgick i de italienska IRI-företagen. Där tillämpade man principen att försöka ge dessa företag förutsättningar att arbeta under likartade konkurrensförhållanden, d. v. s. att företagen hade möjlighet att bedöma sin ställning i förhållande till de enskilda företagen genom att de var börsnoterade. Ledningen och de anställda ansåg att detta var en fördel.

Det finns även åtskilliga tjänstemän vid LKAB som säger att om LKAB var börsnoterat och aktier i små valörer var spridda till svenska folket så att LKAB hade samma möjlighet som andra företag att visa sin konkurrensförmåga, skulle det medföra en större arbetsglädje.

En utredning på detta område anser jag är det minsta man kan begära. Förmodligen kommer staten så småningom att finna det vara en riktig och värdefull arbetsform, att låta statsföretag gå ut med aktieteckning. Varför skall inte dessa företag förekomma på börsen, så

att man åtminstone på det sättet har en möjlighet till jämförelse mellan det enskilda näringslivet och staten?

Mot den bakgrunden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Lothigius säger att detta är ett ämne som vi årligen har ett samtal om i denna kammare. Resultatet har hittills blivit negativt då det gäller de synpunkter som herr Lothigius här gjort sig till talesman för.

När herr Lothigius åberopade IRI-företagen är det i och för sig tacknämligt att moderata samlingspartiet också vill medverka till en utveckling på näringslivets område i Sverige som har paralleller med den som förekommer inom IRI-företagen.

Herr Lothigius' uppgift om att man säger nej till enskilt ägande av aktier i statliga företag här i Sverige är inte fullt korrekt. Det finns en rad statliga företag med enskilda delägare lika väl som det finns några där staten äger samtliga aktier.

När det gäller LKAB rör det sig om naturrikedomar, och det är ett område där jag personligen anser att samhället bör vara ensam ägare. Jag kan också på den punkten åberopa vad förutvarande högerpartiets store partiledare Arvid Lindman uttalade i denna kammare i anslutning till överenskommelsen om avtalet mellan LKAB och staten. Han fann det helt naturligt att staten gick in som ensam ägare av detta företag därför att det var ett samhällsligt intresse att naturrikedomarna låg i samhällets ägo. Även om partiet har bytt namn, borde det inte förfäktas andra åsikter än dem som den gången företrädades av dess store ledare Arvid Lindman.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Utredning rörande försäljning till enskilda av aktier i statliga företag

Herr **LOTHIGIUS** (m):

Herr talman! När Arvid Lindmans ande går genom kammaren skulle jag bara vilja fråga femte avdelningens värderade ordförande, varför vi nödvändigtvis i dag skall inta samma ståndpunkt som han gjorde för åtskilliga tiotal år sedan. Samhället förändras, men kanske den ärade ledamoten av femte avdelningen inte har upptäckt detta. Dessutom har statsföretagen utvecklats i enlighet med de socialdemokratiska önskemålen. Man har utvidgat företagssamheten, man har spritt ut sig på flera områden, man har skaffat sig större kontroll och fastare styrning av förhållandena. Man har inrättat ett särskilt departement och man har helt andra arbetsformer än tidigare.

När man vill svälja mer och mer och talar om att man vill vara lika konkurrensmässig som den enskilda företagssamheten, är det ganska nturligt att det bör finnas samma bedömningsunderlag för ett statligt företag som för de enskilda företagen genom deras börsnoteringar. Det är alldeles riktigt som herr Lindholm säger att några av de statliga företagen har aktier. Men det förekommer bara ett visst delägarskap mellan enskilt näringsliv och staten, och spridningen av aktierna har inte ordnats på det sätt som enligt vår uppfattning vore riktigt. En utredning på detta område skulle därför enligt min mening vara befogad.

Herr **LINDHOLM** (s):

Herr talman! Det är riktigt att det skett en viss utveckling sedan Arvid Lindman fällde sina yttranden. Vi hade ett annat samhälle då, men jag tror att han ägde en visionär syn på framtiden. Enligt min mening var de synpunkter beträffande LKAB som han då framförde mycket förnuftiga. Därför vill jag inte frågå dem.

Det talas i reservationen om att endast små aktieposter i de statliga företagen skall utlämnas och om att dessa

skall spridas till ett vitt utbrett ägande. Men om aktierna kommer ut på marknaden, vilka möjligheter har man då att behålla den spridning som det talas om? Skall vi införa en särskild lagstiftning, som förbjuder folk att sälja aktierna eller förbjuder dem att äga mer än en viss kvantitet? Är herr Lothigius beredd att ta konsekvensen av de synpunkter som framförs såväl i motiönen som i reservationen? Konsekvensen bjuder väl i så fall att även det enskilda näringslivets aktier måste spridas på just det där förunderliga sättet med särskild öronmärkning på varje aktie.

Jag tror, herr talman, att de principer som man vill bygga på är omöjliga att realisera.

Herr **LOTHIGIUS** (m):

Herr talman! Det är just sådana saker som vi avser då vi begär en utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock och på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lothigius begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Bohman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång upp-

Resultatutjämning vid beskattningen m. m.

läst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Lothigius begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 80 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av motioner angående transport av flytande bränsle; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, med anledning av motioner om skatt på utlandsresor, och

nr 17, med anledning av motioner om översyn av bestämmelserna om expeditionavgift vid förvärv av svenskt medborgarskap.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkanden hemställt.

§ 7

Resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 18, med anledning av motioner angående resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Utskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 149 av herrar *Axel Kristiansson* och *Svanström* samt II: 174 av herr *Josefson* i *Arrie m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsamt utredning och

förslag om införande av rätt till öppen resultatutjämning vid beskattningen genom kontometod i enlighet med vad som anförts i motionerna;

2) de likalydande motionerna I: 222 av herrar *Skagerlund* och *Axelsson* samt II: 260 av herr *Eriksson* i *Arvika m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag om inrättande av jordbrukskonto för inkomstutjämning vid beskattningen;

3) de likalydande motionerna I: 306 av herr *Berglund* och II: 420 av herr *Lindahl*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till regler om resultatutjämning i beskattningshänseende för idrottens riksorganisationer;

4) de likalydande motionerna I: 311 av herr *Johan Olsson m. fl.* och II: 257 av herr *Andersson* i *Örebro m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag om ett generellt kontosystem (investeringskonto) vid beskattningen i enlighet med vad som anförts i motionerna;

5) de likalydande motionerna I: 493 av herrar *Annerås* och *Hermansson* samt II: 571 av herr *Åberg m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag om möjligheter för svenska fiskare att göra avsättning till resultatutjämningsfond;

6) motionen II: 266 av herr *Magnusson* i *Borås m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen måtte

a) anta i motionen framlagt förslag till lag om ändring i förordningen (1960: 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

b) anta i motionen framlagt förslag till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående

Resultatutjämning vid beskattningen m. m.

de möjligheterna till en fullständig resultatutjämning, varvid i första hand borde prövas frågan om resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, samt att förslag i detta syfte snarast förelades riksdagen; samt

7) motionen II: 908 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, vari hemställts,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning av frågan om inkomstutjämning för konstnärer.

Utskottet hemställde,

A) *beträffande ändringar i förordningen om förlustutjämning*

att riksdagen måtte avslå motionen II: 266 i denna del,

B) *beträffande progressionsutjämning*

att riksdagen måtte avslå motionen II: 266 i denna del,

C) *beträffande allmän öppen resultatutjämning*

att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 149 och II: 174,

2) motionerna I: 311 och II: 257 samt

3) motionen II: 266 i denna del,

D) *beträffande jordbrukskonto för inkomstutjämning*

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 222 och II: 260,

E) *beträffande resultatutjämning för idrottens riksorganisationer*

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 306 och II: 420,

F) *beträffande resultatutjämning för fiskare*

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 493 och II: 571,

G) *beträffande inkomstutjämning för konstnärer*

att riksdagen måtte avslå motionen II: 908.

Reservationer hade avgivits

1) *beträffande ändringar i förordningen om förlustutjämning*

av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp),

Gösta Jacobsson (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 266 i denna del anta det vid motionen fogade förslaget till lag om ändring i förordningen (1960: 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

II) *beträffande progressionsutjämning*

av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 266 i denna del anta det vid motionen fogade förslaget till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring och inkomstminskning;

III) *beträffande allmän öppen resultatutjämning, jordbrukskonto för inkomstutjämning, resultatutjämning för idrottens riksorganisationer, resultatutjämning för fiskare och inkomstutjämning för konstnärer*

av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Magnusson* i Borås (m), *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett att utskottet under C, D, E, F och G bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av följande motioner, nämligen

1) I: 149 och II: 174,

2) I: 222 och II: 260,

3) I: 306 och II: 420,

4) I: 311 och II: 257,

5) I: 493 och II: 571,

Resultatutjämning vid beskattningen m. m.

6) II: 266 i denna del samt
7) II: 908,
i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att genomföra en allmän öppen resultatutjämning genom en kontometod.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 18 behandlas frågan, eller frågorna, om resultatutjämning för ett flertal olika företagsformer. Samtliga näringsfång som framfört förslag härom är av den arten att inkomsterna uppkommer stötvis, varför en skattemässig utjämning måste anses vara i hög grad påkallad. Förslag i dessa frågor har behandlats många gånger tidigare av riksdagen, men avvisats med kalla handen.

Den kontometod som länge tillämpats inom skogsbruket har i detta sammanhang på sitt sätt kommit att bilda skola. Dessa skogskonon, med en maximerad tidslängd av tio år, har för skogsbruket haft en mycket stor betydelse som skattemässig utjämningsfaktor. Detta har också understrukits så sent som i fjol, då man i samband med den inträffade stormkatastrofen i Västsverige ännu en gång sanktionerade denna kontometod. Sådana katastrofer som händer inom skogsbruket kan emellertid också inträffa för jordbruket. Jag ber att i det avseendet få hänvisa till fjolåret på grund av den då rådande torra uppkomna missväxt.

I ett flertal av de motioner som föranlett detta utskottsbetänkande har skördeskadeförsäkringen berörts. Enbart reglerandet av utfallande skördeskadeersättningar utgör ett påtagligt belegg för hur ojämnt jordbrukets intäkter inflyter. Fjolårets torra sommar åsamkade jordbruket stora förluster, och skördeskadeförsäkringen utföll inom stora delar av landet. Enbart i Väst-

manlands län, för att nämna ett enda exempel, kommer ersättningar enligt lämnade förhandsuppgifter att utgå med inte mindre än 12 miljoner kronor.

Dessa ersättningsbelopp har ännu inte utbetalats, och vi vet inte hur snart de kommer att erläggas. Den statliga byråkratins kvarnar mal sakta, men vi hoppas att de gör det desto säkrare. En sak som vi vet, eller i varje fall hoppas, är att pengarna kommer att utbetalas i år. Om det sedan, som vi väl alla vill tro skulle bli en god skörd innevarande år, bärgad med god kvalitet och under normala väderleksförhållanden, medför detta att jordbrukarna i år får skatta för två års skördeinkomster. Detta kan knappast anses rimligt.

Med den kontometod som föreslagits skulle dessa ojämnheter kunna undvikas eller i varje fall väsentligt mildras. Några skattemässiga förluster kan heller inte behöva uppstå för det allmänna. Kontonas räntor beskattas ju i vanlig ordning, liksom också kontokapitalet i den mån det tas i anspråk.

Då jag utgår från att samma ojämna inkomstförhållanden kan uppstå även på de övriga områden som berörs i detta utskottsbetänkande, ber jag, herr talman, vid denna sena timme kort och gott att få yrka bifall till samtliga vid betänkandet fogade reservationer.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Som herr Vigelsbo påpekat har utskottet avstyrkt samtliga motioner som behandlas i det föreliggande betänkandet. Utskottsmajoriteten anser att de nuvarande bestämmelserna är fullt tillfredsställande.

Vad beträffar en allmän öppen resultatutjämning kan anföras att vissa företagargrupper har möjlighet att via lagervärderingar reglera inkomsterna mellan olika år, medan andra grupper inte kan göra detta. Företag som inte har några större lager och som inte kan skaffa sig sådana måste redovisa

Resultatutjämning vid beskattningen m. m.

det resultat som de har fått ett visst år. De kan inte göra några justeringar för att åstadkomma en jämnare beskattning. De kreaturslösa jordbrukarna kan i motsats till de jordbrukare som har kreatursbesättningar inte göra några avskrivningar även om de övergår till redovisning enligt bokföringsmässiga grunder.

Det behövs sådana ändringar i skattelagstiftningen att beskattningen blir rättvis — det är ju det mål som man försöker uppnå. Därför anser reservanterna att olika typer av företag bör ges samma möjligheter att få en jämnare och rättvisare beskattning. Jordbrukare och fiskare har i en del lägen en speciellt ogynnsam ställning.

Utskottsmajoriteten hänvisar till rätten att göra avskrivningar. Visst finns det en sådan rätt, men avskrivningar reglerar inte skatten. Avskrivningsrätten har medgivits på grund av att inventarier och liknande minskar i värde. Man skall inte inbilla sig att en företagare därför att han avskriver kostnaden för inköp av en maskin eller någonting annat som han använder i rörelsen därigenom har gjort en vinst. Det är för att anpassa förslitningen till dagsläget som man gör dessa avskrivningar, och det innebär minsann inga speciella skatteförmåner. Många gånger är det så att avskrivningarna inte ens håller takten med förslitningen.

Vi anser att det bör ges en möjlighet till resultatutjämning mellan olika år för att åstadkomma en rättvisare beskattning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till de reservationer som fogats till utskottets betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Vi på vårt håll har likaså tidigare år väckt motioner om resultatutjämning vid beskattningen. Det föreligger ett utomordentligt stort behov av en sådan med hänsyn till den mycket kraftiga progressiviteten i skat-

tesystemet. Dessa motioner har i år ännu större berättigande med tanke på att det i fortsättningen kommer att bli ännu högre marginalsatser, om riksdagen antar finansministerns nyligen framlagda proposition. Därför finns det all anledning att ge personer som har mycket oregelbundna inkomster förmånen att få göra denna utjämning.

Detta gäller också förlustavdragsförordningen, vilken innehåller ganska stora orättvisor när det gäller bolag, i vilka det skett någon liten förändring av äganderättsförhållandena sedan förlusten uppstått. Sådana bolag har inte rätt att göra avdrag för förluster. Detta drabbar speciellt företag, i vilka det varit ett frånfälle av ägaren; änkor eller sterbhus har inte rätt att göra avdrag för förluster, som för övriga bolag är avdragsberättigade.

Det föreligger därför mycket starka motiv för de yrkanden som framställts i dessa motioner och som nu sammanförts i tre reservationer till bevillningsutskottets betänkande. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till samtliga dessa reservationer.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Samtliga motioner som behandlas i detta betänkande syftar till att vidga möjligheterna till inkomstutjämning mellan olika beskattningsår och till att lindra verkningarna av progressionen vid den statliga beskattningen.

En del av dessa motioner har vi behandlat i riksdagen varje år under ett decennium. Det finns därför inga möjligheter för vare sig motionärer, reservanter eller utskottets talesmän att komma med några som helst nya synpunkter. Därför tycker jag att det är synd att ta kammarens tid i anspråk för en diskussion av dessa frågor, och jag skall inte gå in på någon saktidning. Vi har olika uppfattning i dessa frågor och får låta voteringen avgöra ärendet.

Men det bör kanske erinras om att

Resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

finansministern aviserat att han ämnar tillsätta en utredning om företagsbeskattningen. Därvid kommer säkerligen en del av de problem som tas upp av motionärerna att utredas.

Jag kanske, herr talman, bör säga några ord om de motioner som behandlar frågan om beskattningen av idrottens organisationer. Vi vill från utskottets sida nu liksom tidigare understryka, att idrottens organisationer enligt kommunalskattelagen beretts en särskild skattemässig förmån i förhållande till andra ideella organisationer. Om vi nu bifölle motionerna rörande beskattningen av idrottsorganisationerna, skulle skillnaden till idrottsorganisationernas förmån bli ännu större. Utskottet tar därmed ingen ställning till frågan om beskattningen av idrottsorganisationerna, men vi vill ha dessa relationer klarlagda innan vi vidtar några åtgärder.

Slutligen vill utskottet erinra om att riksdagen 1965 på förslag av bevillningsutskottet hos Kungl. Maj:t hemställde om en utredning rörande de ideella organisationernas beskattning över huvud taget — till dem räknas ju även idrottsorganisationerna. Någon utredning har Kungl. Maj:t emellertid tyvärr ännu inte tillsatt, men vi får väl hoppas att den kommer och att den tar upp hela detta problem. Vi anser att den utredningen bör föreligga innan vi tar ställning beträffande idrottens organisationer.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Det är sant som herr Brandt sade att dessa frågor har behandlats många gånger. Det är självklart att vi motionärer, som anser oss strida för en rättvis sak, återkommer år efter år.

Jag vill säga några ord om motionsparet I:493 och II:571 angående en resultatutjämningsfond för fiskare. Vi

har ju i våra dagar på ett alldeles särskilt sätt gått in för nordiskt samarbete och för en nordisk samordning på många olika områden. Nordekfrågan har länge varit en följetong i pressen; det har skrivits massor av spaltmeter om just det problemet, som också utan tvivel är en av de största frågor som behandlats på länge. Vi följer med stort intresse vad som till slut skall komma ut av det.

Det är alltså en strävan mot en samordning av förhållandena inom de nordiska länderna som gör sig gällande. Men om man på gräsrotsnivå, för att använda ett uttryck som blivit modernt, framlägger ett förslag som går i samma riktning, som alltså siktar till en samordning inom Norden, tycks det vara fullständigt omöjligt att vinna gehör för det. Ett sådant förslag skall till varje pris slås ned, åtminstone i bevillningsutskottets betänkande.

I vår motion har vi fäst uppmärksamheten på en möjlighet till samordning. Vi har framhållit att man inom den norska fiskeflottan kan åstadkomma en resultatutjämnning, som vi inte har någon motsvarighet till i vårt land, genom att man får till en driftfond skattefritt avsätta 50 procent av vinsten över det genomsnitt som är uträknat för de tre senaste åren — detta därför att fiskebåtsägarna i Norge liksom i vårt land i allmänhet är fiskarna själva. I ett större rederi som äger många fartyg blir det ju en utjämnning i vinsthänseende, om det går bra med ett fartyg och sämre med andra.

Vi motionärer syftar till att erhålla ett liknande system för utjämnning, som åtminstone kan användas i framtiden. Just nu har ju fiskarna det så besvärligt att det knappast blir fråga om några större vinster. Men i likhet med jordbruksministern tror jag att det svenska fisket går en bättre framtid till mötes när den nuvarande krisen är över, och då bör det vara riktigt att det har skett en sådan nordisk anpassning som jag här talat om.

Resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Jag skall inte gå närmare in på avskrivningsrätten, som utskottet har behandlat. Jag vill bara kort och gott säga att jag till fullo instämmer i vad herr Larsson i Umeå sade i den frågan.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna som är fogade till detta betänkande.

I detta anförande instämde herr *Hedin* (m).

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! I sak kan även jag nöja mig med att instämma med herr Åberg. I en procedurfråga vill jag bara uttala min förundran över herr Brandts uttalande att det är meningslöst med en sakdebatt — låt oss votera direkt!

Jag har hört mycket i denna kammar, och jag har hört olika motiv anföras för att avstå från en längre debatt. Att klockan är mycket är i och för sig ett gott motiv, och herr Brandt åberopade även det, men att det skulle vara meningslöst med en sakdebatt därför att läget redan är låst är en märklig argumentation i ett demokratiskt parlament.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Herr Carlshamre har visst blivit något slags Cerberus när det gäller rätten att yttra sig i den här kammaren.

Jag har inte förmenat någon rätten att diskutera. Det var närmast så att jag själv meddelade mina kamrater att jag inte tar upp någon diskussion, eftersom jag inte anser att jag kan komma med några nya argument. Underförstått vädjade jag till mina meddebattörer att också de skulle fatta sig kort. När man år efter år har motioner som är exakt lika varandra med undantag för namnen under dem och årtalen, undrar jag vad det skall tjäna till att upprepa samma sak som man har sagt i tio år. Det ansåg jag för min del vara genant, men jag vill inte förmena någon rätten att prata hur länge som helst.

Jag beklagar bara att jag inte kan hitta på några nya argument i dessa frågor, som vi har debatterat så mycket.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Brandt har otvivelaktigt rätt i att han inte är i stånd att finna några nya argument. Jag har åhört sex av tio årens debatter. Sanningen är att herr Brandt inte har några gamla argument heller.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A i utskottets betänkande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Meddelande ang. plena*Punkten B*

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B i utskottets betänkande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 87 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna C—G

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna C—G i utskottets betänkande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 89 nej.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 8

Meddelande ang. plena

Herr andre VICE TALMANNEN yttrade:

Detta plenum avses skola pågå till omkring kl. 1.00 och morgondagens sammanträde till omkring kl. 17.00. De ärenden som därvid inte medhinner kommer att företas till avgörande vid det arbetsplenium som tar sin början onsdagen den 1 april kl. 11.00. Sammanträdet fredagen den 20 mars blir därigenom endast ett bordläggningsplenium.

Att döma av föreliggande uppgifter om bordläggning av utskottsutlåtanden torde det bli erforderligt att anordna kvällsplena såväl onsdagen den 1 april som fredagen den 3 april.

§ 9

Avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 19, med anledning av motioner angående avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.

Utskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

I) de likalydande motionerna I: 226 av herrar *Tistad* och *Stefanson* samt II: 263 av herr *Larsson* i Umeå, vari hemställts

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag till liberalare regler i fråga om avdrag vid inkomstbeskattningen för ökade levnadskostnader i sådana fall då skattskyldig hade tjänst eller anställning på annan ort än där han vore bosatt;

II) de likalydande motionerna I: 792 av herrar *Strandberg m. fl.* samt II: 925 av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nils-son* i Agnäs, vari hemställts

att riksdagen beslutade att punkt 4 av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen skulle erhålla i motionerna angiven lydelse;

III) motionen II: 334 av herrar *Boo* och *Eliasson* i Sundborn, vari hemställts

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag beträffande avdrag vid beskattningen för fördrade levnadskostnader på annan ort i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 226 och II: 263,
- 2) motionerna I: 792 och II: 925 samt
- 3) motionen II: 334.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Petersson* (m), *Österdahl* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Enarsson* (m),

vilka ansett att utskottet under 1 och 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 226 och II: 263 samt motionen II: 334 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till generösare regler i fråga om avdrag för ökade levnadskostnader i sådana fall då skattskyldig hade arbete på annan ort än där han vore bosatt;

2) av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Petersson* (m), *Österdahl* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Enarsson* (m), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 792 och II: 925 anta följande

Förslag

till

Lag

om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)

Härigenom förordnas att punkt 4 av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen (1928: 370) skall ha nedan angivna lydelse.

Anvisningar

till

33 §.

4. Även för — — — — — särskilt fortskaffningsmedel.

Riksskattenämnden fastställer — — — de milbundna kostnaderna.

För skattskyldig som på grund av ålder, sjukdom eller handikapp är nödsakad att använda bil fastställer riksskattenämnden särskilda grunder för avdrag för bilresor till och från arbetsplatsen. Detsamma gäller *skattskyldig som har en årlig körsträcka till och från arbetsplatsen om sammanlagt minst 2 000 mil* och skattskyldig som är tvungen att använda större bil på grund av skrymmande last.

Avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971. Äldre bestämmelser äger dock alltså tillämpning vid 1970 års taxering samt eftertaxering för år 1970 eller tidigare år.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Enligt gällande bestämmelser har skattskyldig rätt att dra av skälig kostnad för resa mellan bostad och arbetsplats, om avståndet varit sådant, att han behövt anlita och även anlitat särskilt forskaffningsmedel. I kommunalskattelagen finns intagna vissa grunder för beräkning av avdraget, men det är riksskattenämnden som bestämmer storleken av dessa. Riksskattenämndens nu gällande anvisningar medger avdrag med 3 kr. per mil upp till 1 000 mil om året och 2 kr. milen för körsträckor därutöver. Denna schablon förutsätter en privatkörning på cirka 1 300 mil om året och ger då täckning för resorna till arbetet under förutsättning att dessa inte överstiger 1 000 mil om året.

Reseavstånden har ju ökat kraftigt under senare år, varför det är skäligt att medge avdrag efter mera generösa grunder. En ökning av avdraget vid långa resor behöver inte alls betyda någon merkostnad för samhället. I många fall blir det tvärtom snarare mindre kostnader för samhället. Det är alltså dyrt att flytta till en ny bostadsort, och en sådan flyttning medför ofta besvärigheter både för avflyttningsorten och för inflyttningsorten. En mera generös avdragsberäkning vid långa reseavstånd ger människorna större möjligheter att bo där de själva önskar, och som jag sade nyss kan det i många fall bli billigare för samhället att medge större reseavdrag och slippa kostnader i andra avseenden.

I reservation 2 yrkas att riksskattenämnden skall fastställa särskilda grun-

der för skattskyldiga som har en körsträcka till och från arbetsplatsen om minst 2 000 mil per år.

Herr talman! Reservationen 1 kommer att beröras av andra talare i debatten här, men som reservant även under denna reservation ber jag att få yrka bifall till de vid utskottets betänkande fogade båda reservationerna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Bevillningsutskottet har haft att behandla ett antal motioner med yrkande om avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort samt yrkande om generösare grunder för beräkning av avdrag för bilresor till och från arbetet.

Utskottet har inte kunnat enas om de framställda yrkandena i motionerna med påföljd att de borgerliga ledamöterna som velat bifalla motionsyrkandena har avlämnat två reservationer till utskottets betänkande nr 19. I motionerna har hänvisats till den pågående strukturrationaliseringen inom näringslivet och den rörlighet som kännetecknar dagens arbetsmarknad. Arbetsplatsnedläggelser och svårigheten att finna sysselsättning i vissa orter, framför allt i Norrlandslänen, har accentuerat denna rörlighet i fråga om arbete och bostadsort. Mot bakgrunden av den utvecklingen får vi räkna med allt fler pendlare som söker arbete och får sysselsättning, många gånger tillfällig sådan, i tätorter på flera mils avstånd från sin bostadsort.

Den komponent som inte riktigt anpassat sig till denna utveckling är kommunalskattelagens bestämmelser om avdrag för höjda levnadskostnader. Taxeringsmyndigheterna beviljar visserligen avdrag efter vissa normer men inte i skälig omfattning enligt vår uppfattning. Det är uppenbart att kommunalskattelagens nuvarande bestämmelser är ett hinder för en riktig anpassning till utvecklingen inom näringslivet och dagens arbetsmarknad. Det finns många skäl till att vi har des-

Avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.

sa pendlare, och jag ser inget negativt i detta förhållande mot bakgrund av dagens situation på arbetsmarknaden. Det gynnar både utflyttningskommunen och tätorten. Pendlarna är i regel yngre personer med familj som ger bygden liv. Utflyttningskommunen behåller sitt skatteunderlag, och tätorten slipper dryga investeringar i bostäder m. m. Betydande samhällskostnader är förenade med att flytta en familj, och det kan således göras både personliga och ekonomiska vinster, om man inte försvårar den växtvärk som de flesta städer och tätorter redan har. Jag vill alltså i den här delen yrka bifall till reservationen 1 i utskottets betänkande nr 19.

Vad jag nu anfört gäller också motiveringen i reservationen 2 avseende avdrag för bilresor. Bestämmelserna på detta område är schablonbestämmelser som ger täckning för resor till arbetet under förutsättning att dessa inte överstiger 1 000 mil per år. Reservanterna anser att denna schablon bör utsträckas att gälla resor upp till minst 2 000 mil per år.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I reservation 1, bakom vilken står samtliga oppositionspartier, önskar vi att utskottet tillstyrker bifall till ett motionsyrkande om utredning av och förslag till generösare avdragsregler då den skattskyldige har arbete på annan ort än där han är bosatt. Vi vet ju att många människor tvingas arbeta på annan ort än där de bosatt sig. Det är inte bara så, att de inte vill flytta, utan i många fall kan de inte heller göra det eftersom bostadsbristen lägger hinder i vägen. Ofta skulle det gälla att flytta från en ort med undersysselsättning till en med mer omfattande verksamhet, och i regel blir det då fråga om en ort med brist på bostäder. Dessutom är många bundna vid exempelvis ett eget hem. I vissa fall kan givetvis även

familjeförhållandena utgöra ett hinder för flyttning.

Det är bara i undantagsfall som avdrag medges för särskilda kostnader. Det framhålls att vederbörande inte bör få skattelindring, men människorna i fråga har ju faktiskt haft kostnader. Den enskilde ådrar sig rätt stora kostnader, även om han skulle få en skattelindring, eftersom detta att bo på ett ställe och arbeta på ett annat är förenat med ganska stora utgifter. En eventuell skattelättnad utgör bara en bråkdel av den merkostnad som uppstår. Med det nuvarande systemet blir det faktiskt skatt även på kostnaderna, och därför anser vi det vara rimligt att skatten reduceras genom att avdrag medges.

Reservationen 2 skall jag här inte orda mycket om. Den har redan behandlats från denna talarstol. I den reservationen har vi yrkat på litet mera generösa regler. Vi tycker att 1 000-milsgränsen är för snävt tilltagen, speciellt med tanke på människorna i de områden, framför allt i Norrland, där reseavstånden är långa. Där är ett pendelavstånd på 4 mil ingenting märkvärdigt. Men det gör 8 mil om dagen, och då är man uppe i ett par tusen mil om året. Vi reservanter vill ha en ändring där, så att människor som är tvingade till längre resor får en mera rättvis beskattning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de båda reservationer som är fogade vid bevillningsutskottets betänkande nr 19.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Avdrag för ökade levnadskostnader medges inte för sådana utgifter som uppkommer på grund av att skattskyldig tar arbete på annan ort än den där han är bosatt. Anledningen härtill är att endast sådana kostnader som har med intäkternas förvärvande och bibehållande att göra är avdragsgilla. Avdrag för privata levnadskostnader medges däremot i regel inte. Men om en skattskyldig har höga levnads-

Avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.

kostnader som en följd av förvärvsverksamheten, är han berättigad till avdrag med belopp som motsvarar kostnadsökningen. Det är dock skattemyndigheternas sak att bedöma detta. Såvitt utskottet kan finna har skattemyndigheterna och skattedomstolarna med nuvarande bestämmelser ganska stora möjligheter att bedöma avdragsfrågan generöst. I den bedömningen ligger faktiskt i viss mån ett tillgodoseende av motionärernas önskemål. Utskottet menar att reglerna täcker alla de fall då avdrag för ökade levnadskostnader på grund av dubbelbosättning kan vara motiverade.

Beträffande frågan om högre avdrag i Norrlandslänen för resor mellan bostad och arbetsplats vill utskottet erinra om de ändrade regler för beräkning av avdragsgilla kostnader för sådana resor, som antogs av 1969 års riksdag. Bestämmelserna bygger på en schablon så konstruerad att en skattskyldig — förutsatt att han kör 1 300 mil privat — för en körsträcka till och från arbetet om högst 1 000 mil får göra avdrag för alla bilkostnader. Oavsett hur långt från arbetsplatsen han bor får dessutom fullt avdrag göras för sådana kostnader som uppstår på grund av slitage.

Denna schablon slår, såsom vi alla vet, ojämnt. Genom att låta schablonen bygga på en genomsnittlig körsträcka på, såsom nämnts, 1 000 mil och genom att göra kostnader för slitage obegränsat avdragsgilla inom ramen för schablonen har man enligt utskottets mening tagit vederbörlig hänsyn till sådana skattskyldiga som har långa körsträckor till och från arbetet.

Jag vill påstå att bestämmelserna i verkligheten redan är ganska generösa. Utskottet anser därför att det inte finns anledning att medge högre avdrag för bilresor i Norrlandslänen än för riket i övrigt.

Herr talman! Med detta korta anförande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt säger att avdrag får göras för utgifter avseende intäkternas förvärvande. Har man bosättning på två orter, har man också högre levnadskostnader och bör alltså få göra avdrag härför.

Vidare säger herr Brandt att det är skattemyndigheterna som skall tolka bestämmelserna. Men är det inte så, att riksdagen skall bestämma skatternas utformning och sedan skall ge de anvisningar som behövs för att beskattningen kommer att överensstämma härmed? Skattemyndigheterna skall inte godtyckligt kunna avgöra hur skatten skall drabba medborgarna. Det är i stället riksdagen som skall dra upp ordentliga riktlinjer för beskattningen, så att denna inte i praktiken kommer att utformas av andra instanser.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, men vår expertis i bevillningsutskottet har framhållit att bestämmelserna är sådana, att skattedomstolarna och övriga myndigheter redan nu med de bestämmelser som finns kan göra en generös bedömning. Med anledning härav har majoriteten ansett att det inte finns något skäl för riksdagen att ändra bestämmelserna. Det är självklart att riksdagen kan besluta något helt annat, men vi inom utskottsmajoriteten finner att de nuvarande bestämmelserna är tillräckliga för att medge en generös behandling.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Enligt 1 § i taxeringsförordningen skall vid taxering iakttagas att taxeringarna blir i överensstämmelse med kommunalskattelagen och i möjligaste mån likformiga och rättvisa. Detta är i och för sig en hög målsättning, men om den skall kunna infrias måste självfallet de primära förutsättningarna finnas. Bl. a. måste skattelagstiftningen ge underlag för en rättvis taxering och tillämpningsföreskrif-

Avdrag för ökade levnadskostnader vid bosättning på annan ort m. m.

terna vara sådana att en tolkning möjliggör en likformig taxering.

Dessa krav är emellertid enligt min mening inte uppfyllda beträffande avdrag för fördyrade levnadskostnader vid arbete å annan ort än familjebosättningsorten. Särskilt gäller detta för de s. k. pendlarna, som av skilda anledningar är tvingade att söka arbete utanför hemorten, men av olika skäl inte kan eller vill flytta till arbetsorten. Den tidsgräns som nu gäller är ekonomiskt känbar för många av dessa. Bestämmelserna om de särskilda skäl som kan åberopas för avdrag såsom makes arbete, svårighet att skaffa bostad etc. tolkas mycket olika.

Utskottet anför att det finns underlag för en generös bedömning i avdragsfrågan, men det synes inte tillämpligt. Jag vill därför med anledning av vad herr Brandt nyss här anförde säga att det är stor anledning för bevillningsutskottet att verkligen följa upp den här frågan och se hur tillämpningen av skatteförfattningen på detta område sker.

Vi har i mitt län, Dalarna, många exempel på att det sker en ganska varierande bedömning och framför allt inte någon liberal avdragsbedömning. I en tid då vi har en starkt förändrad arbetsmarknad med en fortgående koncentration av människor till större tätorter är det beklämmande att vi samtidigt skall ha en skattelagstiftning som driver på denna utveckling.

Det finns också andra saker som man bör beakta. Jag vill här nämna boendemiljön, kostnaderna i den nya orten och konsekvenserna i avflytningsbygderna. I Kopparbergs län har denna fråga under många år rönt stor uppmärksamhet, och i länstidningarna har under de senaste veckorna åtskilliga referat och insändare förekommit som klart har manifesterat de otillfredsställande tillämpningsföreskrifter som råder i det här avseendet. Så sent som i går hade LO-ägda Dala-Demokraten en ledare där man mycket starkt under-

strök nödvändigheten av att en ändring sker i det som vi nu diskuterar. I ledaren slutar man med följande: »Är det då orimligt att anställda som vill bo kvar i hemorten, även om de tvingas söka arbete på andra orter, får göra ett ringa avdrag för ökade kostnader? Det bör de få göra. En sådan ordning bidrar också till att hindra avfolkningen från inlandet till de trånga städerna.»

Valfriheten borde underlättas genom en skälig skattelagstiftning och med avdragsrätt för merkostnader för dem som vi i det här avseendet kallar pendlarna. Det är till gagn för både samhälle och individ, och jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till reservation 1.

I detta anförande instämde herrar *Eliasson* i Sundborn (cp) och *Jonsson* i Mora (fp).

Härmed var överläggningen slutad.

Punkterna 1 och 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna 1 och 3 i utskottets betänkande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 86 nej.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkten 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2 i utskottets betänkande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 86 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Skattelättnader för fiskare

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 20, med anledning av motioner om skattelättnader för fiskare.

Utskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 156 av herr *Svenungsson m. fl.* och II: 168 av herr *Carlshamre m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning rörande beskattningen av fiskare i syfte att bereda dessa möjligheter till skattefritt avdrag för proviant och förnödenheter vid fiske och till skattefri avsättning till investeringsfond;

2) de likalydande motionerna I: 157 av herr *Tistad m. fl.* och II: 179 av herr *Åberg m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning i syfte att uppnå skattelättnad för fiskare som utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser; samt

3) de likalydande motionerna I: 495 av herrar *Ernst Olsson* och *Helge Karlsson* samt II: 902 av herr *Elmstedt m. fl.*, vari hemställdes

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde snabba åtgärder i syfte att uppnå sådan utformning av bestämmelserna angående inkomstbeskattningen av svenska fiskare att reglerna bleve i överensstämmelse med dem som gällde i Norge.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 156 och II: 168,
- 2) motionerna I: 157 och II: 179 samt
- 3) motionerna I: 495 och II: 902.

Reservation hade avgivits av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m), *Österdahl* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Enarsson* (m), vilka ansett att utskottet under 1—3 bort hemställa,

Skattelättnader för fiskare

att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 156 och II: 168, I: 157 och II: 179 samt I: 495 och II: 902 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att uppnå skattelättnad för fiskare som utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Då jag vet att flera talare kommer att beröra detta betänkande skall jag bli kortfattad.

En yrkeskår som sedan länge haft att kämpa med stora svårigheter för att er hålla en dräglig utkomst av sin näring är fiskarna och då inte minst de som bedriver fiske på avlägsna vatten. Det är inte bara svårt med lönsamheten på grund av växlande tillgång på fisk, utan därtill kommer en besvärande konkurrens från grannländer där motsvarande näringsutövare åtnjuter betydande fördelar från skattesynpunkt. I jämförelse med beskattningen för sjöfolk som i många avseenden arbetar under likartade förhållanden ter sig fiskarnas situation påtagligt ogynnsam. Flera omständigheter talar för att fiskarna snarast möjligt bör komma i ett bättre läge i fråga om beskattningen, och en skyndsamt utredning härom är påkallad.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I reservationen som är undertecknad av alla ledamöter i oppositionspartierna begäres en utredning i syfte att uppnå skattelättnad för fiskare som utövar sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser.

Vi reser vanter anser att dessa fiskare bör jämföras med anställda i handelsflottan. För fiskare på avlägsna fiskeplatser finns den likheten med anställda i handelsflottan, att båda grup-

perna är borta från hemorten under mycket lång tid.

För handelsflottans personal har det ansetts motiverat med skattelindringar, och sådana har också genomförts i skattelagstiftningen. Eftersom samma förutsättningar föreligger för fiskare som arbetar långt från hemorten borde det vara skäligt och riktigt att de också hade samma förmån. Det innebär ändå en stor belastning för dem att de måste vara borta och inte kan utnyttja de fördelar samhället erbjuder oss som bor på land.

Nu åberopar majoriteten i utskottet stödet till fiskerinäringen, men det gäller ju näringsgrenen som sådan. Det är bra att detta stöd har kommit till stånd, men man kan ifrågasätta om det är tillräckligt. Det är det förmodligen inte. Stödet kan ge bättre inkomstmöjligheter för dem som arbetar i näringen. Men det har egentligen inte mycket att göra med skattefrågan. Här gäller det individen och individens skatt. Om näringen får ett stöd ger detta bättre inkomster, men det gäller att inte beskatta de inkomsterna på samma sätt som man beskattar andra, eftersom det i detta fall föreligger särskilda omständigheter. Vi reser vanter begär en utredning av frågan. Vi anser att det föreligger starka motiv för en rättvisare beskattning för de fiskare som är hänvisade till fiskeplatser långt från hemorten.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Bevillningsutskottet är enigt om att fiskerinäringen har att kämpa med ekonomiska svårigheter på grund av att fångst- och avsättningsmöjligheterna starkt har försämrats. Däremot är utskottet inte lika enigt när det gäller att finna stödåtgärder för denna eftersatta yrkesgrupp.

I de motioner som behandlats av utskottet har så gott som samtliga för-

Skattelättnader för fiskare

slagsställare tänkt sig vissa skattelättnader som ansluter till den svenska sjömansbeskattningen, vilken trädde i kraft den 1 januari 1959. Den tillkom som ett resultat av ett internordiskt samarbete och innebär lättnader i sjömannens beskattning. Både motionärerna och reservanterna anser att rättviseskäl talar för att svenska fiskare och svenska sjömän, som i mångt och mycket har likartade arbetsförhållanden, borde åtnjuta skattelikhetsställighet. De svenska fiskarna skulle därmed också bli jämställda i skattehänseende med såväl sina danska som sina norska yrkesbröder, som redan har denna skattelättnad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Prövningsnämnden i Göteborgs och Bohus län har utfärdat anvisningar till ledning för taxering av värdet av fiskares hushållsfisk. Fiskare som en längre period måste vistas utom hemorten kan enligt dessa anvisningar medges avdrag för merutgifter med högst 470 kr. Vidare medges yrkesfiskare som tillämpar planenlig avskrivning avdrag för värdeminskning av fiskefartyg med 10 procent av anskaffningskostnaden för skrov, motor och annan fast utrustning.

Vi som tillhör utskottsmajoriteten säger att vi är medvetna om att fiskerinäringen under de senaste åren har fått kämpa med ekonomiska svårigheter på grund av försämrade fångst- och avsättningsmöjligheter. Men vi påminner också om att detta förhållande har uppmärksamrats av statsmakterna. År 1969 fattade riksdagen beslut om särskilda stödåtgärder. För budgetåret 1969/70 anvisades sålunda 10 miljoner kronor i konsolideringslån till fiskare och 4 miljoner kronor i rationaliseringslån. Vidare beviljades anslag på 3 miljoner kronor till särskilt omställningsbidrag för fiskare som önskar övergå till an-

nan verksamhet. Sådant bidrag kan utgå med högst 12 000 kronor.

Under innevarande budgetår har 1,5 miljoner kronor fått disponeras för prisreglering av fisk och 1,2 miljoner kronor för avsättningsbefrämjande åtgärder. Fiskprisutredningen har nyligen avgivit förslag om statliga kreditgarantier för lån till investeringar inom näringen — en proposition härom kommer att läggas fram under vårriksdagen. Vidare kommer förslag att framläggas från jordbruksdepartementet om ökade ekonomiska resurser för fiskeristyrelsen att handlägga ärenden rörande fiskehamnar och vidta stödåtgärder på fiskets område.

Jag säger detta, herr talman, för att visa att en hel del åtgärder har föreslagits för att hjälpa fiskarna just i medvetande om att de, som jag har poängterat, har ekonomiska svårigheter. Det bör också nämnas att förslaget till Norddektreatat upptar särskilda övergångsbestämmelser för att tillgodose det svenska fiskets intressen, att gälla i fem år.

Utskottet vill inte tillstyrka motionerna om särskilda omkostnadsavdrag vid beskattning av fiskare. Och varför? Jo, därför att detta skulle stå i strid mot principerna för beskattningen. I den mån en ändring av nu tillämpade normer för beräkning av omkostnadsbidrag kan anses påkallad bör den enligt utskottets mening genomföras inom ramen för nu gällande lagstiftning och genom av vederbörande myndigheter utfärdade anvisningar.

Vad gäller yrkandet om införande av rätt för fiskare att skattefritt avsätta till investeringsfond skulle en sådan reform strida mot grundläggande principer vid beskattningen — det har vi framhållit tidigare, och vi understryker det ånyo. Redan nu har yrkesfiskare möjlighet att i viss utsträckning utjämna sina inkomster mellan olika beskattningsår genom rätten till avskrivning på båtar och redskap.

Skattelättnader för fiskare

Herr talman! Jag har velat redovisa detta, eftersom herr Åberg tog upp fiskarnas förhållanden i ett tidigare ärende som jag inte tog till orda i. Nu ämnar jag inte gå upp i någon replik i detta ärende. Jag hade bestämt mig för att försöka fatta mig kort, och även om detta anförande blev litet längre än det förra anförandet är det väl ändå relativt kort.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag skall liksom herr Brandt försöka fatta mig kort men måste ändå anföra några synpunkter i denna fråga.

Jag vill först säga att det för mig finns anledning att anföra samma synpunkter i denna fråga som jag gjorde på bevillningsutskottets betänkande nr 18. Båda ärendena berör den nordiska samordningen. Här är det kanske ännu lättare att få konkreta exempel från de övriga nordiska länderna när det gäller att tillmötesgå fiskarnas önskemål om ett underlättande i skattehänseende.

I Norge har fiskarna — som det har påpekats förut — om de har befunnit sig på avlägsna fiskevatten under minst 15 veckor rätt att göra ett tolvprocentigt avdrag på nettoinkomsten. Beloppet är dock maximerat till 3 000 kronor. I Danmark har fiskarna en liknande rätt, även om den summa de får dra av är något lägre. I Finland kan de skatteregler som gäller för sjömännen också få tillämpas för fiskarna. I vårt land har vi liknande lättnader genom sjömansskatten som även på något sätt borde kunna tillämpas för fiskarna.

Vad gör bevillningsutskottet, när det skall behandla en fråga som denna? Jo, herr Brandt räknar upp en hel rad olika saker, som han menar hör hemma i detta sammanhang men där jag har en helt annan uppfattning.

Herr Brandt säger att prövnings-

nämnden i Göteborgs och Bohus län gått med på ett proviantavdrag på 470 kronor. Det är rätt. Men herr Brandt glömmer liksom utskottet i övrigt att tala om att man beskattar t. o. m. kokfisken med 160 kronor. Det reella avdrag som en svensk fiskare får är 310 kronor. Om man jämför detta med förhållandena i Danmark, finner man att avdraget där varierar mellan 900 och 1 400 kronor. I Norge kan avdrag medgivas med ända upp till 3 000 kronor.

Vidare talade herr Brandt om hamnutredningens förslag, som kommer att framläggas. Vi har ännu inte hunnit att ta ställning till det. Vad vi vet är att det har väckt förvåning och att det på vissa håll nog kommer att bli ljudliga protester. På de platser där hamnarna kommer att läggas ned och förfalla kommer man nog inte att anse att man får något stöd till fisket från statsmakterna.

Vad gäller prisregleringsverksamheten på fiskets område är detta ju inte något märkvärdigt — det är inget stöd i och för sig. Vi har haft prisreglering i många år; bestämmelserna bara gjordes om för ett par år sedan och anpassades i någon mån till jordbrukets förhållanden. De är inte lika bra som de man har inom jordbruket, men det har ändå i någon mån blivit en förbättring.

Utskottet talar också om konsolideringslånen, och även herr Brandt var inne på dessa och nämnde de 10 miljoner som riksdagen fattat beslut om. Men både herr Brandt och utskottet glömmer att tala om att hälften av dessa 10 miljoner har tagits ur fiskets egen prisregleringskassa. Det är, med andra ord, fiskarnas egna pengar, som de får låna — jag poängterar att det inte är fråga om stöd utan om lån som skall återbetalas.

Vidare nämndes omställningsstödet, som i bästa fall kan uppgå till 12 000 kronor. Det stödet utgår till dem som flyr från yrket och förbinder sig att

Skattelättnader för fiskare

inte återvända till det inom två år. Hur i all världen det stödet kan föras in i en diskussion om en motion som syftar till en skattelättnad för dem som stannar kvar i yrket har jag väldigt svårt att förstå.

Om man verkligen menar någonting med allt det som nu och då och ganska ofta sägs om en nordisk samordning, förstår jag inte — som jag sagt tidigare i dag — varför man inte kan börja i smått. Varför skall det vara stora bombastiska saker? Varför kan man inte ta sig an de små praktiska frågor som det går att ordna?

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen. Det är ju endast en utredning som har begärts, och jag kan inte fatta varför man är rädd för denna utredning.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Liksom herr Åberg vill jag säga att alla de stödåtgärder för det svenska fisket som herr Brandt räknade upp dels är ganska ihåliga och dels inte gäller några större belopp.

Vi skall nu samarbeta inom Nordek. Herr Brandt säger att man under en viss övergångstid får ett visst stöd för det svenska fisket. Men efter de fem åren skall vi alltså konkurrera helt fritt med de andra nordiska länderna. I Norge har man ungefär 7 000 kronor per fiskare i direkt statligt stöd. Man har dessutom betydligt förmånligare låneförhållanden än fiskarna i vårt land. Det har man också i Danmark och Finland. Man har också skatteförhållanden som är mycket fördelaktigare än våra.

Jordbruksministern har vid flera tillfällen uttalat att vi skall utnyttja denna tid till att ge de svenska fiskarna möjlighet till konkurrens på bättre villkor efter övergångstiden i Nordek. Nu finns det ju möjligheter att sätta in åtgärder som verkligen kan likställa fiskarna i de nordiska länderna. Herr Brandt talade om principer. Men i det

ta fall har vi ju redan knäckt principfrågan eftersom vi låter de svenska sjömännen få en särslagstiftning. Det finns all anledning att jämställa fiskarna med sjömännen i detta avseende. När det gäller principiella frågor måste man väl ändå ta hänsyn till hur man har det i grannländerna som vi skall konkurrera med. I Norge och Danmark har man dessa bestämmelser. Låt oss då få dem också här! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag måste rätta till en felaktighet som herr Åberg gjorde sig skyldig till. Herr Åberg medgav att jag hade rätt beträffande de 450 kronorna och beträffande de 160 kronor som fiskarna får ta upp för hushållsfisk. Men inte ens herr Åberg kan väl säga att det är någon hög summa. Man får inte äta så förfärligt mycket fisk för 160 kronor. Men båda dessa summor har fiskarna själva, enligt vad jag har erfarit, varit med om att fastställa i prövningsnämnden. De har icke kunnat styrka högre kostnader än 450 kronor.

Beträffande prisregleringsfonden sade herr Åberg att det skulle vara fiskarnas pengar. Det är väl inte mera fiskarnas pengar än jordbrukets prisregleringsfond är jordbrukarnas; det är pengar som konsumenterna har betalt.

Herr ÅBERG (fp):

Herr talman! För att börja med det sista som herr Brandt sade vill jag framhålla att jag vid många tillfällen har varit med och diskuterat vem som har tillskjutit de pengar som finns i fiskets prisregleringsfond. Större kapaciteter på detta område än både herr Brandt och jag har uttalat att det är mycket svårt att klart och entydigt förklara vem som har gjort det, men de myndigheter som har hand om pengarna har sagt att de emanerar från fiskerieringen och är avsedda för den näringen. I vissa fall kommer pengarna från

Skattelättnader för fiskare

konsumenten men i andra fall från producenten, beroende på huruvida pengarna flyter in när priserna ligger på miniminivå eller om de flyter in vid auktionerna när priserna är höga.

Jag skall kanske inte orda så mycket om detta, men när det gäller de 470 kronorna — inte 450 — som prövningsnämnden i Göteborgs och Bohus län har gått med på så är det riktigt att i prövningsnämnden finns en representant för näringen.

Vad jag ville framhålla är att detta mark och Norge. Herr Brandt glömde att jag sade: Jämför med 900—1 400 kronor i Danmark, jämför med 3 000 kronor i Norge. Det är den jämförelsen som skall göras.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Tistad m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför

votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 88 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 11

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 103, angående grunderna för partistöd i anledning av statsverkspropositionen; samt

från tredje lagutskottet:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970 jämte motioner i ämnet;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet jämte motioner i ämnet; och

nr 97, i anledning av motioner om översyn av bestämmelserna om straff för djurplågeri.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 35, angående ökat stöd till vuxenutbildningen, och

nr 36, angående vissa anslag ur kyrkofonden, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13

Anmäldes följande motioner:
nr 1178, av herr *Eliasson* i Sundborn
m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position nr 25, angående musik- och
dansutbildning m. m., samt
nr 1179, av herr *Källstad* och fru
Frænkel, likaledes i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition nr 25.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen till-
ställts en enkel fråga av herr *Enarsson*

(m) till herr statsrådet och chefen för
kommunikationsdepartementet angäen-
de utbyggnad av Trollhätte kanal.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 1.01 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
